

Muhammad Shafiq
Mohammed Abu-Nimer

“

VALLÁSKÖZI PÁRBESZÉD

ÚTMUTATÓ MUSZLIMOK SZÁMÁRA

”

VALLÁSKÖZI PÁRBESZÉD:
ÚTMUTATÓ MUSZLIMOK SZÁMÁRA

Vallásközi párbeszéd: útmutató muszlimok számára (Hungarian)
Muhammad Shafiq / Mohammed Abu-Nimer

Copyright © Center for Advanced Studies and the International Institute of Islamic Thought (IIIT), First Edition 1444AH / 2022CE

ISBN: 978-9926-471-64-4 Paperback

Translated into Hungarian from the English Title:
Interfaith Dialogue: A Guide for Muslims
Muhammad Shafiq / Mohammed Abu-Nimer

Copyright © The International Institute of Islamic Thought (IIIT), First Edition 1428AH / 2007CE, Second Edition 1432AH / 2011CE

ISBN: 978-1-56564-369-7 Paperback

ISBN: 978-1-56564-370-3 Hardback

IIIT
P.O. Box 669
Herndon, VA 20172, USA
www.iiit.org

IIIT London Office
P.O. Box 126
Richmond, Surrey
TW9 2UD, UK
www.iiituk.com

FORDÍTOTTA
SZERKESZTETTE
TIPOGRÁFIA
KIADÓ

Gabriella Toth
Marianna Kármán
Suhejb Xhemali
Centar za napredne studije
Marka Marulića 2C, 71000 Sarajevo
www.cns.ba / cns.sarajevo@gmail.com

A könyv szerzői jogi védelem alatt áll. Minden jog fenntartva! A könyv sem egészében, sem részleteiben nem reprodukálható semmilyen eljárással a kiadó írásos jóváhagyása nélkül.

A könyvben kifejtett nézetek a szerző sajátjai, melyek nem feltétlenül egyeznek meg a kiadók véleményével.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

28-675

SHAFIQ, Muhammad
Vallásközi párbeszéd : útmutató muszlimok számára / Muhammad Shafiq, Mohammed Abu-Nimer ;
[fordította Gabriella Toth]. - Sarajevo : Centar za napredne studije, 2022. - 219 str. ; 21 cm

Prijevod djela: Interfaith dialogue. - Bibliografske: str. 217-219 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9926-471-64-4

1. Abu-Nimer, Mohammed

COBISS.BH-ID 51134470

Muhammad Shafiq
Mohammed Abu-Nimer

VALLÁSKÖZI PÁRBESZÉD

ÚTMUTATÓ MUSZLIMOK SZÁMÁRA

Fordította:
Gabriella Toth

CENTRUM ZA NAPREDNE STUDIJE
CENTRE FOR APPLIED STUDIES

Szarajevó, 2022.

Ez a könyv a segítségével jelent meg
Az Iszlám Gondolat Nemzetközi Intézete (IIIT).

Tartalom

Köszönetnyilvánítás.....	9
Előszó.....	11
Előszó a második kiadáshoz.....	13
Bevezetés.....	17
Célkitűzés.....	17
Valláson belüli és vallásközi párbeszéd.....	31
A vallásközi párbeszéd meghatározása	31
A modern nyugati vallásközi párbeszéd rövid története	34
Miért tiltakozik néhány muszlim a vallásközi párbeszéd ellen?	40
Az ökumenizmus meghatározása és történelmi jelentőségének elemzése.....	47
A vallásközi párbeszéd egyetlen vallást hoz létre?	50
Kihívások: a radikális evangélikalizmus megjelenése	53
A vallásközi párbeszéd támogatása.....	57
A fejezet fő pontjai:	59
Megvitatandó kérdések.....	59

Útmutatók a valláson belüli és vallások közötti párbeszédhez	61
Vezérelvek:.....	63
A vallásközi párbeszéd szintjei.....	74
A vallásközi párbeszéd és a résztvevők további szintjei	81
Javasolt témák.....	84
Vallásközi programok tervezése	90
A fejezet főbb pontjai:	92
Megvitatandó kérdések.....	93
A vallásközi párbeszéd Korán szerinti perspektívái.....	95
Néhány fogalom a Koránban.....	96
A Korán példái a vallási megbékélésre és a békés együttélésre	102
A Korán alkalmazása a kihívást jelentő kérdésekben ..	107
Wali.....	114
Az iszlám szerint a keresztények és a zsidók is a mennybe jutnak?.....	118
Dar al-islam.....	123
Dhimmi.....	127
Dzsizja	128
Békés együttélés, vallási és emberi jogok	130
A fejezet fő pontjai.....	135
Megvitatandó kérdések.....	136
A nem muszlimokkal való kapcsolatok	
a Próféta <i>szírája</i> és a muszlim történelem alapján.....	137
Mohamed próféta kapcsolatai a mekkaiakkal	139
Mohamed a bizánciak győzelméért imádkozik a perzsák felett.....	140

Etiópia keresztény királysága fogadja a muszlim menekülteket	141
Mohamed Medinában	143
Keresztény küldöttség Nadzsranból.....	145
A Hudajbija Szerződés.....	146
Az Abbászida kor és a vallásközi párbeszéd elősegítése.....	148
Andalúzia és a vallásközi párbeszéd	151
Az oszmán kor.....	156
A jelenkor	157
A fejezet főbb pontjai	160
Megvitatandó kérdések.....	161
Az ábrahámi vallások:	
a rochesteri tapasztalat esettanulmány	163
A párbeszéd szükségessége	163
Zsidó-muszlim párbeszéd.....	167
A muszlim vallásközi résztvevők aktuális kihívásai	170
Az ábrahámi vallások: a vallásközi párbeszéd jelenkori példái	172
A vallásközi program megalakítására vonatkozó tanács	177
A fejezet fő pontjai.....	181
Megvitatandó kérdések.....	182
Befejezés	183
Függelékek.....	189
Bibliográfia	217

Köszönetnyilvánítás

Ezt az útmutatót a Konfliktusátalakítási Ösztöndíj támogatta, mely a Fuller Seminary és a Salam Institute for Peace and Justice vezetésével közösen, az Islamic Society of North America (ISNA) és a Graduate School of Islamic Social Science (GSISS) közreműködésével létrejött vallásközi projekt.

Köszönetet mondunk az ISNA-nak, különösen Dr. Sayyid M. Syyednek és Dr. Louay Safinak, valamint az International Institute of Islamic Thought (IIIT) intézetének a szakmai és erkölcsi támogatásáért. A Salam Institute for Peace and Justice és a Center for Interfaith Studies and Dialogue (CISD) elismerte a Fuller Theological Seminary által vezetett Konfliktusátalakítási Projekt különleges hozzájárulását. Az ő anyagi támogatásuk nélkül ez a projekt nem jöhetett volna létre. Köszönet illeti Dr. Aly Nahast a kézirat korrekciójáért és a hozzáfűzött értékes megjegyzéseierért, Louai Haffart a lábjegyzetek ellenőrzéséért, és még sokan másokat, akik segítettek véghez vinni szent feladatunkat. Köszönetet mondunk továbbá a 2006. június 9-án és 10-én tartott kétnapos konferenciánk résztvevőinek: Yusuf Zia Kavacki imámnak, Abolfazal Nahidian imámnak, Taquddin Ahmad imámnak, Zafeer Khan imámnak, Abdul Malik Johari imámnak, Dr. Iqbal Unusnak, Louai Haffarnak, Dr. Louay Safinak, valamint Dr. Ashraf Adeelnak, akik a konferencia keretében átnézték és tökéletesítették a kéziratot. Végül külön szeretnénk megköszönni barátunknak, George Dardessnek a szerkesztési munkáját és értékes megjegyzéseit.

Előszó

Az International Institute of Islamic Thought (IIIT) nagy öröme-re szolgál, hogy bemutathatja ezt a jelentőségteljes és időszerű munkát: Muhammad Shafiq és Mohammed Abu-Nimer *Vallás-közi Párbeszéd* című művének második kiadását. A muszlimok kapcsolata a más vallásúakkal, különösen a keresztényekkel és a zsidókkal mindig is fontos eleme volt az iszlám találkozásának a Másikkal, ahogyan ezt a Korán is tanítja. Ennélfogva, noha a vallásközi párbeszéd egy viszonylag modern kifejezés, valójában hosszú története van a muszlimok számára, melyet az őszinte érdeklődés és a tiszteletteljes eszmecsere szelleme hatott át.

A vallásközi párbeszéd elsődleges szerepe az, hogy megszüntesse a félreértéseket és elfogadja a különbözőségeket azal a céllal, hogy a békés együttélés és a harmonikus társadalmi kapcsolatok légkörét teremtsen meg. Talán ez manapság sokkal fontosabb, mint valaha, mivel az emberiségnek egyre inkább toleranciát kell tanúsítania a markánsan változékony világunkban, ahol különbözőségben együtt élni és dolgozni gyorsan normává vált. A vallásközi párbeszéd semmi esetre sem könnyű, a védekező reakció, a kényelmetlen eszmecsere és a hatalmas vágy, hogy elkerüljük a mélyen őrzött elvek elismert kompromisszumát olyan buktatók, melyek könnyen lehűtik a legjobb törekvéseket is. Ez az a pont, ahol ez a könyv hozzájárulást ad a témához, mivel olyan muszlimok számára készült útmutatóként, akik érdeklődnek vagy részt vesznek keresztényekkel és zsidókkal

történő, más vallások megértésén, elfogadásán alapuló kapcsolatépítésben.

Ahol a dátumok az iszlám időszámítás (hidzsra) szerint szerepelnek, AH-val jelöljük. Más esetekben a Gregorián naptárat követjük, és ahol szükséges, CE jelöléssel látjuk el. Az arab szavakat dőlt betűvel szedjük, kivéve azokban az esetekben, amelyek már köznyelvivé váltak. Megkülönböztető jeleket csak azoknál az arab neveknél alkalmazunk, melyek nem jelenkoriak.

Az 1981-ben alapított IIIT az egyik legfontosabb központként szolgál az iszlám nézőpont, értékek és alapelvek őszinte és komoly kutatási erőfeszítéseivel. Az elmúlt harminc év folyamán rendezett kutatási programok, szemináriumok és konferenciák már több, mint négyszáz angol, arab és más nyelvű publikációt eredményeztek.

Szeretnénk köszönetet mondani a szerzőknek, Muhammad Shafiq-nak és Mohammed Abu-Nibernek, valamint Dr. Kathryn M. Mathews olvasószerkesztőnek minőségi munkájáért. Köszönet továbbá a IIIT londoni irodájának szerkesztőségének, különösen Salma Mirzának és Dr. Maryam Mahmoodnak.

*IIIT Londoni iroda
2011. augusztus*

Előszó a második kiadáshoz

2010-ben a New Yorki Rochester Iszlám Központot közel-keleti tudósok egy csoportja látogatta meg. Egyikük a vallásközi párbeszédéről tartott előadást. Beszéde ellenállást váltott ki a hallgatóságból. A helyzet akkor vált ellenőrizhetetlenné, amikor a hallgatóságból valaki azt a megjegyzést fűzte hozzá, hogy a vallásközi párbeszéd *kufr* (hitetlenség), és mindazok, akik vallásközi párbeszédbe keverednek, meg kell vizsgálgák az iszlámhoz való elkötelezettségüket. A tudóst a pokol tűzével fenyegette a vallásközi párbeszéd támogatásáért. Emelt hangú vita következett, és a moderátornak mindent el kellett követnie a rend helyreállításáért.

A könyv 2007-ben történt publikációja óta több vallásközi párbeszédet előmozdító fejlemény történt a muszlim világban. A legnagyobb fellendülés Szaúd-Arábiából érkezett, amikor Abdullah király 2008-ban szponzorálta a madridi vallásközi konferenciát. Mára a vallásközi párbeszéd mind állami, mind közösségi szinteken jelen van a muszlim országokban. A nyugati országokban élő muszlimok, beleértve az Egyesült Államokat és Kanadát, aktív résztvevői a vallásközi párbeszédnek, ám a párbeszéd elfogadottságának még tovább kellene fejlődnie a muszlimok szélesebb körében. Két nagyobb akadállyal kell szembenéznie azoknak a muszlimoknak, akik részt vesznek a vallásközi párbeszédben:

Az egyik akadály az, hogy a vallásközi párbeszéd vallási tevékenység, de számos mecsetjáró muszlim szembe helyezkedik vagy negatív véleménnyel van a vallásközi párbeszédéről.

Amerika-szerte sok mecsetben ellentmondás övezi a vallásközi tevékenységet. A hozzáértők által vezetett amerikai iszlám központok nehezen vállalhatják fel nyíltan a vallásközi tevékenységet. Abban reménykedünk, hogy ez a könyv bátorítja majd a mecsetekben a muszlimok közötti párbeszédet a vallásközi párbeszédéről, mely iszlám perspektívából nyújt ismereteket a hívőknek a modern vallásközi párbeszéd jelentéséről, hatásköréről és jelenkori gyakorlatáról. Bizonyos elgondolások szerint a mecsetek megosztottakká válnak, ha ezen a területen nem kapnak megfelelő képzést.

Másik akadály az, hogy az imámok gyakran vonakodnak részt venni vallásközi párbeszédben. Néhány imám abban a tévhitben él, hogy a vallásközi párbeszéd célja egy civil vallás megteremtése. Más vallási vezetők pedig ugyan elismerik ennek jelentőségét, de tartva a mindennap mecsetbe járók negatív válaszaitól, nem vállalják nyíltan, hogy részt vesznek a vallásközi párbeszédben. Azok az imámok, akik nyíltan felvállalják a vallásközi párbeszéd ügyét, olyan vádakkal kell szembesüljenek néhány hívő részéről, hogy a „pokolra jutnak”, „az Ítélet napján a zsidókkal és keresztényekkel lesz velük elszámolva”, és ezek a hívek nem szívesen imádkoznak az ilyen imámok mögött. Úgy gondoljuk, hogy ez a könyv bátorításul szolgál az imámok számára, akik valláson belüli és vallások közötti párbeszédben képzik magukat, hogy megértsék ezeket az ellentmondásokat, és ezt követően a híveket is oktassák a vallásközi párbeszédre. Ugyanakkora szükség van a valláson belüli és vallásközi párbeszéd megértésére és tanítására a mecsetekben, mint a Korán, hadiszok, fiqh és más iszlám témák oktatására.

Reménykedünk továbbá abban is, hogy ez könyv részt kap az ifjúsági hétvégi iskolák tanrendjében. A fiatalok a jövőnk, ahogy képezzük és oktatjuk őket, az fogja meghatározni jövőbeli sikerességüket és a muszlim közösség, valamint a globális világ iránti szolgálataikat. Sajnálatos módon a világ vallásainak

oktatása és a vallásközi párbeszéd megértése még az amerikai mecsetekben is ritkán kerül sorra.

A vallásközi párbeszéd kapcsán a nem muszlimok általában a *dhimmi*, *dzsizja*, *dar al-islam* fogalmairól, valamint a *kufr*, *wali* alkalmazásáról kérdeznek, továbbá arról, hogy a keresztények és zsidók bejutnak-e a *jannah*-ba (Paradicsomba). Az utolsó három már az első kiadásban is szerepelt, de a második kiadást az első hárommal bővítettük. Továbbá az új kiadást négy további függelékkel láttuk el. Ezek a függelékek segítséget nyújtanak a vallásközi párbeszéd megszervezésében és sikeres megvalósításában. Továbbá a teljes szöveget átszerkesztettük, és megtettük a szükséges változtatásokat, hogy az új kiadás naprakész és sokkal érthetőbb legyen. Annak érdekében, hogy felhívjuk a muszlimok figyelmét a vallásközi párbeszéd sürgősségére, számos ábrát illesztettünk a bevezetéshez, melyek bemutatják, miként látja ma a világ a muszlimokat, világossá téve, hogy nincs más megoldás, mint proaktívan bekapcsolódni a vallásközi párbeszédbe.

Köszönetet mondok a IIIT-nek a tudás és vallásközi párbeszéd előmozdításának folytonos erőfeszítése miatt, valamint a muszlimok oktatási szükségleteinek támogatásáért Amerikában és a világ más részein. Az emberi tudás és a békés együttélést célzó nehéz témák megértésének gyarapítására fordított kiadások az iszlámban a legnagyobb jótétemény, amit valaki Isten teremtményeinek megadhat. Nyitott szívvel és elmével olvassa ezt a könyvet! Bocsásson meg nekünk a véletlen hibákért, a Mindenható Istennél van a legnagyobb tudás.

Muhammad Shafiq
1451. rajab 20./2010. július 3.

Bevezetés

Célkitűzés

Az iszlám történelmének és tanításainak tanúsága alapján azt láthatjuk, hogy a muszlimok a többvallású szomszédokkal és társadalmakkal való együttélésben messzire nyúló örökséggel rendelkeznek. Az iszlám elismeri a vallási pluralitást, és felszólítja a muszlimokat, hogy tiszteljék a többi vallást. Egészében véve a muszlimok pozitívan reagáltak erre a felhívásra, ami a párbeszéd gazdag történelmi forrásából világosan látszik, melyben a társadalom valamennyi rétegével folytatott sikeres kommunikáció tükröződik. Ez a könyv azoknak a muszlimoknak íródott, akik érdeklődnek és/vagy érintettek a zsidókkal és keresztényekkel való kapcsolatépítésben.¹ Amint ez az útmutató is kifejti, a Korán azt parancsolja a muszlimoknak, hogy tiszteljék a többi vallást és követőiket. Mohamed próféta (béke legyen vele) mindig megbéklésre törekedett a többi vallással. Együtt gyászolt a keresztényekkel, amikor zoroasztriánus perzsák legyőzték a keresztény

---

1 Ez az útmutató a zsidók, keresztények és muszlimok közötti vallásközi párbeszédre összpontosít, mivel ezek tartoznak az ábrahámi hagyományhoz. Ezt azonban nem szabad úgy értelmezni, hogy figyelmen kívül hagynánk annak szükségességét, hogy hasonló iránymutató dokumentumokat kell kidolgozni hinduk, buddhisták és más nem ábrahámi vallásokkal kapcsolatban is. Épp ellenkezőleg, mivel az összes muszlim több, mint 80 százaléka él az Indiai-szubkontinensen és Ázsiában, a muszlimoknak messze több kapcsolatuk van velük napi szinten, mint a zsidókkal vagy a keresztényekkel. Útmutatónk zsidók, keresztények és muszlimok közötti vallásközi kapcsolatok növekvő területére kínál választ, a jelenlegi geopolitikai dinamikára reagálva.

Bizáncot (Korán 30:1-6).² Amikor a Próféta a muszlimokkal Medinába vándorolt, egyezményt írt alá a zsidó törzsekkel, hogy békében éljenek együtt. A muszlimok nemcsak a zsidókkal és keresztényekkel éltek békességben, hanem amikor az Indiai-félszigetre érkeztek, ugyanígy viselkedtek a hindukkal és buddhistákkal is.

Ismail R. al-Faruqi *Az iszlám (Islam)* című könyvében rámutat arra, hogy a Próféta a medinai zsidó törzsekkel kötött szerződése ummának (vallási közösségnek) ismeri el őket. Ezt a kifejezést a Korán a muszlimok közösségére használja. Ugyanezt a jelölést terjesztették ki a keresztényekre is, majd később a szubkontinensen a hindukra és buddhistákra is. Ennek eredményeként az iszlám minden vallási közösség számára biztosította az alapvető jogokat és a vallásszabadságot védelmezte.³

Elődeikhez hasonlóan sok ma élő muszlim lelkesen támogatja a vallásközi párbeszédet, de ahhoz, hogy ezt hatékonyan tegyék, szükség van arra, hogy megértsék a kihívásokat, melyekkel szembe kell nézniük a nem muszlimokkal kapcsolatban. Ezek között szerepel, hogy el kell sajátítsák a jelenkori terminológiákat, és helyesen kell azokat alkalmazni, létre kell hozni a kapcsolatot megkönnyítő intézményeket és struktúrákat, fel kell ruházni a szakértő muszlimokat a szükséges tudással, hogy eljussanak a hitközösségükhöz, hatékonyan kell foglalkozni az erőszak és üldöztetés politikai valóságával, és az iszlám megközelítésének konstruktív és hatékony módszereit kell kidolgozni.

Néhány muszlim aggályosnak tartja a vallásközi párbeszédet, kiemelve például azt a veszélyt, hogy az iszlám tanítások összekeveredhetnek más vallási tanokkal. Ők a vallásközi párbeszédet

---

2 „Alif, Lam, Mim.” A rómaiak legyőzettek, a legközelebbi földön. De a vereségük után győzedelmeskedni fognak, néhány éven belül. Allahé a parancs, a kezdetől a végig. Azon a napon a hívők örvendezni fognak, Allah segítségének. Ő azt segíti, akit akar. És Ő Mindenható, az Irgalmas. Allah ígérete. És Allah nem szege meg ígéretét, de a legtöbb ember ezt nem tudja.” (Korán 30:1-6) (A Korán idézetek Kiss Zsuzsanna Korán-fordításai. Forrás: *A Kegyes Korán értelmezése magyar nyelven*, Netkalmár Kft, 2012. - A ford.)

3 Ismail R. Al-Faruqi, *Islam*. Boston: Argus Communications. 1984. 61-67.

olyan erőfeszítésnek látják, mely egyetlen vallás megteremtésén munkálkodik, egybeolvasztva valamennyi vallás fő elveit, vagy egy civil vallást kíván létrehozni közös istentisztelettel, rituálékkal és imádságokkal. Ezt az aggályt csak az egyes vallások nagyságának és egyediségének közös megértésével lehet csillapítani, ami a követőik szabad és tiszta vallásgyakorlatában, és valamennyi vallás iránti tiszteletében nyilvánul meg. A Korán ezt az igazságot hangsúlyozza amikor kijelenti, hogy a világ szépsége az emberek sokféleségében és a vallási pluralizmusban rejlik, máskülönben Isten nem így teremtette volna őket(10:99⁴, 5:48⁵).

Más muszlimok pedig összekeverik a vallásközi párbeszédet a *da'wa* (iszlámra hívás) tevékenységével. A vallásközi párbeszéd nem mások megtérítéséről kell, hogy szóljon, mivel ha ilyen célra alkalmazzuk, a résztvevők könnyen védekező pozícióba kerülnek, és teljesen elfordulnak a párbeszédétől. A valódi vallásközi párbeszéd azon a központi alapelven nyugszik, hogy nem szabad vallási megtérítésre alkalmazni. Egyes muszlimok ráadásul az ökumenizmus szinonimájaként értelmezik a vallásközi párbeszédet, és ezáltal a keresztény többség arra irányuló kísérletének, hogy megtérítsen másokat. Amit ezeknek az embereknek meg kell érteniük, hogy a ma lexikonjában a vallásközi párbeszéd a különböző vallások közötti párbeszédet jelöli.

Egy másik probléma, mely szintén távol tartja a muszlimokat a vallásközi párbeszédétől az a meggyőződés, hogy a párbeszéd nem több, mint a különféle vallások teológusai közötti polemikus

---

4 „És ha Urad úgy akarná, valamennyien hinnénk, mind, akik a földön vannak. Hát úgy gondolod, hogy te kényszerítheted az embereket arra, hogy higgyenek?” (10:99)

5 „És leküldtük neked a Könyvet (a Koránt), igazsággal megerősítve a Könyvet, ami előtte volt, és annak őrizőjeként. Ítéld hát közöttük annak alapján, amit Allah leküldött neked, és ne kövesd az ő vágyait, mikor az igazság eljött hozzád. Mindenkinél közületek előírtunk egy törvényt és egy nyilvánvaló utat. Ha Allah úgy akarta volna, egyetlen közösséggé tehetett volna benneteket, de hogy próbára tehessen benneteket azáltal, amit adott nektek, versengjétek hát a jótettekben! Valamennyien Allahhoz fogtok visszatérni, és Ő tájékoztatni fog benneteket azzal kapcsolatban, amiben különböztetek.” (5:48)

vita, mely évszázadokkal ezelőtt kezdődött a keresztény és muszlim teológusok között, és a modern időkig húzódik, különösen a gyarmatosítás idején. Az agresszív és polemikus attitűdöknek azonban semmi közük nincs a vallásközi párbeszédhez.

Ez az útikalauz olyan oktatási kezdeményezés, mely tisztázni kívánja ezeket és az ehhez hasonló tévképzeteket, valamint segít meghatározni és megismertetni a vallásközi párbeszéd jelenkori gyakorlatát. Ebben az összefüggésben a vallásközi párbeszéd elősegíti a megértést, és hidakat emel a békés együttéléshez. A *Vallások közötti útikalauz muszlimoknak* című könyv tehát az alábbiakat kínálja:

- útmutatót a vezetők és résztvevők felkészítéséhez a nem muszlimokkal folytatott párbeszéd kapcsán kialakításához;
- a párbeszéd fogalmának tisztázását: a kommunikáció olyan formája, mely különbözik a tipikus logikai és teológiai vitáktól, melyeket a muszlimok egymás között, vagy a muszlimok a nem muszlimokkal szemben folytatnak;
- eszközt az oktatásra és a terminológia tisztázására, hogy a vallásközi csoportokat érintő tévképzetek elkerülhetőek legyenek;
- módszert, hogy emlékeztessük a muszlimokat az *adab*-ra (etiketre), és a véleménykülönbség Koránon és a Szunnán alapuló etikájára, hogy ezáltal elérjék a kommunikáció leghatékonyabb formáját.

Vannak helyi kérdések is. A Nyugaton élő muszlimok megosztotak abban a kérdésben, hogy részt vegyenek-e a vallásközi párbeszédben, olyannyira, hogy néhány mecset megtagadja, hogy *shura*-t (kölcönös tanácskozás) tartson olyan mecsetekkel, akik részt vesznek vallásközi párbeszédben. Néhány imám a vallásközi párbeszédet *bid'ah*-nak (az iszlámtól eltérő újításnak) tartja.

A muszlimoknak a valláson belüli párbeszéd során kell tisztáznuk, hogy ez a nézet a helyes-e, avagy az iszlám előírja a vallásközi párbeszédet. Reméljük, hogy ha a vallásközi párbeszédet első körben iszlámon belüli szinten tárjuk fel, akkor a muszlim közösség, amint tisztába kerül saját hitével és meggyőződésével, tovább növeli a bizalmát és azokat a készségeit, melyek a hatékony vallásközi párbeszédhez szükségesek.

Mostanában a muszlim tudósok részéről számos konferencián elhangzott, hogy szükség lenne egy olyan átfogó útmutatóra, mint ez a könyv.⁶ Ám a tudósok és szakemberek által világosan megfogalmazott igény ellenére csupán néhány, a témával foglalkozó muszlim tudós publikált írásokat. Ezekben a tanulmányokban bemutatják saját véleményüket arról, hogy az iszlám mit mond a muszlim-nem muszlim kapcsolatokról és a vallási toleranciáról (például Jamal Badawi, Muzammil Siddiqi, Sayyid M. Sayeed, Louay Safi, Ghulam Haider Aasi és Mohammed Abu-Nimer). Felbecsülhetetlen értékűek ezek a tanulmányok, de nem nyújtanak teljes és szisztematikus áttekintést a muszlimoknak a vallásközi párbeszédéről.

Nyilvánvaló, hogy ma ilyen átfogó megközelítésre van szükség. A nyugati média muszlimokat és az iszlámot érő verbális támadásai sok amerikai és európai összezavartak az iszlám békés természetével kapcsolatban. Ennek ellenére a muszlimokkal szembeni ellenségesség nem mai trend. Történelmileg az iszlám a kereszties hadjáratok és a reneszánsz alatt az „ellenséges másik” sztereotípiájával vált azonossá. A 19. század folyamán az előítélet olyan finom árnyalatban öltött testet, mint az orientalizmus új akadémiai diszciplínája. Az évszázadokon át hangoztatott eltorzult eszmék miatt

6 Az Észak-Amerikai Iszlám Társaság 'Küldetésnyilatkozatának', #5 célkitűzése a vallásközi és koalícióépítésről elérhető online: www.isna.net/ISNAHQ/pages/Mission—Vision.aspx. Az International Institute of Islamic Thought (IIIT) „Nemzetközi Szeminárium Programja” elérhető online: www.iiit.org/Partner/Seminars%20and%20Research/peaceseminar.asp; A Salam Intézet a Békéért és Igazságosságért „Küldetésnyilatkozata” elérhető online: <http://www.salaminstitute.org/mission.htm>.

váltak a nyugati emberek gyanakvóvá, és alakult ki bennük félelem az iszlámtól és muszlimoktól.

A második világháború után a nemzeti felszabadítási mozgalmak felemelkedése és a gyarmatosítás elleni küzdelmek miatt a muszlimok lakta gyarmatosított országokban, különösen Palesztinában és az arab országokban, még félelmetesebb kép alakult ki a muszlimokról. Hamarosan ezt a képet tulajdonították valamennyi muszlimnak akár arabok voltak, akár nem. Noha ezek a küzdelmek a nemzeti függetlenségért folytak, a nyugatiak ezt közvetlenül őket célzó agressziónak élték meg. Példa erre az iráni forradalom.

A hollywoodi filmek hasznos irányjelzőt kínálnak a Nyugaton meghonosodott muszlimellenes sztereotípiákról. Számos film használja a Közel-Keletet és az iszlámot arra, hogy egzotikus és erőszakos atmoszférát teremtsen. Sajnálatos módon a legtöbb ilyen film nem veszi figyelembe az iszlám kulturális és vallási aspektusainak igazi természetét. A hollywoodi filmekben Jézus és Mózes felvilágosult érvekkel menti meg az emberek lelkeit, Mohamedet viszont karddal ábrázolják, aki vagy erőszakos térítést, vagy halált oszt. A népszerű 19. századi nyugati szerzők az iszlámot az ördög és az Antikrisztus termékének mutatják be.

Az iszlám félremagyarázását nemcsak a tömegkultúrában érhetjük tetten. Manapság a keresztény papság néhány tagja azt hirdeti, hogy az iszlám az Ördög és a sötétség vallása. Az ő megalapozatlan és uszító retorikájukat számos kritika éri. Amint Laurie Goodstein, „Az iszlám mint 'gonosz' vallás, a protestánsok megtérteket keresnek” (*“Seeing Islam as ‘Evil’ Faith, Evangelicals Seek Converts”*) című írásában kiemeli: „Az olyan vallási vezetők éles nyelvezete, mint Franklin Graham, Jerry Falwell, Pat Robertson és Jerry Vines, a Déli Baptista Gyülekezet korábbi elnöke, rosszallást váltott ki muszlimokból és keresztény csoportokból

egyaránt.”⁷ Sajnos a szélsőséges vallási eszmék erőteljesen növekednek az Egyesült Államokban.

2001. szeptember 11-e és annak következményei számos kérdést vetettek fel az iszlám békéről szóló tanításával kapcsolatban, és tovább erősítették az iszlámról és muszlimokról alkotott már létező negatív sztereotípiákat. Manapság számos Nyugaton élő muszlim félelemben él. 2004-ben az Amerikai-Iszlám Kapcsolatok Tanácsa (Council on American-Islamic Relations - CAIR)⁸ 1522 muszlimokkal szemben elkövetett polgárjogsértő esetet tárt fel, míg 2003-ban 1019 ilyen esetet regisztrált. Ez a zaklatások, az erőszak és a hátrányos megkülönböztetés 49%-os növekedését jelenti, és a CAIR 11 éves történetében ez a legmagasabb szám. Emellett a CAIR-hoz 141 valós és potenciális erőszakos muszlimellenes gyűlöletbűncselekményről érkezett bejelentés, ami 52%-os növekedés a 2003-ban regisztrált 93 bejelentéshez képest. 2004-ben a CAIR-hoz érkezett bejelentések 79%-a 10 államra korlátozódtak: California (20.17%), New York (10.11%), Arizona (9.26%), Virginia (7.16%), Texas (6.83%), Florida (6.77%), Ohio (5.32%), Maryland (5.26%), New Jersey (4.53%) és Illinois (2.96%).

Még kilenc évvel az Egyesült Államokat ért támadás után is erősödik a muszlimokról alkotott negatív kép Amerikában. Az alábbi CAIR grafikon figyelmeztet a muszlimokkal szembeni jogsértésekre az Egyesült Államokban. A muszlimoknak pozitív lépések megtételével, gyorsan kell reagálniuk, hogy ellensúlyozzák a növekvő gyűlöletet velük szemben.⁹

7 Laurie Goodstein, „Az iszlámot 'gonosz' vallásnak látni: az evangélikusok megtérteket keresnek” *“Seeing Islam as ‘Evil’ Faith, Evangelicals Seek Converts,”* *The New York Times* (New York, May 27, 2003).

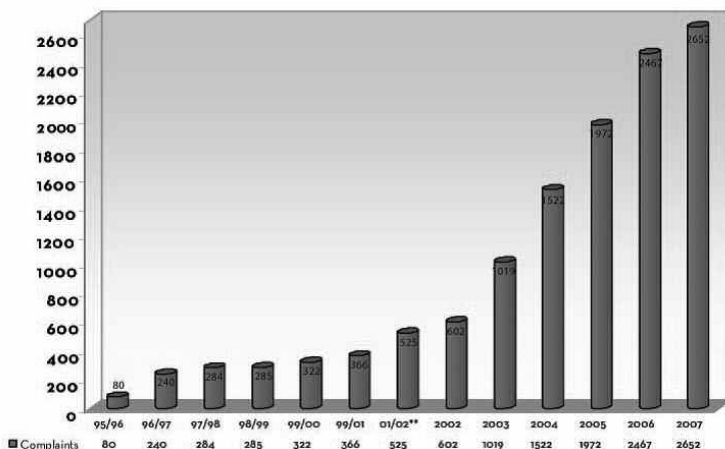
8 www.cair.com.

9 A részletekért lásd a muszlim polgárjogok megsértéséről szóló CAIR jelentést a honlapján: <http://www.cair.com/Portals/0/pdf/civilrights2008.pdf>.

1. számú grafikon: Polgárjogi panaszok száma évenkénti bontásban

Graph 1. Total Number of Civil Rights Complaints by Year

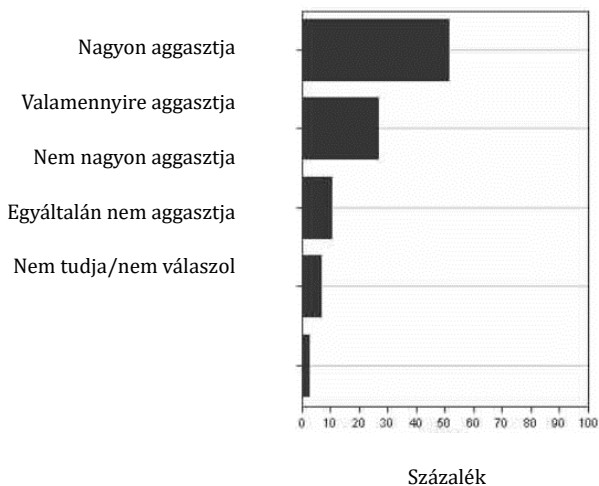
A 2009-es PEW felmérés szerint az amerikaiak is úgy látják, hogy a muszlimokat sokkal több diszkrimináció éri, mint a többi vallási csoportot. Tízből közel hat felnőtt (58%) azt állítja, hogy a muszlimok számos hátrányos megkülönböztetést szenvednek el, sokkal többet, mint amennyi a zsidókat, keresztényeket, ateistákat vagy mormonokat éri szerintük. Valójában a megkérdezett csoportok közül egyedül a homoszexuálisokat és leszbikusokat ér a muszlimoknál több hátrányos megkülönböztetés, a megkérdezettek közel kétharmada (64%) állítja ezt. Az alábbi PEW felmérésből származó ábra rávilágít, hogy minént kezelik a muszlimokat Amerikában a többi csoporthoz viszonyítva:

A vallási különbségek felfogása

Saját vallásával összehasonlítva a	Nagyon /valamennyire <u>hasonló</u> %	Nagyon/ valamennyire <u>különböző</u> %	Nem tudja %
protestantizmus	44	38	18
katolicizmus	43	49	8
judaizmus	35	47	18
mormon vallás	21	59	20
iszlám	17	65	19
buddhizmus	15	60	25
hinduizmus	12	57	32

Azon válaszadók alapján, akik nem kötődnek a kérdésben szereplő egyik valláshoz sem. A vallási elköteleződéssel nem rendelkezőket arról kérdezték, hogy saját meggyőződésükhöz mennyire hasonlóak vagy különbözőek az egyes vallások.

A következő ábra világosan bemutatja az amerikaiak ellenséges szemléletét a muszlimokkal szemben arra a kérdésre adott válaszokban, hogy „Mennyire tartja valószínűnek az iszlám szélsőséges megerősödését az Egyesült Államokban?”

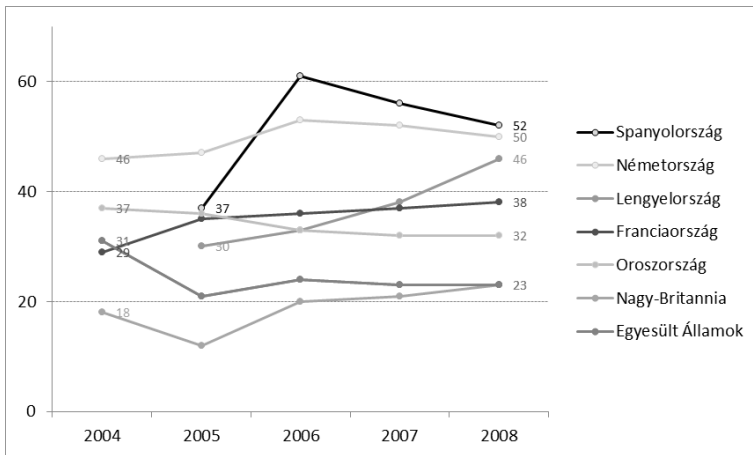

Összehasonlítva az ehhez hasonló kérdésre adott válaszokkal („Mennyire tartja valószínűnek az iszlám szélsőséges meg erősödését a világon napjainkban?”) azt láthatjuk, hogy a válaszadók nem tesznek különbséget az iszlám szélsőséges növekedésének lehetőségével kapcsolatban az Egyesült Államokban, illetve a világ többi részén.¹⁰

A muszlimokról alkotott kép Európában még veszjóslóbb képet fest, mint az Egyesült Államokban. A PEW Global Research Center 2008-ban készült felmérése az európai országokban a muszlimok alábbi kedvezőtlen megítélését mutatja:

10 A Pew felmérés további részleteiért látogassa meg a <http://www.pewforum.org> weblapot, és ott keresse az alábbi: Pew Research Forum on Religion & Public Life Survey (2009 november).

A muszlimokról alkotott negatív kép növekedett Európában

A média továbbra is az úgynevezett „muszlim” szélsőséges csoportokra összpontosít, és figyelmen kívül hagyja a pozitív, békés iszlám közösségeket. Ezekben a szelektív tudósításokban kendőt viselő nők fotói kerülnek a címlapra olyan nagy lapoknál is, mint a *Newsweek*, noha a cikk térképei és statisztikái olyan etnikai és szekuláris alapokon álló terrorista csoportokat mutatnak be, amelyeknek semmi köze nincs az iszlámhoz.¹¹ Mindez a muszlimok mindennapi életére is hatással van.¹² Biztonsági területekre belépni vagy ott dolgozni meglehetősen nehézé vált a muszlimok számára, akiket szoros megfigyelés alatt tartanak vásárlás, vezetés vagy akár séta közben is.

Miként tudnának a muszlimok felülkerekedni ezeken az előítéleteken? A muszlimok nem keseredhetnek el a fenti ábrák és grafikonok láttán, noha azért komolyan kell venni őket. Nézetünk szerint a társadalmi elköteleződés és a vallásközi párbeszéd

11 Christopher Dickey, „Nők az AL-Kaidában” *“Women of Al Qaeda,” Newsweek* (2005. december 12).

12 „A gyűlölet sérti az amerikai kampányt” *“Hate Hurts America Campaign,”* <http://www.cairchicago.org/inthenews.php?file=lm02272008>

jelenleg az a két módszer, amelyeket ha megfelelően alkalmazunk, megváltoztathatjuk az emberek negatív felfogását, kapcsolatokat építhetünk, és szimpátiát ébreszthetünk általuk. A muszlimoknak minden energiájával és forrásaival azon kell fáradozniuk, hogy hidakat építsenek és eloszlassák a tévhiteket annak érdekében, hogy az iszlámról és a muszlimokról pozitív felfogást alakíttassanak ki.¹³

Ez az útmutató segítséget nyújt a muszlimoknak, hogy eljuszanak a nem muszlimokhoz, és eloszlassák a róluk alkotott téves elképzeléseiket. Az iszlám békés megközelítéseit alkalmazva támogatja a muszlim közösséget a vallásközi párbeszéd lefolytatásában, és megteremti a sikeres eszmecseréhez szükséges teret és platformot. Teszi mindezt abban a szilárd meggyőződésben, hogy egy ilyen eszmecsere nem felhívítja a vallásunkat, hanem megerősíti azt.

Az első fejezet feltárja, hogy miért van szükség erre az útmutatóra, és választ ad néhány muszlim vallásközi párbeszédrel szemben emelt két kifogásra. Először az ökumenizmussal szembeni kifogásokkal foglalkozik, világosan meghatározva annak fogalmát, és bemutatva történetét. Ezután a vallásközi párbeszédrel kapcsolatos félelmeket vizsgálja meg, felvonultatva a történelmi adatokat, melyek a modern vallásközi párbeszéd kialakulásához vezettek. A második fejezet a párbeszéd határaival és hatókörével foglalkozik, valamint a sikerességhez szükséges léggörd és eszközöket mutatja be.

A harmadik és negyedik fejezet három célt tűzött maga elé. Először is a vallásközi párbeszédrel szembenálló muszlimok további kérdéseit vizsgálja meg. Másodszor felidézi, hogy az iszlám kezdeteinél miként volt jelen a pluralizmus, hogyan virágozott a muszlim társadalom, amikor gyakorolták a pluralizmust, és miként teremtettek egy új civilizációt, melyben a muszlimok és nem muszlimok szabadon léptek kapcsolatba egymással. A fejezetek részletesen bemutatják azokat a körülményeket, melyek a

13 A muszlim közösségek tanulhatnak a nyugati zsidó kisebbségek tapasztalataiból arról, ahogy ők eljutottak a szélesebb közösségekhez.

tudomány, a technológia, valamint a művészetek és az építészet felvirágzásához vezettek, és amelyek egy olyan civilizációt hoztak létre, melyet az emberi méltóság fémjelez, és amelyben nincs helye a faji vagy bőrszín szerinti megkülönböztetésnek. A fejezetek harmadik célja annak a tévhitnek az eloszlatása, hogy az iszlám kizárólagos vallás. Ennek érdekében a negyedik fejezet olyan Korán-verseket vizsgál, melyek látszólag ennek az ellenkezőjét mondják.

Az ötödik fejezet az iszlám világ aranykorában kialakult plurális társadalom néhány példáját mutatja be, olyan társadalmakat, melyeket az iszlám áthatott, de valamennyi felekezet közösségei virágoztak. A fejezet kifejti, hogy miként kell a vallásközi párbeszédet lefolytatni, és hogyan oktassuk az embereket a békés együttélésre egy vallási tekintetben plurális társadalomban. Továbbá segítségképp a vallásközi párbeszéd kezdeményezőinek, néhány programmodellt vonultat fel a sikeres vallásközi párbeszéd lebonyolításához. Számos városból gyűjtöttük össze a vallásközi tevékenységek modelljeit, ezeket összerendezve tesszük most közzé.

Reméljük, hogy ez az átfogó megközelítés valóban hasznos útmutatót kínál mind a muszlimok, mind a nem muszlimok számára, s ezáltal minden fél együtt építheti a megértés hídjait.

I. FEJEZET

Valláson belüli és vallásközi párbeszéd

A vallásközi párbeszéd meghatározása

A dialógus szó a *dia* (át, keresztül) és a *logos* (párbeszéd, szó) szóösszetételből származik. A Webster's szótár a dialógust egyszerűen két vagy több ember közötti párbeszédként határozza meg. A Koránban a dialógushoz legközelebb álló kifejezés a *yuhawir* (18:34, 18:37, 58:1), mely két egyén vagy csoport közötti párbeszédet jelöl. Például: „A társa azt mondta nekik, míg vitáztak (*yuhawiru* [vita, társalgás]): „Hát nem hiszel abban, Aki megteremtett téged porból...?” (18:37)¹⁴ Az iszlám hagyományban általánosságban az egyének, csoportok és vallások közötti párbeszéd a jobb élet kulcsa. A Próféta meghallgatott mindenkit – akár bálványimádók, akár a Könyv népei (zsidó és keresztény) vagy muszlim társai fordultak hozzá. A későbbiekben elemezni fogjuk párbeszédeit nagybátyjával, Abu Talibbal, valamint a Kurejs törzs vezetőjével, Utbah ibn Rabiah-val, aki megbékéléért fordult hozzá, illetve a najrani keresztény küldöttséggel.

---

14 Ha nincs másként jelölve a következő Korán referenciák Muhammad Asad: *A Korán üzenete (The Message of the Quran)* (England: The Book Foundation, 2003) című művéből származnak.

A vallásközi megértés során az egyének és/vagy csoportok közötti párbeszéd iszlám felfogása tükröződik a dialógusban. A párbeszéd célja nem az, hogy kiküszöböljük a vélemény és meggyőződésbeli különbségeket, hanem hogy megértsük és elfogadjuk ezeket a különbségeket. A párbeszéd nem arról szól, hogyan győzzünk le vagy hallgattassunk el másokat, hanem a tanulásról, megértésről, és a másokról szóló tudásunk bővítéséről. A Próféta így fogalmaz: „A lelkek olyanok, mint a besorozott katonák. Azok, akik megismerik egymást, kölcsönös megértést fognak kialakítani egymással, és azok, akik idegenek egymásnak, valószínűleg vitatkozni fognak.”¹⁵ Ez a hadís a valláson belüli és vallásközi párbeszéd szükségességét hirdeti a jobb megértés és a különböző közösségek közötti híd építése érdekében. Még számos hadís szól erről Bukhari „Megbékélés könyvében”.

A párbeszéd célja a negatív feltételezések és fanatizmus elleni küzdelem, valamint ajtót nyitni a meghallgatás, kommunikáció és tisztelet számára.¹⁶ Jaco Cilliers, a vallásközi párbeszéd szakértője így fogalmaz: „A vallásközi párbeszédhez csatlakozni semmilyen formában nem azt jelenti, hogy aláassuk a saját hitünket és vallási hagyományainkat. A vallásközi párbeszéd csak akkor lehet építő jellegű, amikor a résztvevők szilárd alapokra kerülnek a saját vallási hagyományaik talaján, és e folyamat során alakul ki bennük az a szándék, hogy meghallgassák a másikat, és tiszteljék más vallások meggyőződéseit.”¹⁷

A vallásközi párbeszéd azt jelenti, hogy a saját hitünkhöz ragaszkodunk, míg egyszersmind megpróbáljuk megérteni egy másik ember hitét. A résztvevőktől őszinteséget és tiszteletet követel, hogy a vallásukat a felek őszintén mutathassák be. Az egységesség és a megegyezés itt nem célok, hanem

15 *Sahih al-Bukhari: Kitab al-Anbiya, Bab al-Arwah Junudun Mujannadah.*

16 Mike Leterfield: „A párbeszéd szükségszerűsége” *“The Necessity of Dialogue,” The Fountain* (1999. november 27), 21.

17 Jaco Cilliers: „Hidak építése a vallásközi párbeszéd számára” *“Building Bridges for Interfaith Dialogue,” Interfaith Dialogue and Peacebuilding*, David R. Smock szerk. (Washington, DC: United States Institute of Peace, 2002), 49.

sokkal inkább az együttműködés és a különféle erősségek egyesítése az emberiség jóléte érdekében.

Túl a gyűlölködő nyelvhasználat elutasításán, a vallásközi párbeszéd tiszteletteljes módszereket használ, hogy növelje a kölcsönös megértést a vallásos emberek között. Gondoljuk végig a következőt: Milyen lenne, ha a különféle vallások hívei egymást megvetéssel kezelnék, nem pedig tisztelettel és megértéssel? Egyetlen közösség sem boldogulna ilyen mentalitással, és egyetlen ország sem maradna fenn békében, ha a vallási gyűlölet és vakbuzgóságot táplálja. A Korán azt parancsolja a muszlimoknak, hogy tiszteljék a más vallásokat és legyenek udvariasak azok követőivel: „Nincs kényszer a vallásban...” (2:256)¹⁸

Abbas al-Jirari a *Párbeszéd iszlám nézőpontból* (*Dialogue from the Islamic Point of View*) című művében magyarázatot ad a párbeszéd iszlám fogalmáról:

„Az iszlám alapokon álló párbeszéd az igazság elnyerésének ideális módja. Ugyanakkor, ha az emberiség jelenlegi állapotára gondolunk, arra a következtetésre jutunk, hogy szükség van a megértés, az erő és az együttműködés megalapozására, és az emberek közötti (különbözőségekből származó) szakadék csökkenésére.”¹⁹

Amint azt fentebb írtuk, a vallásközi párbeszéd nem irányul egy új vallás megteremtésére, sem az iszlám alapjainak felszámolására, hanem az együttélés békés légkörét kívánja létrehozni. Az imámok a muszlimok közötti és a vallásközi párbeszéd oktatói lehetnének. A vallásközi párbeszédben való részvételünk során:

- újratanuljuk egymás meghallgatását
- megérthetjük a hasonlóságokat és különbségeket teológiai és filozófiai beszélgetéseken keresztül intellektuális szinten;

18 A Korán a *la ikraha* kifejezést használja a szabadságért és tiszteletért való kiállítás jelölésére, valamint az egyéni meggyőződésre és a választás szabadságára.

19 Abbas al-Jirari: „Párbeszéd iszlám nézőpontból” *Dialogue from Islamic Point of View* (Rabat: ISESCO, 2000). Elérhető online: <http://www.isesco.org.ma/english/publications/islamtoday/18/P2.php>.

- értékeljük más emberek vallásosságát azáltal, hogy más vallások szent írásait és történeteit tanulmányozunk;
- több szinten is együttműködünk közös projektekben, hogy nagyobb igazságosságot, humanitárius segítséget és békét hozzunk a társadalom számára, valamint
- békés légkörben működünk, s ezáltal a jótékony és szociális programjainkon részt vehet bárki, vallástól függetlenül.

A modern nyugati vallásközi párbeszéd rövid története

Fontos megértenünk a modern vallásközi párbeszéd történelmi kontextusát és kialakulását. Spontán vagy kötetlen interakcióból kinőve, a párbeszéd mára a jól ismert formalizált párbeszédde alakult. A 19. század végéig sem a keresztények, sem a muszlimok nem alakították ki a vallásközi párbeszéd hivatalos kereteit. Noha a Korán (29:46) említi a vallásközi teológiai értekezéseket, valamint az iszlámon belüli vitákat (*jadal*), a párbeszédre nem ad igazi meghatározást. Ahogyan azt majd a III. fejezetben láthatjuk, a *jadal* egy olyan vitára vonatkozik, mely során logikai és teológiai beszélgetésen keresztül meggyőzzük a másikat, hogy fogadja el az igazságunkat. Továbbá a *jadal* a másik hibás véleményének útját vagy hibás értelmezéseit igyekszik feltárni. A modern vallásközi párbeszéd nem tűz ki ilyen agresszív célt, hanem arra összpontosít, hogy a saját vallás igazi megértéséhez a másik vallással történő összehasonlítás révén jusson el.

A vallásközi párbeszéd mint jelenkori mozgalom, visszavezethető néhány egyház azon döntésére, mely kiterjeszti az együttműködést és kapcsolatokat épít ki nem keresztényekkel.

Ez a kezdeményezés a keresztény misszionáriusoktól származik, akiknek szükséges volt, hogy a tengertúli munka feltételeihez alkalmazkodjanak. Mivel a harmadik világ nemzeti függetlenségi mozgalmi megnehezítették számukra, hogy véghez vigyék a hagyományos tevékenységeiket, azzal tartották fenn fontos szerepüket, hogy a társadalom fősodorjához csatlakozva együtt munkálkodtak más vallások vezetőivel, mutatva, hogy a kereszténység nem idegen vallás. Az első misszionárius konferencia, melyet 1910-ben Edinburgh-ben rendeztek meg, megkísérelte meghatározni, hogy miként dolgozhatnak együtt a keresztények a nem keresztényekkel anélkül, hogy hitük sérüljön. Ezt még két misszionárius konferencia követte: 1928-ban Jeruzsálemben és 1938-ban az indiai Tambaramban. Mindezek ellenére a keresztények megosztottak maradtak a más vallásokhoz való hozzáállásukban.

A második világháború után a keresztény misszionárius munka hanyatlani kezdett. 1948-ban a romló helyzetet visszafordítani kívánó egyházak létrehozták Amszterdamban az Egyházak Világtanácsát. A Nemzetközi Misszionárius Tanács és az Egyházak Világtanácsa foglalkozott azzal, hogy a keresztények miként működjenek együtt a nem keresztényekkel az emberiség javára. Az Egyházak Világtanácsa Újdelhiben (1961) és a Sri Lankai Kandy-ben (1967) tartott konferenciája hatékonyabb stratégia kialakításán munkálkodott.²⁰ Ebben az időszakban hívta össze XXIII. János pápa a II. Vatikáni Zsinatot (1962). Ez a zsinat előmozdította a vallásközi párbeszéd ügyét a katolikus egyházban.²¹ Az egyik fő dokumentum, a *Nostra Aetate* meghatározta a nem keresztény vallásokkal való kapcsolatot. A vallásközi párbeszéd ezen áttörése hamarosan az ökumenizmus (kereszténységen belüli egység) és a vallásközi

20 Sonia P. Omulepu, szerk.: Vallásközi oktatási kezdeményezés: a vallásközi párbeszéd kézikönyve *Interfaith Education Initiative: A Manual on Interfaith Dialogue*. (New York: Office of Ecumenical and Interfaith Relations, The Episcopal Church USA, 2004).

21 A Második Vatikáni Ökumenikus Tanács (Vatikán II.) 1962-1965, elérhető online a www.christusrex.org/www1/CDHN/v1.html és a www.vatican.va honlapokon.

kapcsolatok érdekében tett nagyobb kezdeményezéseket hívott életre. A római katolikus egyház elismerte, hogy a Szentlélek valamennyi keresztény egyházban jelen van, a protestáns és a keleti ortodox egyházban is. A Második Vatikáni Zsinat a keresztény egységet sürgette, mely nem akadályozta meg az egyes felekezeteket abban, hogy továbbra is érintetlenül őrizzék meg saját hagyományaikat. Ezzel kezdődött a vallásközi párbeszédben részt vevő kereszténység modern története.

A Nostra Aetate kulcsfontosságú lépése volt a kinyilatkoztatás fogalmának, az isteni szó, igazság és akarat működésének kiterjesztése valamennyi teremtményre:

„Az egyházatyák helyesen ismerték fel, hogy a különféle vallások egyetlen igazság tükröződései. A 'Szó magvai'²² azt bizonyítják, hogy bár az odavezető utak különbözőek lehetnek, de csupán egyetlen cél van, mely felé az emberi lélek törekszik az Isten keresésének útján, és Isten felé irányulva az emberségének teljes dimenziója vagy más szóval az emberi élet teljes értelme felé.”²³

Noha ez a koncepció már a kora keresztény írásokban is ismert volt, ez a nyílt deklaráció reményt keltett a zsidókkal történő párbeszédre, akikkel a keresztények „lelki örökségen” osztoznak. Továbbá bátorítja a muszlimokkal történő párbeszédet, akikre a római katolikus egyház „megbecsüléssel” tekint, mivel a muszlimok is egy Istent imádnak, tisztelik Ábrahámot, Máriát, Jézust és valamennyi prófétát. Elismerően nyilatkozik a dokumentum a többi világvallásról is, melyek ugyanahhoz az Egyhez vezető utat jelentik, mint Akit a kereszténység Istennek nevez. A hinduizmust olyan vallásként írja le, melyben

---

22 Edward Idris Cardinal Cassidy: A Vatikán II. ökumenizmusának és vallásközi párbeszédének újra felfedezése *Rediscovering Vatican II, Ecumenism and Inter-Religious Dialogue*, 148. Elérhető online: www.paulistpress.com.

23 Cf. „A Második Vatikáni Zsinat: Nyilatkozat az Egyház kapcsolatairól a nem keresztény felekezetekkel” “Vatican Council II: Declaration on the Church's Relations with Non-Christian Religions *Nostra Aetate*,” 3-4, AAS 58 (1966),741-743.

„az emberek az isteni misztériumot kutatják”, a buddhizmus „felismeri e mulandó világ radikális elégtelenségét.”²⁴ Ez hatalmas lépés volt a római katolikus egyház és általában a kereszténység számára.

A Nostra Aetate az isteni kinyilatkoztatás tágabb felfogására támaszkodva arra buzdítja a katolikusokat, hogy körültekintően és jótékonyan folytassanak párbeszédet és működjenek együtt a nem katolikusokkal. Arra biztatja a keresztényeket, hogy míg saját vallásukról és életmódjukról tesznek tanúbizonyságot, ismerjék el, becsüljék meg és bátorítsák a nem keresztények körében található lelki, erkölcsi és társadalmi-kulturális értékeket. Felbátorodva e nemes szavaktól több katolikus közösség is megkezdte a vallásközi párbeszédet, különösen az iszlámmal. Sok gyülekezet teremtett harmonikus környezetet a külföldön dolgozó misszionáriusai számára azáltal, hogy feladataikat a változó környezethez igazítják, ösztönzik a jobb kommunikációt, más vallások nagyobb tiszteletét és a békeateremtést. Más szóval arra törekednek, hogy a közös érdekek mentén munkálkodjanak, miközben a saját vallásukat követik.

A muszlimok is megtehetik ugyanezt, ha újratanulják a párbeszéd folyamatát, mely Ádámgig visszavezethetően bele van ágyazva az iszlám történelmébe. A párbeszéd nem idegen az iszlámtól, mivel a Korán maga is a párbeszéd könyve Allah (SWT)²⁵ (Isten) és a teremtményei között, kezdve az angyaloktól Ádám megteremtése után, ezt követően a prófétákkal:

„És emlékezz arra, amikor Urad azt mondta az angyaloknak: „Bizonny, örököszt fogok helyezni a földre”. Azt mondták az angyalok: „Olyat helyezel oda, aki romlást terjeszt, és vért ont, míg mi Téged dicsőítünk dicsőítéseiddel, és magasztalunk?” Azt mondta: „Bizonny, Én tudom, amit ti nem tudtok.” (2:30)

24 Mary Pat Fisher: *Élő vallások Living Religions*, 6. kiadás. (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2005). A Nostra Aetate-ről szóló részletes tanulmányt lásd: www.vatican.va/archives/histcouncils/II.

25 SWT – subhanahu wa taala, „dicsőíttessék és magasztaltassék”, a muszlimok nem említik Allah nevét dicsőítés nélkül.

„És megtanította (Allah) Ádámnak minden dolgok nevét. Aztán megmutatta azokat az angyaloknak, és azt mondta: „Tudassátok velem ezeknek a neveit, ha igazak vagytok!” (2:31)

„Azt mondta Allah: „Ádám, mondd el nekik a neveiket!” És amikor elmondta nekik a neveiket, Allah azt mondta: „Hát nem mondtam nektek, hogy Én ismerem a Láthatatlant az egekben és a földön? És hogy Én tudom, amit felfedtek, és amit elrejtetek?” (2:33)

„És emlékezz, amikor Ábrahám azt mondta: „Uram, mutasd meg nekem, hogyan adsz életet a holtaknak!” Azt mondta Allah: „Talán nem hiszel?” Azt felelte: „De igen, csak hogy megnyugodjék a szívem.” Azt mondta Allah: „Akkor fogj négy madarat, és hajlítsd őket magadhoz! Aztán öld meg őket, és vágd fel darabokra, és) helyezz egy részt belőlük minden hegyre. Aztán hívd őket, és sietve jönnek majd hozzád. És tudd, hogy Allah Mindenható, Bölcs.” (2:260)

Noha muszlim tudósok számos műve foglalkozik a „Másik” státuszával az iszlámban, az iszlám vallási intézmények bölcsen viselkedhetnek a kommunikációnak ezt a párbeszéd formáját, hogy hatékonyan elemezzék a saría fényében az egyre mélyülő szakadékokat a muszlimok között, valamint a muszlimok és más vallás hívei között. Az iszlám intézmények, mint az Al-Azhar, az Iszlám Konferencia Szervezete, különféle szaúd-arábiai fatva tanácsok, stb. vezethetnék ezeket a kezdeményezéseket, és kiszélesíthetnék a valláson belüli és vallásközi párbeszéd ösvényét a muszlimok között. A párbeszéd nem kizárólag a tudósok ügye.

A párbeszédre való készségre még sürgetőbb szükség van szeptember 11-e után, mivel a Nyugaton élő muszlimok szörnyű teszttel kellett, hogy szembenézzenek. Sok muszlimot – különösen arabokat, letartóztattak, bebörtönöztek, vallattak és megaláztak. Közvetlen válaszul azok a keresztény és zsidó csoportok, akik már aktív részesei voltak a vallásközi párbeszédnek, a muszlim testvéreik támogatására siettek. Muszlimok a világ minden tájáról fejezték ki részvétüket az amerikaiak felé szívhez szóló szavakkal, melyek felidéztek a Próféta tanítási módszerét az *adab*-on és az

együttérzésem keresztül. Erre válaszul sok muszlim megerősödött iszlám hitében. 9/11 eredményeként sok muszlim felismerte a nyugati emberekkel és intézményekkel való párbeszéd szükségességét, melynek segítségével kifejezhetnék és megoszthatják a gyászt, de közben biztonságban érezhették magukat a saját vallásukban.

Szeptember 11-e előtt kevés muszlim csoport volt aktív résztvevője a vallásközi párbeszédnek Amerikában. A rochesteri muszlim közösség New Yorkban e kevesek közé tartozott. Erőt merítve a keresztény és zsidó szomszédjaikkal ápolt jó viszonyból, ez az iszlám közösség sikeresen védte meg a környezetében élő muszlimokat a diszkriminációtól.²⁶ Eleinte a környéken élő muszlimok gyanakvással álltak hozzájuk. Ám nem sokkal 9/11 után valamennyi muszlim dicsérte a rochesteriek tevékenységét, mellyel társadalmi hidakat építettek, és megvédték a muszlim közösséget. Ezen felbátorodva a New York nyugati felében élő imámok találkoztak egymással, hogy megvitassák a vallásközi párbeszéd jelentőségét. Többen közülük elismerték, hogy azok az iszlám központok és mecsetek, melyek ennek a párbeszédnek aktív részesei voltak 9/11 előtt, az események után a nem muszlimok támogatását élvezhették.²⁷

Az imámok azért reagáltak így, mivel a muszlim tudósokhoz hasonlóan ők is felelősek a muszlimok vezetéséért. Ez az útmutató azzal kívánja az iszlámot és a muszlimokat szolgálni, hogy

26 Muhammad Shafiq Az ökumenizmustól a vallásközi párbeszédig: egy történelmi perspektíva "From Ecumenism to Interfaith Dialogue: A Historical Perspective," című tanulmányát egyházi vezetők egy pennsylvaniai találkozóján mutatta be. Ebben a szerző elmagyarázta, hogy az ökumenizmus segítette a keresztény közösséget a hidak építésében. Az ökumenizmus egy ajándék Istentől a keresztényeknek. Míg erről a témáról beszélt, néhány keresztény papot hallani lehetett, hogy azt mondja: „halleluja”. A tanulmány többi része a vallásközi munka jelentőségével foglalkozott. Egy iszlám találkozáson is bemutatták, a Korán nézőpontjával kiegészítve. A vallásközi munka ellenzői is jelen voltak. A tanulmány eleven vitát generált, és lépés volt a vallásközi munka megértése felé.

27 A 2003-as Maszjidok Felső Tanácsának találkozóján az egyes mecsetek/iszlám központok imámjai és elnökei vettek részt. A tanács nagyra értékelte a muszlimok részvételét a 9/11 előtti vallásközi munkában, és segítette a muszlimokat a 9/11 utáni nehéz időkben.

bemutatja a vallásközi párbeszéd értékét Nyugaton – a Koránra és a Szunnára alapozva. Ezért arra összpontosít, hogy az *adabon*, a nézetkülönbség etikáján és a meghallgatás művészetén alapuló forrásokat nyújtson az újratanuláshoz. A közösség vezetői, akik ezt az útmutatót felhasználják, tanácsokat adhatnak a muszlimoknak azokról a jogokról és köteleességekről, melyek a nyugati étellel együtt járnak. Ez az útmutató bizonyosan támogatja és hozzájárul a kisebbségben élő nyugati muszlim közösségekre vonatkozó iszlám jogtudomány fejlődéséhez.

Miért tiltakozik néhány muszlim a vallásközi párbeszéd ellen?

A vallásközi párbeszéd az emberek közötti kommunikáció egy módszere, egy olyan vállalkozás, mely tiszteletben tartja a „másiktól” való különbözőséget. Biztonságos környezetben igazi meghallgatásnak enged teret, és lehetőséget kínál arra, hogy valamennyi résztvevő öntudatossága növekedjen.²⁸ Ugyanakkor noha ez az iszlám vallás és hagyomány kulcseleme, néhány Nyugaton és máshol élő muszlim folytonosan szembeáll vele.

Vegyük például a következő esetet. Egyszer egy muszlim férfi a mecsetben azt kiabálta, hogy a vallásközi párbeszéd *kufir* (hitetlenség), és a benne részt vevő muszlimok pedig hitetlenek (*kuffar*). Hangja tele volt gyűlölettel és rosszsallással. Mindenki némán ment el mellette, látván, hogy a légkör nem alkalmas a társalgásra. Egy nap azonban az imám megkérdezte tőle, hogy miért tiltakozik ilyen élesen ez ellen a tevékenység ellen. Az ezt követő beszélgetés során a következő félreértések jöttek felszínre:

---

28 Miriam Sabirah Ashki: „Islamic Approaches and Principles of Dialogue,” („A párbeszéd iszlám megközelítései és alapelvei”) (Fellowship Papers, Salam Institute, 2006). Online: www.salaminstitute.org/ashki.pdf.

- A vallásközi párbeszéd az ökumenizmus része, és az ökumenizmus a kereszténységhez tartozik.
- A mögöttes cél az, hogy mindenki számára egyetlen vallást hozzon létre.
- Az olyan mondás tilos, hogy „a te vallásod az enyém, nincs különbség közöttük”.
- A vallásközi párbeszéd arra törekszik, hogy megte-remtsen egy mindenki számára közös új, kevert és felhígított istentiszteletet, és muszlim résztvevők már közreműködtek ezekben.

A tiltakozók bizonyos Korán-versekre hivatkozva támasztják alá nézeteiket, ám kiragadják ezek jelentését a szövegtörzsekből. Haladó szintű és alapos iszlám képzettség hiányában, egyes muszlimok abszolutista magatartást tanúsíthatnak a szöveggel és a „másikkal” szemben. Ezzel szemben a Korán és a hadíszok a különböző csoportok közötti párbeszédet támogatják, a muszlim közösségen belül és a muszlim és nem muszlim közösségek között egyaránt.

Azok a muszlimok, akik szemben állnak a vallásközi párbeszéddel az alábbi Korán-verset szokták idézni:

„És nem lesznek veled elégedettek a zsidók és a keresztények, amíg nem követed az ő vallásukat. Mondd: „Bizony, Allah vezetése, az a vezetés”. És ha az ő vágyaikat követed az után, ami eljött hozzád a tudásból, akkor nem lesz védelmeződ Allahhal szemben, és nem lesz segítőd.” (2:120)

Míg bizonyos muszlimok ezt a verset a zsidókkal és keresztényekkel folytatott bármilyen párbeszéd elítéléseként értelmezik, tudományos és történelmi megközelítésben ez arra a vitára utal, amely azután robbant ki, hogy Allah megmondta a Próféának, hogy változtassa meg a qiblah-t, azaz az ima irányát Jeruzsálem helyett a Kába felé. A zsidók nem örültek ennek a döntésnek. A Próféta mindent megtett azért, hogy elmagyarázza álláspontját, és fenntartsa a jó viszonyt velük. Ebben az összefüggésben

mondta Allah a Próféának, hogy a zsidók és a keresztények nem lesznek vele elégedettek, amíg nem követi az ő tanításait Jeruzsálem központi szerepéről. A vers nem azt kéri tőle, hogy szakítsa meg a kapcsolatát a zsidókkal és keresztényekkel, csupán tájékoztatja, hogy a teljes elégedettség elérése lehetetlen.²⁹

Megjegyezzük, hogy egyes muszlimok ennek a versnek egy másik, abszolutista értelmezést adnak azzal érvelve, hogy a muszlimok nem lehetnek egészen addig elégedettek a nem muszlimokkal, legyenek akár zsidók, keresztények vagy mások, amíg nem térnek át az iszlám hitre. E gondolatmenet szerint, ha például egy keresztény New Yorkban tanulmányozná a Koránt, és helyesen beszélne az iszlámról, tisztességesen mutatva be azt, ez semmit sem jelentene, mert csupán akkor lennének ezek a muszlimok elégedettek vele, ha az illető áttérne az iszlámra, sőt még egy idő után a beszélgetést is megszakítanák vele.

Néhány muszlim a Korán más verseit idézi a vallásközi párbeszéd elutasításának alátámasztására. Azt állítják, hogy az alábbi Korán-vers is a vallásközi párbeszéd ellen szól:

„Ő az, aki elküldte a Küldöttét a vezetéssel és az igaz vallással, hogy győzedelmessé tegye azt minden vallás felett, még ha nem is tetszik a társítóknak.” (61:9)

Szélesebb iszlám kontextusban elemezve ezt a verset, először is világossá válik, hogy az iszlám az igazság üzenete és a muszlimoknak mindent meg kell tenniük annak érdekében, hogy terjesszék azt. Másodszor, néhány ember mindig szembeszegül az igazsággal, amikor az a közösségükben megjelenik. Harmadszor pedig a muszlimoknak készen kell állnia arra, hogy szembenézenek az ebből fakadó következményekkel és pozitívan kezeljék azokat. Közismert, hogy az igazságot ellenségeskedéssel nem lehet terjeszteni, csak a megfelelő viselkedéssel és türelemmel. Mindent meg kell tennünk azért, hogy a bizalom békés légkörét

29 E vers részletes kommentárját lásd: Mawlana Mufti Muhammad Shafi, *Tafsir Ma'arif al-Qur'an* (Karachi: Idarah Ma'arif, 1989).

megteremtsük hozzá. A Próféta példát mutatott erre, mikor aláírta a Hudaibiyah Szerződést mekkai ellenfeleivel, akik kiűzték őt és társait Mekkából. Láthatta, hogy ez a szerződés békéhez vezethet, aláírásával a muszlimok szabadon mozoghatnak, és békés légkörben terjeszthetik az iszlámot. Ez a vers tehát arról szól, hogy a muszlimok építsenek ki jó kapcsolatokat másokkal. További félreérthető Korán-versek az alábbiak:

„Ti vagytok a legjobb közösség, amely létrehozott az embereknek. Megparancsoljátok, ami helyes, megtiltjátok, ami helytelen, és hisztek Allahban. És ha a Könyv Népe hinne, az jobb lenne nekik. Vannak köztük hívők, de a legtöbbször engedetlen bűnös.” (3:110)

„Bizony, a vallás Allah előtt az iszlám. Azok, akiknek a Könyv adottság, nem különböztek, csak miután a tudás eljött hozzájuk, egymás iránti irigységből. És akik nem hisznek Allah ájában, azokkal szemben bizony, Allah gyors az elszámolásban.” (3:19)

A Korán arra szólítja fel a muszlimokat, egyénileg és közösségként is, hogy váljanak a legjobb közösséggé az iszlám alkalmazása és gyakorlása révén, valamint csatlakozzanak az iszlám terjesztésére irányuló szervezett és közvetlen erőfeszítésekhez. A muszlimok számára az iszlám Allah igaz vallása, az ebben való legkisebb kétely is a gyenge hit (*iman*) jele. Ennek megfelelően bizonyos muszlimok ezzel a Korán-verssel igazolják, hogy a vallásközi párbeszéd aláássa a lehetőségét annak, hogy a „legjobb ummává” váljanak. Ugyanakkor elfelejtik azt, hogy maga a Próféta is párbeszédbe elegyedett a nem muszlimokkal, időnként az iszlámról is. Vegyük a következő verset:

„És bizony, Ő kinyilatkoztatta nektek a Könyvben, hogy amikor halljátok, hogy Allah ájait elutasítják és kigúnyolják, akkor ne üljetek a társaságukban, amíg nem kezdenek valami más beszélgetésbe. Bizony, akkor olyanok lennétek, mint ők. Bizony, Allah össze fogja gyűjteni a képmutatókat és a hitetleneket a Pokolba, mind együtt.” (4:140)

Ezt az intést a Korán 6:68 verse is megismétli. Ahelyett, hogy efféle társaságokkal tartanának, vagy részt vennének ilyen találkozókön, a muszlimoknak el kell kerülni ezeket. Ám a vallásközi párbeszéd ettől különbözik, mivel akik részt vesznek ebben a tevékenységben tiszteletben tartják a másik embert és vallását. A vallásközi párbeszéd szellemiségével ellentétben az, ha valaki lenézi a másik vallást és követőit, vagy negatív ítéleteket fogalmaz meg velük szemben. Ennek ellenére a Korán világosan kijelenti, hogy egyedül az iszlám elfogadható Allah számára.

„És aki más vallást keres az Iszlámon kívül – az soha nem fogadtatik el tőle, és a Túlvilágon a vesztesek között lesz.” (3:85)

Ugyanakkor sem ez, sem a fenti vers nem tiltja meg a muszlimoknak, hogy jó kapcsolatokat építsenek ki másokkal. Sőt, Allah azt parancsolja nekik, hogy építsenek ki jó kapcsolatokat, amint azt később kifejtjük. Ennek ellenére az alábbi hadíszat gyakran idézik, hogy a nem muszlimokkal való kapcsolatépítéstől elvegyék a muszlimok kedvét: „Az Ítélet napján mindenki azzal lesz, akit szeret.”³⁰

Egyszer megrendezésre került egy zsidó-muszlim párbeszéd. Másnap egy muszlim, aki ellenezte ezt a dialógust, a fenti hadíszat idézve azzal érvelt, hogy „akik támogatják a zsidókkal való párbeszédet, velük lesznek az Ítélet napján, mivel a párbeszéd egyet jelent a szeretetükkel.” A vallásközi párbeszéd nem abban az értelemben jelenti a „másik” szeretetét, hogy „eggyé” válunk a másik személlyel, hanem a „másik” nézetének tiszteletéről szól, s ezáltal egy békés társadalom megteremtésére irányul. De a vallásközi párbeszéd ellenzői kiragadják ezt és más hadíszokat a kontextusukból, és a muszlim résztvevők megfélemlítésére használják azzal vádolva őket, hogy bűnt követtek el. Maga a párbeszéd folyamata arra kényszeríti a muszlimokat, hogy megvizsgálják és újra megerősítsék vallási identitásukat és hitüket, miközben türelemmel, toleranciával és pozitív

---

30 *Sahih al-Bukhari: Kitab al-Adab, Bab Alamat al-Hub fi-Allah.*

magatartást tanúsítva tiszteletben tartják a „másikét”. Valójában ez a hadísz egyáltalán nem tartozik a párbeszédhez vagy a hidak építéséhez, hanem arra szólítja fel a muszlimokat, hogy Allahot és Küldöttét szeressék, álljanak ki szilárdan a muszlim ügyekért, és tartsák meg hitüket hiteles formában, nem elegyítve azt nem iszlám hitelemekkel és vallásgyakorlatokkal.

Ilyen félreértésekre alapozva vannak olyan muszlimok, akik azt állítják, hogy az efféle interakciót a Nyugat politikai, katonai, gazdasági és kulturális befolyásának növelésére, a muszlimok és muszlim országok nyugatosítására tervezték, hogy a muszlimok elveszítsék a politikai, gazdasági és kulturális függetlenségüket, eltöröljék az iszlámot és az iszlám életformát, és mindenkit kereszténnyé tegyenek. Elfogadjuk ezeket a félelmeket, noha a haladó posztkoloniális társadalmak ezeket a témákat manapság nyíltan, egyenjogúsággal és tisztelettel kezelik. A vallásközi párbeszéd-től való félelem a hit, meggyőződés és a lelki szilárdság hiányát jelzi. Ezek a hiányosságok pedig oda vezetnek, hogy elveszik a lehetséges annak, hogy az iszlámot megismertessék a nem muszlimokkal.

A vallásközi párbeszédnek még pozitívabb eredménye is lehetséges az iszlám bemutatásánál a nem muszlimoknak, a Nyugattal és a nyugati plurális társadalmakkal való kapcsolat létesítése a dialógus révén bővítheti a nem muszlimok tudását és megértését az iszlámról. A félelmet a muszlimok iránti bizalommal helyettesítheti, illetve hálózatépítés és közös projektek révén megteremthető általa az iszlám pozitív megértése. Azok a muszlimok, akik részt vállalnak ezekben, abba a kivételes helyzetbe kerülnek, hogy az iszlámot igazságos és békés vallásként mutathatják be, ahogyan a Korán is ábrázolja. Sok ember, aki még nem találkozott muszlimokkal és az iszlámmal, nagyra értékelné egy ilyen lehetőséget. Ha ezt a muszlimok őszintén teszik, és nem maradnak rettegve zárt ajtó mögött, a párbeszédben részt vevő partnereiket sokkal nyugodtabbakká tehetik velük szemben, és talán még másokat is arra ösztönözhetnek, hogy hasonló együttműködést keressenek.

A rochesteri vallásközi tapasztalat jól példázta, hogy a muszlimok részvétele mennyire áldásos minden közreműködő számára. Ez az együttműködés tiszteletet ébresztett a muszlim közösség iránt, és javított a róluk alkotott elképzelésen. Ennek eredményeként a városban élő muszlimok sokkal erőteljesebb pozícióba kerültek a közösségben, mint ha félelmeikkel magukba zárkóztak volna. Tisztelet övezi őket a munkahelyükön, és bíznak bennük, mint erkölcsös emberi lényekben. A muszlim részvétel a város vallásközi párbeszédében sok pluszpontot adott a város lakóinak köz- és magánéletükben egyaránt. Még azok a Rochesterben élő muszlimok is elismerik ezt a pozitív változást, akik elleneztek a vallásközi párbeszédet.

Az ellenzők nézeteit, valamint a fentebb idézett Korán-verseket és hadíszokat a későbbiekben részletesebben is elemezzük. Szerencsétlen azonban, hogy a muszlimokat megosztja ez a téma. Ez odáig vezetett, hogy néhány muszlim elkerüli azokat a mecseteket, amely részt vesz vallásközi párbeszédben. Ahelyett, hogy félreértéseken alapuló félelemmel reagálnának, iszlám hitükre kellene magabiztosabban rábízniuk magukat. Ez az útmutató ennek a magabiztosságnak a kiépítéséről szól. Ugyanakkor az iszlám hitre való ráhagyatkozásnak pontos teológiai és történelmi tudásból kell fakadnia. Nemcsak a párbeszéd teológiai alapját kell megérteni az iszlámban, hanem a vallásközi eszmecsere természetét és jelentőségét mind az iszlám, mind a nyugati történelem összefüggésébe kell helyezni.

Először a nyugati történelmet vizsgálva, számos jelentős kérdés merül fel. Hogyan és miért jött létre Európában az ökumenizmus (keresztények közötti párbeszéd)? Hogyan és miért fejlődött az elmúlt években? A muszlimoknak meg kell vizsgálni ezeket a fejleményeket és tanulmányoznia, hogyan köthetőek ezek az iszlámon belüli párbeszédhez. Ez a tanulmány segítséget kínál a nem muszlimokkal való kommunikációban.

Az ökumenizmus meghatározása és történelmi jelentőségének elemzése

A vallásközi párbeszédet elutasító muszlimok gyakran állítják, hogy az ökumenizmus tilos. De mi is az ökumenizmus? Az ökumenizmus a görög *oikos* (ház, háztartás) szóból származik.³¹ Az egység fogalmát rejti magában, a család összejövételét. Továbbá az ökumenizmust eredeti alakjában is használhatjuk, olyan valláson belüli jelenségként, mely a belső megosztottságokat tárja fel és oldja fel bármely vallási, etnikai vagy egyéb csoportban, így nem kizárólag a keresztény kontextusra vonatkozik. Amint később látni fogjuk, az eredetileg szekuláris fogalmat később a keresztény mozgalomra kezdték alkalmazni azzal a céllal, hogy egyesítsék a különféle protestáns felekezeteket.

Rochesterben a muszlimok egy csoportja megvitatta az ökumenizmus kérdéskörét, és tanulmányozta annak keresztény kontextusát Michael Molloy *A világ vallásainak megtapasztalása (Experiencing the World's Religions)* című könyve alapján.³² Az ökumenizmus ellenzői anélkül, hogy elolvasták volna az egész fejezetet, a következőt fogalmazták meg: „Látjátok, megmondtuk, hogy az ökumenizmus keresztény.” Erre a többiek közbeszóltak: „először olvassuk el az egész szöveget, és utána vitassuk meg az ökumenizmus kérdését - nyitott elmével.” A következő bekezdés összefoglalja Molloy ökumenizmusról szóló gondolatait:

„A reformáció és a reneszánsz után,³³ a keresztény világ keservesen megosztott volt. A különféle felekezetek egymást hitetlennek (kafir) tartották. A Vatikán a protestáns egyházakat „lázadóknak”, azaz hitetleneknek tartva elutasította. A protestáns egyházak

31 Lásd: www.carthage.edu/augustine/index.php?page_id=6/ and www.sofn.org.uk/Conferences/Ig96conf.html gazdasági oikonomia = háztartásmenedzsment.

32 Michael Molloy: *Experiencing the World's Religions (A világ vallásainak megtapasztalása)* (Europe: McGraw-Hill, 2006).

33 A reformáció és a reneszánsz párhuzamos mozgalmak voltak Nyugat-Európában. A reformáció támogatta a protestáns mozgalmat, a reneszánsz pedig utat nyitott az egyház és állam szétválásztása előtt.

ugyanazzal vádolták a katolikusokat. Ráadásul a protestáns felekezetek egymással is ugyanilyen ellenségesek voltak. A keresztények közötti kapcsolatok ekkor történelmi mélypontra voltak. Idővel aztán a főbb protestáns felekezetek párbeszédet kezdeményeztek egymással annak érdekében, hogy közös nevezőre jutva csökkentsék a feszültségeket és kapcsolatokat létesítsenek egymással. Ez a megmozdulás keresztény ökumenikus (családi egység) mozgalom néven vált ismertté.”

Ez a mozgalom, mely valamennyi keresztény csoportot egyetlen „háztartás” részének tekint, a jobb megértés és kapcsolatépítés miatt bátorítja a párbeszédet. A legismertebb keresztény ökumenikus szervezet az Egyházak Világtanácsa (World Council of Churches – WCC), mely az anglikán egyházból emelkedett ki. Bár a keleti ortodox és a római katolikus egyházak kezdetben nem csatlakoztak a szervezethez, az ökumenizmusról, mely család-ként egyesíti a közösségeket a nehéz időkben, bebizonyosodott, hogy Isten egyik ajándéka a keresztények számára: segít egymást megérteni, tisztelni és kapcsolatokat építeni a közösségek között. A párbeszéd előnyeit felismerve mára majdnem az összes nagyobb egyház, beleértve az ortodox és a római katolikus egyházat, többé kevésbé részt vesz az Egyházak Világtanácsának munkájában.

A valláson belüli és vallásközi párbeszédet támogató muszlimok, miután elolvasták Molloy könyvét, az alábbival indították a beszélgetést: „Nézzétek a mi muszlim világunkat, milyen keservesen megosztják a vallási szakadások. Az iszlám különböző iskolái közötti kapcsolatok nagyon gyengék, különösen a szunniták és a síiták között. Tanulhatnánk valamit a keresztény ökumenizmustól az iszlám umma javára? Miért ne kezdhethetnénk újra a muszlimok közötti párbeszédet, hogy tiszteletet építsünk ki, és visszaállítsuk a muszlim egységet? A Korán és a szunna arra tanítja a muszlimokat, hogy miként éljenek együtt tiszteletteljes toleranciában, testvérként – de nézzétek, milyen keservesen megosztottakká váltunk.”

Más szóval a valláson belüli és vallásközi párbeszédet támogató muszlimok azonnal megértették, hogy az ökumenizmusnak a keresztényekre korlátozott értelménél jóval tágabb jelentése van, mely a muszlimok, és más erősen megosztott nagy csoportok javára fordítható. Ez a belátás sokkal lassabban és fájdalmasabban született meg az eredeti ellenzőkben. Fontos tényező, hogy a vallásköziséget ellenzők közül sokan igaz muszlimok. Ellenállásuk nem belátásuk hiányából fakad, hanem a félelem benítító hatása okozza, mely bárkiből hasonlót váltana ki.

Miközben például az iszlám valláson belüli párbeszéd szükségességéről beszélgettek, sok ellenző sírva fakadt, és a legkegyelmesebb szív is meglágyult. Ennek ellenére a félreértések tovább éltek. Könnyes szemmel az egyik ellenző így szólt: „De mi szembenállunk azokkal a muszlimokkal, akik részt vesznek az ökumenikus párbeszédben”. Mire a következő választ kapta: „De mi, muszlimok nem veszünk részt az ökumenikus párbeszédben a keresztényekkel a fogalom keresztény felfogása szerint. Mi a keresztényekkel és másokkal veszünk részt vallásközi párbeszédben.” Zavarodottan kérdezte: „De ez a kettő nem ugyanaz?” Elmagyarázták neki, hogy a kettő nem ugyanaz, mivel az ökumenizmus rendszerint a kereszténységen belüli párbeszédre vonatkozik, míg a vallásközi párbeszéd a vallások között zajlik. A beszélgetés itt megszakadt, amikor mindannyian megegyeztek, hogy ismét találkoznak a vallásközi párbeszéd megvitatására. (Itt kell megjegyezni, hogy gyakran a hitek közötti (*interfaith*) jelzőt használják a helyes vallásközi (*interreligious*) jelző helyett, tovább növelve a zavart és a félreérthetőséget).³⁴

---

34 Ian R. K. Paisley: Tömör útmutató a kereszténységhez és a romanizmushoz. *A Concise Guide to Bible Christianity and Romanism* (Belfast: European Institute of Protestant Studies, 2000). Elérhető online: www.ianpaisley.org/article.asp?bible17.htm#229.

A vallásközi párbeszéd egyetlen vallást hoz létre?

A muszlimoknak más félelmeik is vannak, melyek közül az az egyik, hogy a nem muszlim résztvevők valójában hittérítők, akik további információt és bepillantást próbálnak nyerni, hogy az evangelizációra és a muszlimok megtérítésére alkalmazzák azt. Míg ez a motiváció néhány hittérítőt valóban jellemezhet, ez mégis könnyen visszaüthet. Például egy hittérítő, aki alapos tudást szerzett az iszlámról, mielőtt megkísérelte volna, hogy muszlimokat térítsen meg, rövidesen felismerte, hogy éppen ő tért át az iszlámra!

Egy másik félelem az, hogy egy új, felhígított „ábrahámi” vallás jön létre ezekből az erőfeszítésekből, olyasmi, ami Akbar isteni hitére (*Dini-Ilahi*) emlékeztet. Akbar (1542-1605), India harmadik Mogul császára,³⁵ arra törekedett, hogy egységet teremtsen és több vallásból egy új vallást hozzon létre: *Dini-Ilahi*, az iszlám, brahmanizmus, kereszténység és a zoroasztriánizmus elegyítve. Bár erős kapcsolatokat ápolt minden vallás tudósaival, ez az új vallás nem vált népszerűvé az emberek között. Néhány muszlim, különösen a dél-ázsiaiak emiatt tiltakoznak a vallásközi párbeszéd ellen. Támogatják a jó és baráti kapcsolatok kiépítését a nem muszlimokkal, de személyesen nem köteleződnek el semmilyen vallásközi párbeszéd mellett sem.

Amikor a muszlimok összejönnek, hogy a vallásközi párbeszédéről beszélgessenek, gyakran ellentmondások között találják

35 „Humayun császár fiaként született Umorkorban, Sind (most Pakisztánban található), és 13 évesen került trónra. Először Bairam Khan régens alatt kezdte meg uralkodását, aki sok területet hódított vissza a fiatal császárnak, melyeket az apja halála után elfoglaltak. 1560-ban azonban Akbar saját kezébe vette a kormányzást. Felismerve, hogy a hinduk elfogadása és együttműködése nélkülözhetetlen bármely indiai birodalom sikeres uralmához, mely ehhez a névhez méltó, a tolerancia, nagylelkűség és az erő ravasz keverékével megnyerte a legharcosabb hinduk, a rádzspatok szövetségét, ő maga két rádzsput hercegnőt vett feleségül. Így biztosítva a hindukat, tovább bővítette birodalmát hódításokkal, amíg az Afganisztántól a Bengáli-öböl és a Himalájától a Godavári folyóig terjedt ki. Akbar legnagyobb teljesítménye azonban a hatékony adminisztratív rendszer kiépítése volt, mely egyben tartotta a birodalmat, és serkentette a kereskedelmi és gazdasági fejlődést.” David Nicolle, *Mogul India Mughul India 1504-1576* (Essex, UK, Osprey Publishing, 1993).

magukat. Egy New York-i mecsetben tartott muszlim közösségi összejövetelen, melynek témája a muszlim közösség valláson belüli és vallásközi programjainak kiértékelése volt, felmerült, hogy a vallásközi program lehetőséget adott a keresztények számára, hogy az iszlámról tanuljanak, és ezt a tudást arra használják, hogy áttérítsék a muszlimokat. Néhányan amellet érveltek, hogy ilyen programokat csak templomokban lehetne tartani. Ám többen úgy gondolták, hogy nagyon fontos ilyen találkozót muszlim helyszínen rendezni, hogy az iszlámról taníthassák a nem muszlimokat, vagy legalábbis eloszlassák a róluk alkotott téves nézeteket.

Különös vita alakult ki, amikor egy New York-i keresztény misszionárius iskola elküldte diákjait egy mecsetben tartott, iszlám előadásra. Néhány erőteljes hangú ellenző azt hangoztatta, hogy ezek a diákok azért jöttek a mecsetbe, hogy a hittérítő készségeiket fejlesszék. Mások viszont úgy gondolták, tényleg azért érkeztek, hogy hiteles információt kapjanak az iszlámról, és senki sem tudhatja, hogy kinek a szívét érinti meg az iszlám.

A vélemények az alábbi módon oszlanak meg: a vallásközi párbeszéd támogatói szerint a Korán ezt parancsolja, az ellenzői viszont hitetlen (*kufir*) cselekedetnek nevezik. És az ellenkezés olykor megfélemlítő lehet. Amikor egyszer egy Chicago-i mecsetben kihirdettek egy vallásközi programot, néhány férfi azt kiáltotta, hogy „*kufir, kufir!*” Az ilyen típusú reakciók sok imámot hallgatásra intenek, és inkább távol maradnak az ilyen párbeszédektől. Ezek az esetek pedig aszimmetrikussá teszik a vallásközi párbeszéd rendezvényeit. Az imámok távollétében a laikus muszlimoknak kell párbeszédet folytatniuk magasan képzett rabbikkal, lelkészekkel és papokkal. Az imámok részvétele nélkül a párbeszéd nem ébreszt bizalmat egyik oldalon sem. Más vallási vezetők örömmel fogadják az imámok részvételét. Azok a városok, ahol az imámok a párbeszéd részesei, a vallásközi munka sokkal hatékonyabb, és jobban meg is becsülik.

A vallásközi párbeszéddel szembeni utolsó érvként azt szokták felhozni, hogy elősegíti a vallásgyakorlatok összekeverését és elhomályosítását. Ezt a félelmet azonban könnyű eloszlatni azzal, hogy már az elején tisztázzuk, a résztvevők csupán megfigyelik, de nem vesznek részt a más vallásúak imádkozási szertartásain. Ahogy mindenkinek lehetősége van megfigyelni a muszlimok imádkozását, ugyanígy a muszlimok számára is lehetőséget kell biztosítani arra, hogy megfigyelhessék (részvétel nélkül) a keresztény és a zsidó imádkozási szertartásokat. Amikor a muszlimok ezt felvetették Rochesterben, a párbeszédben részt vevő partnereik készek voltak megállapodni az elkülönített imádkozásról. Ennek eredményeként az imámok tiszta lelkiismerettel vehettek részt, ami biztosította, hogy a dialógus különféle béketeremtő tevékenységei sokkal eredményesebbek lettek, és jobban szolgálták a muszlim érdekeket.

Itt fontos kiemelni, hogy a vallásközi párbeszédnek nem célja a vallások egységesítése. A muszlim résztvevőknek ennek tudatában kell lenniük. Amikor a mekkaiak megkérték a Próféta-t, hogy imádhassák az isteneiket még egy évig, és aztán Allahot a következő évtől, Allah a következőt nyilatkoztatta ki: „Nektek megvan a ti vallásotok, és nekem az enyém.” (109:6) A Korán a vallásszabadságot jelenti.

Az elmondottak alapján nyilvánvaló, hogy az imámoknak nem kellene tétovázniuk, hogy részt vegyenek a vallásközi párbeszédben. Ellenkezőleg, részvételük segíti a gyülekezetüket, hogy felülkeredjenek a félelmeiken, és elgondolkodjanak az ebből származó előnyökön. A vallásközi párbeszéd a szabadságról és valamennyi vallás tiszteletéről szól, valamint a hidak építéséről, hogy csökkentse a feszültségeket és a gyűlöletet a különböző vallások követői között. A vallások Isten ajándékai az emberiség részére a béketeremtésre és nem pedig a gyűlöletkeltésre. A vallások csak a megértés, kölcsönös megbecsülés és a jó kapcsolatok kiépítése érdekében szervezett erőfeszítések megtételével élhetnek békében egymással.

Kihívások: a radikális evangélikalizmus megjelenése

Néhány muszlim résztvevő, mielőtt találkozott volna a különféle keresztény csoportokkal a vallásközi programokon, annak az agyálynak adott hangot, hogy minden keresztény agresszív hittérítést folytat, és nem tiszteli az iszlám vallást. A következő rész ezt a tévképzetet igyekszik eloszlatni, részletesen bemutatva azokat a keresztény evangélikus csoportokat, akik ellenséges nézeteket vallanak, valamint azokat a keresztény közösségeket és felekezeteket, akik határozottan ellenzik ezeket a stratégiákat.

A keresztény evangélikalizmus komplex mozgalom a protestantizmuson belül. Néhány eleme igen haladónak tekinthető. Ugyanakkor az evangélikalizmus agresszív, fundamentalista szárnya az 1970-es évektől indult növekedésnek. Az iraki háború kezdetétől különösen megerősödött, és más keresztény felekezetre is hatást gyakorolt.³⁶ A szélsőséges radikális és fundamentalista evangélikalizmus, amit Indonéziában, Afrikában, és mostanában az Egyesült Államokban találunk, vizállyt szított a többi keresztény felekezettel, és más vallásokkal is. Taktikai alattomosak: titokban hittérítőket helyez el más keresztény felekezetekben és muszlim közösségekben. Általános stratégiája más vallások nevetségessé tétele.

36 „Az evangélikus felekezetek 1920-ban jöttek létre. A Biblia hangsúlyozásával és a konzervatív erkölcsi agendával számuk fokozatosan növekedett. A jelenlegi radikális fundamentalista evangélikus mozgalom gyökerei a 20. század elejének fundamentalista-modernista ellenmondásáig nyúlnak vissza. A fundamentalisták elutasították a kereszténység liberális és modernista mozgalmát, mely össze akarta egyeztetni a tudományt és a vallást, valamint történelmi és régészeti adatokat használt a Biblia megértéhez. Erre válaszul az evangélikusok állították a szentírás ihletettséget és tekintélyét (és néha a tévedhetetlenségét), hangsúlyozták Jézus szűztől való születését és más csodákat, Krisztus istenségét és a testi feltámadást, mint szó szerinti történelmi eseményt, Krisztus engesztelő és helyettesítő halálát, és Krisztus szó szerinti és közelgő második eljövételét. Mary Pat Fisher: *Living Religions*, 6. kiadás (New Jersey: Prentice Hall, 2005), 349. Ki kell emelni, hogy nem minden evangélikus radikális fundamentalista, és sok mérsékelt mélyen elkötelezett a vallásközi párbeszéd iránt. Az evangélikusok, akikről itt beszélünk, a szélsőjobbos radikális fundamentalisták, akik eltérítettek a kereszténységet, ugyanúgy, ahogy néhány muszlim eltérítette az iszlámot.

A keresztény egyházak egykori, egymást pocskondiázó gyűlölködő szavaival ma más vallásokat, különösen az iszlámot illetik. Ez a magatartás számos szélsőségesen konzervatív evangélikus egyházra jellemző, melyek még más keresztény felekezeteket sem tolerálnak, akik náluk kevésbé radikálisak. Nem meglepő tehát, hogy ezek az egyházak gyalázzák az iszlám vallást.

Erre a bigottságra példa az a tábla, melyet az Észak-Karolinai baptista imaház bejáratához tettek, és jól látszik az autópályáról: „A Koránt le kell húzni a WC-n.” Josh Humphries így ír erről az Észak-Karolinai Rutherford *Daily Courier*-ben 2005. május 24-én:

„A lelkész nemcsak megtagadta a bocsánatkérést, kiállt amellett, hogy a kiírás helyénvaló volt. „Úgy gondolom, hogy ez az állítás Isten szavát támasztja alá, és az (a Biblia) mindenk felett áll, és minden olyan vallási könyv téves, mely nem azt tanítja, hogy Krisztus a megváltó, amint az a Biblia 66 könyvében áll” – fogalmazott a lelkész. – „Tudatában voltam, hogy akármikor is helyezzük ki a kiírást, lesznek olyanok, akik nem értenek vele egyet, és lesznek olyanok, akik egyetértenek, ezért nekünk ki kell állnunk azért, ami helyes. Hitvallásunk keresztényként, protestánsként vagy baptista egyházként – nekünk nem hitvallásunk van, hanem a Biblia, ám van baptista hitünk és üzenetünk, mely azt mondja, hogy ragaszkodnunk kell a Szent Biblia 66 könyvéhez, és minden más könyv, ami azt állítja, hogy ismeri Isten útját, vagy Isten szavának tekinti magát, automatikusan le van írva, és le akarja téríteni az embereket az igazság útjáról, melyet mi Isten szavának tekintünk.”

Amikor a lelkészt megkérdezték, hogy gondolt-e arra mielőtt feltette a kiírást, hogy annak esetleg negatív következményei lehetnek, vagy lesznek olyanok, akiket ez sért, azt felelte, hogy remélte, hogy így lesz. „Nos, gondoltam erre, és mondtam is, hogy lesznek olyanok, akiket ez sérteni fog, de nézetem szerint Jézus azt mondta követőinek, hogy ha a világ gyűlöl is benneteket, ne érezzétek magatokat rosszul, hiszen engem gyűlölt először” – felelte a lelkész. – „Ha kiállunk amellett, ami helyes, Isten szaváért és a kereszténységért, akkor a világ elítél minket, ezért amikor panaszt kaptam, így szóltam: valaki dühös, valakit sérelem ért, akkor valamit jól csinálunk.”

A radikális evangélikalizmus növekvő hatalmának egyik jele az interneten való jelenlétének megerősödése 9/11 után. Az elmúlt négy évben 'internetes háború' bontakozott ki a szekuláris és a radikális fundamentalista evangélikusok között a muszlimokkal szemben – szervezett és informális fórumokon egyaránt (pl. a Yahoo iszlám chatszobái). Például egy önjelölt evangélikus úgy mutatkozik be, mint aki alapos iszlám, urdu és arab képzettséggel rendelkezik. Keresztény rádióadót működtet Dél-Kelet Ázsiában, ahol folyamatosan becsmérli és rágalmazza az iszlámot és a Prófétát, és fundamentalista evangélikus tanokat terjeszt. Van néhány ehhez hasonló bigott muszlim és zsidó szervezet is. Ugyanakkor más internetes platformokon párbeszédre is sor kerül, és tetten érhetjük az átforgató és tiszteletteljes kommunikáció bizonyítékait is.

Általánosságban a radikális evangélikus mozgalom jelenleg széleskörű ismertségnek örvend a nyomtatott és elektronikus médiának köszönhetően az Egyesült Államokban és világszerte is, mely elősegíti a keresztények és nem keresztények megtérítésére szóló agendájukat. Tagjai hatalmas összegeket fektettek a médiába és az ügyüket támogató karizmatikus vezetők kiképzésébe. Ugyanakkor nem minden evangélikus radikális, és többen őszintén és mélyen elkötelezettek a vallásközi párbeszéd iránt. Ám nekik és az ábrahámi vallások fő képviselőinek határozottabban és szókimondóbban kell fellépniük, hogy az emberekben tudatosítsák bármely vallási radikalizmus veszélyes következményeit. Ez a felelősség nem kerülhető el, amint az az Ószövetségben és az Újszövetségben, valamint a Koránban is olvasható: Isten azt mondta Ábrahámnak, hogy buzgón és őszinte szívvel munkálkodjon a békéért. Ez a munkálkodás mindannyiunk kötelessége.

A béke érdekében végzett határozott fellépés végül kiszabadítja a muszlimokat szorongatott helyzetükből. Az iraki és afganisztáni háborúk, az Iránnal szemben fennálló folytonos fenyegetések, a 2004-ben és 2005-ben történt madridi és londoni

ni támadások miatt sok Nyugaton élő muszlim él félelemben. Tudatában vannak annak, hogy bizonyos kormányzati szervek és ultrakonzervatív keresztény csoportok ellenségesek velük szemben. A vallásközi munka megerősítése és a helyi politikai folyamatokban való részvétel két olyan fontos lehetőség, melyek révén a muszlimok megszabadulhatnak félelmeiktől, harcolhatnak az előítéletek és az iszlamofóbia ellen, és békében élhetnek másokkal.

A nyugati zsidók második világháború utáni története példázza, hogy a szerencse forgandó. Ezek a zsidók sok hasonló próbatételt kellett, hogy elszenvedjenek, mint most a muszlimoknak, aktív résztvevőivé váltak az ökumenikus párbeszédnek, mielőtt a vallásközi párbeszéd divatba jött volna. A rabbi aktív részt vállaltak a vallásközi kapcsolatokban, és a zsidó közösség pénzt adományozott a párbeszéd előmozdítására. Mára számos alapítványt hoztak létre zsidó személyek és szervezetek a vallásközi párbeszédre, és a rabbi vagy a zsidó közösség valamely prominens személyisége mindig jelen van a vallásközi találkozókön. A legtöbb találkozón egy zsidó résztvevő önkéntesen jegyzetet készít, és ellátja a titkári feladatokat. A zsidók részt vesznek a politikai folyamatban, és képviseltetik magukat a képviselőházban és a szenátusban. Keményen dolgoznak azon, hogy különféle csoportokkal kapcsolatokat építsenek, és pozitív változásokat vigyenek végbe, mely védi az érdekeiket.³⁷ Összességében a zsidók elfogadták a vallásközi párbeszédet, és sikeresen integrálódtak a társadalomba, tiszteletet ébresztve anélkül, hogy fel kellene adják vallási meggyőződésüket.

---

37 Néhány zsidó vezető közvetlen pozitív barátsággal közeledett az amerikai muszlim közösségekhez is. A Zsidó Muszlim Megértés Bizottsága nyilvános szemináriumot szponzorált a zsidó-muszlim bevándorlásról az Egyesült Államokban. A zsidó előadó lebilincselő előadást tartott arról, hogy a zsidóknak mi mindennel kellett szembenézniük, amikor ide érkeztek, és milyen keményen dolgoztak azért, hogy megtalálják a helyüket egy eleinte előítéletes környezetben.

A vallásközi párbeszéd támogatása

A vallásközi párbeszéd támogatottsága világszerte növekszik. A Szaúd-Arábia által szponzorált, 2008 júliusában megrendezett madridi nemzetközi vallásközi konferencia, valamint a Katarban, Kairóban, Iszlámábádban, Isztambulban, Jakartában és más muszlim városokban tartott vallásközi konferenciák erősítették a muszlimok pozitív képét, és növelték támogatottságukat. 2002 januárjában került sor az alexandriai vallásközi konferenciára, ahol elfogadták az első alexandriai deklarációt. Ez a mérföldkő legalább tizennyolc szentföldi zsidó, keresztény és muszlim tudós és vallási vezető együttes konzultációjának eredményeként jött létre. A konferencia az egyiptomi Alexandriában került megrendezésre, és az Al-Azhar Egyetem fő imámja is a vendéglátók között volt. (A deklaráció teljes szövegét az 1. számú függelék tartalmazza.)

A vallásközi párbeszéd támogatottságának hasonló növekedését tapasztalhatjuk az amerikai és európai felsőoktatási intézményekben. Számos amerikai és külföldi egyetem vette fel tanrendjébe az iszlám tanulmányokat más vallásokkal való kapcsolatában és a vallásközi tanulmányokat. Az Amerikai Egyetem Nemzetközi Szolgáltatások Iskolája, a Georgetown Egyetem Muszlim-Keresztény Megértés Központja, valamint a Notre Dame Egyetem Kroc Intézete – hogy csak néhányat említsünk – vezető szerepet töltenek be a békeépítés, igazságosság és párbeszéd iszlám megközelítésében a vallásköziség kontextusán belül. Más élenjáró intézmények a Hartford Szeminárium Iszlám és Keresztény Kapcsolatok Tanulmányának Macdonald Központja, és legújabban a rochesteri Nazareth College által alapított Vallásközi Tanulmányok és Párbeszéd Központja (Center for Interfaith Studies and Dialogue – CISD). Ez utóbbi 2010. április 11-13. között egy konferenciát rendezett a nemzeti vallásközi megértés témakörében. A konferencia pozitív képet festett a muszlimokról – egyéb eredmények mellett. A Brian és Jean Hickey által vezetett

rochesteri üzletemberek, valamint a virginiai Herndonban található International Institute of Islamic Thought (IIIT) intézetének támogatása a CISD-t nemzetileg elismert és nemzetközi tiszteletnek örvendő vallásközi párbeszéd központjává tette. A központ célja, hogy kifejlessze azokat a készségeket, amelyek letisztázzák és fejlesztik az egyéni és közösségi kommunikációt a vallás, hit és spiritualitás témaköreiben, megértse az egyéni és közösségi hitvallásokat, céljai eléréséhez megfelelő módszertant dolgozzon ki, és fejlessze a plurális világban való élet képességét. A CISD arra törekszik, hogy kutatási eszközöket, tudást és készségeket fejlesszen ki mindenki javára, olyan környezetet teremtsen, mely elősegíti a különböző vallások megértését, valamint kommunikálja azokat a képességeket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy az emberek békében és igazságosan élhessenek egymással.

A felsőoktatásban tapasztalható pozitív növekedésre válaszul a viszonylag még új, de Nyugaton felnövekvő muszlim közösségnek késznek kell mutatkoznia a sajátos kihívásokra és próbatételekre annak érdekében, hogy biztonságos helyet biztosítson magának. E vallási kisebbség túléléséhez az alábbi négy gyakorlat elengedhetetlen: egységben kell maradni miközben más vallások tagjaival jó kapcsolatot épít ki, proaktívan kell foglalkozni a kihívásokkal, részt kell venni a politikai folyamatokban, és elő kell segíteni a plurális társadalom kontextusában értelmezett iszlám tanulmányok erős oktatási programjait (a civil társadalomban és a felsőoktatási intézményeken belül egyaránt).

A fejezet fő pontjai:

- A vallások közötti párbeszéd hidat épít a különböző vallási csoportok között a tisztelet, a tolerancia és a békés élet előmozdítása érdekében.
- A vallásközi párbeszéd nem ökumenizmus, hanem különböző vallások közötti dialógus.
- Az ökumenizmus arra tanítja a muszlimokat, hogy erősítsék meg a muszlim közösségen belüli párbeszédet annak érdekében, hogy tisztelettel kezeljék a muszlimok közötti különbségeket.
- A vallásközi párbeszéd nem egy civil vallás megteremtésére jött létre, hanem valamennyi vallás iránti tisztelet légkörének létrehozására.
- A vallásközi párbeszédnek lényegi szerepe van abban, hogy megelőzze a vallási radikalizmust.
- A vallásközi párbeszéd védi a vallási kisebbségek jogait.
- Az imámok részvétele kiemelten fontos a megfelelő irányítás, oktatás és a tévképzetek megakadályozása érdekében.

Megvitatandó kérdések

1. Van tudomása muszlim közösségen belüli párbeszédéről? Ha igen, hol történik ez a párbeszéd? Milyen hatása van ennek a részt vevő különböző muszlim csoportok kapcsolatára?
2. Ismer olyan Korán-verseket és hadíszokat a fent tárgyaltakon kívül, melyeket a vallásközi párbeszéd ellenzői idézni szoktak? Ha igen, fejtse ki, hogyan értelmezik félre.
3. Akbar egyesített civil vallás megteremtésére irányuló erőfeszítései Dél-Ázsiában közismertek. Ismer más muszlim vezetőt vagy gondolkodót, aki hasonló vállalkozásba kezdett?
4. Csatlakozna vallásközi párbeszéd csoporthoz, ha felkérnék rá? Miért igen vagy miért nem?

II. FEJEZET

Útmutatók a valláson belüli és vallások közötti párbeszédhez

Természetes, hogy különbségek vannak az azonos valláshoz vagy a más vallásokhoz tartozó emberek között, mégis ezeket a különbségeket sokszor tagadják. Például egy imámot egyszer New Yorkban megkértek, hogy hozzon létre egy imámokból álló tanácsot a városában, mely azokkal a muszlimok közötti különbségekkel foglalkozna, amelyek hatással vannak a közösségeikre. Ő visszautasította a felkérést, mivel szerinte erre semmi szükség nincs. Ennek eredményeként ezek a különbségek továbbra is megosztották a muszlim közösséget. Még ha a muszlim közösségen belüli különbségeket fel is ismerik, vonakodnak azokkal foglalkozni. Egyszer egy 2006-ban megrendezett chicagói ISNA oktatási konferencián a vallásközi párbeszédéről tartott előadása után megkérdezték Muhammad Shafiqot a valláson belüli párbeszédéről. Kijelentette, hogy a valláson belüli párbeszéd jóval nehezebb a vallásközi párbeszédnél.

Ez az anekdota is bizonyítja, hogy a muszlim vezetők sokkal nehezebbnek találják a valláson belüli párbeszédet a vallásközinél. Általában a legtöbb imám és muszlim vezető nem kapott képzést a valláson belüli párbeszéd szabályairól és etikettjéről, míg más vallások vezetői már hosszú ideje jártasok az ilyen típusú

kommunikációban, ezáltal pedig sokkal nyitottabbak a meghallgatásra és a tanulásra. A belső és külső párbeszéd során gyakorolt kommunikációs technikájuk magabiztossá tette őket.

A sikeres párbeszédhez és kommunikációhoz szükséges alapvető készségek fejlesztésének különösen Nyugaton lehetnek pozitív hatásai a muszlim közösségekre. E készségek hiánya okozza számos mecset ingatlagságát és gyenge irányítását. A mecsetek vezetői lehet, hogy jól dolgoznak, de kevés tapasztalatuk van a menedzsmentben, a párbeszédben és a konfliktuskezelésben. Több vezető még mindig hiszi és gyakorolja a „tekintély általi elhallgattatás” stratégiáját. Ennek eredményeként azokat a mecseteket és muszlim intézményeket, melyeket egyetlen fő irányít, stabilabbnak tartják azoknál, melyeket az egész közösség vezet.³⁸

A nyugati közösségi környezetben azonban a vallásközi párbeszéd szükségsszerűséggé válik, és a muszlim közösségen belüli dialógus még fontosabb a muszlimok közötti jobb megértés kialakítása érdekében. A muszlim közösségen belüli párbeszéd hatékony eszközként szolgálhat a muszlim szolidaritás és egység kiépítéséhez, különösen olyan ügyekben, melyek időt és erőforrást igényelnek a felek részéről. A gyenge közösség nem képes adni, csak kapni. Ahogy a Próféta mondta, az adakozó kéz mindig jobb, mint a fogadó kéz.³⁹ Lehet egy közösség kicsi, de jobb szervezettsége hatékonyabbá teszi az erőfeszítéseit. Egy jobban szervezett muszlim közösség mindig nagyobb tiszteletet kap, és nagyobb sikere lesz a vallásközi párbeszédben, mint egy szervezetlen közösségnek.

---

38 Muhammad Shafiq felmérést készített néhány, magánszemélyek által alapított mecset és intézmény, valamint közösségi szervezetek által üzemeltetett intézmény és mecset körében. Felmérése feltárta, hogy azoknak az intézményeknek, melyeket hivatalos hatóságok üzemeltetnek, kevesebb problémájuk van, mint a más módon működtetett intézményeknek. Az egyik közösség-vezette mecsetben, ha valaki megkérdőjelezte a mecset tekintélyét, egyszerűen megmondták neki, hogy távozzon, ha nem elégedett. Az imámok körében tartott rövid felmérésből kiderült, hogy sokan nem örülnek annak, hogy közösség által vezetett mecsetben dolgoznak, sokkal inkább sajátot szeretnének.

39 *Sahih al-Bukhari: Kitab al-Zakah, Bab La Sadaqah illa an zahr ghina.*

Nem kellene, hogy vita tárgyát képezze ezeknek a párbeszédnek az értéke, sem pedig a gyakorlatok, melyek az erősítéséhez szükségesek. A Korán végső soron kiáll a közösség tagjai közötti és különféle vallású emberek közötti véleménykülönbség tisztelete mellett. A vallásszabadság – a gyakorlatok és meggyőződések tekintetében – garantált az iszlámban. A Korán arra kéri az embereket, hogy tartsák tiszteletben egymás vallási meggyőződéseit, és éljenek békességben. Az iszlám előtt a zsidók és keresztények ellenségeskedésben éltek Arábiában és a Római Birodalomban. Alig tudták tolerálni egymást, és a vallás nevében folytatott üldözés folytatódott. Amikor Allah 610-ben Mohamedet választotta Próféfájának, és elkezdte feltárni előtte a Koránt, körvonalazódtak a békés együttélés és a párbeszéd irányelvei. Minden párbeszédnek – történjen az egyének, közösségek vagy vallások között – a Próféta szép útját kell feltárnia, valamint a nézeteltérés Koránban és szunnában megfogalmazott etikáját. Ezek a modellek a párbeszéd legfőbb alapját és lényegét képviselik, amelyből levezethető a ma is érvényes útmutatás.

Vezérelvek⁴⁰:

Az alábbi alapelvek annak a képzési technikának a részei, mely tudatosságra ösztönöz, és kialakítja a közösség gondolkodásmódját arról, hogyan viselkedjen, építsen kapcsolatokat, és miként kell megvitatnia a közös és a különböző kérdéseket barátságos

40 Az *al-Hujurat*, *Luqman*, *al-Furqan* szúrák, és al-Tirmidhi a Próféta szunnájáról szóló, *Al-Shamail al-Muhamadijjah* című művének tanulmányozása nagy segítségünkre van a megfelelő etikett és viselkedés átfogó listájának elkészítéséhez. Abu-Nimr Az erőszakmentesség és békeépítés az iszlámban *Nonviolence and Peacebuilding in Islam* (Gainesville: University Press of Florida, 2003) című könyvében további alapvető iszlám értékeket is azonosított, melyek elősegítik a párbeszédet és a békét, közöttük a türelmet, egyenlőséget, szimmetriát, egyensúlyt (mint a cselekedethez vezető tanulási módot), jócselekedeteket, a közösség szolgálatát (beleértve az önkénteskedést), az empátiát, tisztességet és igazságosságot, a tanulási hajlandóságot, békeépítést, szolidaritást, az emberi élet szentségét és az egyetemességet.

légkörben. A következő alapelvek segítik a békés megértés és együttélés előmozdítását:

A nafs (vágy, belső én) feletti ellenőrzés: A nafs kontrollja a valláson belüli és vallásközi párbeszéd legfontosabb követelménye. A nafs arra készíti az embereket, hogy az iszlám alapelvek árán keresse a saját érdekeit, a presztízszt, kényelmet, pénzt és magasabb státuszt. A nafs parancsait követve eljutunk a hawa (vágyak, bujáság) felé. A hawa követésével szemben a Korán erős szavakkal lép fel (2:120). A hawa követésével az ember a Sátánt követi, és a Sátán az emberek legnagyobb ellensége (17:53, 7:22, 12:05) A Sátán műve az, hogy az ember előtt vonzó és szépséges alakban mutat be dolgokat.

Nagy szívvel és türelemmel: A Próféta volt az emberek között a leginkább nagyszívű (*awsa al-nas sadran*). Aki egy muszlim közösséget vezet vagy Isten szavát hirdeti, gyakran hallhat verbális bántalmazást, kemény szavakat és hamis vádakokat, sőt még üldözöttté is válhat. A türelem rendkívül fontos ilyen esetekben. Mohamed soha nem mutatott neheztelést vagy haragot, hanem minden nehézséget türelemmel és állhatatossággal viselt.

Egyetemes jellegű: A muszlim közösségen belüli és vallásközi vezetőnek tartózkodnia kell a törzsi és nacionalista tendenciáktól. A törzsiség és a nacionalizmus az iszlám és a muszlimok ellenségei. Mohamed próféta a törzsiség és az etnocentrizmus felett állt, s ez hatalmas sikert hozott az iszlám küldetésében. Az iszlám nem tagadja azt, hogy az emberek családokba születnek, törzsekre és nemzetekre oszlanak, az iszlám soha nem akarta felszámolni a törzseket és nemzeteket. A törökök, perzsák, indiaiak, malájok és afrikai törzsek jelenléte az arabokon kívül bizonyítja az iszlám elfogadó hozzáállását velük szemben. Kultúrájukat és nyelvüket védelmezi, történelmi dokumentumait megőrizte, és támogatja kultúrájuk kutatását.

Felemelt hang: A Korán tiltja a felemelt hangot a találkozón és a párbeszéd során. Abu Bakr és Omár egyszer felemelte a hangját egy megbeszélésen, ahol a Próféta is jelen volt, ezért a Korán megfeddte őket és másokat is:

„Ti, akik hisztek! Ne emeljétek a hangotokat a Próféta hangja fölé, és ne szóljatok hozzá hangosan a beszédekben, ahogy egyikőtök a másikhoz szólni szokott, nehogy hiábavalók legyenek a cselekedeteitek, anélkül, hogy észrevennétek. Bizony, akik leeresztik a hangjukat Allah Küldötte jelenlétében, ők azok, akiknek a szívét Allah próbára tette az istenfélelemben. Nekik megbocsátás és hatalmas jutalom jár.” (49:2-3)

Beszélgj lágyan: Amikor Allah megkérte Mózeset és Áront, hogy hívja a fáraót az iszlám vallásra, azt kérte, hogy lágy és szelíd beszéddel tegyék: „És szóljatok hozzá kedves szavakat, talán megfogadja, vagy félni fog.” (20:44)

*Udvariasan, kedvesen és kerülve a kíméletlenséget:*⁴¹ Mohamed próféta híres volt udvariasságáról. „És bizony, nagyszerű a te jellemed.” (68:4) Allah így dicséri udvariasságát és kedvességét: „Allah kegyelme miatt bántál velük kedvesen. Ha durva lettél volna, vagy keményszívű, bizony, eltávolodtak volna mellőled. Ezért bocsáss meg nekik, és kérj bocsánatot a számukra, és tanácskozz velük az ügyekben. Aztán amikor döntésre jutottál, hagyatkozz Allahra! Allah szereti azokat, akik Rá hagyatkoznak.” (3:159)

A harag elfojtásával és megbocsátással: Támadó szavak használata a párbeszéd során gyakran vezet feszültséghez. A Korán azt tanácsolja a muszlimoknak, hogy a közjó érdekében hunyjanak szemet és bocsássanak meg: „Azok, akik adakoznak nehézségben és könnyebbségben, és akik visszafogják haragjukat, és megbocsátanak az embereknek és Allah szereti a jótévedőket.” (3:134)

Ne mondj rosszat másokról vagy mások vallásáról: A Korán így fogalmaz: „És ne sértegezzétek azokat, akikhez Allahon kívül fohászkodnak, nehogy ők is sértegezzék Allahot ellenségeskedésként, tudás nélkül. Így tettük minden közösség számára szépnek

41 Az udvarias és kedves hozzáállás megtartása nagyon nagy kihívás a materialista és individualista társadalmakban. Egy 2006-ban rendezett konferencián egy közösségi vezető mesélte nekünk, hogy az ő mecsetéből néhány ember kimegy, ha bizonyos emberek belépnek. „Mindig nagyon dühösnek látszanak. Soha egy mosoly sincs az arcukon. Sok muszlim miattuk nem jön a mecsetbe.” Erre válaszolt azt javasoltuk neki, hogy kérje meg az imámot, a viselkedésről (*adab*) és az udvariasság és a kedves mosoly iszlám értékeiről tartson folytonosan beszédeket.

tűnőnek a cselekedeteit. Aztán Urukhoz fognak visszatérni, és ő tájékoztatja őket arról, amit cselekedtek.” (6:108) Csak a saját vallásunkról beszéljünk, ezáltal elkerüljük a másik ember vagy vallásuk közvetlen kritizálását. Ez alapvető ahhoz, hogy elkerüljük a konfliktust. Nem jöhet létre a párbeszéd, ha a felek elkezdik egymást kritizálni, mivel az ilyen megközelítés mindig dühös, védekező érzelmeket vált ki, és konfliktushoz vezet.

Tiszteld a Szent Írásokat: A Korán mindig nagyon tiszteletteljesen beszél a Tóráról és az Evangéliumokról egyaránt: „Bizony, leküldtük a Tórát, amiben vezetés volt és fény...” (5:44) Egy másik vers így ír: „És a nyomukban elküldtük Jézust, Mária fiát, megerősítve, ami előtte volt a Tórából, és adtuk neki az Evangéliumot, vezetés és fény volt benne, megerősítve azt, ami előtte volt a Tórából, és vezetésként és figyelmeztetésként az istenfélőknek.” (5:46)

Valamennyi prófétát és vallásalapítót tiszteld: A Korán arra kéri a hívőket, hogy legyenek tisztelettel minden próféta iránt. Amikor egy próféta nevét említik, a muszlimoknak hozzá kell tenniük, hogy „béke legyen vele”. Mózesről így ír a Korán: „Azt mondta: „Mózes! Bizony, kiválasztottalak téged minden ember felett, az üzenetemmel és a Szavaimmal. Vedd hát, amit adok neked, és legyél a hálásak között!” (7:144)

Tiszteld az istentisztelet helyszíneit: A Korán kiáll az istentiszteleti helyszínek tiszteletéért és megőrzéséért. A Korán így ír erről: „...És ha Allah nem tartaná vissza a népeket, egyiket a másik által, akkor bizony lerombolták volna a kolostorokat, templomokat, zsinagógákat és mecseteket, amelyekben sokat említik Allah nevét. És bizony, Allah megsegíti azokat, akik segítik az Ő ügyét. Bizony, Allah erős, Mindenható.” (22:40)

Légy türelmes: A türelem nagy erény, amint a Koránban sokszor szerepel: „Allah azokkal van, akik türelmesen kitartanak.” A vallásközi párbeszéd nem könnyű. A különféle véleményt valló sokféle emberek között biztosan találkoznak olyan nézetekkel, amelyeket nem kedvelnek. A türelem nagyon hasznos ilyen esetekben.

Egyenlő és emberies bánásmód: A Korán a fajok egyenlőségét képviseli és színvak, mivel minden ember egyenlő Allah előtt. A vallásközi párbeszédben részt vevő muszlimoknak minden embert azonos tisztelettel és méltósággal kell kezelniük. Másszóval úgy bánj másokkal, ahogy szeretnéd, hogy veled bánjanak. A próféta úgy fogalmazott, hogy a hívó azt kívánja testvérének, amit magának kívánna. E prófétai hagyomány gyakorlása jobb légkört eredményezhet.

Mosolyogj és halkan neved: A Próféta gyengéden mosolygott és került a hangos nevetést.⁴² A párbeszéd folyamán kerülni kell az unott vagy közönyös tekintetet, helyette vidám arc kifejezést tartsunk fenn. A Próféta azt mondta: „A testvéredre mosolyogni jótékony cselekedet.”⁴³, valamint „Megmosolyogtattani valakit jótékonyaság.”⁴⁴

Add meg a teljes figyelmet a beszélőnek: Mélyen meghallgatni, figyelni és ébernek lenni kulcsfontosságú a párbeszédben és jó *adab*, amint azt a következő hadísz illusztrálja: Egyszer egy ember odament a Prófétahoz, és közvetlenül beszélni kezdett hozzá, amikor ő épp megkezdte volna az ima vezetését. A Próféta figyelmesen végighallgatta, mintha valami nagyon fontosat mondott volna.⁴⁵

Fontos megérteni azokat a kulturális megnyilvánulásokat, ahogyan az emberek egymásra figyelnek. A muszlimokat például arra tanítják, hogy süssék le szemüket (Korán 24:30), amikor a másik nem tagjaival beszélnek, melyet Nyugaton sértőnek tartanak. Egyszer például egy nem muszlim nő arra panaszkodott az imámnak, hogy a muszlimok soha nem néznek rá, amikor vele

42 *Sunan al-Tirmidhi:* „A Próféta vidámságáról szóló fejezet” „Chapter on the Cheerfulness of the Prophet,” Book of Virtues, 3642. hadísz.

43 *Sunan al-Tirmidhi:* „A helyes cselekedetek végzési módjairól szóló fejezet” „Chapter on the Ways of Making Righteous Deeds,” Book of Righteousness and Relationships, 1956. hadísz.

44 Muhammad ibn Isa al-Tirmidhi: „A Próféta beszédmódjairól szóló fejezet” „Chapter on Prophet’s Manners of Talking,” *Al-Shamaill al-Muhamadiyyah*.

45 Muhammad ibn Abdullah al-Khatib al-Tabrizi: *Mishkat al-Masahih*. „Fejezet az adab al-Mufrad-ról”.

beszélnek. Arra gondolt, hogy rasszisták, mivel amikor más emberek beszéltek hozzájuk, elfordították arcukat vagy lefele néztek. Megköszönte az imámnak, hogy elmagyarázta neki, miért cselekedtek így a muszlimok. Nyugaton a jobb munkaviszonyok megteremtése érdekében tanácsos közvetlenül, bár szerényen a másik nem szemébe nézni beszélgetés közben. Ezt a kulturális értékek (*urf*) kategóriájába sorolhatjuk, mely a saría része.

Légy éber a nyilvánosság előtt: A vallásközi párbeszédben részt vevő muszlimoknak nemcsak ébernek kell látszaniuk, hanem el kell kerülniük a képmutatást, és valóban ébernek kell lenniük, ami nehéz, de szükséges lelki gyakorlat. Képmutatás azt színlelni, hogy hallgatsz valakit, amikor valójában a gondolataid máshol járnak. Természetesen fontos a külső magatartás, de őszinteséget kell tükröznie. Például a Próféta nem szerette a nyilvános ástítást, és ezért mindig elfojtotta a saját ástítását, és a többieket is erre kérte, vagy hogy legalább takarják el a szájukat amikor ástítanak, illetve fojtsák el a sóhajtásukat vagy más ástítással járó hangjukat.⁴⁶

Add meg másoknak a lehetőséget, hogy beszéljenek: A lényegről beszélj, légy tömör, kérj engedélyt a megszólaláshoz, mivel így tett a Próféta is.⁴⁷ Ne szakítsd félbe a beszélőt, mivel az tiszteletlen és sérti az udvarias megbeszélés szabályait.

Légy kész segíteni és önkéntességet vállalni a közösségi munkában: Az iszlám lényegi tanításai közé tartozik az önkéntes segítségnyújtás a rászorulóknak, szegényeknek, betegeknek vagy az időseknek, és általában az emberiségnek. A kapcsolatépítés és a civil társadalomban való részvétel előnyös az iszlám számára, és a párbeszédhez további interakciókat tesz lehetővé. „És szolgáljatok Allahot, és ne társítsatok Mellé semmit, és legyetek jók a szülőkhöz, a rokonokhoz, az árvákhoz, a szükséget látókhöz, a szomszédhoz, aki rokon, a szomszédhoz, aki nem rokon, a veletek lévő társaitokhoz, az utazókhoz...” (4:36) Ez magában foglal mindenféle önkéntes

46 *Sahih al-Bukhari*: „Tüsszentésről és ástításról szóló fejezet” Book of Manners, 5869. hadísz.

47 *Sahih al-Bukhari*: „A Próféta jelleméről szóló fejezet” Book of Exploits, 3375. hadísz.

munkát, idő- és pénzbeli hozzájárulást, és segítségnyújtást az emberiség minden szegmensének.

Légy pontos: A pontosság az iszlám része, amint az imádkozás (*ibadat*) is meghatározott időközönként történik. „Aztán, amikor az imát befejeztétek, emlékezzetek meg Allahról állva, ülve és az oldalatokon fekve. De amikor biztonságban vagytok, tartsátok meg ismét az imát. Bizony az ima megadott időpontokban van előírva a hívőknek.” (4:103)

Öltözz tisztán és megfelelően: A Próféta azt mondta, hogy a tisztaság és a makulátlanság a muszlim hitének a fele.⁴⁸ Allah azt parancsolta a Próféának, hogy tartsa tisztán a ruháját: „Te, aki betakaródzol! Kelj fel, és figyelmeztess! És magasztald Uradat, és tisztítsd meg ruhádat! (74:1-4)

A Próféta tisztán tartotta magát. és másokat is erre kért. Egyszer így szólt: „Akiknek van haja, gondolja azt.”⁴⁹ Azt is mondta, hogy a tisztaság a hit fele.⁵⁰ Egy másik hadiszban felhívta a muszlimok figyelmét, hogy az alábbi tíz magatartás alkotja az emberi természet (*fitrah*) legfontosabb cselekedeteit: a bajusz nyírása, szakállnövesztés, a fogkefe (*miswak*) használata, az orrlyukak tisztítása vízzel, a körömvágás, a kéz és a lábfej lemosása, a hónalj alatti szőr eltávolítása és az intim testrészek vízzel történő megtisztítása. A narrátor szerint a tizedik a szájöblítés.⁵¹

A fentiek szempontjából kritikusan fontos, hogy ne feledjük: mások lehet, hogy minden muszlimra az iszlám és a Próféta tanításainak képviselőiként tekintenek. A jó megjelenés, a pozitív, előzékeny viselkedés és a szívéllyesség tükrözik az iszlám alapelveit és attribútumait.

A megfelelő etikett és a jó modor a vallásközi párbeszéd elengedhetetlen megalapozói. Leonard Swidler (Vallástudományi Tanszék, Temple University) sokat írt a vallásközi párbeszéd

48 *Sahih Muslim*: „A mosakodásról szóló fejezet” „Chapter on the Virtues of Ablution,” Book of Corporeal Purification.

49 *Sunan Abu Dawud*: „A haj rögzítéséről szóló fejezet”, A fésülködésről szóló könyv.

50 Al-Tabrizi: *Mishkat al-Masahih*, Kitab al-Taharah, I, 281. hadisz.

51 Uo., Fejezet a *miswak*ról (fogkefe),” Kitab al-Taharah, 378. hadisz.

alapelveiről, melyet ő „parancsolatoknak” nevez. Ezeket alább foglaltuk össze.⁵² Fontos megjegyezni, hogy ezek a „parancsolatok” nem ütköznek az iszlám tanításaival, hanem inkább meg erősítik a Koránban és a szunnában található állításokat:

1. A párbeszéd célja a tanulás és megértésünk növelése.
2. A résztvevőknek párbeszédet kell folytatniuk az egyes vallási közösségeken belül és más vallási közösségekkel. Ezeknek egyidejűleg kell zajlania.
3. A résztvevőknek becsületesnek, őszintének kell lenniük a tiszteletben együtt tanulás és gyarapodás vágyával.
4. Ne hasonlítsuk össze az eszményeinket a partnerünk gyakorlatával, hanem az eszményeinket a másik eszményeivel, és gyakorlatunkat a másik gyakorlatával vessük össze.
5. Valamennyi dialóguspartnernek joga van arra, hogy meghatározza saját vallását és meggyőződését. A többiek csak azt jellemezhetik, hogy számukra ez kívülről hogyan néz ki.
6. A résztvevőknek fel kell hagyniuk minden előítéletükkel annak érdekében, hogy őszintén és nyitottan hallgassanak másokat.
7. A párbeszéd csak egyenlő felek között valósulhat meg. Éppen ezért ne próbáljuk uralni vagy lekezelni a másikat.
8. A párbeszédnek a kölcsönös bizalom légkörében kell zajlania.
9. A párbeszédbe kezdő résztvevőknek hajlandónak kell mutatkozniuk arra, hogy reflektáljanak magukra és vallási hagyományaikra.
10. A dialógus résztvevőinek meg kell próbálniuk megtagasztalni, hogy mások hagyományai holisztikusan milyen hatást gyakorolnak rájuk.

---

52 Leonard Swidler professzor a Temple University-ről tíz alapelvet emelt ki „Mi a dialógus?” „What is Dialogue?” című írásában, elérhető online: www.theamericanmuslim.org.

Islám perspektívából Ismail R. al-Faruqi⁵³ hangsúlyozta, hogy a párbeszédnek meg kell védeni magát attól, hogy propagandává, agymosássá vagy hittérítő tevékenységgé korcsosuljon. A vallásközi párbeszédnek, különösen a teológiai párbeszédnek az alábbi szabályokhoz kell tartania magát, hogy sikeressé váljon:

- Minden vallási kijelentés kritizálható: Swidlerhez hasonlóan al-Faruqi is hangsúlyozza, hogy senki sem beszélhet elhallgattató tekintéllyel. Az isteni kinyilatkoztatás parancsoló, de nem tekintélyelvű. Az emberiség felfogásának a kinyilatkoztatásról racionális érveken és logikus megértésen kell alapulnia, nem lehet érthetetlen, irracionális, ezoterikus vagy titkos.
- Rendelkeznie kell belső koherenciával: Minden beszélgetésnek érthetőnek kell lennie, nem lehet paradox. A paradoxonnak akkor van létjogosultsága, amikor nem végső igazságként jelenik meg. Máskülönben az ilyen diskurzus értelmetlenné válik.
- A megfelelő történelmi perspektívát fenn kell tartani: A dialógusnak figyelembe kell vennie a résztvevők vallásának történetét és kontextusát. A múlt történelmét nem szabad feleslegesnek tekinteni, mivel annak valódi megértése vezet a sikeres párbeszédhez.
- A valósággal összhangban kell lennie: A párbeszéd jobb lesz, ha figyelembe veszi a résztvevők fizikai, etikai és vallási érzékenységét, valamint valóságukat. Minden résztvevőnek meg kell tudnia fogalmazni saját valóságát.
- Szabadság az abszolutizált szentírás-magyarázatok alól: Minden vallás különböző véleményen van arról,

---

53 Ismail R. al-Faruqi és Leonard Swidler kollégák voltak a Temple University Vallástudományi tanszékén, és aktívan részt vettek a vallásközi párbeszédben. Mohamad Shafiq abban a kivételezett helyzetben volt, hogy al-Faruqi tanítványa lehetett, és élete és munkássága előtt tisztelegve megírta *Az iszlám gondolkodás növekedése Észak-Amerikában: fókuszban Ismail R. al-Faruqi* (*The Growth of Islamic Thought in North America: Focus on Ismail R. Faruqi* (Beltsville, MD: Amana Publication, 1994).

hogy miként közelítsük meg a szent szövegeket. Az erről szóló vitáknak és perlekedéseknek évszázados története van. Jelentős fokú szabadság szükséges ahhoz, hogy az összetett értelmezésekkel foglalkozzunk. Ez a szabadság biztosíthatja a legnagyobb lehetséges toleranciát az aktuális kérdések hangoztatása során.

A párbeszédet olyan területeken kell folytatni, ahol nagyobb az esély a sikerre, például az erkölcsi kötelességek területén: a résztvevők hangsúlyozhatják, hogy kölcsönös megértés érhető el az etika, erkölcs, család és társadalmi igazságosság területén az emberiség szolgálatában, a teológiai különbségek ellenére, melyek az iszlámon és kereszténységen belül és közöttük húzódnak.⁵⁴ Richard Landau további pontokat is említ⁵⁵:

- Használjuk a kreatív fantáziánkat és érzékenységünket az emberek iránt!
- Valamennyi vallási csoportot be kell vonni a kezdeti tervezésbe!
- A legnagyobb különbségeket ne vitassuk meg már az elején: foglalkozunk inkább a közös dolgokkal, hogy bizalmat és kölcsönös tiszteletet építhessünk ki!
- Amikor az eszméinket összehasonlítjuk, ne akarjunk győzedelmeskedni, mivel a győzni akarás a párbeszéd célját hiúsítja meg, valamint
- A kommunikáció két-irányú utcájaként tartsuk fenn a párbeszédet, és ne hagyjuk, hogy egyetlen egyén vagy csoport uralja azt. Hozzátehetjük, hogy a vallásközi párbeszédben való részvétel a más vallású és hagyományú

---

54 A fenti lista szerkesztett változata al-Faruqiénak: *Az iszlám és más vallások Islam and Other Faiths*, szerk. Atallah Siddiqui (UK: The Islamic Foundation, published in association with the International Institute of Islamic Thought, 1998), 250-258.

55 Richard Landau: Mit kell a világnak tudnia a vallásközi párbeszédéről? „What the world needs to know about interfaith dialogue,” *Beliefnet*, 2001, www.beliefnet.com/90/story.

emberek megismerésének legjobb módja. Ugyanakkor, mivel a vallásközi párbeszéd nem könnyű, alaposan meg kell ismerni a többi vallást, mielőtt részt vennénk ebben a tevékenységben. A párbeszéd néhány további irányadó normáját és alapelveit is észben kell tartani, mint például:

- Gyakoroljunk tisztességet: Amikor egy másik vallásról vagy annak nevében beszélünk, ezt úgy tegyük, hogy annak a vallásnak a hívei is helyesnek találják a mondotakat.
- Fejezzük ki az empátiánkat: Tegyük őszinte erőfeszítéseket annak érdekében, hogy értékeljük a másik vallás vonzerejét, és értsük meg a számukra fontos jelenségeket és funkciókat, és azt, hogy miként van ezeknek értelme számukra.
- Kerüljük a szentírással való visszaélést: Senki nem próbálja a saját vallását arra felhasználni, hogy a másik vallását érvénytelenítse vele.
- Legyünk nyitottak a változtatásokra és a kihívásokra: Valamennyi résztvevő maradjon nyitott minden javaslatra, és álljon készen arra, hogy elfogadjon egy olyan kollektív véleményt, amely ellentmond a résztvevő meggyőződésének.
- Kerüljük a kárhozzátást vagy a vitákat: A párbeszéd nem vita, és nem jöhet létre párbeszéd, amikor valamilyen fél a másikat vádolja.
- Mutassunk viszonyosságot: Minden fél azonos standardot alkalmazzon magára és másokra egyaránt.
- Kerüljük az előfeltételeket: Az előfeltételekhez való ragaszkodás megghiúsítja a párbeszéd célját.
- Legyünk óvatosak az átfogó általánosításokkal: A széles általánosítások elhomályosítják a vallásokon belüli kétértelműségeket és a közöttük lévő különbségeket.

- Őszintén nézzünk szembe a nézeteltérések területeivel: A vastag bőr és az, hogy nem sértődünk meg könnyedén fontos tényezőkké válhatnak a nézeteltérés kezelésében.
- Kerüljük a szentírások, hagyományok és történelem szelektív felhasználását: Gyakori hiba, hogy kiemeljük az erőszakról szóló verseket a vallási szövegből anélkül, hogy a teljes képet figyelembe vennénk.
- Ne feltételezzük az egyetértést: A résztvevők ne feltételezzék, hogy minden kérdésben egyetértésre jutnak. Minden vallásnak megvannak a maga prioritásai.
- Hangsúlyozzuk, hogy a bölcsesség nem egyetlen hívőé: Valamennyi vallás meg van áldva sok bölcs és tiszteletreméltó követővel, ilyen emberekkel nem csak egyetlen vallás rendelkezik.⁵⁶

A vallásközi párbeszéd szintjei

Amikor a vallásközi párbeszédéről beszélünk, általában olyan vallási közösségek közötti párbeszédre gondolunk, mely egymás vallásának megértésére, valamint hidak építésére irányul egy plurális, békés társadalom felé. Ám a vallásközi párbeszédnek több szintje és formája is létezik. Először is elengedhetetlen a fogalmak tisztázása: a kétoldalú párbeszéd két vallás közötti dialógust jelenti, míg a multilaterális párbeszéd három vagy több vallás között történik.

A vallásközi párbeszéd szintje a helyszíntől függően változik: történhet egy egyetemi campuson, mint hallgatói tevékenység, egy hivatalos intézményben tudósok vagy vallási vezetők között, vagy öltheti egy étkezéssel egybekötött több generációs kulturális

---

56 Uo.

eszmecsere alakját a vallásközi béketeremtés társadalmi párbeszéd formájaként. A párbeszédnek különböző szintjei lehetnek: teológiai megbeszélés, társadalmi eszmecsere (vallásközi piknik vagy közös étkezés), társadalmi tevékenység, oktatási, partnerségi, egyetemi vagy kulturális eszmecsere.

A résztvevők és a témák kiválasztásakor fontos meghatározni a párbeszéd adott szintjét. A tervezett párbeszéd típusára vonatkozóan a résztvevők tudatosságának és érzékenységének növelésével, elvárásait a megértési szintjükhez igazítva, és tisztázva a párbeszéd létrehívásának okát, a párbeszédtervezők elkerülhetik a felesleges zavart és csalódást, valamint sikereiből több eredményre ösztönözhetnek.

Kik lehetnek ezeknek az eseményeknek a lehetséges résztvevői? Ezt a kérdést gondosan meg kell vizsgálni, különösen a csoportok sokszínűségére való tekintettel. Egy mérnök, aki nem iszlám vallástudós esetleg kényelmetlenül érezné magát egy hivatalos ülésen, ahol iszlám, keresztény és zsidó tudósokkal kellene megvitatnia a teológiát és filozófiát, különösen ha a beszélgetés túlmutat tanulmányi háttérén és tapasztalatain. A társadalmi kategorizálásban ugyanakkor nem lehetünk merevek. Amikor például férfi és női résztvevőkkel hozunk létre párbeszédet, nem feltételezhetjük, hogy csak a férfiak képesek teológiai eszmecsere, és a nőkhöz jobban illik a partnerségi és a társadalmi aktivizmus. A párbeszéd aktivitásának szintjétől és a résztvevők különleges tehetségétől függően lehet, hogy van, vagy lehet, hogy nincs átjárás az egyébként sokszínű tagok között.

A résztvevők köre nagy lehet: csak férfiak, csak nők, nők és férfiak együtt, fiatalok különféle kombinációja, diákok, vallási vezetők, tudósok és vallásos emberek valamennyi vallásból. A pozitív eredmény azoktól a képességeiktől függ, hogy mennyire tudnak az adott párbeszéd szintjének megfelelően működni. De a szinttől függetlenül valamennyi jellemzője az kell legyen, hogy a vallásközi párbeszéd a kölcsönös megértésért és béketeremtésért

jön létre, nem pedig bármilyen politikai, társadalmi vagy teológiai vita érdekében. (A vita egy teljesen más kommunikációs stílus.)

A vallások párbeszéde: amikor az emberek a vallásközi párbeszédre gondolnak, a különféle vallások laikus követői közötti dialógus jut eszükbe. Az ilyen párbeszédnek tipikusan az olyan különféle vallásközi tevékenységek szervezésére és előmozdítására irányulnak, mint a többgenerációs vallási-kulturális eszmecsere, politikai demonstrációk vagy a béke és erőszakmentesség érdekében tett megmozdulások, a globális etikáról szóló megbeszélések, vagy humanitárius segély megszervezéséről szóló értekezletek.

De részt vehetnek vallási-szociális tevékenységekben is, melyek elsősorban „könnyedebb” erőfeszítésnek tűnhetnek (például tevékenységgel egybekötött vallásközi találkozók, „nappali szoba” párbeszéd, melyekbe beletartozhat egymás imahelyeinek meglátogatása a másik vallásának jobb megértése céljából). Ezeknek a tevékenységeknek az erejét nem érdemes alábecsülni. Idegenek kötnék barátságokat egymással ilyen partnerségi programokon. A CAIR, ISNA, ICNA, MAS a Muszlim Misszió, és sok más muszlim szervezet is komolyan veszi ezt a tevékenységet. Szponzorálnak és részt vesznek nyílt napokon, piknikeken és egyéb programokon, amelyekben az egymással való megosztást a szükséges első lépésnek tekintik a más vallások jobb megértéséhez.

Rochesterben ezeket az összejöveteleket, elsősorban az ábrahámi vallások tagjai között, „spirituális utazásoknak” nevezik. A Rochesteri Iszlám Központ (ICR) ad otthont rendszerint ezeknek az utazásoknak, ételt és frissítőt kínálva azoknak a nem muszlim résztvevőknek, akik ellátogatnak hozzájuk, hogy megismerjék az iszlámot. Ilyen alkalmakon a központ gondoskodik arról, hogy egy olyan közösségi vezető vagy imám vezesse a párbeszédet, aki megfelelő tudással rendelkezik az iszlámról és világosan érti a vallásközi párbeszédet.

Gondoskodni kell arról, hogy bizonyos muszlimok megértsék, mi megy végbe ezeken az alkalmakon. Egyszer például

egy muszlim kiabálva kérte számon egy imámtól, hogy hány látogatót sikerült neki megtérítenie. Az imámnak türelmesen el kellett magyaráznia, hogy a cél nem a megtérítés volt, hanem a jobb kapcsolatok kiépítése. Tisztáznia kellett, hogy a vallásközi párbeszéd eloszlatja a muszlimokról alkotott általános sztereotípiákat, és teret ad a nem muszlimok számára, hogy az iszlám jóságáról elmélkedjenek. Ez nem azt jelenti, hogy a megtérés lehetetlen volna, de az nem része magának a párbeszédnek. Ha egy látogató többet szeretne megtudni az iszlámról, megfelelő útmutatást kell neki nyújtani.

Vallási vezetők közötti vallásközi párbeszéd: Világszerte egyre nagyobb számban kerül sor vallási vezetők közötti párbeszédre, akik új megoldásokat keresnek az egyre növekvő megosztottságra az emberek között, kifejezetten a különböző vallások követői között. Az adott vezető személyes elköteleződésétől függően részvétele és iránymutatása több vallásközi párbeszédet is ösztönözhet. A párbeszéd témái sokfélék lehetnek, de a vezetők általában a vallások megértésére és a társadalmi eszmecserére összpontosítanak.

A vezetők és tudósok közötti vallásközi párbeszéd létrejöhet hivatalosan, alkalomhoz kötötten, vagy épp spontán az alkalmazott formátumtól függően. Ezek lehetnek – egyebek mellett – konferenciák, workshopok vagy kiscsoportos műhelyek (mindkettőt folyamatvezető irányítja), szimpóziumok (szakértői találkozó egy adott témával kapcsolatos különböző vélemények megvitatására), szemináriumok (előadás, melyet interaktív párbeszéd követ, ahol résztvevők megosztják tapasztalataikat), valamint fórumok (összejövetel a közös kérdések és aggályok megvitatására).

A Rochesteri Vallásközi Fórum a kortársak közötti vallásközi dialógus modellje. A vallásaikat képviselő vallási vezetők az aktív részesei ezeknek a rendezvényeknek (a laikusok általában ezeken a fórumokon nem vesznek részt). Körülbelül huszonkét

vallási csoport részvételével zajlanak. A folyamatban lévő vallásközi párbeszéd olyan bizottságokat hozott létre, mint a Bizottság a Keresztény-Muszlim Kapcsolatokért (Commission on Christian-Muslim Relations – CCMR) és a Bizottság a Zsidó-Muszlim Megértésért (Commission on Jewish-Muslim Understanding – CJMU). Ezekhez kapcsolódik a Muszlim-Katolikus Szövetség (Muslim-Catholic Alliance – MCA), mely a város mecsetei és a rochesteri római katolikus egyházmegye közötti történelmi megállapodás alapján jött létre.

Erről a típusú párbeszédéről részletesebben a későbbiekben szólnunk, de már itt fontos kiemelni, hogy mekkora kihívást jelent ez a muszlim közösségnek. Magasan képzett keresztény és zsidó előljárók vesznek részt benne. Jól képzett imámok hiányában a muszlimok nem lehetnek nagy hatással az ilyen párbeszédre. Még ha találnak is egy teljesen felkészült imámot, aki részt venne, akkor is felmerülhetnek nyelvi akadályok. Ebben az esetben az imám legnagyobb tudású helyettese kell, hogy a közösséget képviselje. De mindenekelőtt a vallásközi megértés mélyebb feltárása érdekében ez a párbeszéd alapos felkészülést követel meg. A résztvevőknek képesnek kell lenniük arra, hogy értelmesen megvitassák a társadalmi kérdéseket és tevékenységeket, jól ismerjék az aktuális eseményeket, és értékeljék a folyamatos hálózatépítés és a nagyobb közösséggel való kapcsolatépítés fontosságát. Az imámok a közösség képviselőiként hatalmas szolgálatot tesznek az ummának azzal, hogy egyenrangú félként szerepelnek olyan párbeszéd nélküli eseményekben, mint a sajtótájékoztatók, előadások és konferenciák, különös tekintettel azokra, melyek a közösségtervezésről, aktuális eseményekre adott válaszokról és válságkezelésről szólnak.

Jóval szélesebb skálán és sokszínűbb résztvevőkkel adott otthont a Nemzeti Székesegyház (Washington, DC) az évek során számos olyan vallásközi tevékenységnek, amelyeken muszlim vallási vezetők, tudósok és laikusok is részt vettek. Ezeknek

az eseményeknek a szervezői igen sikeresen integrálták a résztvevőket a különféle platformokon, ezáltal teret biztosítva mind a hivatalos, mind az alkalmi párbeszédre.⁵⁷

Az ISNA küldetésének részévé tette a vallásközi párbeszédet, és olyan vezetői fórumot hozott létre, amely többek között imámokat képez a vallásközi munkára. A Salam Intézet (Salam Institute) ehhez hasonlóan az ISNA-val együttműködve egy konferenciát szervezett a muszlim békeépítés, igazságosság és vallásközi párbeszéd témakörében (a Muszlim béke, igazságosság és vallásközi párbeszéd hálózatról további részletekért lásd a Salam Institute honlapját).

*Vallási vezetők közötti további értékes párbeszéddek.*⁵⁸

- A Közel-Keleten a Papság a békéért (Clergy for Peace) szervezet rabbikat, papokat, lelkészeket és imámokat egyesít Izraelből és a Nyugati-partról a közös cselekvésért és a béke és igazságosság megteremtéséért a régióban.
- A Royal Institute for Interfaith Studies (Amman, Jordánia) párbeszédet és szemináriumokat tart annak érdekében, hogy előmozdítsa az ábrahámi vallások klérusa és hívei közötti jobb kapcsolatokat.
- Dél-Indiában a Kegyelmi Tanács (Council of Grace) hindukat, keresztényeket, muzulmánokat, szikheket és dzsáinitákat hoz össze, hogy megpróbálja kezelni a közösségi konfliktusokat.
- A Csendes-óceáni térségben, a Fidzsi szigeteken a Vallásközi Keresés számos vallás képviselőit gyűjti egybe annak érdekében, hogy felülkerekedjenek az előítéleteken, és előmozdítsák a kölcsönös tiszteletet és megbecsülést.

57 Washington National Cathedral, Massachusetts and Wisconsin Avenues, NW, Washington, DC 20016-5098. www.cathedral.org.

58 The World Council of Churches (WCC). Interreligious Relations and Dialogue. World Council of Churches, 150 Route de Ferney, P.O. Box 2100, 1211 Geneva 2, Switzerland. www.oikoumene.org/en/home.html és <http://www.oikoumene.org/en/programmes/interreligiousdialogue.html>.

Vallásközi párbeszéd a teológiáról: Ez a párbeszéd-típus az egyetemi karokon történik. Például Ismail R. al-Faruqi a vallásközi párbeszéd vezető úttörője, az 1970-es évek végén, az 1980-as évek elején vett részt ezekben a törekvésekben.⁵⁹ Ez a tevékenység a vallásköziség témakörének értékes irodalmát hozta létre. Számos kolléga és intézmény egyre növekvő érdeklődése és elköteleződése a vallásközi párbeszéd, mint egyetemi tantárgy iránt fellesztette a párbeszédet akadémiai körökben. Például a Rochesterei Nazareth College nemrég avatta fel a Vallásközi Tanulmányok és Párbeszéd Központját (Center for Interfaith Studies and Dialogue – CISD). A Salam Intézet a Békéért és Igazságosságért (Salam Institute for Peace and Justice) és a Fuller Szeminárium a megfelelő struktúrák kiépítése érdekében működik együtt. A Notre Dame Egyetem, a Kroc Intézet és a Georgetown Egyetem Muszlim-Keresztény Megértés Központja centrumokat hoz létre a vallások közötti teológiai párbeszéd érdekében.

Spirituális párbeszéd: A spirituális párbeszéd, melyet „a vallási tapasztalat párbeszédének” is neveznek, gyakran sokféle résztvevőt gyűjt egybe. Ezt az inkább filozófiai dialógust narratívákon és tapasztalatokon keresztül rendezik, mely lehetővé teszi azok számára, akik biztosak a vallási meggyőződésükben és hagyományaikban, hogy megosszák spirituális tapasztalataikat (például imádságban vagy Istennek folytatott személyes párbeszédben megélt tapasztalataikról). Idővel ez a párbeszédforma talán a leginkább átalakító jellegű a résztvevők számára, függetlenül attól, hogy hányan vesznek részt benne. Azok a csoportok, akik ebben a párbeszéd-típusban vesznek részt, gyakran látogatják az istentisz-

59 Ismail R. al-Faruqi (1921-1986) a palesztinai Jaffában született. Karrierje során kiemelkedő palesztin-amerikai filozófus és tudós lett, valamint az iszlám és az összehasonlító vallástudomány nagy tisztelettel övezett tudósa. Tanult az Al-Azhar Egyetemen (Kairó), és tanított a McGill University-n (Montreal), az Iszlám Kutatás Központi Intézetében (Karacsi), a Temple University-n (Philadelphia), valamint más észak-amerikai egyetemeken. Több, mint száz tanulmány és huszonöt könyv szerzője, együtt alapította az International Institute of Islamic Thought intézetét 1981-ben Taha Jabir al-Alwanival, Dr. AbdulHamid Abu Sulaymannel, Anwar Ibrahimmal és másokkal.

teleti helyeket, hogy növeljék spirituális tapasztalataikat. A spirituális párbeszéd népszerű az Egyesült Államokban.

A vallásközi párbeszéd és a résztvevők további szintjei

A párbeszéd minden formájának elsősorban az emberek közötti érintkezésre és kölcsönhatásra kell koncentrálnia, melyet mély meghallgatás és megértés jellemez. Ennek a megértésnek az az első lépése, hogy fel kell függeszteni a „másikkal” kapcsolatos korábbi elgondolásokat és véleményeket. Richard Landau az *Amit a vallásközi párbeszédre a világnak tudnia kell (What the World Needs to Know about Interfaith Dialogue)* című írásában erre a témára összpontosít, és arra buzdít valamennyi résztvevőt, hogy „másokat tekintsenek 'embernek', és ne csupán szimbólumoknak vagy esetleg típusoknak.”⁶⁰

Összefoglalva: ha felmerül a kérdés, hogy ki vehet részt, a válasz nyilvánvalóan az, hogy bárki, aki szeretne. A sikeres vallásközi párbeszéd kulcsa az, hogy a résztvevő megértésének szintjét összehangoljuk a párbeszéd elvárásaival (például azt, hogy a résztvevő közösség alapú partnerséget vagy a párbeszéd teológiai formáját szeretné folytatni). Az egyének és a dialógus típusainak megfelelő összehangolása hozza létre a sikeres párbeszédhez szükséges szimmetriát és egyensúlyt. Ezenkívül, mivel a fenntartható párbeszédhez hosszú időre van szükség, fontos, hogy megállapítsuk a résztvevők elkötelezettségi szintjét és ennek megfelelően alakítsuk ki a dialógus jellegét.

A vallásközi szövetség: A vallásközi szövetség olyan vallási közösségek csoportja, melyek szövetséget kötnek egy közös tár-

---

60 Richard M. Landau; *What the World Needs to Know* (E-Book, 2001) <http://www.how-to-succeed-at-interfaith-dialogue.com/>.

sadalmi, politikai, gazdasági vagy oktatási cél érdekében. Ezek a szövetségek a dialógus különféle formáit alkalmazzák a különböző témákhoz és kérdésekhez annak érdekében, hogy alapvető változást érjenek el adott közpolitikában. A Vallásközi Szövetség (Interfaith Alliance), mely az Egyesült Államokban tagszervezetekkel rendelkező nemzeti szövetség, elkötelezett az ilyen erőfeszítések mellett.⁶¹ A Rochesteri Vallásközi Szövetség (Interfaith Alliance of Rochester – TIAR) és a muszlimok aktívan vesznek részt tevékenységében.

Élettér az emberiség számára (Habitat for Humanity): Az Amerikai Egyesült Államokban élő muszlimok a nem muszlimokkal együtt részt vesznek a Habitat for Humanity otthonainak építésében. A tagok együtt dolgoznak azon, hogy pénzt gyűjtsenek, és otthonokat újítsanak fel vagy építsenek a kevésbé szerencsések számára. A rochesteri muszlim közösség aktívan részt vesz ebben a programban, csakúgy, mint a muszlim szervezetek Illinois-ban, Michiganban, Kaliforniában és más államokban.

A vendéglátó hálózat: Ez a vallásközi hálózat ideiglenes vendéglátást biztosít általában egy hétig a hajléktalan családok számára. A templomok, mecsetek és zsinagógák önként vállalják az ilyen családok befogadását.

Hallgatói közösségek: A diák-központú párbeszédetek gyorsan terjednek az amerikai egyetemek és főiskolák kampuszain. Ezek a párbeszédetek különféle diákcsoportokat hoznak össze, és elősegítik a közös tevékenységeket. A muszlim közösségeknek képzett imámokat kell kinevezniük, hogy irányítsák a muszlim diákokat a vallási ügyekben, tanácsadásban és a vallásközi párbeszédben. Számos muszlim diákegyesületnek szüksége van ilyen szolgáltatásokra. A vallásközi párbeszéd során észrevehető, hogy azok a hallgatók, akik jobban ismerik az iszlámot és az összehasonlító vallástudományban rendelkeznek valamilyen tudással, általában érzékenyebbek más vallásokra. Ilyen

61 The Interfaith Alliance, 1331 H Street, NW Washington, DC 20005 (11th Floor) www.interfaithalliance.org/site/pp.asp?c=8dJIWMCE&b=120694.

szervezetek a Children of Abraham Institute (CHAI) a Virginiai Egyetemen,⁶² a Muslim-Christian Understanding a Georgetown Egyetemen,⁶³ a Student Interfaith Council az Utahi Egyetemen (SIFC-U),⁶⁴ a Bunting Meyerhoff Interfaith and Community Service Center a John Hopkins Egyetemen,⁶⁵ és az Interfaith Communities United for Justice and Peace (ICUJP) a Dél-Kaliforniai Egyetemen.⁶⁶

Nők vallásközi párbeszéde: A női csoportok nagyon népszerűek. Sok városban és országszerte az egyetemeken a muszlim nők csoportokat hoznak létre, hogy teológiai és társadalmi párbeszédet folytassanak egymással. Más csoportokhoz hasonlóan itt is minden muszlim résztvevőnek alapos tudással kell rendelkeznie az iszlámról és más vallásokról, valamint szükség van egy mentorra vagy imámra, aki támogatja és vezeti őket. A Nemzeti Székesegyházban jó példát találhatunk erre. A „Szent Kör” néven ismert csoport támogatja a gender alapú kezdeményezést a különböző vallású nők számára is. Egy másik kezdeményezésként megemlíthetjük a Bostoni Egyetem női vallásközi vallási akciócsoportját.⁶⁷

Ifjúsági csoportok: Különösen a fiatal zsidók, keresztények és muszlimok körében törekszenek ilyen csoportok létrehozására. A CISD évente rendez nyári programot vallástól függetlenül olyan fiatalok képzésére, akik érdeklődnek a vallásközi munka iránt.⁶⁸ A detroiti NCCJ Ábrahám gyermekei elnevezéssel egy programot tá-

62 Children of Abraham Institute, c/o Prof Peter Ochs, Dept. of Religious Studies, University of Virginia, Charlottesville, VA 22904-1026. <http://etext.virginia.edu/journals/abraham/about.html>.

63 Georgetown's Center for Muslim-Christian Understanding, Georgetown University, ICC 260, Washington, DC 20057. <http://cmcu.georgetown.edu>.

64 Student InterFaith Council at the University of Utah (SIFC-U), 124 Lincoln Street, Salt Lake City, UT 84102. <http://utefaitb.blogspot.com/>.

65 Bunting Meyerhoff Interfaith and Community Service Center. John Hopkins University. 3400 North Charles Street, Baltimore, MD 21218. <http://web1.johnshopkins.edu/chaplain/index.php/interfaith-center.html>.

66 Interfaith Communities United for Justice and Peace (ICUJP), University of Southern California, P.O. Box 483 Pasadena, CA 91102-0483. www.icujp.org.

67 Boston University Women's Interfaith Action Group, 735 Commonwealth Ave., Boston, MA 02215.

68 További információért a programról lásd: www.naz.edu/dept/cisd.

mogat, mely a hagyományos családi értékekhez való visszatérésre alapozva a fiatalokat bevezeti a vallások közötti párbeszédbe.⁶⁹ Egy másik példaként tekinthetünk az idahói Ifjúsági Szövetségre (Interfaith Youth Alliance – IYA), mely az alábbi módon jellemzi magát: a Vallásközi Ifjúsági Szövetség az egész államra kiterjedő vallásközi projekt, amelynek célja a különböző vallású fiatalok összefogása annak érdekében, hogy: 1) mélyebben kapcsolódjanak saját vallási hagyományuk társadalmi cselekvésre ösztönző részeihez; 2) megtanulják megérteni, megbecsülni és tiszteletben tartani a többi vallási hagyományt; és 3) vallásközi társadalmi cselekedetek révén változást hozzanak közösségeinkbe, államunkba és világunkba. Az IYA-t 15-25 éves fiatalok és felnőtt szövetségesek vezetik, akik Idaho különböző hitközségeit képviselik.⁷⁰ A párbeszéd nem korlátozódik a fent említett résztvevőkre, valamennyi muszlimnak közre kell működnie a vallások közötti párbeszédben, hogy az iszlám jóval változatosabb képviselőjét nyújtsa a közösség számára. Ez a széleskörű elkötelezettség segít eltávolítani a sztereotípiákat és a tévhiteket, és erős, produktív civil társadalmat épít ki.

Javasolt témák

Mint fentebb említettük, a párbeszédnek különböző formái léteznek, és sokféle embert érint. Természetesen a témái is tükrözik ezt a sokszínűséget. A párbeszéd az emberek közötti kommunikációról szól, egy ilyen vállalkozással járó összetettséggel együtt. Noha a dialógus beszélgetésből vagy vitából is kialakulhat, mégis

---

69 NCCJ Interfaith Partners and Pathways to Peace Foundation, a Mosaic Youth Theatre és a University of Michigannel együttműködve hozták létre a Polgárság Művészete Programot „Ábrahám gyermekei projekt” (The Children of Abraham Project) címmel.

70 The Interfaith Alliance of Idaho, www.idahodesigns.net/tiaidaho/current-programs.htm.

olyan egyedi kommunikáció marad, amelynek megvannak a maga meghatározásai, irányelvei, lehetőségei és eredményei.

A vallásközi párbeszédnek formájától, valamint a résztvevők érdeklődési szintjétől, megértésétől és tudásától függően különböző témái lehetnek. Például termékeny közös téma a társadalmi cselekvés, mely magában foglalhatja a büntető igazságszolgáltatási rendszerrel, a gazdasági igazságossággal, az oktatással, a környezeti igazságossággal, a nemek közötti egyenlőséggel, az egészségügyi és kulturális kérdésekkel, a globális békével, a békével és biztonsággal, a fajjal és az etnikummal, valamint a politikai részvétellel kapcsolatos témákat.⁷¹ Ezek közül néhány javasolt téma:

Vallási alapú kérdések: A legtöbb vallásközi párbeszéd arra összpontosít, hogy bemutassa az egyik vallást a más valláshoz tartozó emberek számára. Összehasonlító vallástudományi háttérrel rendelkező vezetők elősegíthetik ezt a prezentációt. Néhányan filmet vagy könyvet mutatnak be, melyen keresztül az adott vallást megismerhetik a csoport tagjai, mielőtt sor kerülne a megbeszélésre, melyet a kérdés-felelet panel követ, és végül maga a párbeszéd. Ez a megközelítés hatékonynak bizonyult.

Közösség alapú közös aggodalmak vagy kérdések: Ezek a témák a nemzetközi vagy helyi szintű nukleáris, környezeti vagy gazdasági kérdésektől kezdve az oktatással, az állami szolgáltatásokkal vagy a közlekedéssel kapcsolatos kérdésekig terjedhetnek.

Társadalmi igazságosság és polgárjogok: A polgári jogok védelme és megerősítése emberi és vallási ügy. A muszlimoknak aktívan részt kell venniük az oktatással, az aktivizmussal, a lobbizással, a büntető igazságszolgáltatási rendszer reformjával, valamint a kínzás, a faji alapú profilalkotás és a diszkrimináció egyéb formáinak megszüntetésével kapcsolatos tevékenységekben. A CAIR vezető szerepet tölt be ezeken a területeken.

---

71 Fellowship of Reconciliation. List of Social Action Issues. 521 N. Broadway, Nyack, New York 10960. www.forusa.org/programs/rej/socialagenda.html.

Vallás és faj: A faji egyenlőség egy olyan téma lehet, melyhez a muszlimok különösen hatékonyan járulhatnak hozzá, hangsúlyozva, hogy az iszlám minden faj egyenlőségét képviseli, és tiltja a rasszizmust. Fontos, hogy a muszlimok mind a kisebbségi, mind a többségi csoportokkal együttműködve megakadályozzák a diszkriminációt az oktatásban, a munkahelyen és a társadalmi életben.

Nemek közötti egyenlőség: Ez egy fontos téma számos nyugati nem muszlim számára, nem beszélve a világ többi részéről, akik azt hiszik, hogy az iszlám, mint vallás elnyomja a nőket, és megfosztja őket jogaiktól. Ezzel a tévhittel szembe kell nézni a vallásközi párbeszéd folyamata során. A muszlim résztvevők hangsúlyozhatják, hogy az iszlám mind a férfiak, mind a nők jogainak védelmét képviseli. A Korán és a Szunna részletesen bemutatja ezeknek a jogoknak az eseteit, kiemelve az iszlám felfogását a férfiak és nők egymást kiegészítő, de egyenlő szerepeiről. Fontos továbbá elmagyarázni a különbséget a kulturális szokások és a hiteles iszlám tanítások között. Például a nyugati emberek gyakran azt gondolják, hogy a becsületgyilkosság az alapvető iszlám hithez tartozik, míg valójában ez egy helyi, kulturális gyakorlat. A nemek közötti egyenlőség hangsúlyozása azonban süket fülekre talál, ha a muszlim nők ezt nem megfelelően képviselik. A párbeszéd mindenki számára egyenlő lehetőségeket hordozó tevékenység, és ekként is kell felfognia valamennyi résztvevőnek.

Humanitárius segély: Számos vallásközi találkozó összpontosít arra, hogy humanitárius segílyt nyújtson a katasztrófák áldozataira részére. A szegények, az idősek és a menekültek megsegítése gyakran ismétlődő téma a Koránban. A Korán arra utasítja a muszlimokat, hogy aktív részt vállaljanak az olyan vallásközi programokban, melyek ilyen segélyek biztosítására összpontosítanak. Azok a muszlimok, akik segítséget nyújtanak az ételosztásban, menedékházakban, képzési központokban, átmeneti szállásokon és egészségügyi intézményekben, teljesítik a jótékonyt

parancsát, mely az iszlám öt pillérének egyike.⁷² A Middle Tennessee állami egyetem muszlim diákszervezete az alábbi Korán-verseket és hadíszokat idézi a jótékony akciókhoz való elkötelezettségének alátámasztására: A Próféta azt mondta: „A jótékonyosság minden muszlim számára elengedhetetlen.” Amikor megkérdezték tőle: „Mi van, ha az embernek nincs semmije?” A Próféta így válaszolt: „Saját kezével kell dolgoznia a maga javára, majd jótékonyági céllal adnia valamit ebből a keresetekből.” A Társak ezt követően megkérdezték: „Mi van, ha nem képes dolgozni?” A Próféta erre azt felelte: „Segítenie kell a szegényeken és a rászorulókon.” A Társak további kérdést tettek fel: „Mi van, ha még ezt sem tudja megtenni?” A Próféta azt mondta: „Fel kell szólítania másokat, hogy tegyenek jót.” A Társak azt mondták: „Mi van, ha ez is hiányzik neki?” A Próféta így felelt: „Ellenőriznie kell magát, hogy nem cselekedett-e rosszat. Ez szintén jótékonyági cselekedet.”⁷³

Állatok jogai és környezetvédelem: Sok párbeszédcsoporthoz érdeklődik az állatok jogai iránt. Sajnos több résztvevő, beleértve a muszlimokat is, úgy gondolja, hogy az iszlám tanításai nem támogatják az állatok jogainak védelmét, és a témát „súlytalan” vagy „komolytalan” tartják. Éppen ellenkezőleg, a Próféta hangsúlyozta a Föld teremtményeinek védelmét és gondozását, és a saría kijelenti, hogy az állatokat emberségesen (nem pazarlóan) és csak a táplálék miatt (nem a sport érdekében) szabad megölni. Ez a tiltás nem a vegetarizmus érvényesítése vagy az állatok leölésének tilalma, hanem csupán azt állítja, hogy az állatokkal, amikor levágják, emberségesen és tisztelettel kell bánni.

A Próféta világossá tette, hogy az emberséges bánásmódot azokkal az állatokkal szemben is alkalmazni kell, amelyeket bizonyos kultúrák tisztátalannak tartanak. A Próféta elmesélte társainak egy ember történetét, aki egy szomjúságtól lihegő kutyát talált. A férfi lement a kúthoz, megtöltötte cipőjét vízzel, és odaadta

72 Számos iszlám segély- és segítő szervezet létezik. Például az egyik legnagyobb, az Islamic Relief több, mint negyven különféle országban tevékenykedik.

73 *Sahih al-Bukhari: Kitab al-Zakah, Bab la Kulli Muslim Sadaqah.*

a kutyának, hogy csillapítsa szomját. A Próféta ezt mondta: „Akkor Allah megköszönte neki, és megbocsátotta a bűneit.” A Társak azt kérdezték: „Ó Allah Küldötte, vajon jár nekünk jutalom az állatok után is?” Ő így felelt: „Minden élő teremtmény után jutalom jár.”⁷⁴ Számos Korán-vers és hadisz támasztja alá, hogy az iszlám a környezet védelmére és a természeti erőforrások megőrzésére szólít fel. A muszlimok számára ismétlődő előírás, hogy őrizzék meg és védjék környezetüket, és soha ne éljenek vissza azzal. Az iszlám még háború idején is tiltja a tulajdon, a természeti erőforrások és az emberek megélhetésének megsemmisítését.

Iskolák és oktatás: Minden embernek joga van az esélyegyenlőségre az oktatásban. Az első generációs közösségek bevándorló státusza miatt sok muszlim komoly kihívásokkal néz szembe, amikor gyermekeit az oktatási rendszerbe akarja íratni. Ezért válik az oktatás a vallásközi eseményeken égető beszéd-témává. Az ilyen beszélgetésekben való aktívabb részvétellel a muszlimok közvetlenebb szerepet játszhatnak az iskolák körülményeinek és tantervének javításában, valamint a fiatalok számára fontos kérdések kezelésében.

Vallási szertartások és ünnepek megünneplése: Tekintettel arra, hogy a muszlimok Nyugaton kisebbségi közösséget alkotnak, vallási szertartásaik alul reprezentáltak vagy marginalizáltak lehetnek. Ennek eredményeként a vallásközi párbeszéd fontos fórumot képezhet annak megvitatására, hogy a közintézmények (például iskolák) miként tartsák meg az ünnepeket. Például a rochesteri vallásközi párbeszédcsoporthoz tagjainak sikerült elérnie, hogy a helyi tankerületek növeljék azt az időt, melyben valamennyi vallás ünnepeiről tanítanak, és minimalizálják a keresztény többség vallási szimbólumainak bemutatását.

Bűnözés, szerencsejáték és egyéb kérdések: A vallásközi párbeszédcsoportokat ilyen és ehhez hasonló témák köré is szervezhetik, mivel ezek vallástól függetlenül bárki érdeklődésére számot tarthatnak. A muszlimoknak élen kell járniuk az iszákosság, szerencsejáték és más bűnök elleni fellépésben.

74 *Sahih Muslim, Kitab al-Salam, Bab Fadl Saqi al-Bahaim.*

Család és hagyományok: Az iszlám vonzó és kivételes családi hagyományokkal rendelkezik. Ezért a muszlimok nem tétovázhatnak, hogy közös szemináriumot szervezzenek a családi életről és a közös értékekről. Az ilyen beszélgetés az oktatási és aránylag ellentmondásmentes jellege miatt sok nem muszlim résztvevőt vonzhat.

Szélsőségesség és fundamentalizmus: Ezek a valamennyi vallásban és társadalomban megtalálható realitások jó vallásközi témát kínálnak. Fontos, hogy az embereknek meg kell tanulni különbséget tenni a hiteles tanítások és azok között a hamis „iszlám” tanítások között, melyeket a „muszlimok” hirdetnek a terrorista cselekedeteiket igazolására. E téma jelentősége az iszlám országokat elárasztó erőszak jelenlegi szintjéből és jellegéből, valamint az ezekre adott nyugati válaszból fakad. A vallásközi párbeszédnek a jelenlegi érdeklődésnek megfelelően kell foglalkoznia ezekkel a témákkal. Világossá kell tenni, hogy a terrorizmus éppen annyira aggasztja a muszlimokat, mint bárki mást.

Megbocsátás és könyörületesség: Ezeknek a fogalmaknak az iszlám nézőpontú megvitatása a vallásközi szeminárium egyik legjobb módja lehet annak, hogy felülkerekedjünk az iszlámról alkotott negatív elképzeléseken. Nyugaton sokan azt hiszik, hogy az iszlám a bosszú vallása, mivel nem tudják, hogy a leglényegesebb tanításai a megbocsátás és a könyörületesség.

A vallásközi párbeszéd itt felsorolt lehetséges témáinak és kérdéseinek listája természetesen nem teljes. Mivel a muszlim résztvevőknek mindig készen kell állniuk a Korán és az iszlám perspektívájának bemutatására, minden találkozón felkészülten kell, hogy megjelenjenek. A résztvevőknek szüksége lehet arra, hogy az imámjukkal vagy a vallási vezetővel konzultáljanak bizonyos kérdésekről. A tanácskérés messze jobb, mint téves információt adni, mely hozzájárulhat az iszlámról már egyébként is kialakított negatív képzetekhez.

Vallásközi programok tervezése

A sikeres vallásközi szemináriumok és más programok lebonyolításához az alábbi elemekre kell odafigyelni:

Albizottságok: Amint a résztvevők találkoztak és megegyeztek bizonyos irányelvekben, még számos más dologgal is szembe kell nézzenek. Először el kell dönteniük, hogy milyen albizottságokat hozzanak létre küldetésnyilatkozatuk céljainak megvalósításához. Létrejöhethetnek albizottságok a média tájékoztatására, oktatásra, társadalmi igazságért folytatott tevékenységekre, a természeti katasztrófák áldozatainak megsegítésére, valamint a polgárjogok védelmére. Ezek a bizottságok időszakosan találkoznak, és megfogalmazzák ajánlásait a vegyes bizottságok/vallásközi párbeszédcsoporthoz felé.

Tervező bizottságok: Mivel a hatékony vallásközi találkozás komoly előkészületeket igényel, tervezőbizottságot kell létrehozni. Tagjainak valószínűleg több alkalommal kell találkozniuk, hogy meghatározzák a program dátumát, időpontját és helyszínét. Feladataik között szerepelnek: szórólapkészítés, az esemény reklámozása, a lehetséges érdeklődő csoportok felkutatása, koordinátor kiválasztása, értékelőlap elkészítése, gondoskodás a biztonságról, valamint a recepció és egyéb tételek megszervezése, mely a résztvevők biztonságát és kényelmét emeli.

A találkozó normáinak és alapszabályainak kialakításakor a vezetőségnek az alábbi alapelvekben kell megegyezniük:

1. *Hittérítés mellőzése:* biztosítani kell, hogy az előadók és mások is az „úgy hallgass meg másokat, ahogy szeretnéd, hogy téged is meghallgassanak” elvet követik.
2. *Felelősségek szétosztása:* egyenlően kell felosztani a felelősségeket. Ne akarjuk uralni a diskurzust, hanem konzultáljunk egymással.
3. *Tiszteljük valamennyi szervező véleményét:* méretétől függetlenül valamennyi vallási közösség részvételét

azonos módon kell tiszteletben tartani. Hasonlóképpen, ne kapjon nagyobb súlyt valakinek a véleménye csupán azért, mert jobban elkötelezett.

4. *A program idejének következetes és méltányos szervezése:* a programok időben kezdődjenek. A prezentációkat tartalmazó szemináriumok vagy fórumok során valamennyi csoport azonos időt kapjon. Gondoskodni kell arról, hogy a „Kérdések és válaszok” szekció megfelelő időt kapjon. Általánosságban az idő egyharmad részét kell erre biztosítani.
5. *Ismerjük fel a feszültséget vagy a kritikát:* a bármely forrásból származó panaszokat vagy kritikákat védekezés nélkül meg kell hallgatni és értékelni kell. A program végén összegyűjtött kiértékeléseket kritikusan ki kell elemezni, és az arra érdemes javaslatokat a következő esemény előtt meg kell valósítani.
6. *A programokat különféle helyszíneken bonyolítsuk le:* A vallásközi programokra és találkozókra a résztvevők istentiszteleti helyszínein felváltva kerüljön sor, hogy megteremtsük a tulajdonosi szemléletet, és erősítsük a partnerségi köteléket.
7. *Kerüljük az uralkodás bármely formáját:* egyetlen csoport sem vezetheti a vallásközi csoportot, albizottságokat, vagy a tervező bizottságokat egymást követően. A szabályoknak biztosítani kell a vezetőség váltakozását.⁷⁵
8. *Tanuljunk meg együtt imádkozni:* a találkozók minden jelenlevő résztvevő számára megfelelő, rövid imával kezdődjenek és fejeződjenek be. Bármely résztvevőt felkérhetnek az imádság elmondására. Ha Isten nevében olvasnak fel rövid, áldást tartalmazó imádságot,

---

75 Sonia P. Omulepu (összegyűjtötte és szerkesztette): Vallásközi oktatási kezdeményezés: A vallásközi párbeszéd kézikönyve *Interfaith Education Initiatives: A Manual on Interfaith Dialogue* (New York: Office of Ecumenical and Interfaith Relations, The Episcopal Church USA, 2005), 49-55.

a muszlimoknak nem lehet kifogásuk. Vallásközi imádságokra olyankor kerülhet sor, amikor a vallásközi vezetők valamely szerencsétlenség, háború vagy bűncselekmény esetén találkoznak. Minden egyes csoport tagját felkérhetik, hogy mondja el a béke imádságát. A muszlimok ilyenkor rendszerint szerencsétlenség esetén a Korán nyitó fejezetét vagy a Korán 2:63-64 versét, polgárjogok megsértése esetén a Korán 49:11-13 versét, vagy egyszerűen a napi öt imádság végén található *salaamot* (ima a békéért) mondják el.

Összefoglalóan a dialóguscsoportnak biztosítani kell, hogy minden fél egyenlő részt kapjon, egyenlő felelőségekkel és egyenlő tisztelettel. A tagoknak továbbá meg kell győződniük arról, hogy az albizottságok együttműködnek, és a vezetőik tisztában vannak azzal, hogy mi történik valamennyi szinten, így előzhetik meg a problémákat még megjelenésük előtt. Mielőtt egy dialóguscsoport elkezdene egy programot, a szükséges útmutatókat, valamint egy érzékenyítő tréninget kell nyújtania minden résztvevőnek.

A fejezet főbb pontjai:

- A valláson belüli dialógus elengedhetetlen a muszlim egység és megértés számára, és a vallásközi párbeszéd szükséges a tiszteletteljes és békés együttéléshez.
- A Korán és a Szunna arra kéri a muszlimokat, hogy ne kiabáljanak, ne beszéljenek durván, ne mondjanak rosszat másokról, és ne kritizáljanak közvetlenül másokat. Udvariasnak, kedvesnek kell lenniük, hagyni másokat beszélni, figyelmesen meghallgatni, és megfelelően viselkedni.
- A sikeres párbeszédhez, mely a Korán és a Szunna elvein alapul, hozzáadhatjuk további vezérelvként Dr. Swidler tíz pontját és Dr. al-Faruqi öt pontját.

- A muszlimok közötti párbeszéd szinte nem is létezik, de legalábbis nagyon ritka. A vallásközi párbeszéd sok szinten kerül megrendezésre, és mások szolgálatának számos területén továbbra is nagyon sikeres.
- Az imámoknak valamennyi városban létre kellene hoznia valláson belüli párbeszédet, és csatlakozniuk kellene a már létező helyi vallásközi párbeszédcsoporthoz annak érdekében, hogy jobban szolgálják a muszlim közösséget.

Megvitatandó kérdések

1. Sok nem muszlim írt útmutatót a vallásközi párbeszédhez. A muszlimok közül Dr. al-Faruqi írt a témában. Ismer olyan muszlimokat, akik írtak a vallásközi párbeszédéről és/vagy annak terjedelméről és határaitól?
2. Tudna ajánlani a fentiekén kívül további Korán-verseket és hadíszokat a vallásközi párbeszéd útmutatásához?
3. Amennyiben úgy gondolja, hogy a muszlimoknak aktívan részt kell venniük a vallásközi párbeszédben, egyetért a fent ajánlott útmutatóval? Tudna további javaslatokat tenni a vallásközi párbeszéd fejlesztésére? Magyarázza meg!
4. Ha részt venne egy párbeszédben, hogyan készülné rá fel?

III. FEJEZET

A vallásközi párbeszéd Korán szerinti perspektívái

Az iszlám a kezdetek óta (a Próféta keresztül) kapcsolatban állt nem muszlimokkal. A medinai és a mekkai korszakok során az iszlám tanításai irányították az első muszlimokat, hogy miként kezeljék megfelelően a nem muszlimokat. A következő oldalak feltárnak néhány olyan Korán-verset és hadíszt, melyek ezt az interakciót példázzák. Számos imám és muszlim tudós idézi ezeket a verseket, különösen a muszlimok közötti békére és megegyezésre való felhívás kontextusában, konfliktusos helyzetekben.⁷⁶

Noha a vallásközi párbeszéd nem muszlim kontextusban alakult ki, az iszlámnak számos hasonló fogalma és kifejezése van, beleértve magának a párbeszéd folyamatának a nyelvezetét is. Ezeket a fogalmakat a Próféta idejétől kezdve alkalmazták mind a muszlimok közötti, mind a vallásközi párbeszédre. A Korán vizsgálata során feltárul, hogy egy mélyen gyökerező párbeszédéses folyamatot tartalmaz. Az előző fejezetben említett alapelvek listáját

---

76 Teljes értelmezések az alábbi művekben találhatóak: Ismail ibn Umar ibn Kathir, *Tafsir al-Qur'an al-Azim*; Abu Abd Allah al-Qurtubi, *Tafsir al-Qurtubi (Al-Jami li Ahkam al-Quran)*; Mahmud ibn Umar al-Zamakhshari, *Tafsir al-Kashshaf*; Muhammad Rashid Rida, *Tafsir al-Manar*; Sayyid Qutb, *Fi Zilal al-Quran* (arab nyelven); Abul Ala Maududi, *Tafhim al-Qur'an*; Muhammad Asad, *Muqaddimah Tarjuman al-Qur'an*; és Muhammad Shafii, *Maarif al-Quran* (urdu nyelven).

megvizsgálva megérthetjük az emberi és vallásközi kapcsolatokat építésének szükségességét, és értékelhetjük annak módszerét.

Néhány fogalom a Koránban

Ta'arafu: A *ta'arafu* jelentése tudni, megérteni és kapcsolatokat építeni. A vallásközi találkozót elnevezése *majlis li ta'arafu* lehetne (gyűlés a megértés kiépítéséért):

„Ti emberek! Bizony, egy férfiből és egy nőből teremtettünk benneteket, aztán népekké és törzsekké tettünk benneteket, hogy megismerhessétek egymást. Bizony a legnemesebbek Allah előtt közületek az, aki a legistenfélőbb. Bizony, Allah mindent Tudó, bensőségesen Ismerő.” (49:13)

A vallásközi párbeszéd elsődleges feltételezése, hogy a vallási sokszínűség és az igazsághoz vezető spirituális ösvények sokasága isteni eredetű. A Korán támogatja ezt az elképzelést, explicit kinyilvánítva a fenti versben, hogy Allah az ő bölcsességében és teljes szándékával különféle nemzeteket és törzseket teremtett, mindet a saját spirituális ösvényével. De a Korán azt is állítja, hogy Allah arra szánta az embereket, hogy keressék egymás ismeretségét és tanuljanak egymás különbözőségeiből (*li ta'arafu*).

A *ta'arafu*t a következő történet szemlélteti. Egyszer egy muszlim utazó, aki betért egy mecsetbe nem tudta, hogyan imádkozzon. Egy helyi muszlim olyan durván vádolta meg azzal, hogy nem ismeri az iszlámot, hogy kettejük között majdnem verekezésre került sor. A megtámadott utazó azonban hamar otthon érezte magát, amint a többiek odamentek hozzá, és udvariasan bemutatkoztak neki. Amikor a rátámadó muszlim lecsillapodott, elnézést kért az újonnan érkezőtől.

A *ta'arafu* segítségünkre van a vallásközi kapcsolatokban is. Például amikor egy fiatal nem muszlim nő feleségül ment egy

muszlimhoz, a szülei tiltakoztak, mivel nagyon rossz képük volt az iszlámról. Azt mondták lányuknak, hogy egy „terroristához” ment feleségül. A *ta'arafu* megváltoztatta az egész család gondolkodását. A fiatal asszony később felvette az iszlámot, és a szülei elfogadták a házasságát.

A vallásközi oktatási tevékenységek (pl. szemináriumok és előadások a világvallásokról, társasági összejövetelek muszlimok és nem muszlimok között), vallásközi étkezések, együttműködési erőfeszítések a társadalmi igazságosság programokban (pl. Habitat for Humanity), és valamennyi hasonló segítő és kapcsolatépítő tevékenység a *ta'arafu* megnyilvánulása. A párbeszéd alapvető funkciója az a megbízás, hogy megismerjünk másokat és értékeljük egyediségük, mint Allah akaratának kifejezéseit. Ez nem idegen fogalom az iszlámtól, sőt annak lényegi része.

Islah: Ez egy másik fogalom a Koránban, az *islah* (hídépítés, megbékélés, kapcsolatok helyreállítása, konfliktusok megoldása) számos alakban jelenik meg a Koránban. Például a hídépítőket a Korán gyakran *muslihinnak* nevezi (a szó az *islah*ból származik). Ez a fogalom nyilvánvalóan kapcsolódik a vallásközi párbeszéd békés együttélést és jó kapcsolatokat kereső jelentéséhez. További származékszó a *sulh* (békeépítés és konfliktus kezelés), és a *salaha* (legjobbat kívánni, hidat építeni, a jóságot keresni). Az alábbi példák rávilágítanak arra, hogy a Korán hangsúlyozza mások megsegítését a jóság és megbékélés elérése érdekében:

„Nincs semmi jó a legtöbb titkos beszédükben, kivéve, aki megparancsolja az adakozást, vagy a kedvességet, vagy az emberek kibékítését. És aki ezt teszi, Allah megelégedését keresve, annak Allah hamarosan hatalmas fizetséget fog adni.” (4:114)

Így felelt:

„Népem! Mit gondoltok, ha nyilvánvaló bizonyítékot követelek Uramtól, és Ő ellátott engem Tőle Magától való jó ellátással? Nem akarok összekülönbözni veletek az által, amit megtiltok nektek. De meg akarok változtatni annyit, amennyire képes vagyok.

A sikerem egyedül Allahnál van. Rá hagyatkozom, és Hozzá fordulok bűnbánattal.” (11:88)

A Korán továbbá arra kéri az embereket, hogy mindig igazságsan járjanak el:

„És Medjanhoz a testvérüket, Suaibot (küldtük). Azt mondta: „Népem! Szolgáljátok Allahot, nincs más istenetek Rajta kívül. Bizony, nyilvánvaló bizonyíték jött hozzátok Uratoktól. Adjatok hát teljes mértékkel és súllyal, és ne fosszátok meg az embereket a részüktől, és ne okozzatok romlást a földön, miután jóvá lett téve! Ez jobb nektek, ha hívők vagytok.” (7:85)

A vallásközi párbeszéd nem több, mint az *islah* (megbékélés és kapcsolatok építése) megteremtésén való munkálkodás. Az *islah* a muszlimok között egységet és jólétet teremt, a vallásközi párbeszédben a jó kapcsolatokat és békés együttélést segíti elő. Az imám szerepe az, hogy előmozdítsa a megbékélést, és vezesse a muszlim közösségeket és azok kapcsolatait más közösségekkel. Az imámoknak például a családi vitákat is rendezniük kell. Néha még nem muszlim párok is kérik az imámok közbenjárását. Az *islah* prófétai módszer és súlyos felelősséget hordoz. A nehézsége miatt a családi és közösségi kapcsolatok javítását legjobb az *islahon* keresztül megvalósítani. A vallásközi munkák jó része valójában *islah* munka, akár a *habitat for humanity* programban való részvételről, faji és etnikai vitákban való közvetítésről, vagy még inkább a globális muszlim közösségen belül tátongó szakadékok betemetéséről szól.

Mujadalah: A Koránban szerepelő fogalom a vallásközi kapcsolatok korai történeti periódusát jellemzi, amikor a különböző vallások követői egymást akarták megtéríteni. A különleges vallásközi csoportok kezdeti logikai vitái ellenséges érvelésekbe csaptak át, melyekben két vagy több fél azon versengett, hogy melyik érv válaszolja meg jobban a teológiai kérdéseket. A *mujadalah* tehát mások megtérítésének kísérletét jelenti. Az iszlám előtt keresztények, zsidók és mások is gyakorolták. A Korán

reformot hozott ebbe a gyakorlatba azzal, hogy felkérte a muszlimokat, mutassanak tiszteletet mások iránt, amikor ilyen tevékenységet folytatnak: „És ne vitázzatok a Könyv Népeivel, csak úgy, ahogy a legjobb!” (29:46) Amikor vallásközi párbeszédet folytattak egymással keresztények és muszlimok, vagy zsidók és muszlimok, a korai muszlimok tiszteletet tanúsítottak a többiek iránt, és amikor különböző nézetek voltak, azt méltósággal tették elkerülve a durva nyelvhasználatot.

A történelmi előzmények hatása alatt a mai muszlimok gyakran használják felváltva a *mujadalah* kifejezést és a teológiai vitákat. A fentiekből egyértelműen látszik, hogy a *mujadalah* nem a dialógus szinonimája, mivel a két tevékenységnek eltérőek a céljai és a szerkezete. Az egyetlen, ami közös bennük az az elkötelezettség, hogy elkerüljék a kíméletlenséget és a fizikai erő alkalmazását.

Ihsan: Az *ihsan* a *hasan* (jobbá tenni, szépíteni, a legjobbat nézni) szógyökből származik. A Korán arra kéri a vallásközi párbeszédben részt vevő muszlimokat, hogy civilizált módon beszéljenek és cselekedjenek, akkor is, ha a partnereik nem: „A jó tett és a rossztett nem egyenlő. Tartsd távol a rosszat azzal, ami jobb és íme! Az, aki között és közted ellenségesség volt, olyan lesz, mintha bizalmas barát lenne.” (41:34)

Íme egy példa arról, hogyan alkalmazható az *ihsan*: egyszer egy New York-i imámot felhívott egy férfi, és azt mondta neki: „Hagyd el ezt az országot, és menj haza, te elmebeteg!” Az imám udvariasan meghívta a férfit, hogy látogasson el hozzá egy teára, hogy találkozzanak és beszélgessenek. A férfi lenyugodott, és később bocsánatot kért. Az *ihsan* megjavítja a károkat, és eltávolítja a betegséget az emberek szívéből. Valamennyi próféta *muh-sinin* (jótevő) volt. Az *ihsan* prófétai módszer, mivel mindazok, akik gyakorolják, megnyerik az emberek szívét.

Al-hikmah wa al-maw'izah al-hasanah: A kifejezés jelentése „bölcesség és jóra serkentő buzdítás”. „Hívj Urad útjára

bölcsességgel és szép beszéddel, és vitázz velük a legjobb módon. Bizony, Urad tudja a legjobban, hogy ki tévelyedett el az Ő útjáról, és Ő tudja legjobban, hogy kik a vezetettek.” (16:125) Ez a vers a Próféta mekkai tartózkodásának utolsó éveiben lett kinyilatkoztatva, amikor őt és társait a legsúlyosabban üldözték. A beduin hasonlót hasonlóval viszonzni elv helyett a Korán azt mondta a muszlimoknak, hogy a mekkaiak üldözését a méh mézével viszonzozzák, más szóval bölcsességet gyakorolva és jó tanácsot nyújtva. Ez a megközelítés erőteljes hatást gyakorol a muszlimok közötti kapcsolatokra is, mivel egységet és fellendülést hoz az egész közösség számára.

Ta’awun: Ez a szó a Korán parancsát jelöli, hogy munkálkodjunk együtt Isten teremtményeinek javára. Ezt azokra az emberekre kell alkalmazni, akik egyébként egymás ellenségei, mint a mekkaiak a Próféta idején. Ha őszintén betartják, azzal minden ember jóléte biztosítva van. A *ta’awun* a párbeszéd és konfliktuskezelés jelenlegi felfogását alátámasztó elv. Az emberek azért jönnek össze vallásközi párbeszédre, hogy megértsék egymást, és együtt munkálkodjanak a közösség jobbá tételére:

„Ti, akik hisztek! Ne sértsétek meg Allah szertartásait, és a tiltott hónapot, és az áldozati állatokat, és a nyakukon füzérrel díszíteteket, és azokat, akik a Sérthetetlen Házhöz jönnek, Uruk kegyét és megelégedését keresve. És amikor kiléptek az ihram állapotából, vadászatok. És ne engedjétek, hogy a gyűlölet azok iránt, akik visszatartottak benneteket a Sérthetetlen Mecsettől, arra késztessen benneteket, hogy átlépjétek a határokat. És segítsétek egymást a jóságban és istenfélelemben! És ne segítsétek egymást a bűnben és a határok túllépésében! És féljétek Allahot! Bizony, Allah szigorú a büntetésben!” (5:2)

A *ta’awun* ellentéte a tiltott, azaz azok, akik le akarják rombolni az emberi közösségeket. A Próféta azt mondta: „Segíts a testvérednek akkor is, amikor ő üldöz, vagy amikor őt üldözik.” A kijelentéstől összezavarodott Társak megkérték, hogy tisztázza, mit jelent ez. Azt válaszolta, hogy úgy segíthetnek ezeknek az embereknek, hogy

megakadályozzák az ilyen cselekedeteket.⁷⁷ Azok a muszlimok, akik a Katrina hurrikán áldozatainak étellel és menedékkal segítettek, és azok, akik a nem muszlimokkal együtt vettek részt ebben és más szolgálatban, a *ta'awun* szerint cselekedtek. Ennek a magatartásnak a jótéteményei váratlan forrásból jöhetnek. A houstoni és a környékbeli muszlim közösség étellel és szállással segített a Katrina áldozatainak, melyet országszerte nagy elismeréssel fogadtak. Ez pedig akkor nyert bizonyosságot, amikor egy nem muszlim adományt küldött egy mecsetnek a pakisztáni földrengés áldozatai javára, és a következő üzenetet mellékelte hozzá: „Ti segítettetek a Katrina idején, megérdemlitek, hogy most ti kapjatok segítséget a ti szerencsétlenségetekben.”

Istabiq al-khayrat: Szó szerinti fordításban „egymáson túltenni vagy versengeni a jó cselekedetekben”, arra utal, hogy teljesítményben felülmúlni a nem muszlimokat a jó cselekedetek terén. A vallási különbözőség témájáról Allah ezt mondja a muszlimoknak:

„És leküldtük neked a Könyvet (a Koránt) igazsággal, megerősítve a Könyvet, ami előtte volt, és annak őrzőjeként. Itélj hát közöttünk annak alapján, amit Allah leküldött neked, és ne kövesd az ő vágyait, mikor az igazság eljött hozzád. Mindenkinek közületek előírtunk egy törvényt és egy nyilvánvaló utat. Ha Allah úgy akarta volna, egyetlen közösséggé tehetett volna benneteket, de hogy próbára tehessen benneteket azáltal, amit adott nektek, versengjetelek hát a jótettekben! Valamennyien Allahhoz fogtok visszatérni, és Ő tájékoztatni fog benneteket azzal kapcsolatban, amiben különböztetek.” (5:48)

A vallásközi párbeszéd megtestesíti az *Istabiq al-khayrat* felhívását, és a muszlimokra egy további kötelességet ró, hogy felül kell múlniuk a nem muszlimokat az emberek szolgálatában. Másszóval, ha a nem muszlimok együttműködésre, békeépítésre vagy bármilyen építő jellegű jócselekedetre nyújtják ki karjukat a közösség érdekében, a muszlimoknak még távolabb kell

77 *Sahih al-Bukhari*: „Testvéred támogatásáról szóló fejezet, amikor üldöz, vagy őt üldözik” Sérelmek és kényszerítés könyve, 2312. hadisz.

kinyújtani karjukat. Sőt, vezetőként kellene az élére állniuk. A Szunna, mint mindig, most is felállítja a mércét. Amikor Mohamed 35 éves volt, és még nem volt próféta, a mekkaiak között majdnem harc bontakozott ki azért, hogy kié legyen a tisztség, hogy a Fekete Követ a megfelelő helyre helyezhesse vissza az újjáépített Kábába. Hogy elkerüljék a törzsi háborút úgy döntöttek, hogy az első ember, aki keresztülhalad az al-Safa kapun lesz a közvetítő közöttük. Mohamed volt az első, aki arra járt, és bölcs segítségével megakadályozta a háborút és békés megoldást talált.⁷⁸Ez a békés és kreatív döntőbíráskodás is szemlélteti, hogy a muszlimok miként alkalmaznak erőszakmentes megközelítéseket a problémamegoldás során, amikor belső vagy külső problémákkal találkoznak.

A Korán példái a vallási megbékélésre és a békés együttélésre

Az iszlám elismeri azokat a vallásokat, melyeket a Korán ki nyilatkoztatása előtt alapítottak. Az iszlám előtt és után a világ vallásai háborúban álltak egymással, a zsidók és a keresztények erőszakosan egymást elutasítva álltak szemben. Egymás kölcsönös üldözéséről sok zsidó-keresztény történelemkönyvben olvashatunk. Az iszlám egyedülállóan járul hozzá a civilizációhoz azzal, hogy elismeri más vallások jelenlétét, és elfogadja annak szükségességét, hogy békében éljen ezekkel a vallásokkal. Al-Faruqi megerősíti ezt a tényt:

„Azt a tiszteletet, melyet az iszlám a judaizmus és a kereszténység, alapítók és írásaik iránt tanúsít nem csupán udvariasság, hanem a vallási igazságaik elismerése. Az iszlám nem úgy tekint rájuk, mint „másik nézetekre”, melyeket tolerálnia kell, hanem amelyek

78 Muhammad Husayn Haykal: *The Life of Muhammad*, 8 Mohamed élete) ford. Ismail al-Faruqi (USA: North American Trust Publications, 1976), 65-66.

de jure léteznek, mint Isten valódi kinyilatkoztatott vallásai. Továbbá törvényes státuszuk nem társadalmi-politikai, kulturális vagy civilizációs, hanem vallási alapokon nyugszik.⁷⁹

Egyetlen transzcendens Isten állítása: Egy ilyen Isten nem, bőrszínen és megszemélyesítésen túl igazi egyetemes közösséget képes megteremteni. A Korán hangsúlyozza, hogy minden ember Ádám és Éva leszármazottja. Minden ember Isten helyettese a földön, és előtte mindenki egyenlő. Az iszlám igazi eszményei, melyek az egyetlen Isten imádatán és az Egy Isten teremtményeinek közös egységét kereső parancson alapulnak, elvonták az emberek figyelmét az olyan fogalmaktól, mint a „kiválasztott faj” vagy az „idegen nép”. Ez segít nekik abban, hogy magukat Isten egyenlően tisztelt teremtményeinek tekintsék:

„Ti emberek! Bizony, egy férfiből és egy nőből teremtettünk benneteket, aztán népekké és törzsekké tettünk benneteket, hogy megismerhesétek egymást. Bizony, a legnemesebb Allah előtt közületek az, aki a legistenfélőbb. Bizony, Allah mindent Tudó, bensőségesen Ismerő.” (49:13)

Az emberiség első szerződése Istennel: Eredeti egységünk már a teremtésünkkel kinyilatkoztatott. Miután Ádámot és Évát Isten megteremtette, ágyékukból az összes gyermeküket előhúzta, az első embertől az utolsóig, és kérte őket, hogy tanúsítsák:

„És amikor Urad kivette Ádám gyermekeiből, az ágyékukból, a leszármazottaikat, és tanúságot tétetett velük saját magukkal kapcsolatban: „Nem én vagyok-e az Uratok?” Azt mondták: „De igen, tanúságot tettünk!” Nehogy azt mondhattátok a Feltámadás Napján: „Bizony, mi nem tudtunk erről!”” (7:172)

Ez a szövetség arra kötelezi az embereket, hogy legyen tudomásuk Istenről, és tudják, hogy egyetlen emberiséget alkotnak, és a békés együttéléshez elengedhetetlen baráti kapcsolatokat építenek egymással. *Din al-fitrah:* Amit al-Faruqi Ur-vallásnak vagy religio-naturalisnak nevezett, az az a folyamat, melynek során

79 Al-Faruqi: *Islam and Other Faiths*, 74.

az emberek Istent transzcendensnek és szentnek ismerik el, aki ennél fogva méltó az imádatra. Az emberiség rendelkezik a *din al-fitrah* ezen jelentésével:

„Fordítsd hát arcodat a vallás felé, hanífként! Allah természete, amellyel az emberiséget teremtette. Nincsen változás Allah teremtésében. Ez a helyes vallás, de a legtöbb ember nem tudja.” (30:30)

A Próféta erre a versre azt mondta: „Minden gyermek ezzel a veleszületett természettel jön a világra. A szüleink által válunk keresztényé, zsidóvá vagy zoroasztriánussá.”⁸⁰

Din al-fitrah és din al-hanif: A *din al-hanif* fogalma a *din al-fitrah* fogalomra összpontosít. A *hanif* szót azokra az emberekre alkalmazza, akik ragaszkodnak, és imádják az egy igaz transzcendens Istent. A Korán kijelenti, hogy Ábrahám és valamennyi bibliai próféta, Mohamedet is beleértve *hanif*ok voltak, akiket Mohamed a testvéreinek nevezett. A Korán előírja az emberiségnek a *hanif* eszményképét, amikor azt kérdezi:

„És ki jobb a vallásban, mint az, aki az arcát Allahnak veti alá, és jötevő, és Ábrahám vallását követi? És Allah Ábrahámot bizalmas barátul választotta.” (4:125)

„Ábrahám nem volt sem zsidó, sem keresztény, hanem hanif volt, muszlim. És nem tartozott a társítók közé.” (3:67)

Az iszlám, mint az ábrahámi vallások folytatása: A Korán azt mondja: „Aztán kinyilatkoztattuk neked: Kövesd Ábrahám vallását, a *hanifét*, és ő nem tartozott a társítók közé.” (16:123) Megerősítve, hogy az iszlám a bibliai üzenet folytatása, a Korán azt mondja:

„Ő rendelte el nektek a vallást, amit kötelezővé tett Noénak, és amit kinyilatkoztattunk neked, és amit kötelezővé tettünk Ábrahámnak és Mózesnek és Jézusnak, hogy alapozzátok meg a vallást, és ne legyetek megosztva benne. Nehéz a társítóknak az, amire hívod őket. Allah kiválasztja Magának azt, aki Hozzá fordul.” (42:13)

---

80 *Sahih al-Bukhari*, „Fejezet a bálványimádók gyermekeiről” Temetkezés könyve, 1319. hadisz. További értelmezést lásd: al-Faruqi, *Islam and Other Faiths*, 138-39.

Umma: Az umma (vallási közösség) fogalma kifejezetten támogatja a vallások közötti interakciót. Először is, az emberiséget úgy mutatja be, mint fivérekből és nővérekből álló egyetlen vallásos családot, Ádám és Éva gyermekeit. „És az emberiség nem volt más, mint egyetlen közösség, aztán összekülönböztek. És ha nem lett volna egy korábbi szó Uradtól, már el lettek volna bírálva azzal kapcsolatban, amiben összekülönböztek.” (10:19) Másodszer pedig a Korán minden vallási közösséget ummának nevez. Isten elküldte prófétáit, hogy emlékeztessék az emberiséget az első esküjükre, hogy engedelmeskedjenek Istennek és éljenek békeességben. Ezek a próféták, bár a világ különböző részeiről származnak, ugyanazt az üzenetet hozták el az embereknek. Néhányan hittek bennük, mások elutasították őket:

„És bizony, minden néphez küldtünk Küldöttet, aki azt mondta: „Szolgáljátok Allahot, és kerüljétek el a hamis istenségeket!” Aztán voltak közöttük olyanok, akiket Allah vezetett, és voltak közöttük olyanok, akikkel kapcsolatban beigazolódott a tévelygés. Utaztatok hát a földön, és lássátok, milyen volt a tagadók vége!” (16:36)

Ahl al-kitab: Ez a fogalom feltárja és bátorítja a különleges és bensőséges kapcsolatok fejlesztését a muszlimok, zsidók és keresztények között. A Korán az *ahl al-kitab* (a Könyv népe) kifejezést a zsidókra és a keresztényekre alkalmazza. Ennek az a célja, hogy ne csak a zsidókat és keresztényeket, hanem a muszlimokat is emlékeztesse, hogy közös vallási örökséggel rendelkeznek és a vallási gyökereik is hasonlóak. A Korán felszólítja Mohamed Prófétát:

„Mondd: „Könyv népe! Gyertek egy olyan szóra, amely megegyezik közöttünk! Hogy nem szolgálunk mást, csak Allahot, és nem állítunk Mellé társakat, és nem veszünk másokat urainknak Allahon kívül!” Aztán ha elfordulnak, mondjátok: „Tanúsítsátok, hogy muszlimok vagyunk!”” (3:64)

Az ebben szereplő közös örökség az egy, transzcendens Isten fogalma és az a kötelesség, hogy bizonyos, Általa meghatározott parancsoknak engedelmeskedjünk.

A keresztényekkel és zsidókkal való megbékélés és a jó kapcsolatok kialakítása érdekében a Korán megengedte a muszlimoknak, hogy az ő ételleiket fogyasszák, és bátorította a zsidókat és keresztényeket, hogy fogyasszák a muszlimok ételleit (5:5) Ma sok muszlim még mindig kóser ételleket fogyaszt. Ebben az a remény fogalmazódik meg, hogy az étel megosztása baráti kapcsolatokhoz, békés eszmecserékhez és kölcsönös megértéshez vezet. Ez a remény továbbá azon a közel-keleti hagyományon is alapul, mely szerint tisztelet övezi azt, aki az ételedből eszik, és ha kéri, megvédelmezed őket. A Korán azt mondja, hogy a muszlim férfiak ne vegyenek el bálványimádó asszonyt, és bátorítja őket, hogy házasodjanak kegyes *ahl al-kitab* asszonyokkal (5:5). Arábiában a házasság a kötelék, a szövetségépítés és az együttműködés jele volt. Mohamed próféta különböző törzsek-ből származó, keresztény és zsidó asszonyokkal is házasodott a támogatás és védelem hálózatának kiépítése érdekében.

Al-ummah al-wasatah: A kifejezés – „a középút megkülönböztetett közössége” – az iszlámot megtisztult vallásként és a muszlim közösséget a tiszta monoteista istenhit modelljeként jeleníti meg. Egy ilyen közösség anélkül tiszteli a többi vallást, hogy az iszlám egyedülállóságát és hitelességét veszélyeztetné. Ez a „középút” magában foglalja a különbségtételt azon vallások között, melyek közötti különbségek Istentől származnak, és ezért tisztelni kell őket, és azok között a vallások között, melyeknél a különbségek abból adódnak, hogy eltértek a tiszta monoteizmustól, és ezért ezek kritika tárgyai. Emlékezetünkbe idézhetjük, hogy a Korán először Isten egységének fogalmait hangsúlyozta, és azt, hogy minden ember egyenlő előtte. Másodsor pedig azt állítja, hogy minden próféta Isten egységét tanította, és harmadszor, elmagyarázza, hogy a Mohamed előtti vallási közösségek hogyan hamisították meg a tiszta monoteizmus (*tahrif*) igaz tanítását. Egy ideig a Korán igaz kinyilatkoztatásoknak fogadta el a Tórárt és az Evangéliumokat, míg egyszersmind azzal vádolta a zsidó és

keresztény közösségeket, hogy a múltban megakadályozták és meghamisították Isten kinyilatkoztatását. Ebben a kontextusban válik a Korán az igaz vagy megtisztult úttá, és a muszlim közösség a tiszta monoteizmusban hívő modell ummává.

A Korán alkalmazása a kihívást jelentő kérdésekben

Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a vallásközi párbeszéd nem a résztvevők vallási nézetei közötti kompromisszumról szól, hanem tanításokon keresztül egymás hitének megértéséről és tiszteletben tartásáról. Következésképpen nem egy egységes hitrendszer létrehozására, hanem különböző meggyőződések elfogadására és a békés együttélés barátságos légkörének megteremtésére törekszik. Ilyen légkört azonban nem mindig lehet elérni. Időnként a muszlim résztvevőknek keményen kell dolgoznia a párbeszéd korai szakaszában, hogy világossá tegyék a Korán nyelvét, mellyel kapcsolatban a nem muszlimok gyakran komoly félreértésben vannak. A következőkben néhány ilyen félreértett kifejezést mutatunk be és tisztázunk.

Kufr

A Korán ezt a szót – melyet hitetlenségnek szokás fordítani – különféle jelentésekben használja. Alapvető jelentése hálátlannak lenni, az igazságot elrejtteni vagy elfedni, megtagadni az igazságot, illetve nem hinni Istenben. Más jelentések is származtathatóak ebből a szóból. Az első jelentésére világít rá az alábbi vers:

„Azt mondta az, akinél az Írás tudása volt: „Én idehozom neked, mielőtt a tekinteted visszatérne hozzád!” És amikor Salamon látta, azt maga elé helyezve, azt mondta: „Ez Uram kegyességéből való, hogy próbára tegyen engem, hogy hálás vagyok-e, vagy hálátlan! És aki hálás, hát az csak saját magáért hálás. És aki hálátlan, hát bizony az én Uram Gazdag, Nemes.” (27:40)

A *kufir* itt a *shukr* (hálás) ellentétéként jelenik meg. A *kufir* jelentése függ a történelmi kontextustól, melyben megjelenik. Például az alábbi versben egy különleges helyzetet ír le, amikor Allah arra kéri a zsidókat, hogy higgyenek a Koránban:

„És higgyetek abban, amit leküldtem, megerősítve azt, ami nálatok van, és ne legyetek az elsők a Könyv Népe közül, akik nem hisznek benne. És ne adjátok el az Én jeleimet csekély árért. És egyedül Engem féljete.” (2:41)

A *kafir* (a *kufir* származéka) itt bizonyos zsidók figyelmeztetésére utal. Ez nem azt jelenti, hogy a zsidók általában ne lennének Istenhívők, csupán azokra a zsidókra vonatkozik, akik a történelem egy pontján elutasították Mohamedet és a Koránt. Ugyanez igaz más versekre is, melyekben a *kufir* a zsidókra és keresztényekre vonatkozik (pl. a 2:41 és mindazok a versek, melyek a *kafara* szószármazékot tartalmazzák). Ez az értelmezés nem azt jelenti, hogy a zsidók és a keresztények ne hinnének Istenben. A Korán világosan fogalmaz arról, hogy a zsidók, keresztények és muszlimok Istene egy és ugyanaz az Isten. (29:46) Másutt a Korán azt mondja:

„És akik hisznek, és jótetteket cselekszenek, és hisznek abban, ami leküldetett Mohammednek és azaz igazság Uruktól, Ő elrejtí a rossztetteiket, és jobbá teszi azt, ami a szívükben van” (47:2)

A zsidók és a keresztények nem hitetetlenek. A Korán ugyanakkor arra kéri őket, hogy higgyenek Mohamedben és a Koránban, a bibliai prófétákban és a számukra kinyilatkoztatott írásokban való hitük mellett. A Korán továbbá arra kéri a keresztényeket, hogy hagyjanak fel a Szentháromságban való hitükkel, és fogadják el Isten egységének igaz fogalmát. A Korán a *kafara* szót (elfedni, elrejtíteni az igazságot, vagy a hitetlenség cselekedetét elkövetni) használja akkor, amikor Jézust Isten fiának nevezik, vagy azt mondják, hogy Allah egy a háromból. A Korán arra kéri a keresztényeket, hogy utasítsák el ezeket a téves fogalmakat

(5:72-73).⁸¹ Amikor al-Faruqit megkérdezték, hogy a zsidókat és keresztényeket hitetlennek kell-e tartani, azt válaszolta, hogy ezt a szót csak azokra alkalmazzák, akik egyáltalán nem fogadják el Istent. Ezért bárki, aki hisz Istenben, de nem muszlim, nem tekinthető hitetlennek. Al-Faruqi továbbá azt mondta, hogy *a priori* egyetlen zsidó vagy keresztény sem nevezhető hitetlennek. Ha viszont megtagadja Istent, Isten egységét és transzcendenciáját, akkor hitetlennek tekinthető.⁸² Ezekről a kérdésekről békésen lehet és kell is beszélgetéseket folytatni. Például egy mostanában rendezett dialógus alkalmával, mely a „Keresztények és muszlimok a kereszténység Szentháromságról a kereszténységben és Isten egységéről és transzcendenciájáról az iszlámban” címet viselte, két felszólaló őszintén elmagyarázta nézeteit a 150 muszlimból és keresztényből álló hallgatóságnak, akik között imámok és papok is voltak. Ezután számos kérdés hangzott el komoly, érdeklődő szellemben. Végül a hallgatóság megbecsülését fejezte ki az előadók őszinteségéért és nyíltságáért. Muhammad Asad *A Korán üzenete (The Message of the Qur'an)* című művében kiváló értekezést olvashatunk a *kufrról* és szószármazékairól a Korán 2:6 és 74:10 verseivel kapcsolatosan. A *kafirt* általános értelemben az „igazság tagadásaként” fordítja, az 57:20 vers kivételével, melyben a szó a földművesekre vonatkozik, akik letakarják a vetőmagokat. A szerző úgy gondolja, hogy a *kuffar* 'hitetlen' kifejezéseként elterjedt fordítása helytelen. A Koránban szereplő *kafir* szó (és az ehhez tartozó szavak, mint az elvont főnév a *kufir*, „hitelenség”) 14 különféle kategóriába sorolható:

1. *Kufr al-tawhid*: Isten egységében való hit tagadása. „Bizony, akik nem hisznek, mindegy nekik, hogy figyelmezteted őket, vagy nem figyelmezteted őket, nem fognak hinni.” (2:6)

81 További részletekért lásd: Jamal Badawi, "Muslim and Non-Muslim Relations: Reflections on Some Qur'anic Texts," *Islamic Awareness* (2005), <http://www.islamawareness.net/MusChristRelations/reflections.html>.

82 Al-Faruqi, *Islam and Other Faiths*, 93.

2. *Kufr al-nimah*: hálátlanság Istennel és az emberekkel szemben. A Korán azt mondja: „Tehát emlékezzetek meg Rólam, és Én megemlékezem rólatok, és legyetek hálásak Nekem, és ne legyetek hálátlanok.” (2:152) [A Fáraó azt mondta Mózesnek]: „És megtetted a cselekedeteket, amit cselekedtélt. Hát most megtagadsz (*kafirin*) minket?” (26:19)
3. *Kufr al-tabarri*: valakitől megtagadja/megtisztítja magát. A Korán így fogalmaz: „Bizony, szép példaképetek van Ábrahámiban, és azokban, akik vele voltak, mikor azt mondták a népüknek: „Bizony, mi elhatároljuk magunkat tőletek (*kafarna bikum*), és attól, amit Allahon kívül imádtok...” (60:4)
4. *Kufr al-taghtiyah*: valamit elrejtteni/eltemetni, ahogy a magot vetjük a földre. A Korán azt mondja: „Mint az eső példája: a növekedése megörvendezteteti a szántóvetőt (*kuffar*).” (57:20)
5. *Kufr al-inad*: Makacsságból fakadó hitetlenség. Ez arra vonatkozik, aki ismeri az igazságot, és el is ismeri, de nem fogadja el, és megtagadja, hogy bevallja. A Korán kijelenti: [És akkor Isten meg fogja parancsolni] „Dobjatok a Pokolba minden makacs hitetlent!” (50:24)
6. *Kufr al-inkar*: Tagadásból fakadó hitetlenség. Ez arra vonatkozik, aki szívével és nyelvvel is megtagadja Istent. A Korán megállapítja: „Felismerik Allah kegyét, aztán tagadják azt. A legtöbbjük hitetlen.” (16:83)
7. *Kufr al-kibr*: Arroganciából és büszkeségből fakadó hitetlenség. Az ördögtől (*iblis*) származó hitetlenség a példája ennek a *kufr* típusnak.
8. *Kufr al-juhud*: Elutasítás miatti hitetlenség. Ez arra vonatkozik, aki szívével elfogadja az igazságot, de nyelvvel elutasítja. Ez a *kufr* típus azokra alkalmazható, akik muszlimoknak nevezik magukat, ám elutasítják az iszlám olyan

- szükséges és elfogadott normáit, mint az imádság (*salah*) és az adakozás (*zakah*). A Korán kijelenti: „És elutasították azokat, igazságtalanságból és fennhéjázásból, bár ők maguk is meg voltak győződve bennük. Lásd hát, hogy milyen a vége azoknak, akik romlást okoztak!” (27:14)
9. *Kufr al-nifaq*: Hitetlenség képmutatás miatt. Ez arra vonatkozik, aki úgy tesz, mintha hívő lenne, de eltitkolja hitetlenségét. Az ilyen személyt nevezik *munafiqnak*, azaz képmutatónak. A Korán kijelenti: „Bizony, a képmutatók a Tűz legmélyebb mélységeiben lesznek, és soha nem találsz nekik segítőt.” (4:145)
  10. *Kufr al-istihlal*: A *haram hala*-ként feltüntetéséből fakadó hitetlenség. Ez arra vonatkozik, aki törvényesnek (*halal*) fogadja el azt, amit Allah törvénytelennek (*haram*) tett, mint az alkoholfogyasztást és a házasságtörést. Egyedül Allah kiváltsága, hogy *halallá* vagy *harammá* tegyen valamit, és mindenki, aki az ő jogába beleavatkozik olyan, mintha versenytársa lenne, ezzel pedig a vallás határain kívülre kerül.
  11. *Kufr al-kuth*: Hitetlenség Allah parancsai iránti gyűlölet miatt. A Korán kijelenti: „De akik hitetlenek, nekik pusztulás jár, és Ő hiábavalóvá teszi cselekedeteiket. Ez azért van, mert ők gyűlölik azt, amit Allah leküldött, ezért Ő hiábavalóvá tette a cselekedeteiket.” (47:8-9)
  12. *Kufr al-istihza'*: Gúnyolódásból és nevetségessé tételből fakadó hitetlenség. A Korán kijelenti: „És ha megkérdezed őket, biztosan azt fogják mondani: „Csak beszélgettünk és tréfálkoztunk!” Mondd: „Vajon Allah és az ájái és a Küldötte az, amin gúnyolódtatok?” Ne hozzatok fel kifogásokat! Bizony, hitetlenek lettetek, miután hívők voltatok. Ha meg is bocsátunk egy csoportnak közületek, meg fogunk büntetni egy csoportot, mert bűnösök voltok.” (9:65-66)

13. *Kufr al-i'rad*: Hitetlenség elkerülés miatt. Ez azokra vonatkozik, akik elfordulnak és távol maradnak az igazságtól. A Korán kijelenti: „És ki igazságtalanabb annál, mint az, akit emlékeztetnek Ura ájáival, de elfordul tőlük, és elfelejti, hogy mit küldött előre a keze? Bizony, takarót helyeztünk a szívükre, hogy ne értsék meg, és a fülükbe süketséget. És ha a vezetésre is hívod őket, soha nem lesznek vezetve.” (18:57)
14. *Kufr al-istibdal*: Allah törvényeinek helyettesítéséből fakadó hitetlenség. Ez az alábbi formákat öltheti: (a) Allah törvényének (saría) elutasítása anélkül, hogy megtagadná, (b) Allah törvényeinek megtagadása és ebből következő elutasítása, (c) Allah törvényeinek „mesterséges” (nem-muszlim) törvényekkel való helyettesítése. A Korán kijelenti: „És ha Allah úgy akarta volna, egyetlen közösséggé tehetné volna őket. De Ő azt bocsátja kegyelmébe, akit akar. És a bűnösöknek nincs védelmezőjük, és nincs segítőjük.” (42:8) A Korán továbbá kijelenti: „Bizony, Allah azokkal van, akik istenfélők, és azokkal, akik jótevők.” (16:128)

A *kufr* szót használják akkor is, ha egy muszlim valami rosszat cselekszik, de nem feltétlenül olyat, amivel kívül kerülne az iszlám hitrendszerén. Például, ha egy muszlim, aki képes lenne elvégezni a zarándoklatot (*haddzs*), de mégsem megy, anélkül, hogy tagadná annak szükségességét, *kufr* cselekedetét hajtja végre abban az értelemben, hogy hálátlan Istennek.

„Bizony, az első Ház, amely létre lett hozva az embereknek, Bekkában (Mekkában) van: áldott ez, és vezetés a teremtmények számára. Egyértelmű jelek vannak benne, ezek egyike Ábrahám helye, és aki belép oda, biztonságban van. És a zarándoklat a Házhoz kötelesség, amellyel az emberek Allahnak tartoznak, azok,

akik módot találnak rá. Aki viszont hitetlen, hát bizony, Allah nem szorol rá a teremtményekre.” (3:96-97)⁸³

A Korán gondosan osztályozza az emberek Istenhez való hűségességét, és ez alapján az alábbi öt vallási kategóriába sorolhatjuk az emberiséget:

1. *Al-muslimun*: azok, akik hisznek egy Istenben, valamennyi bibliai prófétában, Mohamedben, a próféták pecsétjében, valamennyi kinyilatkoztatásban, a Koránban, mint Isten végső kinyilatkoztatásában az emberiség számára, és az Ítélet napjában. (2:2-5)
2. *Al-mulhidum*: azok, akik nem hisznek Istenben, nem hisznek a létezésében. A Korán a *mulhid* szót azokra használja, akik elutasítják Isten nevét. Például a Korán azt mondja: „És Allahé a legszebb nevek, fohászokd-jatok hát Hozzá ezekkel! És hagyjátok el azokat, akik megszejtelenítik az Ő neveit (*yulhidun*). Meglesz a fizetségük azért, amit tettek.” (7:180)
3. *Al-munafiqun*: a képmutatók. „És az emberek között vannak néhányan, akik azt mondják: „hiszünk Allahban és az Utolsó Napban”, de nem hívők...” (2:8-18) Amikor Mohamed és a követői Medinába vándoroltak, ezek az emberek csak színlelték, hogy muszlimok. A Korán szinte valamennyi Medinában kinyilatkoztatott szúrában (fejezetben) megszólítja őket.
4. *Al-mushrikun*: azok, akik más embereket és dolgokat tár-sítanak Isten mellé, és bálványokat imádnak. A Bálvány-imádásról a Korán ezt mondja: „Bizony, Allah nem bocsátja meg azt, ha társakat állítanak mellé, de ami ezen kívül van, azt megbocsátja annak, akinek akarja. És aki társít Allah mellé, az bizony hatalmas bűnt követ el.” (4:48)
5. *Ahl al-kitab*: A Könyv népei, azaz a zsidók és keresztények, akik hisznek Istenben, de nem hisznek Mohamedben és

83 “Kufr” *The Free Encyclopedia of Wikipedia*, www.wikipedia.org.

a Koránban (2:105, 3:64). Ez a kifejezés nagyon gyakran szerepel a Koránban. A *kufir* szó egyik vagy másik jelentésében alkalmazható – a muszlimokat is beleértve – valamennyi emberre a fenti kategóriák fényében.

Wali

A nem muszlimok gyakran kérdezik a muszlimokat arról, hogy miért tűnik a Korán ellenségesnek velük szemben. „Miért figyelmezteti a muszlimokat, hogy ne barátkozzanak zsidókkal és keresztényekkel?” – kérdezik. Ez a feltételezett figyelmeztetés azonban egy tévhiten alapul: néhány olyan fordításból ered, ahol a *wali* szót barátként adják vissza, a jelentésének tényleges komplexitásáról nem adva magyarázatot. Amikor az arabul nem tudók olvassák a fordítást, a „barátot” értik kizárólag ezalatt, és ebből a téves feltételezésből úgy gondolják, hogy a Korán megtiltja a muszlimoknak, hogy keresztényekkel és zsidókkal társuljanak.

Valójában a *wali* őrzőt, gyámot, védelmezőt és ellátót jelent. Isten a hívők *walija* (örzője), akik a Sátánnak engedelmessé válnak, azoknak a Sátán az őrzője. Ez gyakran megjelenik a Koránban: „Allah a Szövetségese azoknak, akik hisznek. Kiveti őket a sötétségből a Fényre. És akik hitetlenek, azoknak a hamis istenségek a szövetségesei. A fényről a sötétségbe vezeti őket.” (2:257)

Az emberi kapcsolatok kontextusában a *wali* az őrző vagy védelmező kapcsolatra utal, különösen olyan helyzetekben, ahol létfontosságú különbséget tenni az igaz és hamis támogatók között. A következő versben ezt megfigyelhetjük: „Ti hívők! Ne válasszatok az apáitokat és testvéreiteket közeli barátaitoknak és védelmezőtöknek, ha ők jobban szeretik a hitetlenséget a hitnél. És akik szövetségessül választják őket, azok bűnösök.” (9:23)

Ez a vers a badri csatára vonatkozik, amikor a mekkaiak megtámadták a muszlimokat Medina határában. Testvér a testvérrel, apa a fiával állt szemben. Ebben a kontextusban szólított fel a Korán a muszlim szolidaritásra, hogy ne árulják el muszlim társaikat, amikor saját vérrokonaikkal szemben kényszerülnek harcolni. A mai politikai gondolkodásban egy ilyen tett hazaárulásnak minősülne, mely halálbüntetéssel vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel sújtható. A modern államok lojalitást követelnek az államhoz minden személyes lojalitást megelőzően. Ám olyan helyzetekben, melyek nem ütköznek más hívőkhöz fűződő lojalitással, a Korán megparancsolja a tisztelettel, személyes lojalitást, különösen a szülők iránt:

„És parancsot adtunk az embernek a szüleivel kapcsolatban – az anyja hordta ki őt gyengeségre gyengeségben, és kétévesen lehet elválasztani – „Legyél hálás Nekem és a szüleidnek! Hozzám fogtok visszatérni. De ha erőfeszítéseket tesznek ellened, hogy társíts Mellém olyasmit, amiről nincsen tudásod, akkor ne engedelmessédj nekik. Legyél a társaságukban ebben a világban kedvességgel, és kövesd annak az útját, aki Hozzám fordul. Aztán Hozzám lesz a visszatérésetek, és Én tájékoztatni foglak benneteket arról, amit cselekedtek.” (31:14-15)

Elérkeztünk a vershez, mely látszólag azt mondja, hogy a muszlimok ne barátkozzanak zsidókkal vagy keresztényekkel. „Ti, akik hisztek! Ne válasszátok a zsidókat és a keresztényeket közeli barátaitoknak...” (5:51) Ez a fordítás tipikusan 'barátnak' fordítja az *awliya* szót, a *wali* többes számú alakját. Ugyanakkor tudjuk, hogy az *awliya* védelmezőket és mestereket jelent. Mit mond tehát valójában ez a vers? Meg kell értenünk a „kinyilatkoztatási alkalmat” vagy történelmi kontextust ahhoz, hogy megértsük itt az *awliya* használatát. Ez a vers egy különleges helyzetre utal: az egyik medinai zsidó törzs elárulta a muszlim közösséget, amely az életéért küzdött a mekkai pogányokkal szemben. Az árok csatájaként vagy a mekkai törzsek szövetségeként ismert esemény a következőképpen zajlott. Banu Qurayzah törzse egy

szerződésben, illetve a medinai alkotmányban is arra esküdött fel, hogy segíti a muszlim törzseket az ellenségeivel szembeni harcban. Ehelyett azonban titokban összeállt a mekkaiakkal a harcok folyamán. Amikor a csata véget ért, a Próféta összehívott egy *súrát* (modern értelemben vett parlamenti gyűlés), hogy eldöntsék, mit tegyenek a hűtlenség e cselekedetével. Ám a hűtlenség hűtlenséget szült, mivel a képmutatók a Banu Qurayzah mögött álltak. Az árulásnak ezen sorozata közepette került nyilatkoztatásra a fent idézett Korán-vers.⁸⁴

Ezek a versek nem tiltják a politikai, gazdasági és társadalmi kapcsolódásokat a nem muszlimokkal. Ebben, mint mindenben, maga a Próféta kínálja a legjobb példát. Bízott a nem muszlim Abdallah ibn al-Urayqit vezetésében, amikor Mekkából Medinába vándorolt (*hidzsra*), pedig a mekkaiak nagy jutalmat tűztek ki az elfogására.⁸⁵ Egy másik alkalommal a Próféta a nem muszlim Abi Hadrado választotta ki, hogy a thaqafi seregben kémkedjen, mely egy nagyon szenzitív küldetés volt egy kritikus helyzetben.⁸⁶

Bőségesen találunk még több példát arra, hogy a Próféta elfogadta a nem muszlimok védelmét. Talán a leghíresebb az, hogy Abu Talib (a Próféta nem muszlim nagybátyja) védelme alatt állt egészen annak haláláig. Mohamed ta'ífi küldetése alatt megsebesült, és visszatért Mekkába a nem muszlim Mat'am ibn 'Adi és fiai segítségével. A Próféta annyira hálás volt, hogy a badri csata után azt mondta, hogy ha Matam még élne, és azt kérné, hogy engedje el a rabokat, ő megtenné.⁸⁷ Továbbá együttműködési megállapodást írt alá a medinai zsidó törzsekkel nem sokkal a Medinába érkezése után, megkötötte a Hudaybiyyah

---

84 Lásd: Mufti Muhammad Shafi, *Tafsir Maarif al-Quran*, vol. 4 (Karachi: Idaratu-Maarif, 1999).

85 Haykal, Mohammad, *The Life of Muhammad*, 10. fejezet.

86 Saeed Ismaeel, *Muslim and Non-Muslim Relations (Muszlimok és nem muszlimok kapcsolatai)* (Toronto: Al-Attique International Islamic Publications, 2003), 24.

87 *Sahih al-Bukhari*: 16. fejezet a foglyok felszabadítása a Próféta által a Khumok elfoglalása nélkül" Kitab Far' al-Khums, 3139. hadisz.

szerződést a mekkai pogányokkal, és elfogadta a szövetséget a nem muszlim Banu Khuzaah törzssel. Ez a törzs vett részt Mekka meghódításában.⁸⁸

Ám a nem muszlimokkal kiépített jó kapcsolatokat nem csupán a célszerűség érdekében alakították ki, hanem az iszlám erősen javasolja ugyanezt – mint egyetemes gyakorlatot – valamennyi néppel, de különösen a zsidókkal és a keresztényekkel. Yusuf al-Qaradawi felsorolja a Próféta és társainak *szírájából* azokat a példákat, melyek arról szólnak, hogy miként kezeljük a nem muszlim szomszédokat és általában az embereket. Ezekből néhány példa:⁸⁹

- A Próféta ajándékokat küldött, hogy ellenségességük ellenére szétosszák a szegény mekkaiak között, ajándékokat küldött és fogadott el királyoktól, és évente jótékony adományt küldött egy zsidó családnak Medinában.
- Amikor egy keresztény nő, Umm al-Harith ibn Rabi'ah meghalt, a Társak közül néhányan részt vettek a temetésén.
- Amikor a Társak közül az egyikük otthonában birkát vágtak, húsából küldött a zsidó szomszédjának is.
- A Próféta példáját követve Umar ibn al-Khattab nem muszlim barátjának ruhadarabot küldött ajándékol.
- A Próféta nem muszlimoktól kért kölcsön pénzt.⁹⁰
- Tisztelte a nem muszlimokat mind az élőket, mind a holtakat. Amikor egyszer egy temetési menet haladt el mellette, ő tisztelettel felállt. A Társak ekkor felhívták a figyelmét, hogy ez egy zsidó ember temetése, mire a Próféta megkérdezte: „Az nem egy emberi lélek?”⁹¹

88 Ismaeel, *Muslim and Non-Muslim Relations*; Haykal, *The Life of Muhamad*, 395-413.

89 Ismaeel, *Muslim and Non-Muslim Relations*, 17; Yusuf al-Qaradawi, *Halal and Haram*, "5. fejezet" (Kuala Lumpur: Islamic Book Trust, 1995).

90 *Sahih al-Bukhari*: „Fejezet a próféta vásárlásáról részletfizetéssel” Eladás könyve, 1963. hadisz.

91 *Sahih al-Bukhari*: „Fejezet egy zsidó temetésén való részvételről” Temetkezés Könyve, 1250. hadisz. Szintén beszámol *Sahih Muslim*: „Fejezet a temetésen állásról” Temetkezés Könyve, 961. hadisz.

Ezeknek a példáknak az a lényege, hogy a Korán, a hadiszok és a Szunna hangsúlyozza az iszlámban az emberek jogai és emberisége iránt tanúsított tiszteletet. A társainktól a vándorokig mindenkinnek joga van ahhoz, tiszteletet kapjon, becsületesen bánjanak vele, és megóvják a sérelmekről és a megaláztatástól. (4:36)

Az iszlám szerint a keresztények és a zsidók is a mennybe jutnak?

Egy másik érzékeny témának tekinthető az a kérdés, hogy a muszlimok hite szerint a zsidók és keresztények elkerülhetetlenül a pokolba jutnak. Például egy nemrég lezajlott nyilvános párbeszédben keresztények és muszlimok között az első kérdés az volt, hogy a keresztények miként tudnak egyáltalán párbeszédet folytatni a muszlimokkal, miután a muszlimok hite szerint a keresztények átkozottak. Válaszul a muszlim előadó megkérdezte a keresztény hozzászólót, hogy mi az esélye annak, hogy a muszlimok elkerülhetik a poklot: „Nem úgy hiszik-e a keresztények, hogy a mennyekbe vezető út egyedül Jézuson keresztül történhet? Nem azért vagyunk itt, hogy a mennybe vagy a pokolba küldjük az embereket, hanem azért, hogy megtaláljuk a módját annak, hogy egymással minél jobb kapcsolatot építsünk ki és az emberiség szenvedéseinek ügyét szolgáljuk.”

Ez a kérdés különösen fontos a vallásközi párbeszéd vonatkozásában. Minden vallás úgy hiszi, hogy Istenük a mennyben a saját híveit a többiek elé helyezi. A zsidók és a keresztények is így hiszik. Egyik vallás sem hajlandó megosztani a másikkal ugyanazt a helyet a mennyben. A Rochesteri Iszlám Központban tartott vallásközi rendezvényen egy muszlim és egy katolikus előadó meghatározta vallásaik pokolról és a mennyországról alkotott felfogását. A kérdés-felelet blokkban valaki megkérdezte a katolikus előadót, hogy

hite szerint a nem katolikusok is a mennybe jutnak-e. Válaszában az előadó elmesélt egy humoros történetet a saját hagyományaiából, mely szerint a katolikusok már megtöltötték a mennyben az üres helyeket jóval mások előtt, a muszlimok és nem katolikus keresztények előtt még azelőtt, hogy ők a kapujához értek volna! Ez azt jelenti, hogy a katolikusok kezdeti előnnyel rendelkeznek mindenki mással szemben. Az előadó tréfálkozása oldottabb légkört teremtett, mivel azt sugallta, hogy egyikünknek sem kellene olyan kérdésről vitatkoznia, melyet „egyedül Isten tud a legjobban”.

Ugyanakkor az egyes vallások mennyről és poklóról szóló felfogásának kizárólagossága energiát és motivációt ad a híveknek, hogy a lehető legjobban cselekedjenek a hitrendszerük keretein belül. Ez jelenik meg abban a gondolatban, melyet a Korán Isten döntésének nevez, hogy „próbára tegyen benneteket: melyiktek a legjobb a cselekedeteiben.” (67:2) Ez a hit a nacionalizmusra hasonlít, de annak erőszakos természete nélkül, amint minden nemzetállam magasabb rendűnek tartja magát a többinél, úgy minden vallás arra törekszik, hogy minél több hívet szerezzen és uralkodóvá váljon – nemcsak a Földön, hanem a mennyben is. A Korán fogalma az *istabiqu al-khayrat* (kitűnni és versengeni a jócselekedetekben) magában hordozza, hogy ez a versengés a béketeremtés, és nem a háború cselekedeteiben kell, hogy megvalósuljon. A versengő szellemben tehát semmi rossz nincs, de a legfontosabb, hogy mindent megtegyünk, hogy békében éljünk másokkal. Ez nem arról szól, hogy ki győz és ki veszít, hanem arról, hogy ezt a játszmát hogyan játsszuk. Az iszlám az *adab*, együttérzés elfogadására utasítja híveit, valamint arra, hogy tartsák tiszteletben azoknak a vallásoknak a követőit, melyek szintén arra buzdítják híveiket, hogy küzdjenek a jóért.

A vallásközi párbeszéd nem arra törekszik, hogy minden embert a mennybe küldjön, inkább arra ösztönöz mindenkit, hogy elkerülje az erőszakot és a gyűlöletet, és megteremtse az egymás közötti békét és szolidaritást. A vallásközi párbeszéd

kimondja, hogy valamennyi vallás öntudatos pozitív állítását nyíltan meg kell vallani gyűlölködő összehasonlítások nélkül. Nézzük meg a különbséget az alábbi két megközelítés között. Egyik oldalról egy imám a pénteki beszédében kijelentette, hogy a zsidók és a keresztények a pokolra jutnak, ha nem fogadják el az iszlámot. Másik oldalról egy másik imám azt mondta, hogy az iszlám Allah választott útja, és akik hisznek benne, az angyalaiban, a bibliai prófétákban, Mohamed prófétában, mint a próféták pecsétjében, valamennyi szentírásban, beleértve a Koránt, a túlvilágban, a feltámadásban és az Ítélet Napjában – Ő az Ő kegyelméből megáldja ezeket az embereket a mennyben. A két imám megközelítése közötti különbség teljesen világos. Az imámok közül vajon melyikük képviseli a vallásközi párbeszéd szellemiségét?

A muszlimok nyilvánvalóan elutasítanak, és szembeszegülnének azokkal, akik azt állítják, hogy a muszlimok a pokolra fognak jutni vagy az iszlám gonosz vallás, ugyanakkor a muszlimok sem állíthatják, hogy a zsidók, keresztények, hinduk, buddhisták vagy mások a pokolra kerülnek. Allah értelemmel ajándékozta meg az embert, megértik tehát, hogy mit jelent az, hogy Isten megjutalmazza a muszlimokat. Más vallási gyakorlatok és meggyőződések közvetlen bírálata minden formájában egészségtelen, különösen a párbeszéd kontextusában, és könnyen ellenségeskedéssé, sőt akár gyűlöletté is fajulhat. Vegyük például az iménti esetet, amikor az imám világosan bemutatta a muszlim nézőpontot a túlvilágról. A végén az egyik muszlim felszólalt, hogy az imám helyesen beszélt, de nem említette a jelenlevő nem muszlimoknak, hogy mind pokolra jutnak, ha nem veszik fel az iszlámot azonnal. Ez a nyelvezet és megközelítés ellenséges légkört teremt és ezért kerülendő.

A muszlimok mégis megosztottak abban a kérdésben, hogy milyen kritériumok alapján lehet megítélni, hogy valaki a mennybe vagy a pokolba fog kerülni. Néhányan azt vallják, hogy a mennybe jutás kritériumai világosan érthetőek, mivel ezek az alábbiak: egy Istenben és az Ítéletnapban való hit, jócselekedetek végzése,

valamint a prófétákban és az írásokban való hit, melyek azért küldettek, hogy vezessék az embereket e cél érdekében. E széles körben elterjedt nézetet képviselő hiteles művek közé tartozik például Abul Kalam Azad: *Tafsir Tarjuman al-Qur'an*, Rashid Rida: *Al-Manar*, Muhammad Hassan Al-Tabatabais: *Al-Mizan fi al-Tafsir al-Qur'an* című művei, valamint bizonyos, szúfi írók által ihletett írások. Fazlur Rahman a *Major Themes of the Qur'an* (A Korán fő témái) című művében a 2. számú függelékben fejti ki a mennybejutás kritériumainak ezen felfogását.⁹² Fardi Esack a *Qur'an: Liberation and Pluralism*⁹³ (Korán: felszabadítás és pluralizmus) című könyvében továbbfejleszti Rahman téziséét, és következtetéseit a Korán más vallásokhoz való hozzáállásának alapos tanulmányozására alapozza.

Ám a *tafsir* (a Korán exegézise) mind a klasszikus, mind a modern korban sokkal exkluzívabb kritériumokat határoz meg. Míg alapvetőnek tartják az Istenben, az Ítéletnapban, a jócselekedetekben, valamint valamennyi prófétában és szent írásokban való hitet, de emellett megkövetelik a hitet Mohamedben, mint a próféták pecsétjében, valamint a Koránban, mint Isten végső és megőrzött üzenetében az emberiség számára. A muszlimok többsége támogatja ezt az értelmezést.

Ugyanaz a Korán-vers támasztja alá mindkét értelmezést. Azok a muszlim vallástudósok, akik a vallási pluralizmust és az iszlám értékek egyetemességének álláspontját képviselik, a következő versekkel támasztják alá a nézetüket, hogy zsidók és keresztények is a mennybe juthatnak:

„Bizony, azok, akik hisznek, és azok a zsidók, és keresztények és a szábeusok, akik hittek Allahban és az utolsó napban, és jótetteket cselekedtek, nekik meglesz a jutalmuk Uruk előtt, és nem kell félniük, és nem fognak szomorkodni.” (2:62)

92 Fazlur Rahman: *Major Themes of the Qur'an* (Chicago: Biblioteca Islamica, 1980).

93 Farid Esack: *Quran: Liberation and Pluralism* (Oxford: Oneworld Publications, 1998).

Ennek ellenzői amellet érvelnek, hogy ezek a versek csak azokra a zsidókra és keresztényekre vonatkoznak, akik saját prófétaik idejében éltek, és még azelőtt, hogy Mohamed Isten utolsó prófétájává vált. Kiemelik, hogy amikor megkérdezték Mohamedet, hogy mi lesz a sorsa azoknak, akik még az ő prófétasága előtt haltak meg, ő azt felelte, hogy saját hitük normái szerint lesznek megítélve.⁹⁴ A hit szükséges elemeinek vonatkozásában ez a tábor azt állítja, hogy sok más vers is alátámasztja, hogy Mohamedben és a Koránban való hit alapvető fontosságú ahhoz, hogy a mennybe juthassunk.⁹⁵

A vallásközi párbeszéd szempontjából ugyanakkor mindezek a megfontolások nem célravezetőek. A muszlimok általában nem mérlegelik annak kritériumait, hogy ki juthat a mennybe és ki a pokolra. Azt mondják, ezt Allah dolga megítélni. Amint fentebb kifejtettük, a vallásközi párbeszéd valódi kérdése, hogy a párbeszédben történő részvétel során miként fejezzük ki magunkat és építünk békes kapcsolatokat. Az iszlám földhözragadt vallás, és ezért nagyon fontos számára a béke a Földön. Míg a túlvilágban való hit az iszlám fontos részét képezi, nem szabad durva, provokatív nyelvel elcsúfítani, hanem finoman és szerényen kell beszélni róla, mivel az az igazság, hogy csak Allah tudja, ki fog a mennybe kerülni. A legjobb, ha azt mondjuk: „Én nem tudom, mi lesz a sorsom a túlvilágon. Allah tudja a legjobban, hogy ki fog a mennybe és a pokolba kerülni.” A Korán élénken ábrázolja az Ítéletnapot, világossá téve, hogy egyedül Allah tudja ezt a döntést meghozni:

„És megfúvatik a harsona, és holtan esik össze mindenki, aki az egekben és a földön van, kivéve, akit Allah akar. Aztán megfúvatik másodszor is, és íme! Állnak és várnak. És a föld ragyogni fog Ura fényével, és a Könyv a helyére helyeztetik, és a próféták és a tanúk előhozatnak. És igazsággal lesz majd ítélve közöttük, és nem

94 Lásd: *Tafsir al-Zamakhsharii*, *Tafsir al-Tahari*, és *Tafsir Ibn Kathir* referencia a Korán 2:62-hoz.

95 Lásd a Korán 3:19, 3:84, 85, 5:3, és 33:40 verseit. Ezeket és sok más Korán-verset idéznek azok, akik azt állítják, hogy Mohamedben és a Koránban való hit nélkülözhetetlen a megváltáshoz.

lesznek velük igazságtalanok. És minden lélek teljességében megkapja a fizetségét azért, amit cselekedett. És Ő a Tudója annak, amit cselekszenek.” (39:68-70)

Míg időnként fontos, hogy inkluzívabb álláspontot foglaljunk el más vallásokkal kapcsolatban, súlyos hiba lenne, ha minden esetben így cselekednénk. Félrevezető lehet a muszlim vallástudósok számára a párbeszéd során, ha azt állítják, hogy egy univerzális hitrendszer érvényes minden vallásra vagy azt, hogy az iszlám magában foglalja az összes vallást. Az efféle inkluzív feltételezés tagadja az iszlám egyedülálló üzenetét, valamint azokat a sajátos történelmi és vallási hagyományokat, melyek az iszlámot megkülönböztetik és vonzóvá teszik.

Természetesen azok a muszlimok, akik úgy hiszik, hogy a vallásközi párbeszéd tilos, harsányan állítják, hogy valamenyny nem muszlim átkozott. A muszlim részvétel a vallásközi párbeszédben a szélsőséges állásponton lévőket a középút elfogadására szólítja fel, hogy elkerüljék a muszlimok közötti éles megosztottságot, és ezáltal megőrizték az umma egységét. Ez különösen fontos a Nyugaton élő muszlim közösségek számára, akik mostanában nehéz időket élnek. Az imámok és a muszlim vallástudósok közös erőfeszítéseket kell, hogy tegyenek azért, hogy mérsékelt irányba tereljék a közösségeket. A muszlimokra nehezedő nyomás megkönnyítésével ez a támogatás segíti a híveket, hogy a Próféta útjait még hűségesebben kövessék.

Dar al-islam

A kifejezés szó szerinti jelentése az iszlám lakhelye vagy háza, a *dar al-harb* (a háború lakhelye) ellentétéként. Ezeknek a kifejezéseknek a használatában bizonyos zavarodottságot tapasztalhatunk. Vannak, akik számára a *dar al-islam* azokat az országokat vagy közösségeket jelöli, amelyekben a muszlimok szabadon

gyakorolhatják vallásukat. Mások szerint olyan államokra vonatkozik, ahol a muszlimok a saría törvényei szerint igazgatják az országot függetlenül attól, hogy a muszlimok kisebbséget vagy többséget alkotnak-e.

A *dar al-islam* és a *dar al-harb* kifejezések nem szerepelnek a Koránban. A *dar al-salam* viszont szerepel a Koránban. „Nekik a Béke Háza (a Paradicsom kertje) lesz a részük Uruknál. És Ő lesz a védelmező barátjuk azért, amit cselekedtek.” (6:127) Egy másik helyen a Korán azt mondja: „És Allah a Béke Házába hív, és vezeti azt, akit Ő akar, az egyenes útra.” (10:25) Ezek a versek azonban a kommentátorok szerint a túlvilági életre vonatkoznak.

Létezik néhány további referencia a Koránban és a hadíszokban, melyek a történelem folyamán a *dar al-islam* és a *dar al-harb* kifejezések teológiájához hozzájárultak. Például a Korán következő verse: „Bizony, akiket az angyalok elvisznek, míg ők önmaguk ellen vétkeznek, azoknak azt mondják: „Miben (milyen helyzetben, állapotban) voltatok?” Azt mondják az angyalok: „Nem volt Allah földje tágas, hogy elvégezhettétek volna a hidzsrát?” Aztán azoknak a Pokolban lesz a lakhelyük – milyen alávaló végcél az!” (4:97) Vagy ez a vers: „Bizony azok, akik hisznek, és elvégezték a hidzsrát, és vagyokkal és életükkel Allah útján küzdenek, és akik menedéket adtak nekik, és segítettek őket – ők egymás közeli barátai. De azok, akik hisznek és nem végezték el a hidzsrát, nem a ti feladatotok, hogy védelmezzétek őket bármiben is, amíg el nem végzik a hidzsrát. És ha a segítségeket keresik a vallásban, segítenetek kell nekik, kivéve olyanok ellen, amellyel szerződésetek van. És Allah mindent lát, amit tesztek.” (8:72) A hanafi iskola képviselője, imám Shaybani szerint ez a vers arra utal, hogy a Mekkából Medinába költözés kötelezettsége megszűnt még a Próféta életében, mivel a muszlimoknak engedélyezték, hogy Mekkában maradjanak.⁹⁶

96 Omar Khalidi: "Living as Muslim in a Pluralistic Society and State: Theory and Practice" Muszlimként élni egy pluralista társadalomban és államban: elmélet és gyakorlat" *Muslims' Place in the American Public Square*, szerk. Zahid H. Bukhari et al. (Lanham, MD: AltaMira Press, 2009), 43-46. Lásd a teljes vitát a jogászok vitájáról a Béke Háza és a Háború Háza témában a középkorban.

Ha közelebbről megvizsgáljuk ezeket a kifejezéseket, kiderül, hogy ezek az omajjád és az abbászida kalifátus politikai hegemoniájának idején alkották őket. A muszlim jogtudósok úgy hitték, hogy az iszlám azért jött létre, hogy világalomra törjön, és nem volt kétségük afelől, hogy az egyetemes kalifátus valósággá válhat. Isten parancsaként úgy hitték, hogy a béke és biztonság érdekében az egész világnak az iszlám alá (*dar al-islam*) kell kerülnie. Ebből következően mindazokat a területeket, ahol ellenszegültek annak, hogy a kalifátusban éljenek, *dar al-harbnak* nevezték, és ezeket meg kellett hódítani. A Könyv népeinek *dzsizját* kellett fizetniük, ahogy a Korán 9:29 versében előírja, és a többistenhívőknek meg kellett térnie. A zsidókat és keresztényeket a Korán a Könyv népeinek nevezi (*ahl al-kitab*), és mint ilyeneket később, amikor a muszlimok megszállták Indiát, nem térítették meg, hanem a Könyv népeinek státuszát biztosították számukra.

A *dar al-islam* szó alapos vizsgálata világosan megmutatja, hogy az iszlám politikai uralmára vonatkozik, szemben a korai jogtudósok elképzelésével. Ezt az érvet támasztja alá a brit India tanulmányozása. Amikor a muszlimok elvesztették a hatalmat a britekkel szemben, az első reakciók mind politikailag, mind valószínűleg bővelkedtek érzelmekben. Abdul Aziz sah 1803-ban Indiát *dar al-harbbá* nyilvánította. Ugyanebben az időben Sayyid Ahmad dzsihádot indított az észak-nyugati határon lévő tartományból, a pastu törzseket felszólítva, hogy szabadítsák fel Indiát. Mivel a muszlimoknak az a kötelessége, hogy a *dar al-islam* területére költözzenek, és dzsihádot folytassanak a *dar al-harb* ellen, néhány muszlim elvándorolt Indiából, de a többség maradt, köztük Abdul Aziz sah is. Később, amikor az indiai jogtudósok elfogadták a kialakult helyzetet, a vita középpontjába az került, hogy a brit uralom alatt álló India vajon *dar al-harb* vagy *dar al-islam* területe-e. Sokan – köztük a deobandi iskola követőinek egy része – a hanafi fiqh (vallásjog) tanításaihoz visszanyúlva arra a következtetésre jutott, hogy mindaddig, amíg

a muszlimok számára biztosított a szabad vallásgyakorlás, az országot *dar al-islam*nak lehet tekinteni.⁹⁷

Ha ennek a kérdésnek a jelenkori alkalmazását szeretnénk megérteni, érdemes elolvasni a *Muslims' Place in the American Public Square* (A muszlimok helye az amerikai nyilvános térben) című könyvet. Ennek a könyvnek az első fejezetében, melynek címe „A kisebbségeknek szóló fiqh felé: néhány reflexió”, Taha Jabir Al-Alwani arra a következtetésre jut, hogy *dar al-islam*nak tekinthető valamennyi hely, ahol a muszlimok békében és biztonságban élhetnek, akkor is, ha nem muszlim többségű országban élnek. Al-Alwani kifejti, hogy a *dar al-harb* vagy a *dar al-kufr* azok a területek, ahol a muszlimok fenyegetésben élnek. Még ha a többség az iszlámot és az iszlám kultúrát követi is, a muszlimnak kötelessége a szabadság földjére elköltözni. Idézi al-Marwardi nézetét, aki szerint ha egy muszlim nyíltan gyakorolhatja vallását egy nem muszlim országban, az már abból fakadóan *dar al-islam*má válik, hogy ő ott letelepül. Előnyös ilyen országban letelepedni, mivel ezáltal más emberek is valószínű, hogy felveszik az iszlámot. Al-Alwani idézi Imam al-Razit, aki Al-Shashi véleményét tolmácsolja, mely szerint helyesebb volna a *dar al-harb* vagy a *dar al-kufr* helyett *dar al-dawah* kifejezést használni, és a *dar al-islam* helyett *dar al-ijabah* kifejezést. Ő a nem muszlimokat *ummah al-dawah*, a muszlimokat *ummah al-ijabah* elnevezéssel említi.⁹⁸

Legújabbán a Dar al-'Ulum deobandi iskola a hindu uralom alatt álló Indiát *dar al-amannak* (védelem és béke helye) nevezték. A *Hindustan Times* 2009. február 22-i száma idézi a Szeminárium rektorhelyettesét, Mawlana Abdul Khaleque-t, aki úgy fogalmazott, hogy Indiában a muszlimok szabadon gyakorolhatják a vallásukat, ezért *dar al-amannak* tekinthető valamennyi muszlim számára.

A modern világ politikai, gazdasági és társadalmi körülményei gyökeresen megváltoztak. Demokratikus világban élünk,

97 Erről a témáról bővebben lásd: Peter Hardy, *The Muslims of British India* (Cambridge: Cambridge University Press, 1972).

98 Taha Jabir al Alwani: "Toward the Fiqh of Minority: Reflections" A kisebbségek fiqh-je felé: reflexiók" *Muslims' Place in the American Public Square*, 28.

mely remélhetően még fennmarad (legalábbis ezt hirdetik az ideálisnak, az persze egy másik kérdés, hogy mindenütt gyakorolják-e), ahol minden polgár hűséget esküszik az országa alkotmányára, egy olyan alkotmányra, melyben hangsúlyosan szerepel a gondolat, a vallás és a tulajdon szabadsága. Valamennyien együtt élünk, muszlimok és nem muszlimok, a *dar al-ahad* szövetséges világában, felelködve az alkotmányra, melyért cserébe biztonságot és szabadságot kapunk.

Dhimmi

A *dhimmi* kifejezés a *dhimmából* származik, amely fogalmat (*al-ahd*), garanciát (*al-daman*) és biztonságot (*al-aman*) jelent. A *dhimmi* szó Alláhtól, a Küldöttétől és a hívőktől származó védelmi biztosítékot jelent a muszlim uralom alatt élő nem muszlimok számára. A kifejezés semmilyen kapcsolatban nem áll az állampolgársággal. Valamennyi ember, muszlimok és nem muszlimok egyenlő jogú polgárai az iszlám államnak (*al-jinsiyah al islamiyyah*).⁹⁹

Miért alkalmazták a *dhimmi* szót a nem muszlimokra? A történelem folyamán a hatalmon lévő csoport rendszerint egy bizonyos nemzetiséghez vagy társadalmi csoporthoz tartozott, és ezáltal megsértette a többiek jogait, akik szintén az adott országban éltek. A régi időkben a nagy törzsek leigázták a szomszédságukban élő kisebb törzseket. Az alávetett csoportok üldözése és lealacsonyítása nem szokatlan a hatalmon lévő elit uralmának fenntartásában, mint inkább módszer arra, hogy meghosszabbítsa hatalmát és a gazdasági erőforrások feletti ellenőrzését. A nem muszlimok számára a *dhimmi* státusz alkalmazása megvédi őket az uralom és üldöztetés félelmétől, ellátva őket politikai, vallási, társadalmi és gazdasági védelemmel. Ha a *dhimmi* jogai sérültek, a muszlimok rettegtek Isten haragjától.

99 A. Rahman I. Doi, *Non-Muslims Under Shariah* (Brentwood, MD: International Graphics, 1979), 22. Lásd még: Yusuf al-Qaradawi, *Ghayr al-Muslimun fī al-Mujtama al-Islami* (Al Qahirah, Egypt: Maktabah Wahbah, 1977), 7.

A *dhimmi* kifejezés erősen kötődik az arab hagyományhoz. Az arab politikai rendszer hagyományai között szerepel a *jiwar* (védelem) vagy *dhimma*. Amint megállapodtak a feltételekben, az erősebb törzs védelmet nyújtott a kisebb törzsnek az agresszióval vagy üldöztetéssel szemben. Ez a védelem az erősebb törzs számára becsületbeli kérdés volt, mely biztosította a *dhimma* hatékonyságát. Amikor az arabok felvették az iszlámot, a *dhimma* fogalmát a nem muszlimokra alkalmazták, hogy teljes védelmet és biztonságot szavatoljanak számukra. Watt úgy fogalmaz, hogy a keresztények valószínűleg jobb helyzetben éltek *dhimmiként* a muszlim arab uralkodók fennhatósága alatt, mint a bizánci görögök alatt. Ugyanezt a nézetet vallja Thomas Arnold a *Preaching of Islam (Az iszlám ige hirdetése)* című könyvében.¹⁰⁰

A *dhimmi* kifejezést alkalmazták a nem muszlimok felé tanúsított tiszteletteljes tolerancia és szabadság erősítésére olyan időkben, amikor nem vagy nagyon kevés tolerancia mutatkozott. Számos hadisz ösztönzi ezt a védelmet. Semmilyen negatív tartalma nincs ennek a kifejezésnek. Ugyanakkor a világ, beleértve a muszlim világot is, gyökeres változáson ment keresztül. Ha egy iszlám állam jönne létre a modern világban, a *dhimmi* szót a modern kontextusban többé nem lehetne megfelelően alkalmazni.¹⁰¹

Dzsizja

A szó töve kártérítést, kompenzációt jelent, az iszlám államban élő *dhimmik* fejadója volt. Tulajdonképpen a zakát párja volt. Amint

100 W. Montgomery Watt, *Islamic Political Thought* (Edinburgh: University of Edinburgh Press, 1968), 51. Lásd még: Thomas Arnold, *The Preaching of Islam: History of Propagation of the Muslim Faith* (New York: AWS Press, az 1913-as kiadás reprintje).

101 Érdekes tanulmányozni a vitát, mely a pakisztáni alkotmányozó nemzetgyűlésen zajlott a *dhimmi* szó körül megalapítása után, 1947-56 folyamán. Erről részletes tanulmány olvasható: Muhammad Shafiq, *Islamic Concept of a Modern State: A Case Study of Pakistan* (Lahore: Islamic Book Foundation, 1987).

a muszlimok számára a zakát, ugyanúgy működött a *dzsizja*: azok a nem muszlimok, akik megengedhették, *dzsizját* kellett fizetniük az államnak. Továbbá a zakáttal ellentétben a *dzsizja* összege minimális és rögzített volt. Kezdetben csak azoknak kellett fizetni a *dzsizját*, akik hadrendbe foghatók voltak. Doi kifejti, hogy a *dzsizja* kiváltotta a zakát-fizetés kötelezettségét a nem muszlimok esetében, noha zakátban részesültek, ha szegények voltak.¹⁰²

A *dzsizja* igazolása a Koránból származik: „Harcoljatok azokkal, akik nem hisznek Allahban és az Utolsó Napban, és nem teszik tiltottá azt, amit Allah és Küldötte megtiltott, és nem ismerik az igaz vallást, az Iszlámot, azok közül, akiknek a Könyv adatott, amíg készségesen megfizetik a *dzsizját*, megadva magukat.” (9:29) Ez a szúra a hidzsra, a Próféta Medinába vándorlásának 9. évében került kinyilatkoztatásra. Az iszlám elterjedt az Arab-félszigeten, és néhány zsidó és keresztény csoport muszlim uralom alá került. Ez idő alatt vezette be a Próféta a *dzsizját* a Könyv népei számára, és ez a gyakorlat a kalifátus korában tovább folytatódott. A Korán legtöbb kommentátora egyetért abban, hogy ez csak azoknak a zsidó és keresztény férfiak számára volt kötelező, akik szolgálhattak volna a hadseregben, de felmentést kaptak, és ezért cserébe egy bizonyos összeg megfizetését kérték. Akik ezt nem voltak képesek megtenni, azokat felmentették a fizetés alól. A *dzsizja* szimbolikus volt, és számos felmentés létezett alóla.¹⁰³ Muhammad Asad kiváltsági adónak fordítja a *dzsizját*. Asad szerint azokat a nem muszlimokat, akiknek engedélyezték, hogy a muszlim hadseregben harcoljanak, a későbbi korokban felmentették a *dzsizja* megfizetése alól.¹⁰⁴

Muhammad Shafi mufti a vershez fűzött magyarázatában kifejti, hogy kezdetben a Könyv népeire alkalmazták, majd

102 Doi, *Non-Muslims*, 55.

103 A 9:29. versről lásd a kommentért: Yusuf Ali: *The Meaning of the Holy Qur'an* (A szent Korán jelentése) (Beltsville, MD: Amana Publications, 2003).

104 Muhammad Asad, *The Message of the Qur'an* (A Korán üzenete) (England: The Book Foundation, 2003).

a *majus* (tűzímádók) csoportjára is kiterjesztették a Próféta idejében. Ugyanakkor a mekkai *mushrikok*ra nem alkalmazták, hanem felkérték őket, hogy vegyék fel az iszlámot, vagy hagyják el a területet. Abu Hanifah szerint valamennyi nem muszlim, beleértve a hindukat, buddhistákat és másokat, meg kellett, hogy fizesse a *dzsizját*, akik megengedhették maguknak.¹⁰⁵

A zakát az iszlám egy pillére, és nem teljesítheti akárki. A *dzsija* különbözik ettől. Elbeszéli, hogy amikor a Próféta fia, Ibrahim haldoklott, a Próféta felmentette valamennyi koptot a *dzsija* fizetése alól a megbecsülés jeléül, ha Ibrahim életben marad. Ibrahim édesanyja kopt volt.¹⁰⁶ Egy nem muszlim törzs, a Banu Taghlib felkereste Omár kalifát, hogy mentse fel őket a *dzsizja* megfizetése alól, mivel ezt megalázónak érezték, és cserébe inkább zakátot szerettek volna fizetni. Azt beszélik, hogy Omár megengedte nekik.¹⁰⁷

Amit korábban a *dhimmiről* mondtunk, ugyanaz igaz a *dzsijára* is. A modern világ politikai és gazdasági valósága – beleértve az adórendszert – nagyon sokat változott. A megváltozott körülmények megkövetelik, hogy új nézőpontból tekintsünk a Koránra és a Szunnára, a muszlimok és nem muszlimok közötti kapcsolatok vonatkozásában.

Békés együttélés, vallási és emberi jogok

Az iszlám nevének alapját a békéhez (*salam*) való elkötelezettség adja, és Isten egyik neve al-Salam (a Békés). Ennek megfelelően a békés élet és együttélés áll a középpontjában annak, amit az iszlám minden muszlim számára kötelezővé tesz. Ebben az összefüggésben a Koránban nagyon hangsúlyos a törzsi, etnikai és vallási

105 Mawlana Mufti Muhammad Shafi, *Maarif al-Quran*, Urdu nyelven, (Karachi: Idara Maarif, 1989). Lásd a 9:29 vers magyarázatát.

106 Muhammad Hamidullah, *Introduction to Islam* (Bevezetés az iszlámba) (Paris: Center Cultural Islamique, 1969), 149.

107 Thomas Arnold, *The Preaching of Islam*, 49-50. Lásd még: Majid Khudduri, *War and Peace in the Laws of Islam* (Baltimore: John Hopkins Press, 1955), 198-99.

viszályok visszaszorítása és a békés együttélés támogatása. Egyes muszlimok úgy gondolják, hogy az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát és az Amerikai Egyesült Államok alkotmányát is a Korán ihlette.¹⁰⁸ Az alábbi Korán-versek szólítanak fel az emberi méltóság megőrzésére, a tiszteletre és a békés együttélés elérésére a világban.

Az élethez való jog: A Korán védelmezi az emberi élet szent-ségét és abszolút értékét:

„Emiatt előírtuk azt Izrael népének, hogy aki megöl egy lelket (egy embert), másért, mint életért (vagyis, ha az illető is megölt valakit), vagy mert romlást terjesztett a földön, az olyan, mintha hozzájuk nyilvánvaló jelekkel, de még azután is sokan közülük túllépték a határokat a földön.” (5:32) „Mondd: „Gyertek, és elmondom nektek, hogy mit tiltott meg nektek Uratok. Azt parancsolta, hogy ne társítsatok mellé semmit, és legyetek jók a szülőkhöz. És ne öljétek meg a gyermekeiteket a szegénység miatt. – Mi gondoskodunk rólatok és róluk. És ne közelítsetek az erkölcstelen-ségekhez, akár nyilvánvaló, akár rejtett. És ne öljétek meg a lelket (az embert), akit Allah megtiltott, kivéve jogosan. Ezeket parancsolta Ő (Allah) nektek, hogy megérthessétek.” (6:151)

Ugyanez az üzenet a Korán más részeiben is megtalálható.

Vallásszabadság: A Korán a vallási pluralizmust tiszteletre méltónak tartja:

„És ha Urad úgy akarná, valamennyien hinnének, mind, akik a földön vannak. Hát úgy gondold, hogy te kényszerítheted az embereket arra, hogy higgyenek?” (10:99) „És leküldtük neked a Könyvet (a Koránt) igazsággal, megerősítve a Könyvet, ami előtte volt, és annak őrizőjeként. Ítéld hát közöttük annak alapján, amit Allah leküldött neked, és ne kövesd az ő vágyaikat, mikor az igazság eljött hozzád. Mindenkinek közületek előírtunk egy törvényt és egy nyilvánvaló utat. Ha Allah úgy akarta volna, egyetlen közösséggé tehetett volna benneteket, de hogy próbára tehessen benneteket azáltal, amit adott nektek, versengjetez hát a jótettekben! Valamennyien Allahhoz

108 Azizah al-Hibri, “Islamic Constitutionalism and the Concept of Democracy,” (Az iszlám alkotmányosság és a demokrácia fogalm) *Journal of International Law*, 24 (1992 tél), 127.

fogtok visszatérni, és Ő tájékoztatni fog benneteket azzal kapcsolatban, amiben különböztetek. (5:48)

„És mondd: „Az igazság Uratoktól van. Ezért aki akar, az higgyen.” Bizony, a bűnösöknek a Tüzet készítettük elő, amely a falaival körbeveszi őket. És ha megkönnyebbülést kérnek, olvadt fémhez hasonló vizet kapnak könnyítésül, ami leforrázza az arcukat. Milyen rossz ital, és milyen alávaló nyughely!” (18:29)

Nincs kényszer a vallásban: A Korán tiltja az erőszakos térítést és a vallásszabadság akadályozását: „Nincs kényszer a vallásban...” (2:256) Allah ezt mondta Mohamednek, aki meg volt győződve arról, hogy a mekkaiak felveszik az iszlámot: „És ha Allah úgy akarta volna, nem állítottak volna Mellé társakat. És nem tettünk téged őrizővé felettük, és nem tettünk az ügyeik rendezőjévé.” (6:107)

Más vallások és vallási közösségek iránti tisztelet: A Korán megtiltja a muszlimoknak, hogy sértő nyelvet használjanak más vallásokra: „És ne sértegetétek azokat, akikhez Allahon kívül fohászokodnak, nehogy ők is sértegetsék Allahot ellenségeskedésként, tudás nélkül. Így tettük minden közösség számára szépnek tűnőnek a cselekedeteit. Aztán Urukhoz fognak visszatérni, és ő tájékoztatja őket arról, amit cselekedtek.” (6:108) Ebben a versben az umma (vallási közösség) és a *zayyana* (csábító és vonzó) kifejezés együttesen jelenik meg, hogy megmutassa, Allah tette a vallási parancsokat – a sariát (szent törvényt) és a *minhaj*-ot (kulturális értékeket) minden közösségben vonzóvá és megnyerővé a követőik számára. Ezért a Korán arra kéri a muszlimokat, hogy tanúsítsanak tiszteletet mások *sariája* és *minhaj*-a iránt, és tartózkodjanak a sértegetésüktől. Ez a parancs, mely mindenütt megtalálható a Koránban, biztosítja a vallási pluralizmus iránti tiszteletet és az egyes vallási közösségek cselekedeteinek és hitének védelmét és megbecsülését.

Más vallások prófétáiról, alapítóiról és személyiségeiről való szép beszéd iránti tisztelet:

„Béke legyen Ábrahámmal!” Bizony, így jutalmazzuk Mi a jótevőket. Bizony, ő a Mi hívő szolgánk közül való volt.” (37:109-111)

„És bizony, Mózesnek adtuk a Könyvet, és küldöttük sorával követ-tük őt. És Jézusnak, Mária fiának egyértelmű jeleket adtunk, és megerősítettük őt a tiszta Lélekkel.” (2:87)

„És az angyalok szóltak hozzá, amint ott állt imádkozva az imafü-lkében: „Bizony, Allah jó hírt mond neked Jánosról (Jahja), aki megerősíti az Allah-tól való Szót, és nemes lesz, erényes, és próféta a jórahalók közül.” (3:39)

„És mikor az angyalok azt mondták: „Mária! Bizony, Allah kivá-lasztott téged, és megtisztított, és kiválasztott minden terem-tény asszonyai közül.” „Mária! Engedelmeskedj Uradnak, és bo-rulj le, és hajonl meg a meghajlókkal együtt!” (3:42:43)

„Mikor az angyalok azt mondták: „Máris! Bizony, Allah jó hírt ad neked egy Tőle származó Szórol, a neve a Messiás, Jézus, Mária fia. Megtiszteltetésben részesül ebben a világban, a Túlvilágon pedig azok között lesz, akik közel hozatnak (Allahhoz).” (3:45)

Védelem és tisztelet valamennyi imahely iránt:

„Azok, akiket jogtalanul kiűztek az otthonukból, csak azért, mert azt mondták: „A mi Urunk Allah!” És ha Allah nem tartaná vissza a népeket, egyiket a másik által, akkor bizony lerombolták volna a kolostorokat, templomokat, zsinagógákat és mecseteket, amelyekben sokat említik Allah nevét. És bizony, Allah megsegíti azokat, akik segítik az Ő ügyét. Bizony, Allah Erős, Mindenható.” (22:40)

Az emberek iránti tisztelet, függetlenül vallásuktól:

„Bizony, akik hívők lettek, és akik zsidók, és szábeusok, és a kereszté-nyek, és a mágushitűek, és akik társítanak – bizony, Allah ítélni fog közöttük a Feltámadás Napján. Bizony, Allah mindenre tanú.” (22:17)

„Ti emberek! Bizony, egy férfiból és egy nőből teremtettünk benne-tek, aztán népekké és törzsekké tettünk benneteket, hogy megis-merhessék egymást. Bizony, a legnemesebbek Allah előtt közüle-tek az, akik a legistenfélőbb. Bizony, Allah mindent Tudó, bensőségesen Ismerő.” (49:13)

Egy közismert hadíszban Mohamed Próféta így szólt: „Emberek, egy az Uratok és egy az atyátok (Ádám). Nem magasabb rendű

az arab a nem arabnál, és viszont, és nem magasabb rendű a fehér ember a feketénél, és viszont, csak a jócselekedetekben.”¹⁰⁹

Szólásszabadság és a gyülekezés szabadsága: A Korán a súrát (tanácskozás) alkalmazza annak érdekében, hogy távol tartsa a tekintélyuralmat és az önkényuralmat, és bátorítsa azt, hogy az emberek polgári módon kifejezésre juttassák eltérő véleményüket. A 42. fejezet a *Surah al-Shura* címet viseli, kiemeli a véleménykülönbség, szólásszabadság, és a gyülekezés szabadsága tiszteletének jelentőségét. A Korán igen elismerően beszél azokról, akik imádják Istent és tudatában vannak létezésének: „...és kölcsönös tanácskozás alapján intézik ügyeiket...” (42:38) A Korán azt mondja Mohamednek, hogy tartsa tiszteletben ellenfelei őszinte véleményét, és tanácskozzon velük:

„Allah kegyelme miatt bántál velük kedvesen. Ha durva lettél volna, vagy keményszívű, bizony, eltávolodtak volna mellőled. Ezért bocsáss meg nekik, és kérj bocsánatot számukra, és tanácskozz velük az ügyekben. Aztán amikor döntésre jutottál, hagyatkozz Allahra! Allah szereti azokat, akik Rá hagyatkoznak.” (3:159)

Ez a vers akkor keletkezett, amikor a képmutatók elárulták Mohamedet és a muszlimokat az uhudi csata előtt. Mohamed összehívott egy súrát, és azt találta, hogy néhányan szívesebben védtek volna Medinát a falakon belülről. De a többség nyílt téren kívánt szembe szállni a támadókkal, Mohamed pedig a többségi véleményt követte. Amikor az ezer katona felsorakozott, hogy szembenézzen az ellenséggel, háromszázan kiváltak közülük, azt hangoztatva, hogy az ő véleményüket nem vették tekintetbe. Ez az árulás éppen a válság pillanatában történt. A lojális muszlimok súlyos veszteségeket szenvedtek a csatában, de túléltek. Mohamed is megsebesült, és nagybátyja, Hamza mártírrá vált. Még ez után az esemény után sem tiltotta ki az árulókat Mohamed a súra tanácskozásokról.¹¹⁰

109 Ahmad ibn Hanbal az “al-Ansar” részről: 22978. hadisz.

110 Részletekért lásd: Shafi, *Tafsir al-Ma'arif al-Qur'an*, II.

A párbeszédnek és a kommunikációnak tiszteletteljes légkörben kell történnie: A Korán azt tanítja az embereknek, hogy udvariasan beszéljenek egymással, különösen a feszültségek és a nézeteltérések idején: „És ne vitázzatok a Könyv Népével, csak úgy, ahogy a legjobb!” (29:46) Ez az üzenet gyakran ismétlődik a Koránban. Általánosságban Allah megparancsolja az udvariasságot olyan szinten is, hogy ebben felülmúljuk a szomszédainkat. „És ha üdvözölnék benneteket, egy üdvözléssel, ti üdvözöljétek annál jobb üdvözléssel, vagy viszonzátok. Bizony, Allah minden felett Elszámoltató.” (4:86) A Próféta „nem bántott meg másokat, nem beszélt csúnyán, vagy átkozott másokat. „Ha valakit figyelmeztetni akart közlünk, így szólt: „Mi a baj vele? Legyen a homloka poros!””¹¹¹ A *turab* szó szerepel itt. Amikor egy muszlim a földre borul, a homloka porossá válik. A Próféta talán azért mondta ezeket a szavakat, ha elégedetlen volt valakivel, mert ezek egyben azt is jelenthetik, hogy „Vesd magad alá Allahnak.”

A fejezet fő pontjai

- A Korán a *ta'arafu*, *islah*, *ihsan*, *mujadalah*, *al-hikmah wa al-maw'izah al-hasanah*, *ta'awun*, *istabiqu al-khayrat* és hasonló kifejezéseket használ a vallásközi megértés és a békés együttélés támogatására.
- A Korán elismeri az iszlám előtt létrejött vallásokat, és hangsúlyozza a velük való békés együttélést olyan fogalmak mentén, mint a *din al-fitrah*, *al-din al-hanif*, valamint az *ahl al-kitab*.
- A Korán miközben hangsúlyozza a hídépítést és a tiszteletteljes toleranciát, kiemeli az iszlám egyedülálló helyzetét a vallások között és a muszlim közösség kivételességét.

111 *Sahih al-Bukhari, Kitab al-Adab*, 6031. hadís

- A *kafir* szónak sokféle jelentése van. Az *ahl al-kitab* olyan hívőket jelent, akik egy Istenben hisznek. Amikor a *kafir* szót rájuk használják, az azt jelenti, hogy ők tagadják a Koránt és Mohamed prófétaságát.
- A *wali* szó őrzőt és védelmezőt jelent, nem csak egyszerűen „barátot”. A muszlimok kössenek barátságokat nem muszlimokkal, adjanak egymásnak ajándékokat, látogassák meg egymást, amikor betegek, és tartsák tiszteletben a nem muszlim szomszédaikat.
- A Korán emberi jogokat és kötelességeket érintő fogalma hasonló az Egyesült Államok alkotmányában és az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában foglaltakhoz.

Megvitatandó kérdések

1. Keressen az Ön számára fontos, vallásközi párbeszédet támogató Korán-verset!
2. Ismer olyan verseket, amelyek nem támogatják a vallásközi párbeszédet?
3. Mi lenne a legmegfelelőbb módja annak, hogy az iszlám üzenetét a nem muszlimok felé közvetítsük?
4. Tapasztalatai alapján milyen további kihívással szembesülnek azok a muszlimok, akik a vallásközi párbeszédben érdekeltek?

IV. FEJEZET

A nem muszlimokkal való kapcsolatok a Próféta *szírája* és a muszlim történelem alapján

A Korán, a hadiszok, az iszlám hagyományok, valamint maga a történelem is számos példát kínál a vallások közötti békés kapcsolatokra. A muszlimok akár kisebbséget, akár többséget alkottak, mindig építettek kapcsolatokat a többi vallási csoporttal. Ez a fejezet olyan eseteket mutat be, melyek jól szemléltetik az iszlám vallásközi párbeszédre és békés kapcsolatokra való ösztönzésének gazdagságát és mélységét. A Próféta élete tele van a tolerancia és az erőszakmentes módok példáival, amelyek Allah szavait a nem muszlimok felé udvariasan adja át, még az iszlám korai időszakában is. A rövid fejezet nyilvánvalóan csak néhány példát tud felvonultatni a sok közül.

Először is fontos kiemelni a Próféta saját példájának erejét, egy olyan emberét, aki mindig a párbeszéd híve volt. Ez az erő az ő példátlan tekintélyéből fakadt. A következő történet bizonyítja ezt a tekintélyt. Egyik feleségét, Aisát egyszer férje spirituális és morális helyzetéről kérdezték. Ő visszakérdezett: „Nem olvastátok a Koránt?” Ők azt felelték, hogy olvasták. Ekkor így szólt: „A

Proféta az élő Korán.”¹¹² Másszóval a Proféta a Korán tanításainak tökéletes megtestesülése.

A Korán minden világok felé kegyelem és áldás hírvivőjeként magasztalja a Profétát (20:107), olyan lámpásként, mely a fényt terjeszti (33:46). Arra kéri az embereket, hogy az ő életmódját kövessék (33:21). Amikor Aisát a Proféta erkölcsi magatartásáról kérdezték, ő így felelt: „Nem volt kicsapongó ember, sem harsány a piacon. Gonoszságért nem gonoszsággal válaszolt, hanem tisztelettel elviselte és megbocsátott.”¹¹³ Számos más jó tulajdonságát mutatja be ez a hadisz.

A mekkaiak, akik közönyösek voltak kivételes személyisége iránt, vagy talán megrettentek tőle, üldözték őt és a követőiket, és végül teljes társadalmi és gazdasági bojkottot vezettek be ellenük, ezzel arra kényszerítve őket, hogy elzártságban és szegénységben éljenek. Ám később, amikor egy komoly éhínség sújtotta a mekkaiakat, és sokan éhen haltak, Mohamed rendíthetetlen ellensége Abu Sufyan felkereste őt a következő szavakkal: „Mohamed, imádkozz a mekkaiakért, mert haldoklanak.” Mohamed imához emelte kezét, és Allah hatalmas esőt küldött alá kegyelméből, hogy véget vessen az éhínségnek.”¹¹⁴ A Proféta a küldetésének kezdetétől fogva mindent megtett azért, hogy fenntartsa a békés együttélést ellenségeivel és tiszteletben tartsa vallásukat és hitüket. Támogatja a vallásszabadságot és a szabad igehirdetést.¹¹⁵ Élete ezért is szolgál nagyszerű példával a muszlimok, imámok és mindenki számára, akik követni kívánják a kölcsönösen jó kapcsolatok kiépítésében egymás között és a nem muszlimokkal. A Mohamedet példaképpül választó muszlimok a türelem, bölcsesség, gondoskodás,

---

112 Abu Dawud: Fejezet az éjszakai imádságról. Imádság Könyve, 1342. hadisz; Ibn Hanbal az "al-Ansarról" szóló részben: 23748 hadisz.

113 Al-Tirmidhi, Fejezet a Proféta jelleméről. Az igazságosság és a kapcsolatok könyve, 2016. hadisz. Ibn Hanbal: "al-Anaar," 24889. hadisz.

114 Al-Bukhari: Fejezet a „Mi Urunk! Vond el tőlünk a büntetést, mert mi igazán hiszünk!” kommentárjáról. A Korán értelmezésének könyve. 4547. hadisz.

115 A Proféta tulajdonságairól és viselkedéséről lásd: Safi-ur-Rahman al-Mubarakpuri, *Al-Rahiq al-Makhum* (USA: Maktabah Dar-us-Salam, 1996), 492-503.

és igazságosság embereivé válnak. A muszlimok együtt éreznek a szenvedőkkel, kiállnak az igazságért, és síkra szállnak mindenki jólétéért – fajra, nemre, bőrszínre és vallásra való tekintet nélkül. Ez az igazi dawah, a Próféta és valamennyi próféta útja. Ennek kell a muszlimok útvárá is válni.

Mohamed próféta kapcsolatai a mekkaiakkal

Az üldöztetés és Mohamed válasza: A mekkaiak üldöztetése arra a fokra jutott, hogy a muszlimok teljes társadalmi és gazdasági kirekesztettségbe kényszerültek egy olyan igazságtalan szerződés miatt, mely elzárta őket valamennyi támogatástól és kényelemtől. A muszlimok és a segítők arra kényszerültek, hogy biztonsági okokból Abu Talibnál keressenek menedéket. A paktum három évig maradt érvényben, s ez idő alatt arra kényszerültek, hogy a fák leveleivel és elhullott állatok bőrével táplálkozzanak. Az éhező gyermekek sírása messzire elhallatszott. Sok muszlim nő és gyermek halt éhen. A barbár bánásmód ellenére Mohamed sohasem imádkozott a mekkaiak pusztulásáért.¹¹⁶

Ebben az időszakban egy másik alkalommal Mohamed egy Mekka melletti virágzó városba, Taifba ment, és népét az iszlámra hívta. Ám reményei és várakozásai ellenére, hatalmas ellenségeskedéssel találta szembe magát. Sikerült néhány rokonával és az ő barátáikkal találkoznia, és bemutatni részükre az iszlámot, de néhány nap múlva az emberek kezdeti ellenséges fogadtatása nem szelődött. Ezért a távozás mellett döntött, a taifi emberek pedig ezt siettetve kifütyülték a síkátorokban, kővel dobálták, és két vagy három mérföldön át követték. A Próféta vérző fejjel, nagyon legyengülve egy szőlőskert falának dőlve keresett menedéket. Imádkozott Istenéhez, elmesélve Neki, hogy mi történt

---

116 Uo., 117-20.

vele és könyörületét kérte. Válaszul Allah elküldte Gábriel angyalt és a hegyek angyalait. A Próféta engedélyét kérték, hogy elpusztítsák Mekkát és Taifot. Megkérte őket, hogy ne tegyenek ilyet, s így szólt: „Inkább szeretném, ha ők is imádnák Allahot, a Mindenhatót, akinek nincs társa.”¹¹⁷

Miután az iszlám megvetette lábát Medinában, Abd Yalil, Taif vezetője, aki felbujtotta a gyerekeket, hogy dobálják meg Taifban a Próféta, elment Medinába imádkozni. Amikor a Próféta meglátta őt bemenni a mecsetébe, felállt és elébe ment, hogy üdvözölje, és kérte, megtisztelné azzal, ha mellé ülne. A Próféta nem említette azt a rossz bánásmódot, ami Taifban érte őt. Amikor Aisa később megkérdezte a Próféta, hogy melyik incidens bántotta a legjobban, ő a taifit említette. Ezt a magas szintű megbocsátást és nagylelkűséget egy korábbi ellenség iránt, és mások iránt, akik szenvedést okoztak, nehéz ma fellelni még a nagyon vallásos muszlimok között is.¹¹⁸

Mohamed a bizánciak győzelméért imádkozik a perzsák felett

A bizánci és a perzsa birodalom közötti politikai konfliktusban a fiatal muszlim közösség a keresztény bizánciakkal szimpatizált, míg a pogány mekkaiak a zoroasztriánus perzsák győzelméért imádkoztak. Miután a perzsák legyőzték a bizánciakat, akik elveszítették Szíriát és Palesztinát, melyek a közel-keleti térség nagy részét alkották, a mekkaiak kigúnyolták Mohamedet és a követőit. „Meg kellene szabadulnunk tőletek, ahogy a perzsák megszabadultak a bizánciaktól.” Mohamed rettenthetetlenül és nem csüggedve imádkozott a bizánciak győzelméért. Allah ezután az alábbi verset küldte le: „A bizánciak legyőzettek a legközelebbi földön. De a vereségük után győzedelmeskedni fognak néhány éven belül. Allahé

---

117 Uo., 138.

118 Uo., 136-37. A Taifi incidensről lásd: Majid Ali Khan, Mohamed az Utolsó Hírvivő *Muhammad: The Final Messenger* (Delhi: Idara-i Adabiyat, 1980), 91-94.

a parancs, a kezdettől a végig. Azon a napon a hívők örvendezni fognak.” (30:2-4) A kinyilatkoztatás néhány éven belül igaznak bizonyult, amikor a bizánciak ellenőrzés alá vonták ismét területeiket.

Ez az eset azt mutatja, hogy a Próféta miként próbálta mindig megtalálni azokat a vallásokat, melyek közelebb állnak az iszlámhoz, majd velük jobb kapcsolatot kezdeményezni. Bár alapvetően fontos, hogy mindenkivel jó kapcsolatot építsünk ki, de természetesen bizonyos emberekkel könnyebb, mint másokkal. A Nyugaton élő muszlimok sikeresen alkalmazhatják a vallásközi kapcsolatok kiépítésének Próféta által követett módszertanát.

Etiópia keresztény királysága fogadja a muszlim menekülteket

Ez egy másik jó példája a Próféta kezdeményezésének, hogy jó kapcsolatot építsen ki a keresztényekkel. A mekkai helyzet romlásával a Próféta megoldásokat keresett, hogy csökkentse a követőinek szenvedéseit. Amikor arról értesült, hogy Etiópia négyusa (királya) becsületes keresztény, engedélyezte követőinek, hogy menedékjogot kérjenek nála abban bízva, hogy ő majd védelmet nyújt számukra.

Egy tizenhat muszlimból álló csoport hagyta el az éjszaka folyamán Mekkát. Amikor a pogányok erről értesültek, nagyon felháborodtak, mivel nem akarták, hogy a muszlimok bárhol biztonságos menedéket kapjanak. Ezért egy csapat fiatal férfit küldtek utánuk, hogy elfogják a muszlimokat, mielőtt azok elérhetnék Etiópiát. A muszlimok azonban sikeresen célba értek. Ezt követően a mekkaiak értékes ajándékokkal küldöttséget küldtek a négushoz, és azt kérték cserébe a négustól, hogy küldje vissza Mekkába a „lázdókat”. Azt állították, hogy ezek a „lázdók” az iszlám vallásuk büszkeségétől felfuvalkodva, nemcsak a mekkaiak ősi hitét, hanem a keresztények hitét is megsértették.

Az igazságos négus a palotájába hívta a muszlimokat, és arra kérte őket, hogy adjanak magyarázatot a helyzetre. Jafar ibn Abu Talib felállt és megvallotta új hitét. Amikor arra kérték, hogy idézzon a Koránból, ő a Mirjam szúrából idézett. Az etióp vezető a recitációt hallva könnyekre fakadt, de annyira, hogy még a szakálla is átnedvesedett. Miután összeszedte magát azt mondta a mekkaiaknak, hogy ez a kinyilatkoztatás és a Jézusnak adott kinyilatkoztatás ugyanabból a forrásból származik. Ezért nem szolgáltatva ki a muszlimokat, és visszaadta a mekkaiaknak az ajándékaikat. Utolsó esélyként a mekkaiak azt mondták a négusnak, hogy ezek a muszlimok Jézust csak Isten szolgájának tartják, és nem a Fiának, és a muszlimok tagadják a Szentháromságot is. Amikor ezt a négus számonkérte, Jafar így szólt: „Ő (Jézus) Isten szolgája és Hírnöke, Istentől származó lélek és szó, mely Szűz Máriára szállt.” (Ezt a Korán 19:16-36 verseire való hivatkozással mondta.) A négus ezt hallva így szólt: „Ezt hisszük mi is! Áldottak legyetek ti és a Mesteretek.” Megkérte a küldöttséget, hogy távozzanak és a muszlimoknak megengedte, hogy biztonságban éljenek országában, amíg csak kedvük tartja.¹¹⁹

Ezek a példák jól mutatják, hogy az erős vallásközi kapcsolatok miként tették lehetővé a keresztények és a muszlimok számára, hogy segítsék egymást szükség idején. A korai muszlimok együtt gyászoltak a keresztényekkel a zoroasztriánusoktól szenvedett vereségük miatt, és imádkoztak győzelmükért. Később, amikor a korai muszlimoknak menedékre volt szüksége, Etiópia keresztény uralkodója befogadta őket. Általánosságban elmondható, hogy az egészséges vallásközi kapcsolatok nemcsak megkönnyítik egymás megértését, de a közösségi kapcsolatokat és a támogatást is ápolják válságok idején. Sok Nyugaton élő muszlim 9/11 után örömmel fedezte fel ezen kapcsolatok erejét. Nem véletlenül, hiszen a vallásközi párbeszéd iránti korábbi elkötelezettségük olyan erős hidakat épített, melyek jó szolgálatot tettek számukra a szükség idején.

---

119 Al-Mubarakpuri, *Al-Rahiq al-Makhtum*, 99-104.

Mohamed Medinában

Amikor Mohamed és társai Medinába vándoroltak, ő mindent megtett, hogy Medinát a békés együttélés mintavárosává tegye. Ez nem volt könnyű, mivel három különböző, egymással is gyakran ellenséges csoporttal kellett kiegyeznie:

- A muszlimok: A Korán ezeket a muszlim migránsokat *muhajirun*nak (bevándorlóknak) nevezi, és *ansarnak* (támogatóknak) hívja azokat, akik elfogadták az iszlámot, és befogadták őket. Ugyanakkor az *ansar* törzsek között ellenségeskedés dúlt. A Próféta-nak megoldást kellett találnia arra, hogy békét teremtsen közöttük, miközben a *muhajirun* letelepedett közélük.
- A politeista törzsek: Az Aws és a Khazraj azok közé a bálványimádó törzsek közé tartoztak, akik Medinában és Medina körül éltek. Némelyik barátságos volt, mások pedig ellenségesen viselkedtek a betelepülőkkel szemben. Mohamednek jó kapcsolatokat kellett velük kiépíteni, hogy békét teremtsen Medinában.
- A zsidó törzsek: Számos zsidó törzs vándorolt Medinába, főként Szíriából a bizánci üldözési hullámokat követően. Átvették az araboktól az öltözködési és más helyi szokásait, és anyanyelvüként beszélték az arabot. Ugyanakkor megtartották a saját karakterüket is, hűek maradv a zsidó hagyományokhoz. Ezek a törzsek gazdagok voltak és erős gazdasági befolyással bírtak Medinában. Mohamed tudatában volt annak, hogy a muszlimok helyzete Medinában veszedelmesen bizonytalan volt, ezért egységet hozott létre közöttük. Ezt követően találkozott a különféle zsidó és politeista törzsek vezetőivel, és meggyőzte őket, hogy írjanak alá egy szerződést egymás kölcsönös támogatásáról és védelmezéséről. A zsidókkal kötött szerződés egyebek mellett az alábbi intézkedéseket tartalmazta:

- Valamennyi zsidó egyetlen ummát alkot a muszlimokkal. A zsidók megvallják hitüket, és a muszlimok megvallják saját hitüket.
- A zsidók felelősek a saját pénzügyeikért, és a muszlimok felelősek a sajátjukért.
- Ha egy harmadik fél megtámadja az egyiküket, a másik segítséget nyújt neki.
- Mindkét fél tanácskozik a másikkal, a kölcsönös kapcsolatok az igazságosságon alapulnak, és minden rossz cselekedet teljes mértékben kizárt.
- Egyik fél sem cselekedhet rosszat a másik kárára.
- A sértett felet segíteni kell.
- A zsidóknak hozzá kell járulniuk a háború költségeihez, amíg a muszlimok oldalán harcolnak.
- Medina biztonságos és sérthetetlen marad mindenki számára, aki a szerződést aláírja.
- Amennyiben az aláíró felek között nézeteltérés keletkezik, Allah a Magasságos és az Ő Küldötte rendezi azt.
- Az aláíró felek bojkottálják a Kurejs törzssel folytatott kereskedelmet, és semmilyen módon nem segítik a törzset.
- Idegen támadás esetén mindkét fél hozzájárul Medina védelméhez a saját területén.
- Ez a szerződés nem akadályozza meg egyik felet sem abban, hogy törvényes bosszút álljon.¹²⁰

Abd al-Rahman Azzam, az Arab Liga első főtitkára, akit a New York Times „a jelenkori iszlám egyik legnagyobb államférfijának” nevezett, így fogalmazott:

120 Uo., 197-98; Haykal, *The Life of Muhammad*, 179-83; Khan, *Muhammad: The Final Messenger*, 116-20. A szerződés ötvenegy cikkből áll. A teljes szöveget lásd: Sultan Ahmed Qureshi, *Letters of the Holy Prophet* (Karachi: International Islamic Publishers, n.d.), 31-37; Ibn Hisham, *Al-Sirah al-Nabawiyah*, vol. 1, 178-79.

Továbbá lásd: Muhammad Hamidullah, *The First Written Constitution in the World: An Important Document of the Time of the Holy Prophet* A világ első írott alkotmánya: A Szent Próféta korának fontos dokumentuma. (Sh. Muhammad Ashrail, 1975). (A szerződést a medinai muszlimok, néhány zsidó és pogány törzs írta alá. Ez is mutatja Mohamed Próféta a békés együttélés, a vallási meggyőződés és vélemény szabadsága iránti elkötelezettségét.

„A szerződés (a muszlimok és zsidók között) a békés együttélés, az agresszióval szemben együttműködő védelmi szövetség megállapodása volt, mely a kis államok csoportjait hivatott védelmezni, amelyek a szerződés hatálya alatt lehetővé tették az állam saját népe feletti hatalomgyakorlását és a saját vallásuk hirdetésének szabadságát. Az aláírók vállalták, hogy segítik egymást és védelmezik egymás vallásait azokkal szemben, akik meg akarták károsítani a földjeiket és a népeiket. Így garantálták tehát a vallásszabadságot, valamint a vallás prédikálásának szabadságát a szerződésben résztvevők számára, hitük sokfélesége ellenére.”¹²¹

Mohamed próféta előnyben részesítette a kapcsolatok építését a zsidókkal a két vallást összekötő vallási tanítások miatt. Ezért nevezi a Korán a zsidókat csakúgy, mint a keresztényeket a „Könyv népeinek”. Egyebek mellett mindhárom vallás egyetlen Istenben hisz. A muszlimoknak mindent meg kell tenniük, hogy vallásközi kapcsolatokat építsenek ki valamennyi vallási csoporttal, de a zsidók és keresztények ebben elsőbbséget kell, hogy kapjanak.

Keresztény küldöttség Nadzsrából

A Mekkától Jemen irányában délre fekvő város, Nadzsrán lakossága főként keresztényekből állt. Egy napon nadzsrani politikai és vallási vezetőből álló hatvan fős küldöttség érkezett Medinába, hogy Mohamed Prófétaival találkozzon. A Próféta és társai köszöntötték őket, és megengedték, hogy a Próféta mecsetében tartózkodjanak. Egyes források azt írják, hogy különleges vendégként engedélyt kaptak arra is, hogy a mecsetben imádkozzanak. Beszéltek a Prófétaival Jézusról, mint az Isten Fiáról, amire Mohamed a Korán 3:36-64. verseivel felelt. A barátságos párbeszéd a következő napon is folytatódott, mert mindkét fél előadta az érveit.

121 Abd al-Rahman Azzam, *The Eternal Message of Muhammad* (Mohamed örök üzenete) (Cambridge: Islamic Texts Society, 1993), 128.

Mivel mindkét fél kitartott a saját eredeti nézőpontjánál, úgy döntöttek, hogy megkérik Istent, bocsásson átkot (*mubahilah*) arra a félre, aki tévedésben van. Ez általános gyakorlat volt ebben az időben a vallási csoportok és egyének között, Istent kérték fel, hogy „döntsön” a vallási vitában. A két fél tehát úgy határozott, hogy másnap reggel a két csoport vezetői családjukkal előállnak, és átkot kérnek a másik csoportra. A Próféta lányával, Fatimával és vejével, Alival, valamint két unokájával, Haszánnal és Huszejnnel érkezett a helyszínre. A nadzsrani küldöttség nem jelent meg, inkább elállt ettől az eseménytől, és helyette egy békeszerződést írt alá.¹²² A Próféta mecsetében található pillér, melynél a csoport találkozott és beszélgetett, *ustana al-wafud* (a küldöttség pillére) néven ismert, és bár sok emléket eltávolítottak a mecsetből, ez a jel máig megtalálható.

A Hudajbija Szerződés

Az Árok csatája után végre megszilárdulhatott Medina politikai élete. Az arab törzsek a mekkaiak fenyegetésétől tartva, kölcsönös támogatásról és együttműködésről szóló szerződéseket kötöttek a muszlimokkal. A következő évben Mohamed teljes békességben szerette volna elvégezni az *umrát* (kisebb zarándoklatot). Rövidesen be is jelentette szándékát, és felkérte az embereket, hogy csatlakozzanak hozzá. Elmondta nekik, hogy mivel ott nem lesz harc, mindenki tartsa a kardját a hüvelyében. Felöltötték az *ihramot*, a zarándokok öltözetét, és mintegy 1400 muszlim elindult Mekka felé. Amint azonban elérték Hudajbiját, arról értesültek, hogy a mekkaiak nem engedik be őket a városba. A Próféta arra

122 Al-Mubarakpuri, *Al-Rahiq al-Makhtum*, 450-51. A Szerződéshez lásd: Qureshi, *Letters of the Holy Prophet*, 41. A mecsetben való imához lásd: *Tafsir ibn Kathir* (3:61). Abd al-Malik ibn Hisham, az *Al-Sirah al-Nabawiyyah*, című művében bemutatja, hogy miként bántak a nadzsrani küldöttséggel.

buzdította az embereket, hogy diplomáciai eszközökkel, békésen oldják meg a kérdést.

A két fél két véglelet képviselt. A mekkaiak harcolni akartak, Mohamed békét szeretett volna. A mekkaiak azzal próbálták kényszeríteni a csatát, hogy nehéz feltételeket szabtak, melyeket Mohamed sorra fogadott el mindaddig, amíg a remény szikráját látta. A muszlimokat dühítette, hogy aláírta a szerintük megalázó szerződést.¹²³ Mégis ez a szerződés a bizonyítéka az iszlám és a Próféta békés együttélés iránti szándékának az emberekkel, függetlenül vallásuktól vagy kultúrájuktól. Suhayl ibn Amru írta alá a mekkaiak részéről, és a Próféta a muszlimok részéről. A szerződés az alábbi cikkekből állt:

1. A két fél nem visel háborút egymás ellen az elkövetkező tíz esztendőben.
2. Ez idő alatt a két félhez tartozó személyek biztonságban lesznek, és senki sem ránt kardot a másik ellen.
3. Ha bármely kurejsi Medinába megy, vissza kell küldeni, ha egy muszlim Mekkába megy, nem küldik vissza.
4. Az arabiai törzsek szabadon köthetnek szerződéseket bármelyik féllel.
5. A muszlimoknak vissza kell térniük Medinába, az umra elvégzése nélkül. A következő évben elvégezhetik az umrát, és Mekkában tartózkodhatnak három napig.
6. Nem hozhatnak magukkal fegyvert, a kardoknak a hüvelyben kell maradnia, és a kardhüvelyeket zsákban kell tartani.¹²⁴

A szerződés jól mutatja, hogy a Próféta még akkor is a békét választotta, ha ezzel a közvetlen környezetében többeket felbőszített. Tudta, hogy a békés együttélés fogja lehetővé tenni, hogy a muszlimok a nem muszlimokkal párbeszédet folytassanak,

---

123 Részletekért lásd: Haykal, *The Life of Muhammad* and al-Mubarakpuri, *Al-Rahiq al-Makhtum*.

124 Qureshi, *Letters of the Holy Prophet*, 40-41.

szabadon mozoghassanak, és kapcsolatokat építhessenek más törzsekkel. A szerződés kiváló példája annak, hogy másokkal együtt mindent megtegyünk a béke elérése érdekében.

Az Abbászida kor és a vallásközi párbeszéd elősegítése

A mostanában véráztatta Bagdad egykoron hatalmas civilizáció fellelője volt. Az abbászida korszak nagy részében (750-1258) különféle etnikumú és vallású lakosságból állt, a gondolat- és vallásszabadság pedig általános volt. David Thomas a 'Keresztények az iszlám uralom szívében' (*Christians at the Heart of Islamic Rule*) című könyve bevezetőjében így ír:

„Bagdad a civil társadalom középpontjává vált, ahol a különféle vallások követői bizalommal és szabadságban keveredtek egymással, az intellektuális és vallási befolyások minden irányban éreztették hatásukat, és a tudósok, szakemberek és a köznép közötti kapcsolatok olyannyira virágoztak, hogy az ellehetetlenít bármely leegyszerűsített nézőpontot, mellyel a muszlimok a zoroasztrianusokat, zsidókat és keresztényeket kezelték.”¹²⁵

Thomas írása szerint ebben az időszakban a keresztények szabadon és nyilvánosan folytathattak vitát és találkozhattak a muszlimokkal. Ennek bizonyítékát találhatjuk az alábbi elbeszélésben, melyben egy Bariha nevű keresztény vezér papjaival együtt meglátogatta Hisham ibn al-Hakim muszlim teológust. Hisham egyik levelében így számol be erről az eseményről:

„Míg Karakh kapujánál a boltomban ültem, a Koránt recitáló emberekkel körülottem, hirtelen egy csoport keresztény jelent meg, papok és mások, közel száz férfi fekete kámzsás köpenyben. Köztük volt vezetőjük, Bariha pátriárka. Megálltak a boltomnál, és a székeimet felajánlottam Barihának. Leült rá, a püspök és a szerzetesek

125 David Thomas, *Christians at the Heart of Islamic Rule* (Keresztények az iszlám uralom szívében) (Leiden: Brill Academic Publishers, 2003), vii.

*köré álltak, és a holmijukra támaszkodtak, kámzsás köpönyegüket a fejükre húzva.*¹²⁶

Ez az eset azért fontos, mert jól mutatja a keresztények és muszlimok között kialakult kölcsönös tiszteletet. A keresztények szabadon járhattak és félelem nélkül bocsátkozhattak vitába. Még a kalifák közül is akadt, aki érdeklődést mutatott a teológiai viták iránt, mivel ezek nyíltan és pártatlanul zajlottak, képmutatás és arrogancia nélkül, csak az igazságot keresve. „A keresztények teljes szabadságot kaptak arra, hogy bemutassák érveiket, és azt mondhassák, amit csak akartak, amit meg is tettek anélkül, hogy bosszantani akartak volna ezzel bárkit, mint vitáik során a mi saját vallásunk tudatlan, egyszerű, és szemtelen emberei.”¹²⁷ A hatóságok kijelöltek egy napot, és meghívták a különféle vallások teológusait, hogy bizonyos teológiai kérdéseket szabadon megvitassanak. Ezeknek az eseményeknek a szellemisége bőséges információt kínál arról, hogy a zsidók, keresztények és muszlimok miként hatottak egymásra a teológia fejlődésének hajnalán.

Amikor Bagdad muszlim fennhatóság alá került, a muszlim és keresztény vezetők gyorsan egyesítették erejüket, és ennek köszönhetően egymás képességeivel és eredményeivel gazdagodtak. A keresztény püspökök és más vallások vezetői is a kalifa tiszteletét élvezhették. Timóteus nesztoriánus pátriárka így nyilatkozott: „Közvetlen hozzáférést élveztem a kalifa jelenlétéhez.”¹²⁸

Az abbászida korban a muszlimok tisztelete a keresztények iránt olyan kiváló keresztény tudósok révén nyilvánult meg, mint Hunayn ibn Ishaq, és fia, Ishaq, és kollégájuk, Qusta ibn Luqa, akik a kalifa és a nemesek kedvébe járva régi szövegeket fordítottak arabra. Ők és sok más kevésbé ismert keresztény fordító kellő tiszteletben és méltányos díjazásban részesült munkájáért.

126 David Thomas, trans., *Early Muslim Polemic against Christianity: Abu Isa al-Warraq's "Against the Incarnation"* (Korai muszlim polémia a kereszténység ellen: Abu Isa al-Warraq 'A megtestesülés ellen' című műve (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 4.

127 Uo., 5.

128 Thomas, *Christians at the Heart of Islamic Rule*, vii.

Hasonlóképp a muszlim filozófusok gyakorta tanultak keresztény tudósoktól, például al-Farabi, Yuhanna ibn Haylan, és Abu Bishr Matti ibn Yunus. Ismert volt az is, hogy a muszlim teológusok időnként konzultáltak keresztényekkel, például Abdullah ibn Sa'id ibn Kullab és egy bizonyos Pethion, akik egy kolostor kerengőjében találkoztak Bagdad *Dar al-Rum* negyedében.¹²⁹

Az arabul beszélő keresztények első generációja, mint Theodore Abu Qurrah, Ammar al-Basri, és Habib ibn Khidmah Abu Ra'ita, szorosan kapcsolódott az iszlám teológia akkori köreihez. Még technikákat és fogalmakat is átvettek, melyek segítségével a Szentháromságról és a Megtestesülésről alkotott felfogásukat kidolgozták. Ezek a teológusok innovatív érvelésükről voltak híresek, mely a muszlim társaikkal való együttműködésük gyümölcse. A másik oldalról pedig sok muszlim teológus tanulmányozta a kereszténységet és a Bibliát. Ez ugyanakkor sok helyen gyanakvást és vizályt szült, és a „párbeszéd” a „gyalázkodó beszéd” formáját öltötte. Noha a teológusok közötti kapcsolatok esetenként a polémia irányába haladtak, alapvetően mégis békes együttműködés jellemezte azokat.¹³⁰

Az abbászida kor nagy részében a keresztények biztonságban és szabadságban élhettek. A kalifák és kormányzók palotáiban keresztény orvosok, bankárok és személyi titkárok tevékenykedtek. Ugyanolyan ruházatot viseltek, ugyanazokat a játékokat játszották, és sok szempontból a muszlimokhoz hasonló jólétet élvezhettek. Épp úgy, amint a Nyugaton élő muszlimok, akiknek életmódja egyre nyugatibbá válik, még gyermekeik nevét is nyugati stílusban választják, az abbászida időkben élő keresztények az uralkodó muszlim kultúra hatása alá kerültek. A hatás a művészeti kultúrát is elérte. Lucy-Anne Hunt az abbászida művészetről írt tanulmányában bemutatja, hogy az iszlám művészet miként hatott a keresztény templomok dekorációjára. Amint az várható volt, mindig voltak néhányan, akik panaszkodtak a kalifátusra

129 Uo., viii.

130 Uo., viii and ix.

gyakorolt keresztény befolyásra, de ezek a panaszok nem változtattak a kormányzat politikáján.¹³¹

A keresztény és muszlim teológusok és nemesek közötti kapcsolatok nem korlátozódtak csupán a vallási kérdésekre. Együtt szocializálódtak, étkeztek, és cseréltek ajándékokat. Bagdadban mindennapos volt, hogy a muszlim vallástudósok és nemesek meglátogatják a keresztény kolostorokat a keresztény ünnepek alkalmával, részt vesznek a keresztény ünnepségeken, és egy asztalnál ülnek velük. Keresztény társaik hasonlóan látogatták a mecseteket a muszlim szent napokon. Néhány kalifa is látogatta a kolostorokat, ahol kapcsolatot ápolt a szerzetesekkel. Mamun és al-Mutawakkil kalifák sok időt töltöttek a kolostorokban, és Mamun az ott zajló keresztény liturgia nagy csodálója lett.¹³²

David Thomas az Korai muszlim hitvita a kereszténységgel szemben (*Early Muslim Polemic against Christianity*) című művében így magyarázza a keresztények és muszlimok között zajló párbeszédet:

„A keresztények addig vettek részt az iszlám társadalomban, míg abból előnyük származott, és kihasználták ott, ahol ezáltal kisebb bajuk származott. Szellemi örökséggel és a maguk tehetségeivel gazdagították a társadalmat, és az általuk átvett eszmék és azok a gondolkodásmódok, melyeket hasznosnak találtak, őket gazdagították. A hit kérdéseiről rengeteg beszélgetés és vita zajlott, virágzott a hitvita irodalma, melyben az egyes álláspontok a legapróbb részletekig kidolgozásra kerültek és fejlődtek.”¹³³

Andalúzia és a vallásközi párbeszéd

A muszlimok és a zsidók Andalúziát (az iszlám Spanyolországot) a kölcsönös megértés és vallásközi együttműködés „aranykorának” tartják. Spanyolország a 8. század elején vált a muszlim világ részévé. A muszlimok rövidesen a vallásközi és kultúrákközi

131 Uo., x-xi.

132 Thomas, *Early Muslim Polemic against Christianity*, 6.

133 Uo., 20.

civilizáció központjává változtatták. Ennek eredményeként megszületett Európa első igazi kozmopolita kultúrája. A zsidó, keresztény és muszlim diákok együtt tanultak és barátságokat kötöttek egymással. Cordoba és más városok iskoláiban végzett diákok arabra és spanyolra fordították a klasszikus görög és római műveket. Például görögről arabra fordították Arisztotelész fizikáról és természetrajzról írt műveit.

Andalúzia három különböző irodalmi hagyományt is létrehozott az európai középkor folyamán. A muszlim filozófusok és tudósok az orvostudományban, optikában, algebrában, vegytanban és más szakterületeken hoztak létre tudományos eredményeket. A zsidó tudósok formába öntötték a Talmud hagyományát, és a keresztény Európa Andalúziába küldte teológusait filozófiát és más tudományokat tanulni a muszlim és zsidó tudósoktól. A 11. században Ibn Rusd (Averroes) és Maimonidész, a két kimagasló filozófus a látszólagos ellentmondásra kereste a megoldást, mely a vallási és a tudományos igazság között feszült.

Akbar S. Ahmed a Mai iszlám (*Islam Today*) című könyvében idézi Andalúziával kapcsolatban az amerikai diplomatát és a 19. század nagyra becsült íróját, Washington Irving-ot:

„Ennek következtében heroizmusukhoz mértékletesség párosult, és egy ideig kezdetben felülmúlták azokat a nemzeteket, amelyekkel versengtek. Elszakítva otthonuktól, megszerették a nekik adott földet, ahogy Allah elvárta tőlük, és arra törekedtek, hogy mindenhol megszépítsék, ami hozzájárul az emberek boldogságához. Hatalmuk alapját bölcs és méltányos törvények rendszerében tették le, szorgosan művelték a művészeteket és a tudományokat, és támogatták a mezőgazdaságot, kézműipart és a kereskedelmet, melyekkel fokozatosan egy olyan birodalmat hoztak létre, melynek jómódja egyedülálló volt a keresztény birodalmak között... Az arab Spanyolország városai a keresztény kézművesek központjává váltak, ahol kitanulhatták a hasznos mesterségeket. Toledo, Cordoba, Sevilla, és Granada egyetemait más országok sápadt diákjai keresték fel, hogy megismerkedjenek az arabok tudományával és az antikvitás gondosan megőrzött tudásával.”¹³⁴

134 Akbar S. Ahmed: *Islam Today: A Short Introduction to the Muslim World (Az iszlám ma: rövid bevezetés a muszlim világba)* (London: I.B. Tauris, 1999), 63.

Sok európai tudós ismerte el Andalúzia gazdag irodalmát és annak szélesebb körű hatását. Az Afrikában élő emberek – Roger Boase megfigyelése szerint – „elveszett édenkertnek” hívták. Boase szerint „ez nem meglepő”, mivel a muszlim Spanyolország arab civilizációja olyan szintű művészeti és szellemi kulturális kifinomultságot ért el, amit sehol máshol nem tudtak megközelíteni. Ez a kifinomultság leginkább a költészetben jelentkezett, mivel az iszlám előtti időkben ez volt az a művészeti ág, melyben az arabok mindig is jeleskedtek. Ezt a költészetet stílusában barokként és elliptikusként lehetne leginkább jellemezni, időnként még kissé mesterkéltnek is, mivel feltűnő hasonlatokon, metaforákon alapultak a korabeli szigorú metrikai rendszerben, a hagyományos témákat felvonultatva. A költő a szavak ékszerésze volt, a verbális képek eszközeit kereste, hogy rögzítse, s ezáltal örökkévalóvá tegye az öröm, a bánat, vagy az esztétikai gyönyörűség röpké élményét, valamint igyekezett tisztelegni a pártfogó előtt, kigúnyolni az ellenséget vagy humoros megfigyelést tenni.¹³⁵

Összegzésül a modern nyugati társadalmaknak a civil társadalom közösségeiként kell magukat újra meghatározni. A civil társadalom korábbi időszakai éles ellentétben állnak a modern időkben tapasztalható erőszakkal és bűnbakkereséssel. Ma a nyugati társadalmak számos problémával néznek szembe, melyek közül sokat maguk hoztak létre. A külső terrorizmussal és annak fenyegetésével harcolva kevés megoldást keresnek azokra a módokra, ahogyan ők maguk állnak alá a saját civil társadalmuk alapjait. Ezek a társadalmak például vajon elég gondosan figyelnek arra, hogy saját etnikai és vallási csoportjaik, különösen a muszlimok jogait és szabadságát jól védelmezzik-e? Teljesítik-e a kötelességüket, hogy támogatják a vallásszabadságot és tiszteletben tartják a vallási pluralizmust? Mi lesz azoknak a bevándorlóknak a sorsa, akik egy jobb élet reményében a Nyugatra jönnek? Sokan közülük ma is szorongásban és félelemben élnek. Fenntartható-e a humanizmus európai fogalma

---

135 Uo., 64.

az olyan népeiséggel szemben, akik sem nem európaiak, sem nem fehérek?

Akbar S. Ahmed ezeket és más kérdéseket is tárgyal annak érdekében, hogy felhívja a nyugati tudósok figyelmét Andalúzia példájára, s ezáltal talán újra fogalmazzák a civil társadalom koncepcióját. Közel egy évezrede Andalúzia a civilizált társadalmat jelképezte, mely bátorította és támogatta a vallási és etnikai pluralizmust, valamint a nyílt vitát. A könyvtárak és a kollégiumok nyitva álltak mindenki előtt, a szabad oktatás összekapcsolódott a kiválóságért járó ösztönzőkkel, bőségesen álltak rendelkezésre parkok és közfürdők, virágzott a költészet és az építészet, és mindennek felett létezett a humanitás és az emberi törekvés iránti tisztelet.¹³⁶

Hogyan lett vége ennek a civilizációnak? Amikor Ferdinánd király és Izabella királynő 1492-ben meghódította Andalúziát, azonnal megparancsolták a zsidóknak, hogy térjenek meg vagy hagyják el az országot. Ezeket a parancsokat még abban évben augusztusig végre is hajtották, és ezzel Andalúzia zsidó kultúrája véget ért. Ugyanezt az előírást alkalmazták a muszlimokra is, hasonló eredményekkel. A muszlim uralom alatt élő keresztény arabok ezzel kontrasztban álló helyzetét bemutató Thomas Arnold-tól származó alábbi idézet jól ragadja meg – iszlám perspektívából – a vallásközi párbeszéd üzenetét és annak szükségességét:

„Ha erőszakkal térítették volna meg a keresztényeket, amikor először mohamedán uralom alá kerültek, a keresztények nem élték volna túl az abbászida kalifák koráig. Az hidzsra első századának győztes muszlimjai által a keresztény arabokkal szemben tanúsított elfogadásból, mely a következő generációkban is folytatódott, arra következtethetünk, hogy azok a keresztény törzsek, akik felvették az iszlámot saját döntésükből és szabad akaratukból cselekedtek így. A mohamedán népeiség között ma élő keresztény arabok az élő bizonyítékai ennek az elfogadásnak. Az őshonos keresztények jobban szerették a mohamedán uralmat, mint a keresztésüket, és amikor Jeruzsálem végül a muszlimok kezére került, Palesztina keresztény

---

136 Uo., 62.

lakossága örömmel fogadta az új uralkodókat, és csendben és elégedetten vetette magát alá uralmuknak.”¹³⁷

A kereszteshadjáratok, melyek 1095 és 1291 között zajlottak, Jeruzsálem szent földjének felszabadításáért folytak a muszlim uralom alól. A brutális és véres kereszteshadjáratok fel is „szabadították” a Szentföldet, de eközben a muszlim, zsidó és keresztény lakosság vérével áztatták a városok utcáit. Ez a szörnyűséges elnyomás vezette Salah al-Din al-Ayyubi szultánt, hogy felszabadítsa Jeruzsálemet. Miután legyőzte a kereszteseket, mégis kedvesen bánt velük. Egy történet beszámol arról, hogy elhalasztotta egy vár elleni támadását, hogy az ott tervezett esküvőt megrendezhessék, mielőtt az muszlim kézre kerül. A tiszteletteljes figyelmességért viszonzásul a menyasszony édesanyja ételt és virágot küldött a várat körbevevő muszlim seregnek, hogy részesüljenek az esküvői ünnepségben.¹³⁸

Noha a keresztesháborúk erőszakosak és véresek voltak, és ennek eredményeként a keresztények és muszlimok közötti kapcsolatok megromlottak, a muszlimok és keresztények, akik a békés együttélés elkötelezettjei voltak, nem adták fel ebbéli erőfeszítéseiket. Még ez alatt a nehéz időszak alatt is, al-Nasir szultán (1062-88), Észak-Afrika muszlim uralkodója, elküldött egy papot birodalmából, hogy szenteljék püspökké, hogy a fennhatósága alatt élő keresztények szükségletei ki legyenek elégítve. VII. Gergely pápa (1020-85) nagyon meghatódott e nagylelkű tette, és meglepődésének egy köszönő és elismerő levélben adott hangot.¹³⁹

---

137 Thomas Arnold: *The Preaching of Islam*, 2nd ed. (London: Constable, 1913), 50-52. és 96.

138 A most futó film: *The Kingdom of Heaven* Ridley Scott rendezésében (Twentieth Century Fox Film Corporation, 2005) jobb képet mutatott arról, hogy Salahuddin hogyan bánt az ellenségeivel,

139 Rev. Elias D. Mallon, *Islam: What Catholics Need to Know* (Iszlám: amit a katolikusoknak tudnia kell) (Arlington, VA: National Catholic Educational Association, 2006), 55.

Az oszmán kor

A mameluk kort követően az Oszmán Birodalom irányítása alá került a Közel-Kelet, Kelet-Európa nagy része, és Közép-Ázsia egyes részei, uralmát számos etnikai, vallási és kulturális közösségre terjesztette ki. A szultán adminisztrációja komplex rendszert dolgozott ki annak érdekében, hogy ezeket a különféle (és gyakran konfliktusos) vallási csoportokat irányítani tudja. Az Oszmán Birodalom folytatta a tiszteletteljes elfogadás és vallási autonómia hagyományát, melyet *millet* rendszernek nevezünk, a muszlim hagyomány *ahl al-dhimma* fogalmának folytatásaként, mely Hódító Mohamed (Mehmet Fatih 1451-81) uralmának korában és utána alakult ki. A három vezető nem muszlim vallási közösség – a zsidók, a görög ortodox egyház és az örmény egyház – elismert *dhimmi* közösséget alkottak (millettek).

A millet oszmán kifejezés az Oszmán Birodalomban élő vallási kisebbségekre. Eredetileg az arab millah (vallási közösség) szóból származik. Minden milletnek saját vallási elöljárója van: a zsidóknak vezető rabbija, a görög ortodoxoknak és az örmény közösségeknek patriarchája. Minden közösség felelős volt a saját adóinak beszedéséért és szétosztásáért, az oktatás megszervezéséért, és belső személyi jogi ügyeik rendezéséért, mint a házasság, a válás és az öröklés. A modern kor előtti Közel-Keleten az identitás nagyrészt a valláson alapult. Ez a rendszer addig működött, míg a nacionalizmus és etnicitás európai fogalmai be nem szivárogtak az Oszmán Birodalomba a 19. század második felében. Ebben az időben a tanzimat reformoknak köszönhetően, ez a fogalom a jogilag védett etnikai és vallási csoportokra kezdett vonatkozni, akik nem tartoztak az uralkodó szunnita muszlim közösséghez. Ilyen autonómia nem létezett a Nyugaton ebben a korban.

A jelenkor

A mi korunkban a vallásközi párbeszéd megerősödött, és fokozódtak a különféle vallások közötti kapcsolatok. A világ gyorsan változik. A globalizáció ellehetetleníti egy vallás hívei számára, hogy közönyösek maradjanak egy másik vallás híveivel szemben. Az úgynevezett „Új Világrend” elkerülhetetlenné teszi a vallások közötti és kultúrák közötti kapcsolódásokat, mivel a televízió, rádió, film, könyvek és azinternet leszűkíti a szakadékokat, melyek egykor elválasztották egymástól az egyes vallásokat és kultúrákat. Egyre nehezebbé válik az egyes vallási, etnikai és faji csoportok számára, hogy tudatlanok maradjanak más vallások és kultúrák tanításaival és gyakorlataival szemben.

A folyamatosan zajló konfliktusok és erőszak ellenére sok muszlim közösség és egyén él békében és működik együtt a nem muszlimokkal. A média hajlamos figyelmen kívül hagyni ezeket a történeteket és tapasztalatokat, és ehelyett inkább az erőszakos összecsapásokra és eseményekre figyel. Ez a közönyösség azonban nem tántoríthatja el azokat, akik a vallásközi párbeszéd elkötelezettjei. A vallásközi párbeszédnek nemcsak tökéletes színterei a pozitív és konstruktív muszlim és nem muszlim kapcsolatok ápolásának, hanem ezeket külföld irányába is terjesztik, és ezáltal lehetővé teszik az ilyen kapcsolatok irányadó mintává válását.¹⁴⁰

Egy ilyen modell Assisi Szent Ferenc egy életeseeményén alapul. Amikor Szent Ferenc Damiettába (Egyiptom) érkezett az ötödik kereszteshadjárat idején, kétégbeesett a rombolás láttán, amit a keresztések műveltek. Amikor később a helyi muszlim vezetővel, al-Kamil szultánnal találkozott, meglepődött, hogy a szultán udvariasan fogadta és jól bánt vele. Az Assisi rendből származó Ricoldo de Monte Croce húsz éven át utazgatott

140 Lásd: Peter Makari, *Conflict and Cooperation Among Christian and Muslims in Egypt: Communal Relations, Toleration, and Civil Society* (New York: New York University, 2003).

a Közel Keleten és megkapó beszámolót írt a muszlimokkal kialakított jó kapcsolatairól és baráti találkozásairól.¹⁴¹

A gyarmatosító uraiktól való felszabadulást követően sok muszlim ország törekedett jobb kapcsolatok kialakítására a közöttük élő keresztényekkel. Az országok vallási képviselői a vallásközi párbeszédnek szentelt konferenciákon találkoztak. Egy ilyen keresztény-muszlim konferenciára 1970. február 1-5-ig került sor Tripoliban (Líbia). Ez az esemény a líbiai kormány együttműködésével jött létre, és a Vatikán is támogatta. A világ minden részéről érkeztek keresztény és muszlim küldöttek, és végül kiadtak egy huszonnégy pontból álló közös nyilatkozatot. A jóindulat jeleként 1977. december 8-án újra megnyitották a katolikus templomot Bengáziban. Az ünnepségre Afrikából, a Közel-Keletről és már területekről is érkeztek keresztény és muszlim tudósok. A konferencia hatalmas áttörést hozott a muszlim-keresztény kapcsolatokban. Az Iszlám Országok Szervezetének (OIC) külügyminiszterei jóváhagyták a nyilatkozatot az 1986. május 12-15. között megrendezett isztambuli találkozójukon.¹⁴²

Az alábbiakban felsoroljuk azoknak a muszlim tudósoknak a korántsem teljes listáját, akik a 20. század folyamán kulcsszerepet játszottak a vallások közötti párbeszéd előmozdításában: Ismail R. al-Faruqi, Jamal Barzinji, Iqbal J. Unus, Muhammad Abdul Raouf, Naim Akbar (Egyesült Államok); Sheikh Ahmad M. Zabara (Jemen); Ali Arslan Edin és Youssef Diao (Törökország); Mahmoud Albaji (Tunézia); Sheikh Hasan Khattab (Szíria); Soulainman Aboubakr (Dél-Afrika); Othman Shahin és Husein Muhammad Karibulla (Szudán); Ali Ahmad Hasan (Szomália); Ibrahim Kazem (Katar); Khurshid Ahmad és Zafar Ishaq Ansari (Pakisztán); Ahmad Shahati (Líbia), Wahid Iddin Khan és Izziddin Ibrahim

---

141 Uo., 55-56.

142 *Documents and Researches of the Seminar on the Islamic-Christian Dialogue, Tripoli* (1976. február 1-5) (Libya: Popular Office of Foreign Relations, 1981). A végső álláspont közös nyilatkozatáról lásd: 138-45. o.; a katolikus templom újrainyításáról lásd: 125. o.

(Egyesült Arab Emirátusok); Muhammad Ahmad Khalafalla és Mustafa Mahmoud (Egyiptom); Sibgatallah al-Mujaddidi (Afganisztán); Naquib al-Attas (Malajzia); és Jamal Badawi (Kanada).

A történelem folyamán a muszlim szervezetek és tudósok majdnem mindig síkra szálltak a vallásközi párbeszéd mellett. A nyugati nagy muszlim szervezetek is közéjük tartoznak, mint az Islamic Society of North America (ISNA), az Islamic Circle of North America (ICNA), a Muslim Mission of America (MMA), a Muslim American Society (MAS), valamint a Council of American and Muslim Relations (CAIR).

A 21. század új és nehéz kihívások elé állítja a muszlimokat. Az egyik oldalról a nyugati médiában több olyan erő van, amely a muszlimokat elkötelezetten terroristának címkézi, és technikai szakértelmüket arra használják, hogy bebetonozzák ezt az előítéletet. A másik oldalról pedig a muszlim társadalom növekszik. Ennek megfelelően az iszlám olyan erőként jelenik meg a társadalomban, mely kevésbé van kitéve a vallási sokszínűségnek. A Nyugat olyan sok vallású régióvá válik, melyben különféle etnikai és különféle fajú csoportok próbálnak egymással békében élni. A növekvő diverzitásra válaszul, melynek maguk is részesei, a muszlimoknak sokkal proaktívabban kellene a vallásközi párbeszédet sürgetni. Fáklyavivőkké kellene válniuk, békeszerzőkként megnyerve az emberek szívét és elméjét. Az imámok, vallási vezetők, és tudósok, akik a párbeszéd iszlám elveit erősen a kezükben tartják, a világbéke építésének vezetőivé kellene, hogy váljanak. Reméljük, hogy ez az útmutató segítségükre lesz abban, hogy megértsék, az iszlám miként jelenik meg újra a világ színterén a béke, az igazságosság és a párbeszéd keretrendszeréent.

A következő fejezetben egy béketeremtésről szóló esettanulmányt mutatunk be Rochesterből (New York), és megvizsgálunk néhány, amerikai muszlimok által kezdeményezett erőfeszítést, mely a vallásközi párbeszéd keretében keresztül a békés együttélés és kölcsönös megértés elősegítésére irányult.

A fejezet főbb pontjai

- Mohamed próféta mindent megtett azért, hogy új közösséget nevelje, a tagok közötti különbségeket összeegyeztesse, és fenntartsa a bizalmat a mekkaiak szembenállása, kínzása és visszaélése ellenére. Amikor mekkai vezetők jöttek hozzá tárgyalni, figyelmesen és tiszteletteljesen meghallgatta őket, és álláspontját udvariasan tette világossá.
- Medinában Mohamed próféta államfőként működött. Ebben a minőségében vallásközi konföderációt épített, mely magában foglalt zsidókat, keresztényeket, muszlimokat és pogányokat. Célja az volt, hogy a békés együttélés módját mindenki számára megtalálja. Erőfeszítést nem kímélve, ha megfelelő lehetőség adódott, szerződéseket kötött a szomszédos törzsekkel, még a mekkaiakkal is.
- Mohamed mindig a megbocsátás és a könyörületesség iszlám elveit alkalmazta, hogy összeegyeztesse az emberek közötti különbözőségeket, családokon belül is, még a saját közössége és az ellenséges törzsek között is.
- Sok muszlim vezető és imám kulcsfontosságú szerepet játszott a vallásközi párbeszéd terjesztésében kezdetben az ábrahámi vallások tagjai között, később a hinduk, buddhisták, és mások között, akik muszlim uralom alá kerültek.
- Sok muszlim játszott kulcsfontosságú szerepet a vallásközi párbeszéd előmozdításában még a muszlim történelem legrosszabb napjaiban, a keresztesháborúk és a nyugati gyarmatosítás korában is. Miközben mindig ellenálltak a politikai okkupációnak, ezek a muszlimok soha nem szüntek meg párbeszédet folytatni más vallású emberekkel.
- Ezeket az igaz iszlám hagyományokat folytatva, a Nyugaton élő fő muszlim szervezetek, valamint a muszlim világ sok iszlám szervezete és politikai pártja támogatja a vallásközi párbeszédet.

Megvitatandó kérdések

1. A Próféta életéből ismeri olyan jelentős példáját a párbeszédnek, melyet nem említ ez az útmutató? Ha igen, adja a listájához.
2. Találkozott az iszlám klasszikus korából származó, vallásközi párbeszédre szóló írással, vagy más tanulmánnyal, melyet véleménye szerint hozzá kellene adni a referenciákhoz?
3. A vallásközi párbeszédben részt vevő 20. századi muszlim tudósok nagyon részleges listájából hagyunk ki fontos személyeket?
4. Ismer a zsidó és keresztény Bibliából olyan elbeszéléseket, melyek az ő pluralizmussal kapcsolatos hitüket mutatja be?

V. FEJEZET

Az ábrahámi vallások: a rochesteri tapasztalat esettanulmány

A párbeszéd szükségessége

Történelmi perspektívából szemlélve a muszlimok több, mint egy évezrede gyakorolnak hatást a nyugati kultúrára és civilizációra. Ezzel szemben a nyugati kultúra évszázadokig semmilyen különösebb hatással nem bírt az iszlám világra. Sőt, nagyot profitált az „iszlám felvilágosodásból” minden kulturális és tudományos területen. Dr. Hans Koechler a „Muszlim-keresztény kötelékek Európában: múlt, jelen és jövő” című tanulmányában részletesen összehasonlítja az európai civilizációt az iszlám civilizációval a századok folyamán. Az iszlám civilizáció véleménye szerint sokkal kifinomultabb és felvilágosultabb volt. A muszlimok, akikkel a keresztények a keresztes háborúk alatt és azt követően találkoztak, felkeltették Európát „dogmatikus álmából”, és hozzásegítették az európaiakat, hogy lépéseket tegyenek egy felvilágosult, racionális és nem dogmatikus világkép felé. Toledóban (Andalúziában) „Európa nagy könyvtárán” és más hasonló intézményen keresztül az iszlám nagy hatást gyakorolt

a Nyugatra. 1130-ban a toledói fordítóiskola egész Európából vonzotta a diákokat. Ez az iskola magán viselte az iszlám hatás bélyegét.

A keresztény-muszlim kapcsolatok a korai modern korban romlottak, mivel az Oszmán Birodalom és a nyugati hatalmak kölcsönös bizalmatlanságba zárkóztak. Meg nem elégedve az iszlám civilizáció pozitív hatásának és hozzájárulásának leki-csnyülésével, mellyel hozzájárult az európai civilizációhoz, Nyugat-Európa megpróbálta démonizálni az iszlám karakterét. A gyarmatosítással Nyugat-Európa kapcsolatai a muszlimokkal a politikai uralom és „kulturális gyámság” felé mozdultak el. Az iszlám negatív karakterizálása tovább folytatódott az „orientalizmus” tudományágával, melynek gyökerei a keresztény apologetikáig nyúlnak vissza, mely a keresztény doktrínát magasabb rendűnek tartotta a feltételezett iszlám „eretnekségnél”. A hollywoodi filmek, valamint az elektronikus és nyomtatott média egyre növekvő szerepet játszott az ilyen torzítások erősítésében.

Ma a Nyugaton élő muszlim közösségeket gyakran fenyegetésként ábrázolják a nyugati társadalmi-kulturális kohézióra. A régióban élő nagyobb muszlim közösségek egyre erősebb ellenséges reakciókat váltanak ki a Nyugaton élőkől. Először is az elektronikus és nyomtatott média tudatosította az emberekben, hogy a muszlimok száma növekszik. „A templomok üresek, és a mecsetek tele vannak” frappáns frázist gyakran alkalmazták a félelem és bizalmatlanság gerjesztésére. Aztán megtörtént 9/11 tragikus eseménye, melyet a madridi és londoni robbantások követtek. Ezek a katasztrófák az iszlám és a muszlimok szokásos sztereotípiáit tovább erősítették a nyugati populáris kultúrában. Továbbá a muszlim közösségeket azzal gyanúsították, hogy az új, „harcias iszlám” potenciális szövetségesei, melyet a nyugati kulturális identitásra irányuló fenyegetésként érzekeltek.¹⁴³

143 További részletekért lásd: Dr. Hans Koechier, "Muslim Christian Ties in Europe: Past, Present and Future." (Muszlim-keresztény kötelékek Európában: múlt, jelen és jövő) Elérhető online: www.IslamOnline.net.

Vallási és kulturális kisebbségként a Nyugaton élő muszlimok nehéz időket éltek meg a folytonos sztereotipizálásnak és megaláztatásnak köszönhetően. Azonban ezekkel a támadásokkal szemben nem voltak passzívak, hanem nagy erőfeszítéseket tettek, és sok erőforrást fektettek be a démonizálás elleni küzdelembe. Nyilvánvalóan még jóval több erőfeszítésre és nagyobb befektetésekre van szükség. Itt lép be a vallásközi párbeszéd, mivel ez a tevékenység erőteljes szerepet játszhat közösségi programok kezdeményezésével a közjó javára, valamint a társadalmi igazságosság és a politikai jog előmozdítására.

Szerencsére vannak egyházak, melyek elvetik a muszlimellenes sztereotípiákat, és jó kapcsolatok kiépítésére törekszenek a muszlimokkal. Felnőtt oktatási óráikon a keresztények olvasnak az iszlámról és más vallásokról. Sok egyházi csoport tanulmányuk részeként meglátogatja a mecseteket. Elbűvöli és lenyűgözi őket, amikor muszlimokat látnak imádkozni, és gyakran számolnak be arról, hogy a muszlimok hitbuzgalma arra ösztönzi őket, hogy saját istentiszteletükben legyenek még odaadóbbak. Sok egyház a fiatalok bérmálási oktatásának részeként tanít az iszlámról, és rendez helyszíni látogatásokat a mecsetekbe. A tinédzserek és fiatalok igazi érdeklődést mutatnak a vallásközi megértés iránt, és szívesen csatlakoznak a muszlim társaikhoz különféle társadalmi igazságosságért tevő projektekben. A legmagasabb szervezeti szinten – az egyháztanácsok, katolikus egyházmegyék és püspökségek szintjén, és más egyházi szervezetekben – nagy érdeklődés övezi a muszlimokkal való hidak építését a párbeszéden keresztül.

A tiszteletreméltó erőfeszítések ellenére azonban egyes keresztények körében is erősödik az ellenállás. Az evangélikus konzervatív jobboldal erősen ellenzi a vallásközi párbeszédet, különösen a muszlimokkal. Néhány evangélikus szerint azok a keresztények, akik „hitetlen” muszlimokkal folytatnak vallásközi párbeszédet, maguk is „hitelenné” válnak. Ilyen félelemmel teli, ítéltetendő tendencia azonban minden vallási csoportban megtalálható.

Az általános fenyegetésektől függetlenül a megértéshez és az emberiség tiszteletéhez vezető vallásközi párbeszéd Allah parancsa. Ezért amint a muszlimok letelepednek egy keresztény országban, mindig barátságosan felkeresik új szomszédaikat, azzal a szándékkal, hogy békében éljenek együtt, és erős vallásközi kapcsolatot alakítsanak ki velük. Ezekben a helyzetekben a muszlimoknak késznek kell mutatkozni arra, hogy elismerjék azokat a rossz cselekedeteket, amelyeket a keresztények ellen tettek a múltban. Megtehetik tudván, hogy a keresztény társaik is gyakran viszonzják ezt.

A nehézségek és kihívások ellenére az időszak, amiben most élünk, felfogható a békés kapcsolatok építésére szolgáló lehetőségként. De nekünk, muszlimoknak óvatosnak kell lennünk, hogy hasznát vegyük ennek a lehetőségnek, és ne próbáljuk versengéssé változtatni. A lehetőség rossz kihasználására láthattunk példát nemrég, amikor egy muszlim-keresztény vallásközi párbeszéd folyamán egy muszlim így szólt az imámhoz: „Mindenkit át akarok téríteni az iszlámra. Engedd meg, hogy beszéljek.” Ahogy azonban fent jeleztük, a vallásközi párbeszédnek nem része a szónoklat, vita vagy térítés, hanem a kapcsolatok építését jelenti a békés együttélés érdekében.

A nyugati fehér keresztény többség több tagjának új tapasztalatot jelent, hogy muszlimokkal találkozhatnak, és az egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel rendelkező fajok és vallások családjába sorolhatják őket. Ennek a bizonytalanságnak eredményeként, melyhez a szeptember 11. által generált félelem is társult, megnövekedett a fanatizmus és az idegengyűlölet. A negatív reakció ellenére az olyan vallási csoportok, mint a katolikus egyház és több protestáns felekezet, bátran fejezte ki készségét a párbeszédre és a békés együttélésre. Még azon az áron is kitartottak, hogy több tagot elveszítettek a jobboldali keresztény gyülekezetekben.

A nehézségek ellenére a vallásközi párbeszédet, amint azt a II. fejezetben tárgyaltuk, becsületesen, igazságosan és mindenki felé tiszteletteljesen kell folytatni. Ezért amikor a muszlim képviselők

meggyőzik keresztény társaikat, hogy vegyenek részt az iszlám megértését szolgáló közös nyilvános szemináriumokon és programokon, gondosan oda kell figyelniük arra, hogy ne tűnjön úgy, mintha ígét akarnának hirdetni a hallgatóságuknak. Ez a benyomás szétrombolja a párbeszédet. Ezeknek a szemináriumoknak mind a keresztények, mind a muszlimok hitével foglalkozniuk kell, és mindegyikről összehasonlító képet kell adni, anélkül, hogy a kettő között megpróbálna ítélni. Két, a párbeszédben jól eligazodó előadót kell kiválasztani, mindkét vallásból egyet. Ha lehetőség van rá, előtte találkozzanak, hogy megismerhessék egymást, és döntsenek a koherens megközelítésről. Ha a keresztény partner javasol egy csak iszlámról szóló szemináriumot, akkor lehet, hogy csak a muszlim előadóra lesz szükség. Ha a muszlimok szeretnének szemináriumot kezdeményezni az iszlámról, ellenállásra lehet számítani. Bizonyos esetekben a keresztény partnerek a muszlimok túlzott rámenősségére panaszkodtak, néhányan emiatt az érzés miatt ott is hagyták a dialógust.

Zsidó-muszlim párbeszéd

A muszlimok és zsidók figyelemre méltó kulturális reneszánszt élhettek meg Andalúziában a 10. és a 12. század között. Hasdai ibn Saprut III. Abd al-Rahman kalifa udvarában szolgált. Hasdai bátorítására zsidó költők és tudósok sereglettek Andalúziába a világ minden tájáról, és új korszakot nyitottak, mely a zsidó történelemben „Andalúzia aranykoraként” vált ismertté.

Az Oszmán Birodalomban élő zsidók békében és jólétben éltek. Az elmúlt hétszáz évben, Bursa 1326-os ostroma óta és a szefárd zsidók meleg fogadtatása óta, miután Spanyolországból elűzték őket, egészen a mai napig a modern Törökországban a zsidó közösségek hosszasan éltek a muszlimokkal együtt békeségben és biztonságban. Amikor Isztambul oszmán uralom alá

került 1453-ban, II. Mehmet szultán Moshe Kapsalit nevezte ki Isztambul főrabbijának, ezért a zsidó közösség vallását méltón gyakorolva, békében élhetett. A második világháború alatt Törökország biztonságos átjárást biztosított a nácizmus borzalmai elől menekülő zsidóknak. Az isztambuli zsidó múzeumban megtalálhatók azok a dokumentumok, melyek bizonyítják a két közösség békés együttélését az oszmán kortól kezdve.¹⁴⁴

Ma azonban a muszlim és zsidó közösségek között a nézeteltérés nagy szakadéka tátong. Az izraeli-palesztin konfliktus bizalmatlanságot és nehéz érzéseket teremtett, és a párbeszéd ezt megszenvedte. Sok reform és néhány konzervatív rabbi azonban továbbra is hajlandó a muszlimokkal párbeszédet folytatni. A muszlimoknak bátorítani kell ezt az elfogulatlanságot, különösen 9/11 után, mégpedig több okból. Először is a zsidó közösséggel való párbeszéd szándékával a muszlimok azt az erőteljes üzenetet küldik, hogy nem vonakodnak kapcsolatokat építeni azokkal sem, akikkel élesen különböznek egymástól. Másodsor a koalícióépítés a zsidó közösség vezetőivel bizonyos politikai előnyökkel is járhat. Ezt nem tekintjük azonban opportunistának – a nyugati valóságnak megfelelően, ez egyszerre pragmatikus és realista. Harmadszor, mivel a zsidók az ábrahámi vallási közösség tagjai, a muszlimoknak vallási kötelességük kapcsolatba lépniük velük. Negyedszer, nem felejthetjük el az erőteljes és gyümölcsöző zsidó-muszlim kapcsolatok gazdag történelmi hagyományát. A két csoport istenhitének és vallási gyakorlatainak közelsége további alapot szolgáltat a párbeszédre. Ötödször, a muszlimok a bibliai prófétákat az iszlám prófétáinak ismerik el. Jó témát kínál a sikeres párbeszédhez a hasonlóságok és különbségek megértése a prófétaábrázolások között az Ótestamentumban és a Koránban, mely a zsidó vallás és az iszlám mélyebb megértéséhez vezethet. Hatodszor, a muszlimok és zsidók

144 Muhammad Shafiq 2010 júniusában meglátogatta az isztambuli zsidó múzeumot. Lásd továbbá: *The Quincentennial Foundation Museum of Turkish Jews* (Gozlem Dazetecilik Basin ve Yayin, 2004).

Nyugaton élő kisebbségként hasonló tapasztalattal bírnak. Nem olyan régen a zsidók katasztrofális üldöztetést szenvedtek el Európa keresztény többségétől. Az Egyesült Államokban kevesebb szenvedésnek voltak kitéve, de még mindig diszkrimináció éri őket. 9/11 után a muszlimok egyre növekvő diszkriminációval néznek szembe. A két közösség arra is használhatja a párbeszédet, hogy megvitassák egymással a diszkrimináció sikeres kezelését.

Azontúl, hogy mit nyerhetnek ilyen párbeszéddel, a muszlimok és zsidók közösen egy békésebb világ megteremtésében játszanak szerepet. A két közösség közötti párbeszéd és a jobb kapcsolatok hozzájárulhatnak az izraeli-palesztin konfliktus békés rendezéséhez. Ez a szemlélet nem annyira lehetetlen, mint amilyennek tűnik. Vegyük a rochesteri B'rith Kodesh templom rabbijának, a néhai Judea Miller rabbinak az esetét. Miller rabbit a város vallásközi fórumának aktív tagjaként nagyon érdekelte a két közösség közötti hidak és jobb kapcsolatok építése. Ennek megfelelően a B'rith Kodesh templom zsidó közössége és az Iszlám Központ összefogtak több tevékenység előmozdításában, különösen a boszniai válság idején. Az egyik ilyen tevékenység kiemelkedik közülük: 1993-ban a zsinagógában tartott közös adománygyűjtő vacsora a háború boszniai áldozatai számára. Sokan vettek részt, köztük az állami és szövetségi kormány képviselői is. A rochesteri zsinagógában először szólalt meg az adhan (imára hívás), és a muszlimok a gyülekezetben imádkoztak. Ez valóban történelmi esemény volt.

Miller rabbi, a Reform Zsidó Közösség elismert vezetője idejének és erőfeszítésének jelentős részét áldozta a jó kapcsolatok kiépítésére. Alázatos és spontán ember volt. Néha meghívás nélkül látogatott az Iszlám Központba, ha új ötlete támadt, amit meg akart osztani. Egy ilyen alkalommal, a repülőtérről hívta Shafiq imám otthonát, hogy kifejezze szomorúságát az eset miatt: egy amerikai születésű zsidó férfi tüzet nyitott muszlimokra a gyülekezeti ima közben egy hebroni mecsetben. Felkérte az

imámot, hogy másnap reggel adjanak ki közös sajtótájékoztatót, melyben elítélik az esetet. A központ zsúfolásig megtelt a média munkatársaival, valamint az izraeli-palesztin konfliktus mindkét oldalán álló közösségi vezetőkkel. Miller rabbi a támadót imosztornak, a zsidó vallás árulójának nevezte. Arra kérte Tel Avivot és a zsidó népet, hogy tegye jóvá az árulást.

A muszlim vallásközi résztvevők aktuális kihívásai

A vallásközi párbeszéd új tapasztalatot jelent sok muszlim számára. Néhány muszlim jól ismeri az iszlámot, de megközelítésében nagyon merev, mások nagyon érdeklődnek a párbeszéd iránt, de az iszlámról kevés tudással rendelkeznek. Ezért a muszlimoknak alapos képzésre van szükségük ahhoz, hogy hatékony szerepet játszanak azokban a párbeszédekben, melynek célja a róluk alkotott átfogó kép javítása és az iszlám megértésének növelése a nem muszlim résztvevők körében.

Általában minden keresztényekkel és zsidókkal folytatott muszlim párbeszéd tartogat néhány nagyobb kihívást. Az első kihívás a számokat érinti. A muszlim képviselők mindig kevesebben vannak, mint a nem muszlimok. Ennek több magyarázata is van: a szervezők gyakran nehézségekbe ütköznek, hogy bevonják a muszlim közösséget, a muszlimok különféle kultúrákból származnak, melyekben a párbeszéd ismeretlen vagy ellenzett, vagy melyekben az ilyen eseményeken történő nyilvános részvétel lehetősége korlátozott. A Nyugaton élő muszlimok egy része az alapvető gazdasági túlélésért küzd, és a közösség vallási vezetői inkább a közösségen belüli tevékenységeket részesítik előnyben.

A második kihívás magához a párbeszédhez kapcsolódik. A muszlim résztvevők gyakran nem ismerik teljes mértékben

a vonatkozó elveket és útmutatókat. Ezt részben magyarázza az a tény, hogy néhány, ha van egyáltalán, hivatalos iszlám oktatási rendszer kínál olyan tantervet, mely tartalmazza a vallásközi párbeszéd iszlám megközelítését. Részben a társadalmi-gazdasági szükségszerűség és az erőforrások szűkössége magyarázza ezt a szakadékot. Emellett a legtöbb iszlám oktatási intézmény más vallásokkal szemben az apologetikus (védekező vagy támadó) megközelítést hangsúlyozza. Mindkét esetben a cél a vita megnyerése és az iszlám felsőbbrendűségének bizonyítása. Ennek az a szerencsétlen eredménye, hogy sok muszlim nagyon keveset tud, ha tud egyáltalán, a vallásközi párbeszéd gazdag iszlám forrásairól és történetéről. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ez a helyzet nem kizárólag a muszlimokat és az oktatási rendszerüket érinti. A keresztény és zsidó rendszerek ugyanettől az apologetikus megközelítéstől szenvednek a „másik” megismerése folyamán. Ennek eredményeként követők a párbeszédre szintén nem tanulni, megosztani és jobb kapcsolatokat építeni jönnek, hanem azért, hogy saját vallásuk felsőbbrendűségét bizonyítsák.

A harmadik kihívás abból fakad, hogy a közösség vallási vezetősége nem hajlandó vezető szerepet vállalni a párbeszédben. Az imámok és az iszlám szakértői ritkán vesznek részt vallásközi találkozókön. Ösztönzésük egyik első lépéseként a belső kihívásokon kell felülkerekedniük a muszlimok közötti párbeszédén, az imámok alaposabb képzésén és a közösség megszólításán keresztül. Amint korábban említettük, ezeknek az embereknek a részvétele az iszlám ügyét szolgálná.

A negyedik kihívás az aszimmetriából származik. A legtöbb vallásközi csoportot nem muszlim vezetők és intézmények kezdeményezik, tervezik és finanszírozzák. Ennek eredményeként a muszlim részvétel inkább szimbolikussá válik, és a muszlim küldöttség azt tapasztalja, hogy semmilyen érdemi hozzájárulást nem képes tenni. Sőt több esetben a muszlim képviselőket csak már a program elkészülte után adják hozzá. Ez a jelképes

részvétel károsítja a lehetséges hatást, melyet a vallásközi párbeszéd gyakorolhat a részt vevő közösségek jólétére. A sikeres és hatékony programhoz szükséges a szimmetrikus és felelősségteljes hozzájárulás a párbeszéd folyamatához.

Az ötödik kihívás abból a tényből ered, hogy a muszlim közösségek gyakran nem rendelkeznek a vallásközi párbeszéd hivatásos oktatóival és segítőivel. Ezért a programvezető vagy lebonyolító gyakran nem muszlim, munkája nem az iszlám hagyományban gyökerezik. Ez a gyengeség csökkenti a program koherenciáját és vonzerejét a muszlimok számára. Amikor egy hozzáértő muszlim lebonyolító rendelkezésre áll, a közösség hitesebbnek fogja tekinteni a vallásközi párbeszéd csoportjait.

A konkrét eredmények túlhangsúlyozása jelenti a hatodik kihívást. Az ilyen eredmények hiánya eltántorítja a muszlimokat a részvételtől. A nehéz gazdasági és politikai helyzetben lévő muszlimok a konkrét viselkedési és szerkezeti változásokra kíváncsiak a rendszerben. Ezért egyesek a vallásközi párbeszédet, mely kizárólag a különböző hitek feltárására összpontosít, időpazarlásnak tartják. Ezért az ilyen események résztvevőinek mindig hangsúlyozniuk kell a konkrét agendát és az eredményt annak érdekében, hogy felülkerekedjenek a gyanakváson és a bizonytalanságon. Emellett mindig meg kell kérdezniük, hogy a közösségüknek milyen haszna származik a javasolt párbeszéd-folyamatból.

Az ábrahámi vallások: a vallásközi párbeszéd jelenkori példái

Az imámok és a muszlim közösség más vezetői, miután megkapták a vallásközi párbeszéd alapelveiről az oktatást, azáltal biztosítják a sikeres vallásközi találkozókat és a muszlimok közötti párbeszéd eseményeit, hogy létrehoznak egy világos küldetési nyilatkozattal rendelkező párbeszéd csoportot, tervezési

bizottságokat létesítenek, valamint kiválasztják és bevezetik a megfelelő program modelleket.

Dokumentumok és küldetési nyilatkozatok: Sok egyház akar részt venni a vallásközi párbeszédben. A párbeszéd két szinten jöhet létre: hivatalos és intézményi párbeszéd szintjén (nevezetesen olyan csoportokkal, mint a helyi katolikus vagy evangélikus egyházmegye, helyi egyháztanácsok vagy hasonló szervezetek szintjén), és közösségi párbeszéd szintjén a helyi egyházakkal. Ezt a folyamatot a muszlimok úgy kezdhetik meg, hogy ebédre vagy vacsorára invitálják a célcsoportot, vagy esetleg meglátogathatják a célcsoportot az imahelyükön vagy az általuk választott más helyszínen. A hivatalos párbeszéd kezdetén célnyilatkozatot és szabályzatokat kell készíteni. Ezt a fajta párbeszédet gondosan kell lefolytatni, megfelelő figyelmet szentelve az eljárásokra, részletekre és célokra.

A célkitűzés nagyon fontos. A rochesteri vallásközi erőfeszítés sikere részben a célok gondos megválasztásának köszönhető. Programjainak nagy része a vezetés fejlesztésére korlátozódik. Ennek megfelelően a Vallásközi Fórum ritkán rendez nyilvános oktatási programokat. A másik oldalról viszont a rochesteri Iszlám Központ arra törekszik, hogy oktatási programokat szervezzen, és ezáltal a muszlimok és keresztények találkozhatnak, tanulhatnak és eszmecserét folytathatnak egymással. Erre a szükségletre válaszul Gordon Webster a presbiteriánus egyháztól, a Vallásközi Fórum aktív tagjaként, néhány muszlim taggal együtt úgy határozott, hogy 1993-ban létrehozzák a Keresztény-Muszlim Kapcsolatok Bizottságát (Commission on Christian-Muslim Relations - CCMR). Megalakulása óta ez a bizottság csodálatos munkát végzett tájékoztató programok kidolgozásával és lebonyolításával az egész rochesteri közösség számára. Szemináriumait és más tevékenységeit több, mint 250 ember látogatta. (Lásd a II. számú Függelékét a bizottság küldetésnyilatkozatáról és szabályzatairól).

Egy küldetésnyilatkozattal rendelkező hivatalos csoport létesítése sok munkát követel, valamint elkötelezett partnereket, akik készek az idejüket és energiájukat áldozni ezért. Ennek a csoportnak olyan küldetésnyilatkozattal kell rendelkeznie, amely egyértelműen elmagyarázza a kötelezettségvállalás szabályait annak érdekében, hogy új tagokat vonzzon. Az új önkéntesek toborzása nagyon fontos, mivel nem várható el az önkéntesektől, hogy sokáig maradjanak. És további akadályok is felmerülhetnek. Például az Amerikában élő muszlimok számára sok mecsetben nincs imám, és ahol van is imám, azok nem beszélnek folyékonyan angolul vagy vonakodnak részt venni. A hivatalos párbeszéd az intézményekből meríti erejét és a nyilvános támogatásból építkezik, ezért mindkettő lényeges ahhoz, hogy a párbeszéd elérje célját. Sok muszlim közösség azonban fél megadni az intézményi támogatást a vallásközi párbeszédhez. Mivel ez a tevékenység – jelen formájában – még viszonylag új fogalom, értékét gyakran kételkedve fogadják.

Már a küldetésnyilatkozat megfogalmazása és előkészítése során is felmerülhet ellenállás a vallásközi párbeszéd gondolatával szemben. Például egy New Yorkban megrendezett muszlim-keresztény vallásközi párbeszéd alkalmával egy katolikus résztvevő kijelentette, hogy helytelen volt a muszlimokkal párbeszédet folytatni, mivel szerinte a muszlimok úgy hiszik, hogy minden nem muszlim a pokolra fog jutni. Míg ezeket a félreértéseket az összejöveteleken lehet kezelni, de első hallásra megfagyaszthatja a találkozó légkörét.

Annak ellenére, hogy a keresztények és a muszlimok sok közös vallási elemmel és történelemmel rendelkeznek, mégis akadályokkal találják szembe magukat, amikor sikeres párbeszédet próbálnak folytatni. Ugyanez igaz a zsidókra és a muszlimokra. Manapság a muszlimok és zsidók félreértésekbe és érdekellentétbe vannak zárva. Amint korábban említettük, az izraeli-palesztin konfliktus bizalmatlanságot és nehéz érzelmeket szült,

mindkettő hátráltatja a párbeszédet. Szerencsére egyes reform és konzervatív rabbik, valamint néhány imám kész a dialógusra; sok zsidó és muszlim felismeri a párbeszéd jelentőségét a két közösség között, és megérti relevanciáját a modern társadalomban. A muszlimoknak és a zsidóknak szükségük van egymásra annak érdekében, hogy jobb kapcsolatokat építsenek ki közösségeik között, és azért is, hogy békét teremtsenek a Közel-Keleten és a világban. Mindazonáltal nehézséget okoz számukra, hogy nyíltan megvitassák Izrael és Palesztina kérdését.

Ennek ellenére a rochesteri zsidók és muszlimok bizottságot hoztak létre, hogy intézményi támogatással hivatalos párbeszédet hozzanak tető alá. (Lásd a III. számú Függelékét a küldetésnyilatkozatról és a szabályzatokról). A résztvevők több éven át az amerikai muszlim-zsidó kapcsolatokra koncentráltak, és nem beszéltek Izraelről és Palesztináról. Mostanában elkezdték ezt az érzékeny témát is felvetni a vezetőségi körökben, azonban képtelenek voltak erről nyilvános szemináriumot vagy nyílt párbeszédet rendezni. A zsidó-muszlim párbeszéd nyilvánvalóan nehezebbé válik, amikor kiújul a konfliktus a Közel-Keleten. Ilyen válságok alatt a muszlimok nem mernek belépni a zsinagógába, ahogy a zsidók sem mernek belépni a mecsetbe. Több esetben a város párbeszédcsoportjának a tagjai felülkerekedtek ezen a bizonytalanságon. Egy iszlám központban megrendezett, közös zsidó-muszlim eseményen annyian jelentek meg, hogy a fő imahelyet is meg kellett nyitni, hogy elég hely legyen mindenki számára. Történelmi jelentőségű pillanat volt, amikor az imám és a rabbi együtt állt a minbar előtt (az a hely, ahol az imám a pénteki beszédét tartja), hogy a zsidó-muszlim párbeszédéről beszéljenek.

Az efféle nehézségek ellenére a CCMR és a Zsidó-Muszlim Megértés Bizottsága (Commission on Jewish-Muslim Understanding – CJMU) óriási hatást gyakoroltak a közösség építésére és a harmóniára Rochesterben. Ezeken a sikereken felbátorodva, a CCMR katolikus tagjai arra törekedtek, hogy még közvetlenebbül

vehessenek részt azáltal, hogy szoros együttműködést alakítottak ki a katolikus és a iszlám közösségek között. Ez a viszony korábban is barátságos volt, de 9/11 után még melegebbé vált. A muszlimokat meghívták az iszlám alapjairól („Iszlám 101”) szóló előadások megtartására a katolikus templomokba. Az „Iszlám 101” kiadványt közösen nyomtatták ki és osztották szét az egyházmegyében. Végül a rochesteri római katolikus püspök nyíltan és lelkipásztori módon válaszolva a mindkét fél részéről kívánt szolidaritás hivatalos kötelekének megalapítására, a rochesteri Iszlám Központ imámjával és különféle muszlim közösségek vezetőivel együtt 2003 májusában egy történelmi jelentőségű megállapodást írtak alá. (Lásd a IV. számú Függelékét e szerződés szövegéről.)

A Rochesterben elvetett magok másutt is elkezdtek kikelni. Nemrég a washingtoni muszlim közösség felkereste az arlingtoni (Virginia) katolikus egyházmegyét a rochesteri Vallásközi Tanulmányok és Párbeszéd (Center for Interfaith Studies and Dialogue – CISD) erőfeszítésén keresztül. Kezdetben vonakodtak a hivatalos párbeszédőtől, de a két közösség hamar felülkerekedett a bizonytalanságain. A párbeszédcsoport neve észak-virginiai Katolikus-Muszlim Párbeszéd (Catholic-Muslim Dialogue – CMD). (Lásd az V. számú Függelékét a küldetésnyilatkozatokról és szabályzatokról.)

A vallásközi program megtervezése: a kezdeti szakaszban a vallásközi párbeszéd sok kihívással néz szembe, mint a rossz bánásmódtól való félelem, a tiszteletlen nyelvhasználat és a megfélemlítés. Még a rochesteri párbeszéd csoportokban is feltűnik a félelem a sikertörténetek ellenére. A vallásközi vezetőségnek együtt kell ezekkel a kihívásokkal szembenézni. Ha a vezetőség megosztottá válik, vagy tiszteletlen hangot üt meg, a párbeszéd összeomlik. Ezeket a kihívásokat előre látva, a rochesteri vallásközi vezetőség minden részt vevő vallási vezetővel egy fogadalmat íratott alá.

A fogadalom elismeri, hogy Rochester a vallásközi együttműködés figyelemreméltó közössége, és hogy hívei buzgón

imádkoztak a világ és közösségük békéjéért a mostani, fokozódó válság idején. Míg egyesek tehetetlennek érezhetik magukat, amikor a globális események menetének megváltoztatásáról van szó, ők nem hiszik, hogy lelkiileg vagy politikailag is erőtlenné lennének. Mindkét vallási hagyomány arra szólítja fel tagjait, hogy minden emberi életet értékeljenek, és álljanak ki az emberi jogokért az igazságtalanság ellen. Úgy hiszik, hogy mindannyian fontos szerepet játszanak a béketeremtésben a közösségükben, és ez olyan hullámokat gerjeszt, mely messze túlmegy Rochesteren. (A fogadalom szövegének további részleteiért lásd a VI. számú Függelékét.)

A vallásközi program megalakítására vonatkozó tanács

Nehézségekbe ütközhet egy vallásközi csoport megalakítása és a küldetésnyilatkozatban való megegyezés, és még ennek aláírása is. De mindez egyúttal érdekes és örömteli vállalkozás is. A legnehezebb lépések nemcsak a program megtervezését és kivitelezését foglalják magukban, hanem azt is, hogy biztosak legyünk abban, minden résztvevő elkötelezett az erőfeszítés iránt. A sikeres vallásközi szeminárium, workshop, vagy más program lebonyolításához a felügyelet biztosítása érdekében albizottságokat és tervezési bizottságokat kell létrehozni. Ezeknek az albizottságoknak többször össze kell ülniük, hogy az esemény részleteit megszervezzék: a tervezési bizottságnak meg kell határoznia az esemény dátumát, időpontját és helyszínét; szórólapot kell készítenie, kezelnie kell a nyilvánosságot és tájékoztatókampányt kell folytatnia; valamint ki kell jelölnie egy koordinátort, értékelő lapot készíteni, és gondoskodni a biztonságról, vendéglátásról és az összes többi lényeges elemről.

Mindkét bizottságnak meg kell győződnie arról, hogy egyik előadó sem foglalkozik hittérítéssel. Ezen túlmenően egyenlően kell elosztani a felelősségeket, hogy egyik részt vevő csoport se tudja a másikat uralni. Másszóval minden résztvevőt teljes tiszteletben kell részesíteni. A tervezési bizottságnak a rendelkezésre álló idővel tisztességesen kell gazdálkodnia, és biztosítania kell, hogy mindenkinek legyen elég ideje kérdést feltenni és megválaszolni. Egy panaszt vagy kritikát sem szabad félretenni, a program után összegyűjtött értékeléseket kritikusan kell elemezni, és adott esetben a következő programban alkalmazni. Végül a bizottság elnökségét váltogatni kell, így minden csoport egyenlően és igazságosan lesz kezelve. (További részletekért lásd a II. fejezetet).

A Keresztény-Muszlim Kapcsolatok Bizottsága (Commission on Christian-Muslim Relations -CCMR), a Muszlim-Katolikus Szövetség (Muslim-Catholic Alliance – MCA), a Zsidó-Muszlim Megértés Bizottsága (Commission on Jewish-Muslim Understanding – CJMU) több oktatási programot, szemináriumot és pikniket szponzorált, egymás vallásának jobb megértése érdekében, és azért, hogy hidakat építsen a részt vevő vallási közösségek között, mely a meleg, emberi kapcsolatokon alapul.

A nyilvánosság oktatása az iszlámról: az iszlám a leginkább félreértett vallás az Egyesült Államokban. Amikor az amerikaiak azt hallják, hogy „iszlám”, automatikusan a terrorizmusra, az arab beduinokra vagy a sötétbőrű, civilizálatlan emberek vallására gondolnak. Egyesek úgy gondolják, hogy Allah valójában a Sátán. A média félelmet keltő történeteket és képeket sugároz, hogy megerősítse az amerikaiak félelmét szinte napi szinten. A CCMR számos „Iszlám 101” programot kínált, hogy ellensúlyozza ezeket a negatív képzeteket és félelemeket: „Iszlám, az üzenet és a Küldött”, „A muszlim élet éjjele és nappala”, „Muszlim hit és imádság”, „Nők az iszlámban”, „Dzsihád: személyes és nyilvános” és mások. Ezeket a szemináriumokat igen kedvezően fogadták, és több mint 200 érdeklődőt vonzott minden alkalommal. (További részletekért lásd a VII. számú Függelékét.)

Támadtak azonban félreértések is. Például egy ponton a keresztény vezetőség olyan panaszokat kapott, hogy a muszlim vezetőség az iszlámról szónokolt és (öntudatlanul) kritizálta a kereszténységet. Noha ezek a panaszok alaptalannak bizonyultak, a félreértés komoly kockázatot jelentett a folytatódó párbeszédre. Néhány vezető attól félt, hogy a félreértés megkárosítja a két közösség között kialakított jó viszonyt. Hasonló tévhitiek akadályozzák azt, hogy a muszlimok megértsék a kereszténységet és azokat a keresztényeket, akik a kereszténységről beszélnek. Sok muszlim a Korán perspektívájából tekint a kereszténységre, és ennek megfelelően magyarázza. Általában ismerik a bibliai teremtéstörténetet, az eredendő bűnt, Máriát és Jézust, a mennyet és a poklot, és sok más keresztény fogalmat. Azonban minden keresztény felekezetnek saját magyarázata van ezekre a hittételekre. Ezért amikor a muszlimok azt mondják, hogy „ez és ez, amit a kereszténység vall, és ez az, amit az iszlám mond”, a keresztény hallgatóság sokszor meglepődik a muszlim felfogáson, melyet sohasem hallottak korábban, de keresztény hittételként írnak le. A muszlimoknak nagyon sokat kell tanulniuk arról, ahogy a keresztények hogyan „hallanak” olyan történeteket, amelyek mindkét vallásban közösek.

A rochesteri vallásközi párbeszéd két dolgot tett azért, hogy felülkerekedjen e zűrzavaron: megkérték a muszlim előadókat, hogy korlátozódjanak az iszlámra, és elkezdték nevelni a muszlim előadókat a keresztény érzékenységre. Egyik este huszonöt muszlim vezető gyűlt össze, és vacsorára hívott néhány keresztény vezetőt annak érdekében, hogy a muszlimokat a keresztény érzékenységre nevelje. Az előadók, köztük katolikusok, baptisták, presbiteriánusok, és az epizkopális egyház tagjai az alábbi témákat járták körül: teremtés, eredendő bűn, a Szentháromság, Jézus Krisztus (ki Ő), és azt, hogy mi egyesíti a keresztényeket. (További részletekért lásd a VIII. számú Függelékét.)

Az MCA az iszlám és a kereszténység gyakorlatainak összehasonlításáról szemináriumok sorát szervezte meg az életciklusról,

hittételekről (beleértve a mennyországot és a poklot), és az istentiszteletet, mely ezeket a gyakorlatokat formálja. Ezek a szemináriumok mindkét közösség számára segítséget nyújtottak abban, hogy egymás vallását jobban megértsék, és egyúttal csökkentette az egymás közötti félreértéseket. Ennek eredményeként könyvebben megbarátkoztak egymással. A zsidó-muszlim sorozatban, a „Mi utunk Amerikába: akadályok és kihívások” című témát különösen nagyra értékelték, és mindkét csoport számára tanulságokat hordozott. A muszlimok megismerhették, hogy a múltban a zsidók hogyan éltek félelemben az Egyesült Államokban, és hogy ez nagyon hasonlít ahhoz, amit a muszlimok ma élnek meg. A muszlimok bátorságot merítenek abból, hogy megismerik, a zsidók miként léptek túl az előítéleteken, és találtak tiszteletre az országban.

Az MCA és a CJMU szemináriumok többsége összehasonlítható természetű volt, melyekben egy-egy előadó volt jelen minden vallási közösségből, aki kizárólag a saját vallásáról beszélt. Noha megmondták, hogy ezt a szabályt kövessék, a hallgatóságból néhányan úgy érezték, hogy az előadók egymást igyekeznek aláásni. A rochesteri vallásközi vezetőség, hogy ezt a nehézséget megoldja, megkérte az előadókat, hogy találkozzanak, és találjanak közös hangot, mielőtt megjelennek a nyilvánosság előtt. A legtöbb ilyen programot megfelelően ki is értékelték, az értékelést pedig a rendes ülésen megvitatták, és a javaslatokat beépítették a jövőbeli programokba. (Lásd a IX. számú Függelékét a program értékelésére vonatkozó mintával kapcsolatban.)

Így sok ilyen program az iszlám közösségi központokban került megrendezésre. A rochesteri Iszlám Központ és az ADAMS központ olyan iszlám közösségi központok példái, amelyeknek sikerült helytállniuk az ilyen vallásközi találkozókat. Sok más központ is elismerésre és kiemelésre érdemes lenne, mivel olyan helyszíneket biztosítanak, amelyek egyenrangúak nem muszlim párbeszédpartnereik által kínált helyszínekkel.

A fejezet fő pontjai

- Az ábrahámi vallások követői közötti vallásközi párbeszéd az Egyesült Államokban a legnagyobb prioritást élvezi 9/11 után. Az imámoknak és az iszlám tudósoknak még jobban be kell kapcsolódniuk a megfelelő iránymutatás és jobb eredmények elérése érdekében.
- A muszlim párbeszéd a fővonalbeli keresztényekkel zökkenőmentesen halad előre. Ugyanakkor az imámoknak meg kell szólítaniuk az evangélikus keresztényeket is, hogy kölcsönös megértést és tiszteletet építsenek ki.
- Míg a muszlimok párbeszéde a zsidókkal több városban is zajlik, csak lassan halad előre. Az izraeli-palesztin konfliktus a fő akadály. Ajánlatos az Egyesült Államokban kizárólag a zsidó-muszlim kapcsolatokra koncentrálni, mivel a két közösség sok mindent meg tud osztani egymással és együtt tud megtapasztalni, hiszen itt élnek együtt.
- A muszlim résztvevőknek nem szabad ragaszkodniuk az „Iszlám 101”-hez a nyilvános oktatásban, hacsak ezt más párbeszédpartnerek nem javasolják. A programoknak egyformán kell foglalkozniuk minden párbeszédpartner témáival.
- Mivel a muszlim vezetők és imámok hajlamosak a zsidó és keresztény vallást a Korán perspektívájából megközelíteni, szükség van érzékenyítő képzésre, hogy megfelelően értsék a zsidók és keresztények vallásfelfogását. Ezzel sok akaratlan sértő szó és incidens is elkerülhető.
- A vallásközi találkozás fontos aspektusa az, hogy egyenlő partnerekként dolgozzunk együtt a részt vevő nem muszlim intézményekkel és csoportokkal.
- A jelen útmutató végén található függelékek segítenek vallásközi programot kidolgozni.

Megvitatandó kérdések

1. Ismer olyan vallásközi csoport által kiadott egyéb küldetésnyilatkozatot, melyben a muszlimok aktívan részt vesznek? Kik a muszlim résztvevők? Nézete szerint melyek a sikereik és a kudarcaik?
2. Ha vallásközi párbeszédre kerül sor a környezetében, ez milyen formát ölt? Milyen programokat kínál? Meg tudja ítélni, hogy minden csoport részvétele méltányos? Ezeknek a programoknak az irodalma elérhető az Ön számára?
3. Ha részt vesz egy vallásközi párbeszédben, milyen küldetésnyilatkozat vezérli Önt? Milyen programokat kezdeményezett? Ha szeretne részt venni, milyen lenne az ideális küldetésnyilatkozata? Milyen programokat szeretne kezdeményezni?
4. Amennyiben már részt vesz zsidó-muszlim párbeszédben, vagy olyan muszlim csoporthoz tartozik, mely részt vesz zsidó-muszlim párbeszédben, melyek a sikerei és kudarcai ezeknek a párbeszédnek? Mik a jövőbeli kilátásai? Hogyan lehetne javítani?
5. Van birtokában zsidó-muszlim párbeszédből származó küldetésnyilatkozat, vagy ismer olyan csoportot, melynek van?
6. Ha részt venne zsidó-muszlim párbeszédben, milyen típusú küldetésnyilatkozatot javasolna? Milyen típusú programot kezdeményezne a sikeres párbeszéd érdekében?

Befejezés

Egyetlen vallás sem élhet ma elszigetelten a világtól. Valamennyi vallásnak ki kell tárnia ajtaját a többi felé, ezáltal megengedni nekik, hogy tanulmányozzák, kritikusan megfigyeljék, értékeljék vagy elutasítsák. Az egyetemes üzenettel rendelkező vallások, mint az iszlám, össze kell hangolják tanításaikat a jelenlegi környezet igényeivel az *ijtihad* gyakorlásán keresztül (ésszerű ítéletet alkalmazva a Korán és a Szunna tanításaira). Ily módon az egyházi szervek érthetővé és a modern világban alkalmazhatóvá tehetik vallási meggyőződésüket és gyakorlatukat. Ez a természetes folyamat minden vallással megtörtént a történelmük folyamán; a változásnak ellen álló vallások a legtöbb esetben elveszítették tagjaikat, és lehanyatlottak.

Valamennyi vallás tagjainak tiszteletben kell tartania más vallások meggyőződését és gyakorlatait annak érdekében, hogy békében éljenek, és még több tagot vonzzanak. A vallások tehát nagy erőként jelennek meg a világban. Ha követőik nem működnek együtt a békés együttélésért, erőszakos reakciókat fognak kiváltani valamennyi társadalomból. A nyugodt és kreatív párbeszédet folytató, spirituális szolgáltatásokat nyújtó, az emberek szükségleteit kielégítő vallások lesznek a jövő uralkodó vallásai. A vallásközi párbeszéd nem egy civil vallás megteremtését vagy a hit alapjainak feláldozását jelenti, hanem egy olyan erőfeszítés, mely az emberiség felé tiszteletet, békés együttélést közvetít, és a vallásszabadság lehetőségét kínálja.

A jelen útmutatóban felvonultatott valamennyi program arra törekszik, hogy további megértést teremtsen a különböző vallású emberek között. A programokban az iszlám hangsúlyozása annak köszönhető, hogy Nyugaton az iszlám súlyosan félreértett vallás, és az itt élő muszlimok támadás alatt érzik magukat. Ezért szükség van az iszlám magyarázatára a nyilvánosság előtt, és gyakran a muszlimok számára is. Egy másik cél, hogy bemutassuk a nyilvánosság számára, hogy a muszlimok többsége elutasítja az erőszakot és a terrorizmust.

Sajnálatos, és talán meglepő is, hogy a valláson belüli párbeszéd gyakran nagyobb nehézségekbe ütközik, mint a vallásközi párbeszéd. Az azonos valláshoz tartozó tagok vádaskodnak egymással, hibáztatják egymást, és olyan megbélyegzéssel illetik, mint akik kevésbé „hitelesek” vagy „hűek” vallásuk igaz tanításaihoz. Ám a valláson belüli párbeszéd még fontosabb, mivel egy vallás sem tarthat igényt tiszteletre méltó pozícióra a világ közösségében, ha tagjai nem tisztelik felekezetbeli társaikat. A muszlim résztvevők számára hasznosabb a vallásközi párbeszéd, ha már elérték a valláson belüli megértést, és töltöttek együtt időt azzal, hogy feltárják saját felfogásukat és meggyőződésüket a vallásközi munkáról. Azok a keresztények és zsidók, akik eljutottak az ökumenikus megértésig, hasonlóképp érzékelné fogják ennek eredményeként a vallásközi párbeszédük megerősödését.

A vallásközi párbeszéd számos vonzereje ellenére ugyanakkor minden közösségben vannak olyanok, akik nemcsak elutasítják a részvételt, de magukat igaz hívőknek tartják, míg a párbeszédben résztvevőket árulónak. Ezek az elutasítók gyakran több követőt vonzanak, mint a párbeszédpártiak. Az evangélikus keresztény egyházak például úgy tűnik, egyre több megtértet vonzanak a hagyományos egyházaktól. Vannak olyan evangélikus egyházak, melyek „hitetleneknek” nevezik azokat a keresztényeket, akik részt vesznek a vallásközi párbeszédben. Hasonlóképp sok szalafi muszlim magát „igaznak” nevezi,

és lenézi azokat a muszlimokat, akik részt vesznek a vallásközi párbeszédben. Emellett bizonyos muszlim csoportok nem hajlandóak nem muszlimokkal találkozni annak ellenére, hogy nem muszlimokkal élnek együtt.¹⁴⁵

A békés együttélés nem lehetséges valláson belüli és vallásközi párbeszéd nélkül, mivel az előbbi intézményi támogatást nyújt az utóbbinak. A két csoportban részt vevő emberek együttműködve olyan oktatási programokat kezdeményezhetnek, melyek segítik a gyülekezetüket, hogy megértsék a párbeszéd jelentőségét. Amikor az emberek megértik, hogy a vallásközi párbeszédben való részvétel nem teszi őket kevésbé vallásossá vagy spirituálissá, vagy okozná azt, hogy elveszítsék a vallásuk alapjait, akkor a tagadóknak vagy szélsőségeseknek kevés lehetőségük lesz őket megtéveszteni. Amint azt mindenki tudja, az oktatás eloszlátja a félreértéseket. Egyes gyülekezetek talán azáltal veszik át a vezetést, hogy ösztönzik az egyébként vonakodó vezetőiket, hogy vegyenek részt a valláson belüli párbeszédben, tiszteljenek másokat, és értékeljék azok erőfeszítéseit, akik a közösségen belüli és közösségek közötti harmóniáért és békéért munkálkodnak.

A vallásközi párbeszédben részt vevő muszlimok számára fontos motiváció a békés együttműködés másokkal. Ám ennél még alapvetőbb cél is jelen van: elmélyíteni a saját és mások vallásának megértését. Ebből a megértésből egy új kapcsolat születhet, olyan, mely nem apologetikus vagy védekező pozícióból fakad, hanem abból az eredeti és hiteles emberi vágyból, hogy megismerjük a másikat.

Ahhoz, hogy a vallásközi párbeszéd hatékony és hasznos legyen a muszlim közösségek számára, az imámoknak és az iszlám tudósoknak azt komolyan kell vennie, ahogy a muszlimok

---

145 A vallásközi párbeszédrel szembeni további érvekért lásd: <http://muttaqun.com/unityofreligions.html>. Nemrég találkozott egy szalafi a közösség egyik imámjával, hogy megvitassák az előző vádját, mely szerint a vallásközi párbeszéd *wahdat al-adyan* (egyesített vallás létrehozása), és ezért *kufir*. Barátságos módon a szalafi végül megértette a vallásközi párbeszéd igazi céljait.

közötti párbeszédet is. Sokan meglegszenek a megfigyeléssel, így elhárítják a felelősséget, és azokra bízzák ezt a feladatot, akiknek nincs valódi ismerete az iszlámról, vagy már nem gyakorolják azt. Azoknak az imámoknak, akik komolyan veszik a felelősségüket, három fő kötelességnek kell eleget tenniük. Először is csatlakozniuk kell egy párbeszéd csoporthoz annak érdekében, hogy megfelelő irányt szabjanak a párbeszédnek az iszlám utasításainak fényében. Ez a részvétel kulcsfontosságú, különösen olyankor, amikor a vallásközi párbeszéd teológiai és a hit kérdéseire összpontosít. Másodszor, az imámoknak részt kell venniük a valláson belüli párbeszédben azért, hogy eloszlassák a szokásos félreértéseket, melyek ehhez az erőfeszítéshez kapcsolódnak. Harmadszor pedig a muszlim valláson belüli és vallásközi csoportoknak meg kell szólítaniuk és be kell vonniuk azokat az imámokat és közösségi tagokat, akik elítélik ezt a vállalkozást, mivel végül mindkét félnek hasznára válik.

A valláson belüli és vallásközi párbeszéd kortárs kezdeményezései a közösségi egység szellemi megújulását serkentik. Ahogy az amerikai polgárjogi mozgalom az 1960-as években megnyitotta az utat a nagyobb faji, etnikai és kulturális harmónia felé, a vallásközi és valláson belüli párbeszéd mai mozgalma felkelti a világban a vallásköziség és a valláson belüliség tiszteletét valamennyi valláshoz tartozó ember iránt, és ezáltal képessé teszi az embereket a békés együttélésre. Bármely vallás, amely ennek az új kezdeményezésnek a fáklyavivőjévé válik, ígéretes jövő elé néz, mivel tisztelet és megértés fogja övezni.

Ez az útmutató az első lépésünk afelé, hogy hangsúlyt fektessünk a valláson belüli és vallásközi párbeszéd szükségességére. Arra kell ösztönöznie az imámokat, hogy vegyenek részt a munkában, és ezáltal tegyenek lépéseket a muszlimok szívének, valamint erkölcsi és anyagi támogatásuk elnyerése felé. Ezen a területen több könyv és tanulmány is már a küszöbön áll. Az a reményünk, hogy ez a kiadvány alapvető iránymutatást ad az

erős valláson belüli és vallásközi kapcsolatok kiépítéséhez, melyek a mentesek lesznek a zavarodottságtól, rossz irányítástól és a félreértésektől. Ha ezt a cél megvalósul, a részt vevő csoportok világos és méltányos alapon tudnak egymással együttműködni. Elkötelezettségük bizonyítéka az lesz, hogy képesek lesznek vonzó programokat megtervezni és kivitelezni a hivatalos párbeszéd keretein belül. Az ilyen párbeszédet megkövetelik a világ békéért munkálkodó igazi vallási mozgalmak. Isten áldása lenne az ebben az irányban tett sikeres lépés.

Függelékek

I. számú Függelék **Az első alexandriai nyilatkozat** **2002. január 21.**

A Mindenható, Irgalmas és Könyörületes Isten nevében, mi, akik a muszlim, keresztény és zsidó közösségek vallási vezetőiként gyűltünk össze, Jeruzsálem és a Szentföld igaz békéjéért imádkozunk, és kinyilvánítjuk elkötelezettségünket az erőszak és vérontás leállításáért, mely megtagadja az élethez és méltósághoz való jogot.

Vallási hagyományaink szerint az ártatlanok megölése Isten nevében az Ő szent nevének megszenteltségének megsemmisítése, és a vallás rágalmozása a világban. A Szentföldet érő erőszak gonosz tett, mellyel minden jóhiszemű embernek szembe kell szállnia. Arra törekszünk, hogy egymás történelmi és vallási örökségének integritását tiszteletben tartva éljünk egymás szomszédaként. Felszólítottunk mindenkit, hogy álljon ellen a másik fél uszításának, gyűlöletének és félrevezetésének.

1. A Szentföld mindhárom vallás számára szent. Ezért a három isteni vallás követőinek tiszteletben kell tartania szentségét, és nem szabad megengedni, hogy vérontás

- szennyezze be. A szent helyek szentségét és integritását meg kell őrizni, és biztosítani kell valamennyi vallás szabad gyakorlását.
2. A palesztinoknak és az izraelieknek tiszteletben kell tartaniuk a Teremtő által elrendelt isteni célokat, aki nek kegyelméből ugyanazon a földön élnek, amelyet szentnek neveznek.
  3. Felszólítjuk mindkét nép politikai vezetőit, hogy a Mindenható és a Próféták szavainak szellemében dolgozzanak egy igazságos, biztonságos és tartós megoldásért.
  4. Most első lépésként egy vallásilag szankcionált tűzszünetre szólítunk fel, melyet minden fél tiszteletben tart és betart, és a Mitchell és Tenet ajánlásokra, beleértve a korlátozások feloldását és a visszatérést a tárgyalásokhoz.
  5. Meg kívánjuk teremteni azt a légkört, melyben a jövő generációi kölcsönös tiszteletben és egymás iránti bizalommal fognak együtt élni. Felszólítunk mindenkit arra, hogy tartózkodjon az uszítástól és démonizálástól, és ennek megfelelően nevelje jövő generációinkat.
  6. Vallási vezetőként megfogadjuk, hogy folytatjuk az igazságos békére irányuló közös törekvést, amely megbékéléshez vezet Jeruzsálemben és a Szentföldön, népeink közös javára.
  7. Bejelentjük egy állandó vegyes bizottság felállítását a jelen nyilatkozatban foglalt ajánlások végrehajtására, és ennek megfelelően a politikai vezetésünkkel való együttműködésre.

A küldöttség:

- Őkegyelme Dr. George Carey, Canterbury érseke
- Őeminenciája Sheikh Mohamed Sayed Tantawi, Kairó, Egyiptom

- Bakshi-Doron szefárd főrabbi
- Michael Melchior rabbi, Izrael külügyminiszter-helyettese
- Menachem Froman rabbi, Tekoa rabbija
- David Rosen rabbi, az Amerikai Zsidó Bizottság Vallásközi ügyeinek nemzetközi igazgatója
- David Brodman rabbi, Savyon rabbija
- Yitzak Ralbag rabbi, Maalot Dafna rabbija
- Taisir Tamimi sejk, a saría bíróságok elnöke
- A Palesztin Autonóm Területek államminisztere, Tal El Sider sejk
- Abdelsalam Abu Schkedem sejk, a fegyveres erők muftija
- Mohammed Taweel sejk, Betlehem muftija
- Aristichos érsek, a görög pátriárka képviselője
- Michel Sabbah, latin pátriárka
- Boutrous Mu'alem érsek, Melkite érseke
- Chinchinian érsek, az örmény pátriárka képviselője
- Tisztelendő Riah Abu El Assal tiszteletes, Jeruzsálem püspöke

II. számú Függelék

Bizottság a keresztény-muszlim kapcsolatokról szóló szabályzatról

Hatályba lépett 2004. szeptember 1-jén

Az alábbiakban található a Bizottság szabályzata. Ezt a szabályzatot 2003-ban felülvizsgálták és módosították, és 2004. szeptember 1-én egyhangúlag elfogadták.*

A Nyilatkozat célja

A tágabb rochesteri muszlim közösség Keresztény Muszlim Kapcsolataival foglalkozó Bizottságának a Masajid Tanácsán (GRCM) és az Tágabb Rochesteri Egyházközösségeken (Greater Rochester Community of Churches - GRCC) keresztül az a célja, hogy elmélyítse a kölcsönös megértést és megbecsülést a keresztény és a muszlim közösségek között. Célunk, hogy kiszélesítsük a kölcsönös tiszteletet, és növeljük az aktív részvételt Rochester tágabb területén. Ábrahámi vallási hagyományokon alapuló népekként egyetértünk egymással. Együtt foglalkozunk etikai, társadalmi és erkölcsi kérdésekkel. A fent kitűzött célokat az alábbiakon keresztül valósítjuk meg:

1. Oktatás
2. Társadalmi interakció
3. A média monitorozása és arra való reagálás
4. Érdekképviselés

Az a küldetésünk, hogy megnöveljük a megértést, javítsuk a párbeszédet, és eloszlassuk a félelmet. A bizottság elősegíti az interakciót, megvédi a polgári és emberi jogokat, és kérdőre vonja a vallási közösségeinkről alkotott közvéleményt.

1. *Tagság*

Minden közösség minimum hat, maximum kilenc tagból álljon. A Bizottság arra ösztönzi a támogató testületeket, hogy törekedjenek a sokszínűsége és a nemek képviseletére.

2. *Tisztségviselők*

A Bizottság a muszlimok és a keresztények között váltakozó elnököt és alelnököt választ. A Bizottság titkárt/pénztárost választ a jegyzőkönyvek vezetésére, valamint a források fogadására, rögzítésére és elosztására. A tisztségviselők kétéves mandátumot töltenek be január 1-től. A tisztségviselők mandátuma megújítható vagy nem megújítható annak megfelelően, ahogy az ügyvezető és a bizottsági tagok miként választanak.

3. *Elszámoltathatóság*

A Bizottság éves jelentést nyújt be a GRCM és a GRCC felé minden év decemberében.

4. *Pénzügyek*

A támogató szervezetek, a GRCM és a GRCC minimális költségvetést biztosítanak. A különleges események többletfinanszírozása a Bizottság felelőssége.

5. *Módosítások*

Ezen szabályzat módosítására a bizottsági tagok többségi szavazatával, két egymást követő ülésen történő megfontolás után kerülhet sor. Minden közösség legalább négy tagjának támogatnia kell a vizsgált módosítást.

6. Tiszteletbeli örökös tagság

A Bizottság a keresztény/muszlim kapcsolatok ügyében végzett hosszú példamutató szolgálat elismeréseként szavazati jog nélküli, tiszteletbeli, életre szóló tagságot adományozhat.

*Ezeket a módosított szabályzatokat a Bizottság javasolta, és két külön találkozón tárgyalta meg, mielőtt egyhangúlag elfogadta 2004. szeptember 1-én.

A Bizottság havonta találkozik. Átnézi a jegyzőkönyveket, megvitatja a hónap folyamán történt fontos eseményeket, és megtervezi a jövőbeli tevékenységeket. Az alábbiakban néhány közös szemináriumot sorolok fel, amelyet a Bizottság szervezett a közoktatás és a békés kapcsolatok kialakítása érdekében.

III. számú Függelék

Bizottság a Zsidó-Muszlim Egyetértésért (Commission for Jewish Muslim Understanding – CJMU)

1997 nyarán, amikor a rochesteri imám, aki 1994-ben Pakisztánba utazott, visszatért, Miller rabbi meghalt, és a zsidó-muszlim kapcsolatok rossz állapotban voltak. Alan Katz rabbinak, a Temple Sinai közösségből és Isobel Goldmannak, a Zsidó Községek Föderációjából (Jewish Community Federation – JCC) köszönhetően rövidesen megalapítottak egy zsidó-muszlim kontaktcsoportot. A csoport otthonokban és imahelyeken találkozott. Néhány nyilvános programot is rendeztek kölcsönös érdeklődésre számot tartó különféle témákban. A kontaktcsoport 2002-ben bizottsággá alakult. Az alábbiakban a Bizottság szabályzata olvasható.

A nyilatkozat célja

A tágabb rochesteri területek Zsidó-Muszlim Megértés Bizottságának célja a kölcsönös megértés és elismerés megteremtése a zsidó és muszlim közösségek között, a kölcsönös tisztelet kiszélesítésével és az aktív együttműködés fokozásával a Greater Rochester térségen belül.

Az oktatási és a társadalmi lehetőségek, valamint a társadalmi igazságosság érdekében végzett tevékenységein keresztül a Bizottság ösztönzi a megértés és párbeszéd erősítését tagjai, zsinagógái és mecsetjei között, valamint a közösségen belül. A Zsidó-Muszlim Bizottság egyik fő célja, hogy foglalkozzon az

oktatási, társadalmi, vallási és morális kérdésekkel a közösségen belül. A Bizottság elkötelezett abban, hogy konkrét lépéseket tegyen céljainak megvalósítása érdekében:

- a zsidó és muszlim közösségek közötti kapcsolatok elősegítésével;
- mindkét közösség tagjainak polgári és emberi jogok védelmével érdekképviseleten, oktatáson, párbeszéden és közönségkapcsolatokon keresztül;
- a média szerepével foglalkozva abban a kérdésben, hogy pontos és tisztességes tájékoztatást nyújtson a zsidókat és muszlimokat érintő témákról, és hogy milyen szerepe van egymás megértésének elősegítésében;
- a közös érdeklődésre számot tartó oktatási programok létrehozásával;
- a térségben élő más vallásközi és közösségi csoportokkal való kapcsolatok fenntartásával.

Aláírták a zsidó tagok és a muszlim tagok

IV. számú Függelék

Egyetértési és együttműködési megállapodás

Az alábbiakban egy ünnepélyes egyetértési dokumentum található a new yorki Rochesteri Római Katolikus Egyházmegye és a New York-i Rochesteri Masajid Tanács között. Megerősítve hitünket egy Istenben, és felismerve közös történelmünket és közös ábrahामी hagyományainkat, imádkozunk a könyörületes Istenhez, hogy ösztönözzön bennünket a tiszteletre, a kölcsönös egyetértésre és szeretetre, és vezéreljen minket közös értékeink követésében társadalmunk javára és azon túl.

I. cikk

Vallási hagyományaink szelleméhez és törvényeihez, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának elveihez és az Egyesült Államok alkotmányának alaptörvényeihez igazodva, megerősítjük elkötelezettségünket minden ember szólás-, gondolat-, vallás- és lelkiismereti szabadsága mellett.

II. cikk

Közösen kinyilvánítjuk elkötelezettségünket, hogy folytonosan kihívás elé állítsuk a vallási és etnikai intolerancia, és a fanatizmus minden formáját, a kölcsönös megértés aktív támogatásán, és az emberi élet és méltóság tiszteletén keresztül.

- a. Nyílt válasszal a vallási, faji, etnikai és más intolerancia cselekedeteivel szemben.
- b. Időt, munkát és tehetségeket fektetünk abba, hogy saját közösségeinket érzékennyé tegyük az intolerancia ilyen gonoszágaival szemben.
- c. Tájékoztatjuk és oktatjuk egymást a közérdeklődésre számot tartó ügyekben.

III. cikk

Elkötelezzük magunkat amellett, hogy elősegítsük a közösségeink közötti kölcsönös tisztelet és együttműködés érlelődő kapcsolatát azáltal, hogy elősegítjük egymás történelmének, hagyományainak és érzékenységének mélyebb megismerését és tiszteletét.

Hogy ezt megvalósítsuk, közösségeinket komolyan ösztönözzük, hogy még jobb módszereket fedezzenek fel következők előmozdítására és népszerűsítésére:

- a. átfogó párbeszédrel, mely jóakarathoz és kölcsönös megértéshez vezet.
- b. megfelelő információ kialakítására és terjesztésére egymás vallási hagyományait bevonva – mind gyermekek, mind felnőttek számára. A kombinált tanulási tapasztalatokat különösen ösztönözzük.
- c. Annak szükségességére, hogy elmélyítsék a tudatosságot és az érzékenységet azokra a kérdésekre, amelyek bármelyik közösséget ma különösen érintik.

IV. cikk

A közösség megszólítását illetően, amikor csak lehetséges, erősen ösztönözzük a kölcsönösen előnyös szolgálatok fejlesztésében való együttműködést, miközben tiszteletben tartjuk egymás szolgáltató szervezeteinek integritását és függetlenségét.

- a. Támogatva, amikor csak lehetséges, egymás közösségeiben és a nyilvánosság előtt az alapvető szükségletek kielégítésére irányuló erőfeszítéseket.
- b. Azáltal, hogy amikor csak lehetséges, megismerjük, megértjük és érzékenyek vagyunk az egyes hagyományok globális szükségleteire.

V. cikk

Az Egyházmegye és a Tanács vegyes bizottságot hoz létre, amely gondoskodik e megállapodás maradéktalan és hűséges végrehajtásáról.

Aláírás napja: 2003. május 5.

Aláírva a képviselők által

V. számú Függelék

Katolikus-muszlim párbeszéd

Észak-Virginia

Küldetésnyilatkozat

- Mivel a katolikusok és a muszlimok a világvallások két fő vallása, akik szomszédként élnek a globális világ minden részén;
- Mivel a katolikusok és a muszlimok a Szentírás Mindenható Istenében hisznek;
- Mivel a katolikusok és a muszlimok Ábrahámot hitük közös patriarchájaként ismerik el;
- Mivel a katolikusok és a muszlimok hisznek a Szentírásban, amely a rászorulókat és szegényeket, a szenvedőket és a csapásokat által érintettek jólétével foglalkozik [sic];
- Mivel a katolikusok és a muszlimok hisznek a családi értékekben, és azt tartják, hogy Szentírásuk az emberi méltóságot, nagylelkűséget, együttérzést, könyörületet, és megbocsátást képviseli; mivel a katolikus egyház tanításai és a muszlim hagyományok arra szólítják fel a katolikusokat és a muszlimokat, hogy értsék el és építsenek jobb kapcsolatokat a két közösség között, mivel a globális közösség együttműködésért, a kapcsolatok elmélyítésért, egymás hitének tiszteletben tartásáért kiált az emberiség szolgálatában, ezért mi, Észak-Virginiában élő katolikusok és muszlimok elkötelezzük magunkat a párbeszéd mellett:
  1. hogy megértsük egymást, és jobb kapcsolatokat építsünk ki;
  2. hogy értékeljük és ünnepeljük vallásainkat, mint jó szomszédok egymás iránti kölcsönös tiszteletben;
  3. hogy együtt kezeljük az emberiség előtt álló vallási, etikai, társadalmi és morális kérdéseket.

Küldetésünk, hogy növeljük a megértést, javítsuk a párbeszédet,

eloszlassuk a félelmet, és hirdessük a reményt. A párbeszéd segíteni fogja az interakciót, védelmezi a vallási, polgári és emberi jogokat, és megkérdőjelezi a vallási közösségeinkről alkotott általános elképzeléseket.

A küldetésünket az alábbiakon keresztül teljesítjük be:

1. Oktatási szemináriumok és konferenciák
2. Társadalmi együttműködésre irányuló programok
3. A média figyelemmel kísérése, elemzése és válaszadás a közmegegyezés elősegítésére
4. Érdekképviselés...

Szabályzat

1. Tagság

Célunk elérésére érdekében egy Párbeszéd csoport megalapítása mellett döntöttünk, melybe minden közösség 5-7 tagot delegál. Bátorítjuk a támogató testületeket, hogy törekedjenek a sokszínűsége és a nemek képviselésére. A katolikusokat az arlingtoni egyházmegyén keresztül, a muszlimokat a washingtoni térség Muszlim Szervezetének Koordinációs Tanácsán (Coordinating Council of Muslim Organization – CCMO) keresztül fogják képviselni.

2. Tisztségviselők

A Katolikus Muszlim Párbeszéd (Catholic Muslim Dialogue – CMD) muszlimok és katolikusok között váltakozó elnököt és alelnököt választ. Titkárt/pénztárost választ a jegyzőkönyvek vezetésére, valamint a források fogadására, rögzítésére és elosztására. A tisztségviselők két éves mandátumot töltenek be szeptember 1-től. A tisztségviselők mandátuma megújítható.

3. Elszámoltathatóság

A CMD minden év szeptemberében éves jelentést nyújt be a részt vevő közösségek felé, hogy hogy támogatást szerezzen, és megújítsa a tagságot/résztvételt az érintett közösségekből.

4. Pénzügy

Az Arlington megyei katolikus egyházmegye és a CCMO közösen biztosítja a programok költségvetését.

5. Módosítások

Ezen szabályzat módosítása a tagok többségi szavazatával két egymást követő ülésen történő megfontolást követően módosítható. Minden közösség legalább négy tagjának támogatnia kell a vizsgált módosítást.

6. Találkozók

A CMD havonta ülésezik, hogy áttekintse a jegyzőkönyveket, és megvitassa az adott időszakban jelentkező fontos eseményeket, és megtervezzék a jövőbeli tevékenységeket. A CMD albizottságokat jelölhet ki nyilvános szemináriumok, különleges alkalmak, piknikek, templom- és mecsetlátogatások megszervezésére, a szakadék áthidalására, valamint a tiszteletteljes megértés kiépítésére a két vallás között Észak-Virginiában és azon túl.

Ezt a dokumentumot 2006. augusztus 30-án fogadták el és írták alá.

Aláírók:

Paul S. Loverde érsek

Dr. Jamal Barzinji, az IIIT alelnöke

Don Rooney atya

Johari Abdul Malik imám

John J. Dolan, OSFS atya
Mohammed Magid imám
Bob Menard OFM atya
Abolfazl Nahidian imám
David Natella
Faizul Khan imám
Claireen E. Enciso
Dr. Hisham Al Talib
Mrs. Elizabeth Troiani
Dr. Iqbal Unus

Tanúk:

Francis Tiso kanonok tiszteletes, USCCB
Dr. Muhammad Shafiq, a CISD ügyvezető igazgatója, CISD és
a Rochesteri Iszlám Központ (NY) imámja

VI. számú Függelék

Az emlékezés fogadalma és a béke iránti elköteleződés

A Rochesteri Vallásközi Fórum 2002. április 21-én fogadta el a béke és elkötelezettség fogadalmát egymás tiszteletben tartása és a béke érdekében. A fogadalom kimondja:

- Mi, a hit népe, buzgón imádkozunk a békéért világunkban és közösségünkben a növekvő válságok ezen idején. Míg egyesek úgy érezhetik, hogy tehetetlenek abban, hogy megváltoztassák a globális események menetét, mi nem hisszük, hogy spirituálisan vagy politikailag erőtlenné lennénk. Minden hagyományunk arra szólít fel, hogy értékeljük minden emberi életet, és álljunk ki az igazságtalanság ellen és az emberi jogok mellett. Hisszük, hogy mindannyiunknak fontos szerepe van a béketeremtésben ebben a közösségben – a mi közösségünkben, úgy, hogy az tovább gyűrűzhessen a Rochesteren túli világba is.
- Olyan kiemelkedő közösség vagyunk, amely a vallásközi együttműködés modelljévé vált. Erőnket az együtt megélt tapasztalatokból merítjük. Hisszük, hogy folytathatjuk Isten akaratának teljesítését, ha a különbözőségeink ellenére elérjük egymást, és megtagadjuk a lehetőséget, hogy egymás ellen uszítsanak bennünket.
- *Megfogadjuk, hogy emlékezni fogunk*, nem számíthatunk teljes egyetértésre olyan összetett és fájdalommal teli kérdésekben, mint amelyekkel jelenleg szembesülünk – sem csoportok között, sem csoportjainkon belül, de még saját gyötrődő szívünkben és elménkben sem.
- *Megfogadjuk, hogy emlékezni fogunk*, a kapcsolataink ígéreteire, melyek a zűrzavaron és a gyászon túl is kitarthatnak. Emlékezünk arra, amikor egymás mellett álltunk

ínség idején, és megfogadjuk, hogy elköteleztettek maradjunk a barátságunk mellett akkor is, amikor a világ szét akar választani bennünket egymástól.

- *Megfogadjuk, hogy emlékezni fogunk arra*, hogy minden egyes cselekedetnek megvan az az ereje, hogy gyógyítson és közelebb hozzon bennünket egymáshoz, vagy szúrjon és továbbra is megosszon bennünket. Amikor nyilvánosság előtt beszélünk vagy cselekszünk, haragunktól, félelmünktől vagy szégyenérzetünktől függetlenül, emlékezni fogunk arra, hogy választhatunk válaszaink közül, és érzékenyek leszünk arra, hogy ne használjunk bántónak érzékelhető szavakat.
- *Megfogadjuk, hogy emlékezni fogunk*, nem vagyunk képesek megváltoztatni mások véleményét, de ösztönözhetjük a nyitottság légkörét, melyben érzékenységgel és megértéssel fedezhetjük fel mások történelmét, nézőpontjait és félelmeit.
- *Megfogadjuk, hogy emlékezni fogunk*, hogy imádkozzunk a sebeink begyógyulásáért. Mindannyiunk szíve megszakad, és emlékezünk arra, hogy Isten szíve is megtört.
- *Megfogadjuk, hogy emlékezni fogunk*, mindannyian Isten gyermekei vagyunk. Ekként megfogadjuk, hogy reményt és egy igazságos világ vízióját adjuk egymásnak.
- *Megfogadjuk, hogy emlékezni fogunk*, a reményhez tetek megvalósítására van szükség. Megfogadjuk, hogy bátran lépünk fel, és minden nap megteszünk valamit a kommunikáció megnyitásáért, a különbségek áthidalásáért, az együttérzés és a gyógyulás érdekében.

VII. számú Függelék

A vallásközi párbeszéd néhány mintaprogramja

Vallásközi példák expozíciós programokra

A Keresztény Muszlim Kapcsolatok Bizottsága (Commission on Christian Muslim Relations – CCMR) támogatásával

A rochesteri (New York) Keresztény Muszlim Kapcsolatok Bizottsága számos oktatási programot támogatott, hogy növelje a közösség tudását az iszlámról, és hidakat építsen a keresztény-muszlim kapcsolatokért. Mintaként bemutatunk néhány követendő programot.

Iszlám 101:

A Keresztény Muszlim Kapcsolatok Bizottsága és a Muszlim Katolikus Szövetség négyalkalmas tanfolyamot rendezett az iszlámról.

1. *Az Üzenet és a Hírhozó:* Ebben a részben a Korán üzenetéről és Mohamed Prófétáról, a Korán élő mintájáról tanulhatunk.
2. *Muszlim élet reggeltől estig:* Ez a foglalkozás megválaszolja az alábbi kérdéseket: hogyan élik a vallásgyakorlók muszlimok valójában a mindennapjaikat? Hogyan befolyásolja meggyőződésük az életüket percről percre. Egy videó pedig a muszlim fiataltságot állítja reflektorfénybe.
3. *Dzsihád: egyéni és nyilvános.* A média hírei a dzsihádöt egy félelmetes szóvá változtatták, mely gyakorlatilag a terrorizmussal szinonim. A dzsihád fogalma, melynek jelentése „küzdeni”, valójában mélyen spirituális, valamint politikai dimenziókkal rendelkezik nemcsak az iszlámban, de a kereszténységben egyaránt. Ezen az alkalmon ezeket

a dimenziókat tárjuk fel, az egyik vallást a másikkal összehasonlítva.

4. *Nők a Koránban*: Sok muszlim tudósnyó nyúlt vissza a Korán szavaihoz, hogy felfedezze a nők és férfiak közötti egyenlőség világos bizonyítékát. Ez a foglalkozás a nők egyenlőségére összpontosít az iszlámban a vallási, társadalmi és családi élet területein.

További foglalkozás: *Erőszak és terrorizmus: kereszténység és iszlám*. Az ügyek rendezésének eszközeként alkalmazott erőszak és terrorizmus gyakorlata ijesztően növekszik a világban. Mi a két vallás álláspontja az erőszakról és a terrorizmusról?

Haladó foglalkozás az iszlámról:

I. foglalkozás

A. A Korán: az írott és a megélt

Bevezetés: A Korán-recitáció különféle stílusai CD-ről, Michel Sells „Approaching the Qur’an, The Early Revelations” című művével kísérvé (10 perc)

Az írott Korán (20 perc)

Nyelv: csoda, olyan szavak kiválasztása, melyek a Korán nyelvét stílusában egyedülállóvá teszik (szemben a hadíszok arabjával).

Kompozíció: hogyan lett kinyilatkoztatva, leírva, összeállítva egy könyvvé és megőrizve.

Szerkezet: A szúrák (fejezet, témák), a mekkai szúrák (sokkal spirituálisabb és a hitre összpontosító) és a medinai szúrák (a mindennapi életre összpontosítanak).

II. foglalkozás

B. A hadísz és a szunna: az élő Korán (20 perc)

Hadísz: Mohamed Próféta Korán-magyarázata, mely a Korán jelentésének mélyebb magyarázatának leírása.

Szunna: a Próféta életének íratlan formája, amit mondott, tett és jóváhagyott.

Kérdések és válaszok: (30 perc)

Nyílt vita (30 perc)

III. foglalkozás

Saría (iszlám törvény): alkalmazása a modern időkben

A. **Bevezetés** (10 perc)

B. **Saría, az isteni törvény** (20 perc)

1. A saría gyökerei a Koránban és a szunnában.

2. A saría és a fő büntetés

3. A saría és az emberi jogok

C. **Fatva:** alkalmazása és jelentősége a saríában. (20 perc)

D. **Kérdések és válaszok** (30 perc)

E. **Nyílt vita** (30 perc)

IV. foglalkozás

Szeminárium a tudományról és a vallásról (teremtés)

Egyéb szemináriumi foglalkozások:

Cím: Az iszlám sok arca Amerikában

Tartalom: A média gyakran úgy jeleníti meg az iszlámot, mintha az monolit, minden országban és időben ugyanolyan lenne. Ma esti programunk azzal próbálja meg eloszlatni ezt a mítoszt, hogy az iszlám amerikai „sok arca” közül kettőt mutat be, a muszlim bevándorló közösség arcát, valamint a hazai afro-amerikai közösségünk arcát. Mik a reményei és félelmei ezeknek a közösségeknek? Az ő reményeik és félelmeik mennyire hasonlítanak, és mennyire különböznek az iszlám sok más arcának reményeitől és félelmeitől a világ más részein?

Cím: Szélsőségesség és fundamentalizmus az iszlám-ban és a kereszténységben

Tartalom: Hogy lehet az, hogy az iszlámot és a kereszténységet, a békének és az ember virágzásának elkötelezett vallásokat, sok esetben eltorzította a fundamentalizmus és a szélsőségesség

– és még manipulálták is őket az erőszak igazolására? A ma esti foglalkozás célja ennek a vitatott kérdésnek a nyugodt, tájékozott és tiszteletteljes megválaszolása.

Cím: Találkozás az iszlámmal keresztényként: egy személyes utazás

Tartalom: Mi történik, amikor egy keresztény, Jézus parancsát követve, hogy „szeresd szomszédodat”, megpróbálja úgy látni a világot – és saját keresztény hitét, ahogy a muszlimok teszik, vagyis a Korán és a szunna nézőpontjából? Mik a veszélyei egy ilyen utazásnak? Mik a nagy jutalmai? Az előadó bemutatja saját útjának néhány állomását. (Megjegyzés: a beszélgetés után lehetőség lesz megvásárolni az előadó ebben a témában most megjelent Találkozás az iszlámmal: útmutató keresztények számára (*Meeting Islam: A Guide For Christians*) című könyvének aláírt példányát.

A Muszlim Katolikus Szövetség által támogatott szemináriumok

Néhány példa:

Életutak: ez egy nagyon sikeres sorozat volt a katolikus és muszlim közösségek szervezésében, mely nagy látogatottságnak örvendett.

„Kezdetek és végek muszlim és katolikus szemmel”

A. **Fogantatás és gyermekkor:** az iszlám és a katolikus kereszténység hozzáállása a méhen belüli élethez, az abortuszhoz, a gyermekekhez és a gyermekneveléshez; a tájékozott lelkiismeret szerepéhez. B. **Fiatalság és felnőtté válás:** az iszlám és a katolikus kereszténység hozzáállása a fiatalok oktatásához; a fegyelmezés ellensúlyozása engedékenységgel; az átmenet rítusaihoz; a megjelenő szexualitás és nemiség kérdéseinek kezeléséhez; a környező kultúrákkal szemben kialakuló konfliktusok kezeléséhez; a hitoktatás és lelkiismeretformálás kezeléséhez. C. **Házasság:** az iszlám és a katolikus kereszténység hozzáállása

a házasság céljához és jelentéséhez; a házasság és a tágabb közösség kapcsolatához; a házassági rítusokhoz és azok jelentéséhez; a váláshoz. D. **Öregedés, haldoklás és halál:** az iszlám és a katolikus kereszténység hozzáállása az öregedés folyamatához; betegséghez; veszteséghez; erőtlenséghez; az élet végi kérdésekhez; temetkezési rítusokhoz; gyászhoz. E. **Túlvilági élet:** az iszlám és a katolikus kereszténység meggyőződése az eljövendő életéről; ezek a meggyőzések hogyan hatnak a jelenre.

A Zsidó Muszlim Egyetértés Bizottsága (Commission on Jewish Muslim Understanding – CJMU) által támogatott szemináriumok

Válogatott programsorozat:

Judaizmus és Iszlám 101 négy sorozata:

Imádságok: a zsidók naponta háromszor imádkoznak, a muszlimok pedig ötször. Melyek ezek az imák és mi az elvárásunk tőlük? Mit mondanak hiteink az imádságok szerepéről és hatásáról? Az alkalom az Iszlám Központ bejárásával kezdődik, és lehetőség van megtekinteni a napi imádságokat. Ezt követi a fogadás. (Erre a programra meglepetésszerűen több százan jelentkeztek be. A program átkerült a mecset imaterületére, mely zsúfolásig tele volt zsidókkal és muszlimokkal.)

Étkezés és böjt: a muszlimok ramadán alatt böjtölnek, a zsidók a jom kippur idején és néhány más böjti napon. Miért tesszük ezt és milyen hatással van ránk? Mindkét vallás számára fontos, hogy mit eszünk, és hogyan készülnek el ételünk – legyen az kóser vagy halal. Mit mond ez nekünk az ételhez való hozzáállásunkról és az étkezés értelméről? Ez a program a zsinagógában tett látogatással kezdődik, melyet zsidó és muszlim ételek „kóstolója” követ.

Próféták, prófécia és próféta: Mindkét vallás elismeri a proféták létezését, és tiszteletben tartja őket. Mi tesz valakit profétává, és miért kell velük foglalkoznunk? Miért nem

találkoztunk egygel sem mostanában? A zsidók várakozással élik meg a pénteket, ahogy a napnyugtakor bekövetkező sabbatra készülődnek. A muszlimok szintén megkülönböztetett módon élik meg a pénteket, meghosszabbított imádságokkal, noha nem osztják a sabbat fogalmát. De mindketten megköszönjük Istennek a pénteket, nézzük meg, miért.

Ezt követi a fogadás.

Három foglalkozás a muszlim-zsidó kapcsolatokról:

Utazás Amerikába: Kultúránk világi története történelmi perspektívából. Hogyan alapítottuk meg közösségeinket Amerikában?

Felülkerekedés a kihívásokon és akadályokon, az Iszlám
Központ: Ez az alkalom az előítéletekkel, a rasszizmussal, a diszkriminációval és más olyan ügyekkel foglalkozik, melyeken a muszlimok és zsidók keresztülmentek vagy -mennek. Az amerikai zsidók és amerikai muszlimok sokféle arca.

Egyéb témák lehetnek a nőkről szóló elképzelések és félreértések a judaizmusban és az iszlámban: Ez a szeminárium a Sínai Templomban került megrendezésre, a muszlim és zsidó közösségek számos tagjának részvételével. Nagyon sikeresnek bizonyult. Ezen kívül megrendezésre került néhány zsidó muszlim piknikesemény is, és egy zsidó muszlim ifjúsági találkozó: az „Ígéreték” dokumentumfilm megtekintésével.

VIII. számú Függelék

Muszlim vezetőképzés: érzékenység a keresztény hitre

Szúra 49:13: „Ti emberek! Bizony, egy férfiból és egy nőből teremtetünk benneteket, aztán népekké és törzsekké tettünk benneteket, hogy megismerhessétek egymást.”

Időpont: június 6., vasárnap este 6:30-8.30

6:30-7:00: Vacsora

7:00-8:00: Panel bemutatók és a témák megvitatása

8:00-8:20: Nyílt fórum: Összefoglaló/Visszajelzés: jövőbeni foglalkozások, témák lehetősége

Bevezetés: George Dardess (6-7 perc).

Panelisták: Denise Yarbrough tiszteletes, ökumenikus és vallásközi tisztségviselő, rochesteri püspöki egyházmegye; Peter Carman tiszteletes, lelkész, Lake Avenue Baptista Egyház; és Joe Marcoux testvér, Rochesteri katolikus egyházmegye

Témák:

1. Teremtés
2. Eredendő bűn
3. A Szentháromság
4. Jézus Krisztus – Ki Ő?
5. Mi egyesíti a keresztényeket?

FIGYELEM: a panelbemutatók és a témák megvitatása a következő formátum szerint zajlik: minden paneltag két percet kap az első témára, majd 6 percen megvitatjuk az első témát. Ezután továbblépünk a második témára, és így tovább mind az öt témára.

IX. számú Függelék

A vallásközi tapasztalatok/program kiértékelése

A tudományos és az alkalmazott területeken kidolgozott hatalmas tanulmányok és kiértékelési formák ellenére nagyon kevés olyan értékelésforma létezik, melyet kifejezetten a vallásközi párbeszédre dolgoztak volna ki. Továbbá annak köszönhetően, hogy ebben az útmutatóban bemutatott legtöbb program közösség alapú és standard tervet vagy formátumot követ, nehéz általános formát vagy kérdőívet javasolni a vallásközi program vagy tevékenység kiértékelésére.

Ezért a lehetséges nyitott végű kérdések listája mellett döntöttünk, amelyet a szervezők felhasználhatnak saját írásbeli vagy szóbeli értékelésük elkészítéséhez. Az alábbiakban felsorolunk ezek közül a kérdések közül néhányat, melyek különféle kontextusokban alkalmazhatóak:

Egyéni hozzáállások és viselkedések hatásai:

- Melyek azok a legfontosabb dolgok, amiket az emberi fajokról és etnikai relációkról tanult a párbeszéd csoportokban?
- Hogyan hatott részvétele a vallásközi tevékenységekben a más vallási csoportokról kialakított nézetére?
- Alakult-e ki pozitív felfogása más vallási csoportokról a vallásközi programban való részvétele eredményeként? Mutassa be ezeket!
- Mit fedezett fel önmagával kapcsolatban a programban való részvétele eredményeként? Változtatott-e valamit a viselkedési szokásain a programban való részvétele eredményeként?
- Alakított-e ki tartós kapcsolatokat más vallások vagy saját csoportjának tagjaival ennek a tevékenységnek vagy programnak köszönhetően?
- Hogyan hatott a program a viselkedésére? Ossza meg

történetét/példáját.

- Hogyan hatott a program a saját közösségére?

A Programok szerkezete/folyamata:

- Hogyan tudja a szervező fejleszteni a programot?
- A program mely vonatkozásai (tevékenységei) tetszetek Önnek? Miért?
- A csoportvezetők vagy a segítők hogyan töltötték be szerepüket?
- Egyensúly van-e a különféle vallási szervezők között? Igen/Nem.
- Egyéb javaslatok?

X. számú Függelék

A vallásközi párbeszédet támogató nyilatkozatok

A kultúrák vagy ami még rosszabb, a vallások konfliktusa még annál is jobban megoszthatja az embereket, ahogy már megosztottak; a vallásközi párbeszéd célja mások hitének jobb megértése és saját hitének jobb megismertetése, valamint a személyes tisztelet kölcsönös kötelékének megerősítése... Nem célja a résztvevőket kisebb hitűvé tenni a saját alapvető vallási meggyőződésükben, hanem egyre jobban megnyitja a szíveket és az elméket Isten akarata előtt.

*Lajolo indonéz érsek
2006. április 21.*

Az a tisztelet, mellyel az iszlám a judaizmust és a kereszténységet, alapítóikat és szentírásaikat kezeli, nem udvariasság, hanem a vallási igazság elismerése. Az iszlám nem 'más nézeteknek' tekintti őket, melyeket el kell viselnie, hanem de jure létezőknek, mint Istentől származó igazi kinyilatkoztatott vallások. Sőt legitim státuszuk nem társadalompolitikai vagy kulturális, hanem vallási.

*Dr. Ismail R. al-Faruqi
Az iszlám és más vallások*

Bibliográfia

- Abu Ghuddah, Shaykh Abdul Fattah, *Islamic Manners: Discussions and Debates* (Milpitas, CA: Awakening Publications, 2001).
- Abu-Niemer, Mohammed, "The Miracles of Transformation through Interfaith Dialogue: Are You a Believer?" in *Interfaith Dialogue*, szerk. David Smock (Washington, DC: USIP, 2002).
- _____, *Peacebuilding and Nonviolence in Islam: Theory and Practice* (Gainesville: University Press of Florida, 2003).
- Al-Alwani, Taha Jabir, *The Ethics of Disagreement in Islam* (Herdon, VA: International Institute of Islamic Thought, 1997).
Online elérhető: http://web.youngmuslims.ca/online_library/books/ethics_of_disagreement_in_islam/index.htm.
- Engineer, Asghar Ali, "Asghar Ali Engineer on Intra-Muslim Dialogue" in *Qalandar: Islam and Interfaith Relations in South Asia* (2006). Online elérhető: <http://www.salaminstitute.org/ashki.pdf>.
- Hassoun, Ahmed Badr al-Din, "Interview: The Culture Of Knowing One Another in Islam" *Fourteenth annual convening of the World Council of the Islamic Call* (2003). Online elérhető: http://taarafu.islamonline.net/English/Taarafo_Conference/2003/article21.shtml.
- Ibn Qayyim al-Jawziyyah, *Patience and Gratitude*. ford. Nasiruddin al-Khattab (London: Ta-Ha, 1997).

- Isaacs, William, *Dialogue and the Art of Thinking Together* (New York: Currency, 1999).
- Al-Jaylani, Shaykh Abd al-Qadir, *Jila' al-Khatir (Purification of the Mind)*. ford. al-Kasnazani al-Husseini és Shaykh Muhammad (Baghdad: Ishtar Press, 1989). Elérhető online: www.Qur'anicstudies.com/viewbook24.html.
- Al-Jirari, Abbas, *Dialogue from the Islamic Point of View*. ford. Jilali Saib (Rabat, Morocco: Islamic Educational, Scientific, and Cultural Organization, 1997). Elérhető online: <http://www.isesco.org.ma/english/publications/islamtoday/18/P2.php>
- Qureshi, Sultan Ahmed, *Letters of the Holy Prophet* (Karachi: International Islamic Publishers, n.d.).
- Rooke, Tetz, "The Influence of *Adab* on the Muslim Intellectuals of the Nahda as Reflected in the Memoirs of Muhammad Kurd Ali (1876-1953)" in *The Middle East in a Globalized World: Papers from the Fourth Nordic Conference on Middle Eastern Studies (Oslo, 1998)* szerk. Bjorn Olav Utvik és Knut S. Vikor (Bergen, Norway, Center for Middle Eastern and Islamic Studies, 2000).
- Sakr, Ahmad, *Dawah Through Dialogue* (Chicago: Foundation for Islamic Knowledge, 1999).
- Al-Samak, Muhammad Nimr, "The Culture 'Of Knowing One Another' in Islam." Conference, the World Council of the Islamic Call, "To Get to Know One Another" (Tripoli, Libya, September 22, 2003).
- Saunders, Harold H., *A Public Peace Process: Sustained Dialogue to Transform Racial and Ethnic Conflicts* (New York: St. Martin's Press, 1999).
- Shafiq, Muhammad, "Abrahamic Faiths: Models of Interfaith Dialogue in the United States: A Case Study of Rochester,

- New York, Experience” in *Peace-Building By, Between, and Beyond Muslims and Evangelical Christians*, szerk. Mohammed Abu-Nimer and David Augsburger (Lanham, MD: Lexington Books, 2009).
- _____, “Baptist Christians and Muslims Interfaith Dialogue on Joint Programs of Loving their Neighbors for the Common Good: A Case Study of Rochester, NY” *American Baptist Quarterly*, XXVIII, No. 1, (Spring 2009).
- _____, “Teaching Jewish and Christian Interfaith Initiatives in Muslim Educational Institutions” in *The Meaning of Civilizations: Muslim, Christian and Jewish*, Szerkesztette: Moshe Maoz (Eastbourne, East Sussex: Sussex Academic Press, 2009).
- _____, *Islamic Dawah: A Message for All* (Rawalpindi, Pakistan: Universal Books, 1996).
- _____, *The Growth of Islamic Thought in North America: Focus on Ismail Raji al-Faruqi* (Beltsville, MD: Amana Publications, 1994).
- Siddiqi, Muzammil, “How an Islamic Leader Views Dialogue” in *Origins: CNS Documentary Service, United States Conference of Catholic Bishops* (March 29, 2001). <http://www.usccb.org/seia/siddiqi.htm>
- Smith, M. K, “Dialogue and Conversation” *The Encyclopedia of Informal Education* (2001). Elérhető online: www.infed.org/biblio/b-dialog.htm.
- Al-Tirmidhi, Easa Muhammad ibn Easa, *Jami al-Tirmidhi* (Urdu). ford. Fazal Ahmad (Karachi: Dar al-Ishaih, n.d.).

A KÖTETRŐL

Az iszlám elismeri a vallások pluralitását és azt kéri a muszlimoktól, hogy tiszteljék a többi vallást. A vallásközi párbeszéd elsődleges célja, hogy eloszlassa a félreértéseket és elfogadja a különbségeket annak érdekében, hogy megtegye a békés együttélés és a harmonikus társadalmi kapcsolatok légkörét. Erre pedig talán nagyobb szükség van ma, mint valaha, mivel az emberiség számára egyre fontosabb parancs a tolerancia gyakorlása egy erősen ingtag világban, ahol az együttélés és az együttműködés a sokféleségben gyorsan normává vált. A vallásközi párbeszéd korántsem könnyű, védekező reakció; hanem kényelmetlen eszmecsere, benne azzal az elsöprő vágygal, hogy ne kelljen kompromisszumot kötnünk a mélyen betartott elveinkkel – ezek mind olyan buktatók, amelyek könnyen lehúthatják az elkötelezettséget és a legjobb erőfeszítéseket is. Éppen ez az, amihez ez az útmutató hozzá kíván járulni. A könyv célja, hogy útmutatást adjon azoknak a muszlimoknak, akik érdeklődnek és/vagy részt vesznek a kapcsolatépítésben a zsidó és keresztény vallásúakkal.

Muhammad Shafiq az iszlám- és vallástudományok vendég-professzora, valamint a New York állambeli Rochesteri Nazareth College Vallásközi Tanulmányok és Párbeszéd Központjának igazgatója. Emellett a Rochesteri Iszlám Központ igazgatója és imámja, valamint aktív résztvevője számos vallásközi fórumnak. Több mint negyven cikket és több könyvet publikált, köztük *Az iszlám gondolkodás fejlődése Észak-Amerikában* című művet (*The Growth of Islamic Thought in North America, Amana kiadványok: 1994*).

Mohammed Abu-Nimer a Nemzetközi Béke- és Konfliktuskezelés Intézetének (International Peace and Conflict Resolution – IPCR) professzora és az Amerikai Egyetem Béketeremtési és Fejlesztési Intézetének igazgatója. Társalapítója és igazgatója a Salam Institute for Peace and Justice-nak. Több, mint két évtizeden át dolgozott a vallások közötti párbeszédben és béketeremtésben az Egyesült Államokban és a muszlim világ számos részén. Legutóbbi publikációi közé tartozik az *Egység és sokféleség: Vallásközi párbeszéd a Közel-Keleten* (*Unity and Diversity: Interfaith Dialogue in the Middle East* (USIP Press: 2007, 2011)).

CENTAR ZA NAPREDNE STUDIJE
CENTER FOR ADVANCED STUDIES
S A R A J E V O

ISBN 978-9926-471-64-4

9 789926 471644